

FRIDERICI WILHELMI SOMMERI,
VRATISLAVIENSIS,

SERENISSIMO DUCI WÜRTEMBERGICO-OLSNENSI
IN REGIMINE A CONSILIIS

REGNUM
VANNIANUM

ANTIQUAM SILESIAM COMPLECTENS:

accedunt
EJUSDEM

LEMMATA HISTORICA

AD
DUCATUM

ET
URBEM VRATISLAVIENSEM

PERTINENTIA

OPTIMORUM AUTORUM MISTORUM ET DOCUMENTORUM
FIDE ADORNATA:

Et

STENI BREGENSIS

DESCRIPTIO SILESIAE imprimis VRATISLAVIAE

sub Initium SÆCULI XVI. confecta

nunc primum

ex MSto codice edita & notis quibusdam
instructa.

VRATISLAVIAE,

APUD MICHAELEM HUBERTUM,

clō 1ō cccxxix.

CHARTA GEOGRAPHICA
REGNI VANNIANI.

REGNUM VANNIANUM

LIBER SINGULARIS.

RAPOLDUS in HISTORIA MSTA de Illustissimo
Silesiæ Ducatu:

Neque SILESIOs se fatis celebrasse arbi-
tretur quisquam, qui antiquam QUADORUM
LYGIORUMque Gentem præterierit.

D. T. O. M. F.

AD AMICUM LECTOREM PRAEFATIO.

Cum his diebus, quasi in Daciam antiquam proficiscens, Regni sub Decebalo amplissimi Monumenta lustrarem, non absque fato Ortelium in consilium adhibui, qui homini, Antiquitatum Patriarum amantissimo, in Daciæ Mœsiarumque Tabula triangularis intra Marisum Tibiscumque terræ ostentabat titulum: REGNUM VANNIANUM: de quo apud Plinium Tacitumque videre est. Mirabar Quadorum, Lygiorum, plurimarumque Germaniæ gentium per XXX. annos Regem modicis & plane alienis Imperii finibus esse circumscriptum, imo fere Dacorum Potestati subjectum; coepit inde investigandi Cupiditas, an verum REGNI VANNIANI situm Ortelius dederit, dumque ea volvo & revolve en! MART. HANKII, rerum nostrarum Scriptoris ingenio & venustate optimi, accedit sententia, vehementer eos errare affirmantis, qui
exi-

exiguus spatiis finitum Regnum crediderint, quod
 amplitudine magnum, divitiis abundans, in duo
 postea fuerit divisum: itaque operæ pretium esse
 putabam, VANNII REGIS res altius memoria
 repetere, regnumque, quam potens vastumque
 fuerit, curatius differere, præsertim cum antiquam
 continuerit SILESIAM caram, qua mihi nihil ca-
 rius, Patriam. Ast dum animum ad scribendum
 appuli, in id metus inciderat, fore ut quis institu-
 tum meum percipiat, me supervacaneum quid e-
 gisse credat, cum plures egregiosque Viros ante
 me extitisse sciat, qui hæcenus satis in investigan-
 dis Gentis nostræ rebus patriæ fecerint, poterat-
 que calamo silentium injungere ratio hæc, nisi
 cognitum perspectumque sit, absolutis hinc & in-
 de Romanorum Antiquitatum Voluminibus eve-
 nisse, ut ætas nostra, quæ illis annectat, habuerit,
 numerumque nec exiguum nostrorum scirem,
 quibus omnis cura, opera mensque in id locata est,
 ut & ipsi bene de patria mereantur. Habes, AMI-
 CE LECTOR, quæ sollicitudini meæ subvenere
 causas, quæ alii prolixius affirmant, ego quo li-
 bro quibusque argumentis dixerint, summa qua
 fieri poterit brevitate, quæ tangunt saltem pro
 rei pretio curatius edam, præterea qui similes Mo-
 res Quados nostros Dacosque amicos junxerint,

anti-

antiquam regionis nostræ faciem restitutam, veros REGNI VANNIANI terminos, quædam antiquorum scriptorum loca illustrata, CONSPECTUMQUE SILESIE ANTE ET POST VANNIUM AD SLAVORUM USQUE ADVENTUM. An rem ex sententia gesserim, amicus non acerbus invidusve iudex cognoscat, contendam ab eo verecundius, si his ex paginis amorem, in patriam, in quo solum gloriabor, legat, neque autores adire recuset, quorum fide ea, quæ REGNUM VANNIANUM describunt, constant. Malim equidem superesse Plinii de Bellis Germanicis Commentarios amplissimos, quorum alter (a) Plinius (b) Tacitusque memoriam servant, Archiæque optimi Poëtæ de Rebus Cimbricis Carmen, quod disertus Orator (c) Tullius omni studio exaratum esse confitetur, hauriri forte ex illis ceu fonte quodam possent, quæ amplitudinem conatui nostro afferrent; sed cum tantos nobis temporum injuria labores inviderit, B. L. rogamus, ut hoc Catone vel potius VANNII Regno quale dedisse licuit sit contentus.

NOTÆ.

- (a) lib. III. epist. 5. ad Avunculum Macrum suum. (b) Annal. I. 69. (c) in orat. pro A. Licin. Archia Poëta. Cimbris vero cum expeditionem in Romanos susciperent, per Svevorum Lygiorumque terras erat proficiscendum.

DEO T.O.M.FAVENTE.
REGNI VANNIANI

CAPUT I.
 ANTIQVAE SILESIAE FACIES.

§. 1.

SILESIA, cui vitam & sanguinem debeo, antiquissimis temporibus a (a) **LYGIIS** & (b) **QUADIS** habitata, ab oriente **VI-STULAM**, a meridie (c) **CARPATUM**, radices, ab occidente (d) **SVEVUM** amnem **Terminos** habuit, a septentrione vero **HERCYNIA SYLVA** erat coarctata, quam in **Daciam** usque excurrere & **Anartium** fines stringere (e) **Cæsar** scribit.

NOTAE.

(a) Hos nitido Stylo & copiosis argumentis **CELEB. HANKIUS** de Siles. Majoribus cap. X. & XII. nobis asseruit, contrarium sentit **Schurzfleischius**, dum **Disp. histor. XIX. Jodocum Willichium**, **Lygios** vocantem, quos **Silesios** nominamus, non accurate cogitateque scripsisse opinatur: ast cum optime **HANKIUS** continuum illud montium jugum, quo **Tacitus** **Sveviam** a **Lygiis** dirimit, **Sudetas** esse affirmaverit, satis applicatum arbitror, Gentem hanc in **Silesia** inferiori esse locandam. (b) Qui ad **Danubium** imo ad **Granuam** usque amnem descendunt, hinc **Tacitus** terram hanc **Germaniæ** frontem dixit. Discrimen inter ipsos **Lygios**que sic **Rapol-**

Rapoldus in Hist. MSta de Illustr. Silesiæ Ducatu. Tametsi Lygiorum sedes amplæ admodum fuerunt, Quadorum tamen Imperium multo fuit majus. (c) Hi longo tractu Daciam a Sarmatia Europæa discernunt, & apud tardum Ovidii Tyram deficiunt. Alpes quoque Bastarnicæ nonnullis sunt. Rapoldus l. c. Montes, quibus Moravia a Silesia separatur, non temere affirmaverim veteribus Gabretam sylvam esse dictos: (additum est in margine: das Gesenke.) (d) diversum a Viadro flumen esse Lusatiam interfluens, Sprevam hodie Hankius noster l. c. cap. VIII. commonstrat. Rapoldus l. c. Svevum fluvium diu postea & hac quoque ætate nostra Spronam dixerunt. Descendit in eandem sententiam Althammerus in Taciti Germ. p. 442. Svevus Lusatiam mediam percurrit, accolæ Sprevim appellant. (e) VI. 24. Comment.

§.2. (a) Marcomanni, valida natio, Bohemiæ partem, Moraviam integram, tenentes QUADIS versus austrum a sinistro, (b) Daci, ferocissima gens, non telis magis, quam suo cœlo suoque sydere armata, a dextro latere erant vicini, Danubius omnes ab Imperio Romano dividebat, sed frequens eum trans-eundi libido, hinc (c) commune inter ipsos Romanum solum vastandi fœdus, ingentia bella quasi rapidissimo flumine in Italiam transportata, Romanorum terror, omina & clades, QUADORUM Victoriæ, fama & in patriam relata spolia.

NOTAE.

- (a) Cumulatius de ipsis egit Hankius l. c. cap. VIII. XIV. & XVI. Cum Jazygibus περί τὸν Ἰστρον degere Dio Cass. in Marco, & Arrianus cum QUADIS extremas Celticarum & bellicosissimas nationes esse p. m. 3. Edit. apud Henr. Stephanum tradit. Rapoldus lib. c. Quicquid a Marcomannis laude & gloria dignum gestum est,

est, illorum quoque omnium partem certe magnam Quadi sibi merito vendicant. (b) quibus Jazyges Metanastas optimorum Autorum fide jungimus, fertilissimam regionem inter Tibiscum Granuamque possidentes. (c) ne tot gentium concordiam virtus Romana superaret, hinc Domitianus poscens à Quadis & Marcomannis contra Dacos auxilia nulla accepit Dione Cassio teste, p.m. 761. Edit. Wecheliana.

§. 3. Fertilis terra temperato subjacebat Cœlo, (a) salubrior aër duriora & in impetum valida parabat Corpora, rara planicies, densissimi saltus, perennes (b) rivi, imo potentiores fluvii, quorum (c) Albis ex Sudetibus ortus in Bojohæmum vergit, Viader vero sylvestribus ripis cinctus mediam Regionem transit, hinc Venatus maximus Viris labor, nec pretiosarum vestium sed pellium usus, inconditum patrio more carmen canere, sub dio inter arborum umbras somnum capere, inque conviviis de pace & bello consultare gratum, conlucare, libidinem vagam exercere, fidem quam colendo jurant frangere, tecto hominem arcere, nefas, Regibus parebant, hinc (d) nobile Marobodui Tudrique Genus, cibi simplices, nec vini in ipsos vis, hinc ætas morbi que rariores, mortuos (e) cremabant, addita supellectile, imo (f) numis, quos ceu prædam Romanis demtam has in oras transportarunt,

NOTÆ.

(a) Rapoldus l. c. Silesia aëris puritate & clementia multis regnis est felicior, in qua populum contagiosis pestilentibusque morbis

B

cari-

rarius contingit infestari. (b) quorum nobilissimus, quem Cattorum nunc etiam dicunt, germanico Idiomate Cattsbach: quod in intestino illo Hermundurorum (qui ad Sudetes usque & Albis fontes habitabant) cum Cattis bello, quod Tacit. Annal. XIII. in fine illis prosperum, his exitiosum fuisse tradit, ob stragem quandam Cattorum hic editam nomen ortum existimo, cum victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto equi, Viri, cuncta victa occidioni dantur. (c) Dio Cass. p. m. 548. hæc de fluminis ortu & amplitudine: *ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν Ὀυνδαλικῶν ὄρεων, καὶ εἰς τὸν Ὀκσεανὸν τὸν προσάλεκτικὸν πολλῶ μεγέθει ἐκδιδοσιν*: ubi Montes Vandalicos appellari, qui nobis Sudetes sunt, observes. (d) ita Tacitus de Mor. Germ. qui addit: raro armis nostris, sæpius pecunia juvantur. (e) Hinc Urnis Silesia abundat, de quibus optime clariss. Hermannus Maslens. Pastor meruit, qui singulari libro curatius de illis disserit. (f) inter elegantiores, quos Maslæ invenire licuit, aureum Aureliani, argenteos Jul. Cæsaris, Divæ Faustinae & L. Veri, æneumque M. Valer. Corvini referas, de quibus in Maslographia cap. 14. lib. III. His post editum librum hunc accessere: Tres Antonini, unus Commodi, & Faustinae alius: Nec desunt cæteris tumultis numi, uti ex illis in pago Ranssem, uno ab Urbe nostra lapide, repertis egregium Hadriani vidi, cujus una facies caput Imp. laureatum habet, additis litteris: IMP. CÆSAR TRAIAN. HADRIAN. AUG. altera æternitatem stantem, dextra solis, sinistra lunæ caput portantem, litt. circumscriptis. P. M. TR. P. COS. II. adscriptis: ÆTER. AUG.

§. 4. LYGIIOS Svevorum (a) sermone, cultu, institutis & moribus usos arbitror, cum NAHARVALOS eorum partem Svevorum orientalium portionem fuisse (b) Schurzfleischius quoque confiteatur: QVADI linguam & (c) arma à Sarmatis acceperant, cum quibus vicinitas & talis usus erat, ut Tributum, (d) quod OSIS tanquam alienigenis imponerent, inter se partirentur: tandem urbis

Gen-

Gentium dominæ ritus & linguam ad Gentes nostras MAROBODUUS ex Italia (in qua Augusto familiaris annos aliquot consumserat) redux traduxit, quam exules ipsius & CATUALDÆ in fuga comites, REGNO vero VANNIANO a Tiberio redditi latius explicarunt.

NOTÆ.

(a) Cujus nulla monumenta extant, cum Sævos a pueris nulla disciplina asuefactos fuisse IV. 1. de Bell. Gall. Cæsar tradat. Ducas quidem jam Urnas Masla exposuit, quarum una aliquoties notam hanc *ᚠ* Germanorum litteram *ᚠ* mira similitudine exscribentem ostendat, at num litteram, num figuram asseram, dubius hæreo, donec benigniora fata integram Urnam pluribus his & diversis Notis insignem dabunt. (b) Diss. histor. LIII. de Templ. Antiq. §. 3. in notis. (c) Am. Marcell. XVII. 12. Edit. mihi Valesianæ: Sarmatæ & Quadi vicinitate & similitudine morum armorumque concordēs. Sunt illis hastæ longiores, lorici ex cornibus rasis & levigatis, plumarum specie linteis indumentis innexæ, equorumque plurimi ex usu castrati. addit Tacit. I. Histor. cuique nobilissimo & principibus tegmen esse ferreis laminis aut præduro corio confectum adversus ictus impenetrabile, sed impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum. (d) Tacitus de Mor. Germ.

§. 5. LYGIORUM nomen in plurimas olim Civitates diffusum Tacitus autor est, quarum vero vestigia indicare vix licet: (a) NAHARUALOS tamen Patriæ nostræ à Septentrione Hercynii saltus accolās jungamus, cum Semnonibus vicinam Gentem fuisse (b) satis constat. Erat apud eos antiquæ Religionis lucus, in quo nulla quidem

simulacra, nullum superstitionis peregrinæ vestigium, juvenum tamen fratrum numen colebatur, cujus (c) ALCIS nomen, (d) Sacerdos muliebri ornatu præsidebat, Romani Castorem Pollucemque esse arbitrabantur.

NOTÆ.

- (a) Imo & Elyfios Taciti, Lygiorum Partem, add. Mart. Hankium c. XI. §. 10. seqq. de Siles. Major. Naharvalis eam adscribas regionem, ubi nunc Haina, Boleslavia, Waldavia: quarum media ob luci veteris famam & vestigia incluta est. (b) ita Schurz-fleisch. l. c. ubi tamen Saxonum finitimos esse credit, verum Ptolemæo teste ἐπὶ τὸν ἀνχέναν τῆς κίμπρικῆς χειρὸν ἡσ σάζονες: quod ego Cimbrica Chersonesi Collum ad Albis ostium esse opinor. Melius Jodoc. Willichius eos ad Sarmatiam porrectos fuisse docet cap. XVI. in Tac. Germ. (c) Tot de numine ALCIS, quot de patria Homeri sententiæ, quamquam plures id silentio prætereant, veluti Lipsius, Rhenanus, Schedius, Rapoldus, Lexicon Hoffmanni, aliique. Curæus ac Schikfufius Numen hoc Mosen ac Aaronem esse autumant, cum Hebræorum mores nostris non fuerint ignoti. Ab ἀλῆ Robur, auxilium, derivatam vocem fuisse Jodoc. Willichius credit. Christ. Wagemannus im Entwurff vom Druidenfuss nomen putat sonare ac alls ist, omnium Rerum Substantiam. Tragil. Amkiel in Cimbr. Heyden Religion l. cap. 16. ex Edda tradit, Genios apud Cimbro cultos dictos fuisse Alffer, ac Helffer, adjutores, unde Taciti Alcis. Forte Numen istud dæmonem montanum denotat, cui ALP & ALF apud veteres nomen fuisse in Antiquitat. Celtic. & Septentr. Eruditiss. Keyserus p. 500. commonstrat. Hinc cum duos Naharvali coluerint, apparet sane si in pluralem Numerum formes ALFFIS, sacra hæc celebrata fuisse, unde ALCIS originem ducere videtur, & superstitionis in Silesia supersunt Vestigia der Alp, das Alpdrucken. Sic & in Brunsvicensi ac Hannoverano tractu die Velde, & in regione Erfurtensi spectrum Frau Holde à Valleda Taciti nomen habent. (d) Forte Sacerdos virgo erat fatidica, quales apud Celtas Aurinia s. Alruna, Velleda & Ganna, de quibus

bus Dio Cassius & Tacitus. adde Althammer. Comment. in Taciti German, p. 181.

CAPUT II.
SILESIAE RES ANTE VANNIUM.

§. 1.

Mεγα δέος (a) Κελτῶν ἐς ὅλην τὴν Ἰταλίαν ἐνέβαλλε, cum (b) Cimbrorum Theutonorumque turbo effractis Alpium claustris, & Silano, (c) Mallio, Cæpioneque prostratis, Urbis capiundæ ostentaret fiduciam, nisi (d) Marius illi sæculo contigisset. Surgente postea Thracio bello Appius Claud. Pulcher Cos. in (e) Sarmatas usque pervenerat, an vero in QVADORUM terram illis vicinam penetraverit dubium est, forte montium juga, uti Curio tenebras saltuum in Dacia expavit, neque magno illo Conatu aliud quid à Romanis effectum esse constat, quam ut in Thracum captivos quosdam igne ferroque sævirent, totum vero Catonis exercitum per Scordiscos amiserint.

NOTE.

(a) Apud quos Istrum oriri Arrianus lib. I. Autor est, & Celtarum bellicosissimas, sed extremas ad fluvium, nationes esse *Quados* & *Marcomannos*. Dio quoque Cass. XXXIX. populos, ex utraque Rheni parte habitantes, antiquitus uno nomine Celtas fuisse appellatos testatur. (b) Optarem hic adesse Archiæ de Rebus Cimbricis Carmen, de quo in Præfat. interea L. B. egregiam Cellarii de Cimbris & Theutonis Dissertationem evolvat, quæ migrationem hanc optime sistit. ibi §. 10. Germaniam, quæ circa Albim &

Danubium est oportet transiisse, antequam in Noricum venirent, adque fines Illyricorum. Affirmat Plutarchus, sermonem fuisse Exercitum illum collectum esse inde à Palude Mœotide ad Rhenum usque. Addit Curæus in Annalibus Silesiæ p. 19. Ergo & nostri homines fuerunt immixti. Prodibant ex Chersoneso Cimbrica, quibus Taciti tempestate parva Civitas, sed gloria ingens, veterisque famæ late manentia Vestigia. (c) ita rectius, quam Manlium scribi Daceria in Floro monuit. (d) extat vetus Inscriptio victoriæ tantæ Monumentum:

C. MARIUS C. F. - - - - - III. CONSUL AB
SENS CREATUS EST. IIII. CONSVL TEUTO
NORUM EXERCITUM DELEVIT. V. CONSUL
CIMBROS FUGAVIT. EX IEIS ET TEUTO
NEIS ITERUM TRIUMPHAVIT. - - - - - DE
MANUBUS CIMBRICEIS ET TEVTONICEIS
ÆDEM HONORI ET VIRTUTI VICTOR FECIT.

(e) Numus vero, cujus ex altera parte: VICTORIA CIMBRICA: Inscriptio, fictus est Patino teste. Ita Flor. III. 4. qui dum Thracium bellum scripsit, plurima alia tunc gesta adjungit.

§. 2. Ingentes demum, imo in ultimas Orbis Gentes, expeditiones C. IUL. CÆSARI servatas fuisse eventus docuit, qui contra Ariovistum, regem atque amicum à senatu appellatum, bellum decrevit, quod Æduis aliisque Gallorum populis, inter quos & Romanos arctius intercesserat foedus, frequentes injurias inferret: proficiscenti ad pugnam Ariovisto (a) MARCOMANNI quoque & (b) SVEVI aderant, ob cujus exercitus adventum tantus timor castra Romanorum pervolabat, ut fere ubique testamenta obsignarentur, nec lacrymas cohibere potuissent, commune periculum

lum cogitantes milites, sed facto impetu Germani in fugam coniecti ingentem stragem patiebantur, ita ut rex ipse, navicula Rhenum superans, ægre se ad suos receperit.

NOTÆ.

- (a) Qui ea tempestate nondum Bojohæmum occupaverant, quod demum an. XIV. P. C. N. factum est. (b) quo communi fere ea tempestate Germanicarum Gentium nomine LYGIOS quoque & QUADOS comprehendendi nemo facile negaverit; nugis vero delectantur, qui Cæsarem tum ad Lubam usque Silesiæ (locum, quem Leubusense Monasterium nobilitat) progressum, Martique sanum extruxisse narrant: vid. Tom. II. Silesiogr. renov. p. 650.

§. 3. Ast ne Roma Gentium domina arma poneret, orbe terrarum ingentibus victoriis emenso in suam (a) libertatem manus vertit, cum divinitus constitutum esset, ut in unius potestatem tantum Imperium perveniret. Hinc Bella per Emathios plus quam civilia campos jusque datum sceleris: Pompejus ipse à Cæsare victus fuga non salutem sed Interitum invenit, huic vero contrailum Galli (b) GERMANIQUE opem ferebant.

NOTÆ.

- (a) Quam cum expellerent Romani, Germanum Scythicumque bonum lib. VII. Lucanus dixit. (b) Flor. IV. 2. qui GERMANIS victoriam acceptam refert: adde Freinshemium in notis, qui Germanorum famam à Floro assertam egregie contra Lipsium defendit.

§. 4. (a) TUDRUS (uti colligere licet) ea tempestate

pestate QVADIS Germanorum fortissimæ Genti REX erat ipse QVADUS, nobilis ac potens, cujus Progenies ad (b) Taciti usque Memoriam mansit QVADIS LYGIUSQUE Reges ferens, sed quid gesserit, nullis litterarum (c) Monumentis traditum est, propectam tamen QVADORUM potentiam Gothini ac Osi (d) Tributa patientes loquuntur.

NOTE.

- (a) Trudus quoque legitur, forte Trudis, acceptus, gratus, uti ex Gertrudis nomine apparet. add. Althamm. in Tac. Germ. p. 478. (b) sic de Mor. Germ. vid. Hankius l. c. cap. 15. (c) repetamus Horatii illud: Vixere fortes ante Agamemnona multi, sed omnes illacrymabiles urgentur, ignotique longa nocte, carent quia Vate sacro. (d) ita Tac. l. c. Gothinos Gallica, Ofos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos, & quod tributa patiuntur: partem tributorum Sarmatæ, partem QVADI ut alienigenis imponunt: Gothini quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. Ubi vero inveniendi sint, quæ præcedunt, uti mihi videtur, ad oculus commonstrant: Terga nempe Marcomannorum QVADORVMQVE claudunt & retro degunt: hinc ad Carpathes supra QVADOS (ubi ferri mineras extitisse Ptolemæus Autor est) Gothinos (aliis à Gothonibus, qui trans Lygios regnantur, quod non observavit Rapoldus) porro Ofos, inde Marfignos; Burios vero ad Vistulæ fontes locamus, uti in Tabula, quæ REGNUM Vannianum exhibet, videre est: Hos enim ea loca habitasse, quæ jam Tessinensis Ducatus habet, ad Vistulæ caput Althammerus quoque confitetur, imo ex Dione Cassio in Trajano (pag. Edit. mihi Wechel. 772.) apparet, a Dacia non admodum fuisse disjunctos.

§. 5. Illustrior (a) MAROBODUI laus est, qui collecta cum Romæ juvenis, degeret, AUGUSTI Gratia, re.

redux, corpore animoque conspicuus, vim regiam complectebatur, & Marcomannis, Lygiis, QUADIS (b) aliisque finitimis, quos vel bello domuit, vel conditionibus sui juris fecit, felici eventu imperabat, donec, quod nimiam cum Romanis amicitiam colere, patriamque proderet videretur, suis invisus, (c) Arminium, libertatis Germanicæ defensores, hostem haberet, cum quo acerrimo proelio pugnans victus recessit, & ut fracto usque in exitum insisteretur, CATUALDA dubiis rebus ejus ultionem ausus occupat regiam, Regni proceres auro corrumpit, eoque desertum adexit, ut in Italiam spe auxiliorum, a TIBERIO obtinendorum, vocatus venerit, ibique (d) confederit, Ravennæ demum post XVIII. exilii annos placidum fatum expertus.

NOTÆ.

- (a) Hujus res gestas prolixè cumulateque CELEBERR. HANKIUS edidit l. c. cap. 16. a. §. 8--25. Nomen Germanis sonat Marbod s. Meerboth, & ante V. Sæcula adhuc in Silesia non erat ignotum. In Privilegio enim, quod Boleslaus Calvus, Dux Lignicensis, Sibotheni de nobili familia ovium (quæ jam CELSISSIMA SCHAFFGOTSCHIANA audit) super arcem Kemniz an. 1243. concessit, testis aderat Dn. Meerbotho de Czeteros in Vriburg, Ducis Boleslai armiger. Anno quoque 1418. cum furibunda plebs. Julio Mense Wratislaviæ curiam occuparet, diemque nefastum efficeret, inter Senatores, qui fuga sibi consuluerant, unus Meerboth appellatur. (b) Longobardos, sermone cultuque Svevos referentes, imo Semnones Tacitus ipse ejus addit Imperio. Militem conscripserat copiosum LXXM. peditum, IV. equitum

Vellej. Patersc. II. 109. teste, qui vitam ejus laudesque promeritas habet. Cum Romanos ad Rhenum sibi vicinos esse aggrefferet, avocata ab ijs gentem in Bojohæmum traduxit, Bojisque pulsas urbem Boviasmum in Maroboduum mutavit, & regnum in timendum quoque Romano Imperio fastigium perduxit. Videtur operæ pretium locum Vellej. Paterscul. dare, quo situm finesque tanti Imperii optime explicari arbitror: Sic vero ille: Eratque (Maroboduus) etiam eo timendus, quod cum Germaniam ad lævam & in fronte, Pannoniam ad dextram, a tergo sedium suarum haberet Noricos, tanquam in omnes semper venturus ab omnibus timebatur. Ita Germaniam Pannoniamque disjungi puto, aliter paulo ab aliis legitur: quod cum Germaniam ad lævam, & in fronte Pannoniam ad dextram, &c. (c) Prælium Tacitus pulcerrime Annal. II. 46. (d) idem Annal. II. 68. Non excessit Italia per duodeviginti annos, consenuitque, multum imminuta claritate nominis, ob nimiam vivendi cupidinem, obiit LXXI. annorum.

§. 6. (a) CATUALDAM, ex (b) Gothorum gente juvenem nobilem & audacem, Regem successorem habuit, ejus (c) olim vi pressum, sed & huic Drusi (a quo excitatus erat) favor parabat exilium. Anno enim vix elapso, ne libertati suorum insidias strueret, Rex extraneus à QUADIS (d) pulsus, impetratæ dignitatis famam fugæ turpitudine rependit.

NOTÆ.

- (a) Cattenwald vel Gothenwald dictus, de quo Hankius I. c. §. 26. & seqq. (b) Tacit. Trans-Lygios Gothones regnantur. Ultra Vistulam eos rejecit Ortelius, verum locum dedit ius Cellarius, & errare Cluverium, Gothones hos Gothos esse, Imperium Romanum in Occidente extirpantes, quis non videt, cum finitam inter Rugios Lygiosque regionem Tacitus loquatur, non illam gentium

tium vaginam Scandinaviam, ubi Gothorum nomen in Titulis potentissimorum Daniæ Sveciæque Regum, imo inter provincias Svecorum superest. (c) Assiduis enim adversus finitimos bellis suos exercuisse Maroboduum Vellej. Paterc. l. c. autor est. (d) Tacit. Annal. II. 63. Idem Catualdæ casus neque aliud perfugium, pulsus haud multo post Hermundurorum opibus & Vibilio Duce, receptusque forum Julium Narbonensis Galliz coloniam mittitur.

CAPUT III.

VANNIUS REX.

§. I.

HIs Silesia ante VANNIUM Regem fatis agitata est, poscit instituti ratio, ut, qua auctoritate fortunave in sustinendo Imperio usus ipse fuerit, evolvamus. Acto itaque in exilium CATUALDA, ex Gothorum Gente, Quadorum Lygiorumque exigui temporis Rege, populis nostris & Svevis (a) VANNIUS Rex Quadus ortu à (b) Druso Cæsare impositus est, qui redire jussos, Marobodui Catualdæque in fuga comites, amicus in regnum suum recepit, illi amplitudinem, sibi popularium amorem acquirebat, castella condebat, exercitus probe ornabat, multoque locorum intervallo disjunctas gentes utili foedere commiscebat.

NOTÆ.

(a) De quo HANKIUS de Siles. major. cap. XVI. §. 29. - 35. (b) Tac. Annal. XII. 29. ubi Vannii fata exponit. Extat de Druso hoc, Liviz Augustæ (quam prægnantem Tiberio Claudio Neroni Quæstori in bello civili Antonium secuto Octavianus rapuerat) filio

cognom. Germanico Horatii od. 4. IV. elegantiss. qua ejus de Rhœtis & Vindelicis victoriam celebrat. add. Senecam cap. 3. Consolat. ad Marciam.

§. 2. Bonis initiis orsus tristes Regni exitus habuit VANNIUS, dum, quod vicinarum gentium agros percursandi licentiam castellis frenaret, commune illarum odium, suorum, quod (a) vectigalia ad parandas vires necessaria (more forte Romano) exigeret, incurrit, nec domesticæ deerant insidiæ, cum ob diuturnitatem Imperii nepotum invidiam meruisset, quibus demum Tacito confitente circumventus, itaque non sua culpa finibus ejectus est.

NOTÆ.

(a) Ita enim Tacit. Annal. XII. l. c. Regnum per XXX. annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Forte Marobodui Catualdæque memor, ne idem sibi fatum eveniret, opes, quantas maximas poterat, colligebat; has enim potentia, potentiam subditorum vicinarumque gentium metus sequitur, quanquam aberrent principes, qui non amoris excubiis cingi malint.

§. 3. VANGIO ac SIDO sorore geniti aderant, juvenes, hinc ad arma proni, & imperandi, quam obsequendi promptiores. Hi populi gratiam blanditiis aucupabantur, ad jugum excutiendum invitabant, & cum Hermundurorum Rex (a) Vibilius hanc audaciam aleret, auctorque eludendi VANNIO regnum existeret, undique animi alienati, novi motus, belli civilis præfagia.

NOTÆ.

NOTÆ.

(a) Jubel aut Gabel dictus, quod nomen etiamnum pro proprio Cimbris superest.

§. 4. VANNIUS, cui hoc acerbitatis acciderat, quanquam locorum opportunitates, montiumque fauces suum crederet præsidium, peditibusque instructus esset, & à Jazygibus (a) equites conduceret, subditos tamen repugnantes, nisi re ad (b) Claudium delata, opprimere noluit, satius ex animi magnitudine suos componendos, quam infringendos esse ratus, sed gratum nuncium de barbaris, mutua manu superandis, accepit, nulla subsidia reddidit Imperator, spem tamen, si pellere-
tur, tutum illi fore apud Romanos perfugium.

NOTÆ.

(a) Quadi equitatu non valebant, in ingenti enim Maroboduï exercitu non nisi IVM. equitum aderant, forte & hi non Quadi, sed Jazyges Metanastæ, equitandi & jaculandi studio inclyti, Sarmatarum Jazygum soboles. (b) imo Claudius sæpe oratus arma certantibus barbaris non interposuit: Tac. l. c. teste.

§. 5. Itaque castellis (a) Jazygum ope firmatis, cum ob regni locupletissimi jamque diripiendi famam undique hostes confluerent, impar eorum numero VANNIUS ita bellum ducere secum constituerat: P. vero (b) Atellius Hister, Præses Pannoniæ, Legione sua, collectisque ex omni Provincia auxiliis, ripam Danubii nostræ adversam occupabat, qua fortuna gentes contra Regem suum

pugnarent visurus, victis subsidio, victori terrori, ne Romanos agros ingrederetur.

NOTE.

(a) Forte, quod equites castellis tutandis daret, erravit VANNIUS. nam Jazyges moræ impatientes, prælio, quam Præsidio gerendo, erant aptiores; necessitate tamen id adactus fecit, fidei alienæ gentis plus, quam suæ jam resistentis, committens, ut acie victus castellorum tamen haberet potestatem, quanquam non ex sententia cesserit consilium. (b) Tac. l. c. scripsit (Imperator) P. Atellio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, Legionem, ipsaque è Prævincia auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, & Terrori adversus victores, ne fortuna, elati nostram quoque pacem turbarent. Vellej. Paterc. jam sub Tiberio desit. Svetonius nihil de bello Quadorum civili sub Claudio, corporis vero custodiam Germanis Thracibus præfectis datam in Cajo refert.

§. 6. Virilis Ingenii VANNIUS, ubi eo deventum esse cognovit, quod Jazygum præsidia, quæ magna & firma paraverat, haud obsidionem sustinerent, sed desertis castellis in (a) proximos campos effusi, Lygios Hermundurosque ingruentes lacefferent, ne peditibus captis, reliquisque per agros sparsis, & in fugam coniectis, Rex subditorum potestati cederet, dimicandum esse ratus, locum prælii opportunum eligit, non planiciem, sed angustias montium, ne (b) multitudine circumfusus furorem potius, quam virtutem hostium, experiretur.

NOTE.

(a) More gentium harum agros ripasque percursandi, unde & Nomades & Hamaxobii audiunt. (b) Variarum forte cladis memor, cujus exercitum undique circumfusus, non ordinata acie videtur, sed fugientium ferarum instar trucidatum noverat.

§. 7. Vix

§.7. Vix multum (a) viæ processerat, cum sequentium turmæ imminerent, quarum aspectu non perculsus (b) pugnam fortis inchoabat, suisque virtutis exemplum, licet in conflictu vulneratus, rem egregie gessit, donec exercitu fatigato, hostiumque supervenientium numero territus, victus recedere cogeretur, ubi ad (c) classem, in Danubio opperientem profugiens, ab Atellio Histro benigne exceptus, inque Pannoniæ agris cum secutis clientibus locatus est.

NOTÆ.

(a) Ad Carpathum itaque radices prælium gestum. (b) quam ex Tacito descriptam egregie l. c. Hænkii noster exposuit. (c) quam forte navium quarundam numerum ea tempestate in Danubio classem Tacitus dixit, ætas nostra probe ornatam armatamque vidit, cum CAROLUS VI. P. F. A. P. P. Turcarum & Orientis terror, faustissimas illas ad eripiendam barbarorum faucibus Pannoniam expeditiones susciperet.

§. 8. Itaque Rex suorum perfidia Regno, cui per XXX annos præfuerat, ejectus est, Romanis, quibus in hoste quoque virtus laudanda, gratus hospes, quod bene (a) præparato pectore rerum adversarum toleraret impetum, ducisque & militis in acerrimo prælio subiret officium.

Manent quidem sua imperantibus fata, &

(b) Omne sub regno graviore regnum est; merebantur tamen juvenum ferocissimi, quibus nec sanguinis nec patriæ cura supererat, ut idem illis vates occinat:

Quis

Quis vos exagitat furor,
 Alternis dare sanguinem,
 Et sceptrum scelere aggredi?
 Nescitis, cupidi arcium,
 Regnum quo jaceat loco?

NOTE.

(a) Tacitus l. c. laudatus, quod & pugnam manu capessit, & corpore adverso vulnera excepit. (b) Seneca in Thyeste.

CAPUT IV.

REGNI VANNIANI
 AMPLITUDO, VIRES, ET TERMINI.

§. I.

VANNIUM Regem, genere, fama atque copiis potentem, tandem suis finibus ejectum, fortunæ, quam versabilis sit, documentum vidimus; jam regnum ejus tabula Geographica, quæ paginas has præcedit, descriptum lustrare operæ erit pretium. Angustissimis illud terminis inclusit Ortelius, qui forte, quod victum & in Pannoniæ agris locatum Regem Tacitus affirmet, in Præfatione Daciæ & Mœsiarum hæc tradidit: VANNIANUM quoque REGNUM, de quo Tacitus & Plinius in hoc tractu videre est. Exhibuit illud à (a) Marisio Daciæ fl. cui (b) Zeugma adjacet, triangularem terram occupans, ad Tibiscum usque, cui (d) Chusum jungit.

NOTE.

NOTÆ.

- (a) *Μαρίνος* Strab. VIII. qui per varios sinus ex montibus descendens Tibisco se infinuat, hodie Marocz. (b) Urbs voce pontem notans, uti Syriæ Zeugma Euphratis transitum. (c) qui potens quos attrahit fluviis ad Sirmium Danubio miscetur, hodie Theyss. (d) alias Chrusum, & Chrysan, ex græco *Χρύσιος*, hodie Keeres.

§. 2. Sed ampliorem gentium nostrarum robur patriam poscit, imo vires cogitandæ sunt, quæ duobus inde regibus satis erant: Itaque non tum Rex appellari cœpit VANNIUS, qui per tantum temporis decursum regnaverat, nec regnum fugiens condidit, qui securitatem apud Romanos invenit, & in (a) Pannoniæ non Daciæ agris locatus est, ut ex Tacito constat quod vero de spatio inter Marum Cusumque idem autor, illudque (b) Quados occupasse scribat, non de universa Quadorum Lygiorumque gente, sed de redeuntibus ex Italia Maroboduo Catualdæque in fuga comitibus, & de primo, quo ad regni gubernacula accesserat VANNIUS, anno intelligendum est.

NOTÆ.

- (a) Tac. Annal. XII. Secuti mox clientes, & acceptis agris in Pannonia locati sunt. (b) Idem Annal. II. 63. Barbari utrumque (exules nempe Maroboduum & Catualdam) comitati, Danubium ultra flumina inter Marum & Cusum locantur, dato Rege VANNIO, gentis Quadorum. (Sic regium fastigium apud gentem Quadorum jam conscenderat VANNIUS, cum redirent populares, neque cum iis ipse rediit, à Druso, qui tum in Germania militabat, Suevis impositus.)

§. 3. Restituta temporum serie, qua male ordinata primus de Regno VANNIANO error nascitur,

tur, jam qui Marus Cususque sint anquirendum est. Transylvaniæ (a) plurimi vindicant, illum Marisium hunc Chrusum esse, Vanniumque in Transylvaniæ s. Daciæ parte tunc Regem extitisse, contra (b) Plinii auctoritatem Historiæque Daciæ monumenta affirmant. Nobis (c) Marus Moraviæ fl. Cusus (quam lectionem corruptam esse, (d) Szamosius optime commonstrat) Tisus Daciæ limes est.

NOTE.

(a) Inter quos Rapoldus quoque. (b) qui IV. 12. hist. nat. Suevos Regnumque Vannianum sollicite à Dacia distinguit. (c) sive Morus hodie die Maahre. add. HANKII cap. XVI. §. 30. de Siles. major. (d) ita Hungarum Idioma fert, qui sic in Analect. Antiquit. Dacic. cap. I. in fine: Posterioris (Cusi scilicet) primam syllabam tempus depravavit. Nam cum superioribus sæculis T. litteræ columna inferior in C. formam incurvata & superne lineæ imposita à librariis scripta fuerit, pro Tisum Cusum, qui nusquam est (si fl. Keeres nempe pro hoc accipere nolueris,) irrepsit. Obiter noto, Cellarium in Daciæ Mœsiarumque Tabula finxisse Cusum quendam, illique locum Granuam inter & Tibiscum dedisse. Nec beato Rhenano accedam, qui ad Plinii loc. c. (quem §. sequent: in notis integrum dabo,) Jazyges Sarmatas, Dacos à Marisio ad Tisum recedere cœpisse credit, sicque priorem Daciæ fl. esse; cum enim illa Jazygum migratione (qui ex Sarmatia jam ante Alexandri M. tempora descendebant) effectum sit, ut pars gentis in fertili folio confederit, Jazygumque Metanastarum regioni nomen fecerit, quæras quæso hanc A. L. ex Rhenani sententia in Dacia, Dacis à Marisio ad Tisum sive ab oriente ad occidentem fugientibus, certe nusquam invenies, ex mea vero, Jazyges ab occidente irrumpentes, campos & plana occupasse, Dacosque ab extremis Carpathum radicibus (quæ ad Morum Moraviæ sunt) ultra Tisum fugasse, sicque

amœna loca Granicam inter & Tibiscum sibi retinuisse affirmante, patet omnino Jazygum Metanastarum regio, in qua Attila aulam posuit, & in Geograph. Tabulis & in ipsius Ptolemæi lib. III. cujus elegantissimus & membranaceus codex in Celebrerrima Urbis nostræ Bibliotheca Rhedigeriana extat, qui Romæ 1482. prodiit, præterea egregius Franc. Foris Otrokokcii de Origin. Hungaricis liber cap. 2. optimis mentem meam argumentis firmat.

§. 4. Etenim cum neque Cajo per aurigandi, Claudio per alexæ studium, Neroni ob citharædos in Dacos ire liceret, Romani certe, quos ultra Danubium in Dacia agros aliis concederent, ipsi non habebant: (a) Tissi vero fontes, qui Carpathes attingunt, fines Regni VANNIANI ad orientem sunt; hinc inter Morum Tissumque optimas invenere sedes ex Italia redeuntes Quadi, imperioque VANNII adscripti sunt.

NOTE.

(a) Tissus itaque s. Pathissus Plinii, qui ex Carpathum radicibus ad occidentem effunditur, limes est Daciam inter & regnum Vannianum. Meretur locus ex lib. IV. cap. 12. H. N. quod eum curatius edam: Sic vero tradit: Campos & plana Jazyges Sarmatæ: Montes vero & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem à Moro (sive is Duria est) à Svevis Regnoque Vanniano dirimens eos. Tria hic adesse arbitror nobis observanda: 1. Jazygum incursionem, quæ ante Alexandrum M. facta est (cum Arrianus l. antea c. Quadis ad Danubium Jazyges jam adjungat) Dacosque, qui ad Morum usque i. e. ad ultimas Carpathum radices Imperii sui fines prorogaverant, Tisso termino se continere jussit: 2. verba hæc: sive is Duria est: absque dubio scribentium vitio in textum irrepsisse, quæ quis forte in marginem addiderat. Doria enim major & minor flumen Alpinum est, Salassis εἰς τὰ χερσὶν ὁπλίσια, hodie la Doria: de quo Plin. ipse jam III. 16. mentionem

nem injecerat: 3. Morum ad occidentem, si cum Tibisco conferras, spectare necesse est, quia Jazyges ~~ea~~, quæ relinquebant Daci loca, ab occidente ad orientem fugientes occupabant, omnis vero post Tibiscum & Marisium regio in Dacorum potestate remansit. En! ergo Morum hunc Moraviæ, non Daciæ fluvium; quod erat demonstrandum.

§.5. At non procul ab Athesi urbem fuisse (a) Ptolomæus autor est, quæ VANNIÆ nomen obtinuit, unde forte à Rege (b) nostro conditam, ejusque Athesin inter & Ænum Imperium fuisse credideris? verum cum ultra Noricum & Rhætiam Romani Juris provincias à Quadis sit disjuncta, & Vennonum gens, qui *οὐενώνιοι* (c) Dioni Cassio, *οὐένωνες* Ptolemæo audiunt, eam habuerint, apparere satis arbitror, à populo urbem Vennonix inde Vannix nomen esse sortitam.

NOTÆ.

(a) Add. Dominici Marii Nigri Comment. Geogr. VII. (b) veluti à Maroboduus in Bojemia Maroboduum (c) lib. LIV. p. 534.

§.6. Itaque amplum potensque (cui veros terminos reddidimus) VANNII Regnum Albis, Vistulæ, Tisique origines habuit, & ad Hermunduros, imo ultra Hercyniam sylvam, à septentrione fuit porrectum, Sarmatas & Dacos foedus, Romanos metus, & Danubius ab ejus limine prohibebant, nihilque gentium securitati, nisi regiæ stirpis concordia deerat, discant omnes nec salutem tueri, nec communem utilitatem promoveri posse, quam

quam si semel animos intraverit discordia, novarumque rerum libido, non fugæ, clades, vastitatesque sequantur.

CAPUT V.

VANNIANUM REGNUM DIVISUM: SIDO & VANGIO

succedunt: SILESIA post VANNIUM ad ANTONINUM usque.

§. 1.

Victo Vannio inque fugam coniecto votorum suorum summam nanciscebantur regni cupiditate accensi juvenes Sido & Vangio, qui commodis suis non honestate res gerendas metiebantur. Regnum enim (a) vacuum præcipites sibi rapiunt, terrasque sceleris sui (b) prædas dividunt, Marcomannis VANGIO, Quadis Lygiisque SIDO Rex obtigit, animo feroces, suis antequam emergent grati, inde servitute pressis exosi, egregia adversus Romanos fide, sed non pares tuendæ, ad quam eos regnandi libido traduxerat, dignitati.

NOTE.

(a) Quod populo reddendum erat, si ab injusto rege liberassent, uti apud Italos accidit, cum Auriacus Genuensis, rapta à Galis Savona, oppressisque suorum commerciis, patriæ libertatem affereret, Cæsaris inde autoritate confirmatam, qui ideo statuum hac Inscr. meruit: Joanni ab Auria Patricio Genuensi, qui cum Patriæ princeps esse posset, servatæ civis esse maluit. (b) Tac. Annal. XII. Regnum Vangio ac SIDO inter se partivere. add. Hank. l. c. cap. 16. §. 36.

§. 2. SIDONIS manu fortissimi Quadorum Lygiorumque Regis in (a) asserendo Vespasiani contra Vitellium Imperio merita evehunt Romani: Parata etenim acie inter primores stabat cum Italico Hermundurorum rege, miraue in proelio velocitate & virtute usus est, donec superato Vitellio alter liberam ab omni hoste in se susciperet potestatem.

NOTE.

(a) Dabimus hoc numerosæ Germanorum gloriæ, si de Imperio lites ortæ, illum, cui auxilio erant, victoriam reportasse; quod hic Vespasiani, de quo Tac. III. 5. & 21. Histor. antea Cæsaris exemplum, de quo cap. II. §. 4. lib. hujus, affirmat.

§. 3. VANGIONIS res quidque ad memoriam Marcomannorum addiderit repetere non licet, cum Annales taceant, monuisse sufficiat VANNII (a) fatum cum fratre demum expertum esse, Quadosque & Marcomannos, vindicata in libertatem afflicta oppressaque patria, pulcerrima, nullis tamen regibus ductos, ultra sæculi dimidium edidisse facinora.

NOTE.

(a) Innuat hoc Tacitus l. c. Subjectis suone an servitii ingenio dum adipiscerentur dominationes multa caritate, & majore odio postquam adepti sunt.

§. 4. Intestinum interea bellum Lygios inter & Suevorum nationem quandam obortum est, mittebat illis Domitianus non numero valida, sed pro

pro dignitate auxilia(a)centum equites; an vero ex Lygiorum sententia confectum in (b) Mysia bellum fuerit, omisit, qui illius mentionem fecit, Dio.

NOTÆ.

(a) Dio Cass. LXVII. Speculatores potius dixerim. (b) Quæ Mysia hæc sit, varii varie produnt. Nugis delectantur, qui eam regionem esse, quæ nunc Misnensis Marchia audit, autumant; hæc enim unde nomen sortita sit Magnif. MENKENIUS de Græcar. & lat. litt. in Misnia instauratoribus aphor. 1. §. 2. & Clar. Schurz-fleischius in Marchia Misnensi optime docent. An itaque Mysia ad Danubium? Imo quid obstat. Sed unde in eam Suevi? En sententiam meam! Suevos antea à Rheno ad Albim porrectos fuisse Strabonis autoritas asseruit, idem lib. VII. de aliqua eorum gente tradit, quod habiteret, *ἐν τοῖς τῷ δρυπῶν* (nempe Hercyni) *ὀνομα τοῖς Γέταις*. Ast quibus quæso Getis? Dacis puto, quos cum Getis unam eandemque gentem, quanquam male, Græci dixerunt Plinio IV. 12. Hist. Nat. teste. Itaque ex Suevorum nationibus una Strabonis (scilicet Augusti) ætate Getis his (sive Dacis) erat finitima, quorum potentia tum adeo creverat, ut superato Danubio longe lateque provincias vastarent, cumque inter illam & Lygios Quadorum socios bellum Domitiani tempestate exortum esset, in nulla certe alia regione, quam *ἐν τῇ Μυσίᾳ* (superiore nempe) gestum est; Mœsiam enim Mysiam quoque appellari lapides apud Gruterum ostendunt pag. 521. & 446. Imo Tacitus hæc in pr. Germania (cujus maxima pars Suevis suberat) à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur. add. Althammeri Comment.

§. 5. Ingentis tamen gloriæ bellum cum MARCOMANNIS Domitianum gessisse affirmat (a) poetarum adulatio, destruit vero Dionis Cassii (b) fides, qui, cum Marcomanni & Quadi nulla contra Dacos auxilia mitterent, & apud exacerbatum Imperatorem per legatos veniam facti peterent, Domiti-

mitianum trucidatis, quos miserant, trajectoque Danubio in eorum terras venisse, sed mox victum fuga sibi consuluisse tradit. Erat enim τὴν ψυχὴν ἀτολμὸς Cæsar, hinc nec de Marcomannis, neque de Sarmatis, imo vix de Dacis (c) triumphum meruit, & occurrens illud in numis ejus Germanici cognomen ex asserta per legatos de (d) Cattis victoria sibi vindicavit.

NOTÆ.

(a) Statius in Consol. ad Claud. Etruscum Sylv. III. 3. v. 170. Cæsaris Domitiani res gestas ita canit:

Hæc est, quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem,
Quæ modo Marcomanos post horrida bella, vagosque
Sauromatas, Latio non est dignata triumpho.

optime hic Barthius commentat. cum Marcomannis Suevos Lygiosque conjunctos fuisse probat, sed adulationem Statii ex Dione Cassio non detexit. Enimvero cur clementia Cæsaris vagos Sauromatas latro triumpho non dignata est? Suetonius cap. 6. in Vita respondeat: de Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit. An vero inter lauream Jovi offerre, & triumphum agere diversitas? sane maxima. Ostendit eam ad hunc locum Casaubonus: Majus & longe dignius triumphi, quam Laureæ jus. Antoninum Collegam Ciceronis ex bello Catilinario lauream reportasse, quis nescit? atqui triumphandi neque jus neque spem ullam Antonium habuisse certissimum est. (b) Sic enim p. m. 762. horrida cum Marcomannis bella exponit: ὁ αὐτὸς Δομιτιανὸς ἡττῆς ἐπὶ Μαρκομάνων, καὶ Φυγῶν. En! fugientis notam, aut si cum Statio loqui mavis, Cæsaris recedentis & Marcomannis parcentis clementiam! (c) quem cladibus, fraude & sumtibus maximis paratum idem Dio Cassius descripsit. (d) Sueton. c. 6. in Vita.

§. 6. Sub Nerva optimo sene Quadis & Marcomannis res tranquillæ, cumque à Trajano Daciæ bel-

bellum inferri audirent, fama tanti Imperatoris perculsi, & ob id, quod ipse Decebalus cognoverat, ante Domitianum non populum Romanum à se victum esse timidiore, (a) finibus suis se continebant, ne Dacis subactis regnoque in provinciæ formam redacto victoris iram indignationemque mererentur.

NOTÆ.

(a) Raphaël quidem Volaterranus VII. 4. bellum Trajani cum Quadis habet, sed cum fontem, unde hanc expeditionem hausserit, non coronet, prius nobis colligere liceat.

CAPUT VI.

ROMANORUM IN ALENDIS INTER NOSTRAS GENTES DISCORDIIS ARTES.

§. I.

Quadorum Marcomannorumque gentem non vi sed consilio infringi posse (a) Tiberius (b) Drususque Cæsar agnovit; hinc res nostras perscrutanti causæ manant, cur tot dissidiis acta fuerit patria, quibus ex voto effectum est, ut de Alpibus superandis rarius in primo P.C.N. sæculo, sæpius de regibus ejiciendis, novisque creandis cogitarent majores.

NOTÆ.

(a) Tacit. Annal. II. 63. (b) idem l. c. c. 62. Haud leve decus Drusus quæsit, inliciens Germanos ad discordias.

§. 2. Cæsar quidem & Augustus non infidiis sed armis aggrediebantur hostes, ast melius tutiusque

E

sine

sine bello his in oris prospexit (a) Tiberius. nam Maroboduum blanditiis captum per Drusum filium contra Arminium, hunc contra novas quasi apud suos res molientem Maroboduum excitabat, pares se vix ferre, altiusque progrediendum esse; hincuti erat impigro ac acri ingenio Arminius, pro salute patriæ bellum parat, occurrit Maroboduus, superatur, à Catualda fugatur, nullamque, nisi (b) misericordiam Cæsaris, spem habet.

NOTÆ.

(a) Varianæ forte cladis memor. (b) Tacit. Annal. II. 63. Maroboduus undique deserto non aliud subsidium, quam misericordia Cæsaris fuit.

§. 3. Omnia fere omnium scriptorum monumenta has Tiberii artes (a) produnt. Catualda regnum occupat, qui in Maroboduum infauftis quondam, nunc secundis, auspiciis pugnaverat, mox ut externum patriæque proditorem reddit invisum; hinc in exilium acto VANNIUS QUADUS succedit, qui armorum opumque vi per xxx. annos secure suis imperabat, forte quod interea diem suum obierat Tiberius; sed iisdem vestigiis instans Claudius non confedit, donec ex sorore nepotibus regnandi inspiraret cupidinem. Hi juvenilis animi & diuturni, quod gesserat avunculus, Imperii pertæsi bellum parant, patriam diripiunt, nationes in spolia suorum invitant, imo eousque furo-
ris

ris insurgunt, ut collectis undique copiis acerrimo proelio fufum & ad Iſtri ripam fugientem VANNIUM profequantur, occupantes, cui inhiabant, dignitatem.

NOTÆ.

(a) Sueton. in vita c. 37. Reges infeſtos ſuſpectosque comminationibus magis & querelis, quam vi reſpreſſit: quosdam per blanditias atque promiſſa extractos ad ſuos non remiſſit, ut MAROBODUUM Germanum, Thraſcypolin (rectius legas Rhaſcypolin vel Rhaſipolin Lucano & Vellej. Paterc. id probantibus) Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit. Et Vellej. Patercul. II. 129. Qua vi, conſiliorum ſuorum miniſtro & adjutore uſus Druſo filio ſuo, MAROBODUUM inhærentem occupati regni finibus, pace majeſtatis ejus dixerim, velut ſerpentem abſtruſum terræ, ſalubribus conſiliorum ſuorum medicamentis juſſit egredi? quam illum & honorate, nec ſecure continet. Etenim ſi voluiſſet, potuiſſet regno ſuo reddere Maroboduum Tiberius, uti poſtea Spurinna Bruſterum Regem vi & armis in regnum induxit Plinio teſte (II. epiſt. 7.) Trajano jubente, ſed aliud ſuadebat aſtutia. Hinc Franc. Faber in Sabotho.

- - - primoque ſub ortu

Marbothi regnum Romano concidit aſtu:

pauloque ante:

- - - nec enim Catualda, Quadusque

VANNIUS Italicas cavit ſolertius artes.

CAPUT VII.

RES SILESIÆ AB ANTONINO AD SLAVORUM
USQUE ADVENTUM.

§. I.

AB Antonino demum QUADIS regem datum (a) numus præſens affirmat, ſed ægre gentis (b) vires ſuperbiamque tulit Marcus; hinc in foro Divi Trajani (exhausto jam ærario) auctio-

nem ornamentorum imperialium & pretiosissimæ suppellectilis fecit, quæ Venditio per duos menses (c) Capitolino teste celebrata est. Victis inde Marcomannis, qui Marcum Vindicem felici proelio interfecerant, in QUADOS proficiscebatur. Hi circumfusi eo jam redegerant Imperatorem; ut de sua & exercitus salute desperaret, nisi (d) manifesto DEI præsentis auxilio vitam famamque reportasset; Legio quippe Christiana precibus suis impetravit, quod

- - - (e) flammeus Imber in hostes

Decidit, & subitis fluxere vaporibus enses: quam victoriam, cui in (f) Jazyges expeditio ansam dederat, Dio Cassius aliique tradunt.

NOTE.

(a) In Tabula Regni Vanniani.

(b) Ad Granuam enim usque, infer. Pannoniæ fl. terminos suos prorogaverat, quare Marcus in fin. lib. I. ad Se ipsum: τὰ ἐν κισάδοις πρὸς τῷ γεανθᾷ. Imo in Italiam penetraverat, cui Exercitui Eutropio VIII. teste copiæ πάντων τῶν βασιλέων aderant, hinc bellum gestum cum Punicis conferendum. (c) in vita p. m. 371. Edit. Hackianæ. add. Dio Cass. LXXI. (d) singula quæ huc spectant celeberr. Hankius collegit l. c. cap. 17. §. 4--20. (e) Claudian. de Honorii Consolatu VI. (f) Optimi Quadorum focii, nunc à Marco ad pacem petendam adacti, quam Zantius Rex ipse cum proceribus desiderabat, cum paulo ante Banadaspum Regem eandem ob causam in vincula coniecissent. Dio Cass. p. m. 808.

§. 2. Itaque Reges iterum patiebantur QUADI, & remoto (a) Furtio, Ariogæsum, (b) Gaiovomarum,

rum (c) Semnonem (d) Viduarium, (e) Gabini-
umque propria sibi auctoritate creabant, se Sar-
matis Vandalisque jungebant, ad Placentiam Ro-
manis cladem inferebant, divisoque in Occiden-
tem & Orientem Imperio ferociores Sirmium ob-
sidebant, irato ob responsum durius Valentiniano
mortem attrahebant, tandemque urbi, gentium
dominæ, exitium parabant, quæ pluribus expo-
nere opus haud est, cum jam ab eruditiss. (f) Han-
kio optime memoriæ prodita sint.

NOTÆ.

(a) Cujus Imaginem absque dubio numus antecedens dedit, vid.
de ipso & Ariogasto Dio Cass. LXXI. (b) quem accusatum Cara-
calla interemit, uti apud Dion. Cass. in Excerpt. Peirescianis ex
lib. LXXXVII. videre est. add. Hank. l. c. cap. XVIII. §. 1. (c) forte
ex Suevis Semnonibus oriundum, unde cognomen, Zosim. de
eo lib. I. qui & filium ejus Semnonem vocat. (d) cujus filius Vi-
trodurus regalis (i. e. regulus sub imperio paterno) & Agilimun-
dus subregulus cum optimatibus Quadorum eductis mucroni-
bus, quos pro numinibus colunt, an. 358. Constantio Augusto
jurarunt se permanfuros in fide: Am. Marcellin. XVII. c. 12.
(e) hospitalis officii sanctitate nefarie violata trucidatum: idem
XXIX. 6. edit. mihi Valesianæ: hinc irati Quadi bellum Romanis
inferunt, ex quo Valentiniani mors secuta, quam Aurel. Victor
& Am. Marcell. habent. (f) l. c. cap. 19. & 20.

§. 3. (a) Attila tandem prodeunte, quem lapis
an. 367. (b) CPoli forte inventus, græcoque ora-
culo insignis, venturum prædixerat, gentium no-
strarum fortuna mutatur. Hic immensis copiis, ex
infinita soli interjacentis vastitate collectis, transi-

bat Danubium, optimo genere natus, fortis, prudens & ab omni luxu alienus, exstructaque in(c) Jazygum Metanastarum regione fertilissima Regia undique legatos affluentes excipiebat, inde vero (d) Marcomannis, Quadis, aliisque populis sui Juris factis per Germaniam in Galliam proficiscebatur, sed ingenti clade victus in Pannoniam redibat, ibique an. 454. dubium quo(e) mortis genere interiit.

NOTE.

(a) De Titulo ejus ficto cumulatius egit clar. Schurzfleisch. Disp. histor. XII. quæ UNGARICA exhibet §. 5. in notis ** ego numos quoque, quos Disputat. suæ de Attila Rothius Ulmenf. ex Musæo Bosiano præfixerat, rejicio. Est inter illos unus, ob expugnatam Aquilejam cusus, & litteris latinis donatus, quem tamen mecum recentioris ævi esse amicus mihi BELIUS THEOLOGUS POSONIENSIS de vetere Litterat. Hunno-Scyth. p. 68. testatur, cujus VIRI ERUDITISSIMI Notitiam Hungariæ antiquæ, mediæ, & novæ avide expectamus. (b) Amm. Marcellin. teste XXXI. 1. (c) Singulari industria Attilæ res Franc. Foris Otrokofius in Orig. Hungar. Part. I. illustravit, cujus libri laudes nunquam satis edere possum. (d) Hankius l. c. cap. 20. §. 8. 9. 10. 11. 12. (e) ita Otrokof. Part. I. c. 4. §. 19. Concedamus ergo hoc tanquam probabile, quod ex consueto sanguinis è naribus profusio demum nimio fuerit debilitatus, ut inde mors ejus sit secuta, cætera de temulentia & suffocatione incerta sunt.

§. 4. Nutantem sub Attila libertatem recuperant eo defuncto (a) QUADI, quippe vastissimo Imperio inter filios diviso genti fortissimæ ad vindicandam Patriam non defuerunt arma; nova vero tempestas imminabat, cum (b) Slavi ingenti multitudine fratribus Lecho Czechoque ducti adven-

adventarent, quorum hic Bohemiam Moraviamque, ille Sarmatiam nostrasque terras occupasse fertur.

NOTÆ.

(a) Imo aliæ quoque nationes. vid. Anton. Bonfinius in Reb. Hungaricis Decad. I. lib. VII. (b) vid. Hankius in fine de Siles. Majoribus: & cap. I. de Rebus Silesiorum: Stenus Bregensis, cujus Descriptionem Silesiæ integram hoc Volumine exhibeo, Slavos hos Illyricos fuisse credit: sed confitear campum apertum esse curatius qui fuerint, unde venerint, qua ratione Silesiam inundaverint, differendi; verum cum hoc præsentis instituti rationem excederet, id alia occasione peragendum Deo dante servamus.

CAPUT VIII.

DE SACRIFICIO QUADORUM LYGIORUMque
IN SABOTHO: ET DE DIIS EORUM.

§. 1.

COgnitis perspectisque Silesiæ antiquæ fatis receptui canerem, nisi Sabothus adstans mone-
ret, indignum esse Montem Augurem involvere silentio; quare apud Quados locum illi dare, operæ nobis pretium videtur, cum nec insalutatum
(a) Hankius noster præterierit. In planitie locatus cunctis fere viatoribus occurrit, prosequentes fugit, fugientes prosequitur, futuram tempestatem signis edit certissimis, humeris sylvas, gremio marmor & metalla gignit.

NOTÆ,

(a) De Silesior. nominibus cap. V.

§. 2. Vix per omnem Regionem speciosior, &
ad

ad vanam gentilium Quadorum superstitionem eo aptior, cum quasi aram in planitie natura erexit; hinc communes cum Dacis mores (a) sacra ibi posuerant, Deique non formam sed præsentiam venerabantur. DACI enim, vicina gens, in hostes ituri, cum Danubium gelu concretum superarent, per *πλίγες* suos in monte rerum agendarum capiebant initium, (b) Istrum sacri vini instar haurientes, neque se nisi hostium strage edita regressuros, affirmantes; hinc evenire potuit, ut, quos in bellis comites, eos in sacris duces QUADI habuerint.

NOTÆ.

- (a) Afferit hoc Ditmarus Merseburgens. VII. Hic (Mons) ob qualitatem suam & quantitatem, cum execranda Gentilitas ibi veneraretur, ab omnibus incolis nimis honorabatur. (b) Virgil. Georg. II. v. 497.

- - - conjurato descendens Dacus ab Histro: ad quem locum Junius Philargyrius Aufidium Modestum legisse affirmat, hunc morem fuisse Dacorum, ut, cum ad bella proficiscerentur, non prius rem capessissent, quam, de Histro certum modum haurientes, ore in modum sacri vini jurarent, non se ad patriæ sedem regressuros, nisi hostibus cæsis, & idcirco Virgilium familiari sibi Hypallage usum dixisse: Histrum conjuratum. Spectat huc Dacorum mons, cujus Statius III. 3. v. 170. Sylv. meminit, qui forte Cægenus est, quem, quorsum poneret, dubitavit Ortelius. *πλίγες* vero Josephi, homines religiosos, quos Thomas de Pinedo ad Steph. Byzantin. voce *Δάκται*, se nescire confitetur, Cristas Thracum esse (add. Laurebergii Græc. antiq. ad Thraciam) cœlibes, non carne sed lacte & caseo vitam sustentantes, persuasum habeo.

§. 3. Quem

§. 3. Quem vero in Sabotho coluere Lygii & QUADI? (a) Sabazium Jovem aut Dionysium Sabazium? (b) Solem dico, frugum autorem, ac, ut gentes putabant, æternum: hujus enim Cultum antiquissimum ad plurimas fere nationes permanasse sacrarum litterarum testantur Volumina. Neque aliter evenire potuisse reor, quin quibus Dei veri cœli terræque conditoris Majestas erat incognita, solem ignem non intermoriturum, orbis locupletatorem, & cursu, vi ac potentia venerandum Deum sibi crediderint, quod de Germanis (c) Cæsaris autoritas affirmat. Cum autem montem cultus locum elegerint, ideo factum arbitror, quod solis orientis radiis illustrentur primi, & insigne quasi (d) numinis advenientis ediderint spectaculum, imo ne vicinis solum sed & remotioribus religionis pateat aspectus.

NOTÆ.

- (a) Macrob. I. 18. Saturnal. ostendit, solem eundem ac Jovem & Bachum esse; σαβάζια sacrorum erat vox; hinc Dionysii Jovisque Sabazii in lapidibus nomina. (b) Observat (sed qua autoritate fretus, non subjungit) Schurzfleischius in Disput. histor. LIII. §. 3. de Templ. Antiquitatibus, Germanos veteres (quorum pars QUADI) & vocabula pleraque sic ritus quosdam à Persis non abhorrentes tenuisse, Hesychio vero teste μέθρας ὁ ἥλιος παρὰ περσαις: de quo numine Statius I. Thebaid. in fine:

- - - seu te roseum Titana vocari
Gentis Achameniz ritu, seu præstat Osirin
Frugiferum, seu PERSÆI sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua MITHRAM:

(c) Bell. Gall. VII. c. 21. Eos Deos ducunt, quorum opibus aperte juvantur, ut SOLEM & Vulcanum (potius ignem) & Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt: (nempe A. C. N. priusquam Romanorum mores & sacra ipsis innotescerent, ut Maroboduus inde tempestate factum est.) (d) Sic Adrianus Cæsar ad Antiochiam in montem Cassium videndi solis ortus gratia noctu ascendit, Ælio Spartiano teste, cum ejus tantam altitudinem Am. Marcellin. XXII. alique tradant, ut secundis galliciniis primi solis ortus videantur. Ast & religionis ergo montem adiit Cæsar; Imbre enim orto fulmen decidens hostiam & victimarium sacrificanti afflavit. Solis quoque orientis caput radiatum in Rhodiorum & Nicæensium Bithyniæ numis invenies.

§. 4. Præterea quæ Vota interdiu Soli, eadem in Sabotho noctu Lunæ, (a) animarum dominæ ferebant, à quo sacrificio montem nomen accipere potuisse (b) Hankius noster egregie commonstrat: tunc etenim manibus evocatis ascendendi copiam dari, quietis nondum rite parentari, & futura temporum fata ab iis elici vetustas credit, cujus rei frequentia inprimis in poëtarum libris vestigia occurrunt.

NOTÆ.

(a) Dominam regni tristis, quod vulgus silentium habet, Hecaten triformem Medea Senecæ Act. I. appellat: Hinc arcanæ moderatrix Cynthia noctis. (b) de Siles. Nominib. cap. V. §. 84. Quamobrem de nostra sententia, si (quod extra controversiam positum videtur) Silesii pagani per cultum Dei sui quamvis superstitiosum, in monte Sabotho repetitum, consulere suis animabus studuerunt, an non iis Sabothus ideo Sielensberg, Sylensberg, Silensberg i. e. Mons animæ, (anima enim Germanis antiquis vocabatur SIEL, SYL, SIL) nominari potuit, qui latine scribentibus, præsertim externis, propterea mons Silens, Mons Silens

fis appellatus fuerit? Addo, propterea Ditmarum Merseburg. Silesiam Pagum Silensem forte dixisse.

§. 5. Martis oraculum apud Thraces fuisse (a) Herodotus autor est, cui soli aram & delubra posuerant, hinc apud vicinos Dacos sociosque Quados idem illius honos, cum hæ nationes bel-
lorum fuerint amantissimæ: sic Deus Sol, quem in Sabothi culmine adorabant, fruges dare, Mars (cujus effigies acinaces, fanum vero (b) Lubæ erat) defendere poterat; præterea per hunc jura-
bant (c) gentes nostræ, hujus (d) imaginem ære-
um in urnis secum condebant, ne manium qui-
es ullo futuri sæculi impetu auferatur.

NOTÆ.

(a) In Melpomene: *Αιωνάκης σιδήρεος ἱδρυται ἀρχαῖος ἐν Ἀσίοισι, καὶ τῶν ἐστὶ τῷ Ἄρηος τὸ ἄγαλμα.* (b) affirmant id Curæus in Annal. Pohlus in Annalib. Vratisl. MStis ad an. 1044. & Clar. Schurzfleisch. Disp. histor. LX. de Lignicio. Imo Rapoldus hæc in Hist. MSta de Illustr. Siles. Ducatu: In celeberrimo Silesia Monasterio Cisterciensium Lubæ integra conspicitur (nempe sub dimidium Sec. XVI.) structura delubri Martis jam pro Christianorum devotione in aliam penicillo internoque apparatu redacta speciem. Tacit. Martem apud Germanos concessis animalibus placari autor est. (c) Teste Am. Marcell. XVII. c. 12. More qui & in Christiana Religione apud Polonos obtinuit, ut, cum sacerdos ante altare Evangelium recitaret, gladios stringerent, argumento se fidem sanguinis quoque profusione defendere velle. (d) hinc tot enses perminuti in urnis Maslensibus reperti, quorum formam Maslogr. liber exhibuit.

§. 6. Extirpatis demum undique sacris profanis inter fracta & paludibus submersa idola Dzie-

Wannæ Marzannæque occurrit, quorum illud venatus deam, hoc terram matrem f. Cererem indicare (a) Hankius noster arbitratur: addam his montem, cui absque dubio idolum nomen dedit, castello jam ornatum, quod Gradesburgum alii, Stenus vero Brëgensis rectius (b) Grodesburgum appellat, hic (c) Saxonum numen, cui nomen Krodo est, cultum opinor, cum, quod Cranzius de (d) Saxonia scribit, & de nostra gente constet, idolo quamvis subverso execrationis vocabulum remansisse, ut in detestationem rei pessimæ Krodo dicant.

NOTE.

(a) de Siles. Rebus cap. 7. §. re. Dlugossus lib. II. ad an. 965. (b) Grötzberg Pohlio p. 141. in Histor. incendiorum Goldbergæ vicinum, (quibusdam sed poëtice nimis Gradivi mons,) in occidentali Silesiæ parte, qua Saxones respicit. (c) Si ex Cæsaris mente eos sibi Deos crediderunt veteres Germani, quorum opibus aperte juvantur, invenere causam Lygii & Quadi, cur hoc Saxonum numen sibi quoque colendum putarent, cum Saxonum potentiam in tremendum Imperio Romano fastigium Sæc. p. C. N. V. perductam cernerent. Effigiem Krodonis ad Tollii epist. itiner. I. in not. p. m. 30. dedit Henninius. (d) II. 12. addit Henninius: ipse testari possum qui Krodenhencker, Krodenteufel, Krode non femel in Westofaliæ tractu inter gentilia illorum convitia notavi: imo non putem aliunde detestabili bufoni nomen Germanicum adhæsisse Kröte, quam in contemptum hujus idoli, antiquam enim bufonis vocem vere Germanicam servat adhuc Blegismus, nempe Padde.

* *
* * *

Non dubito gratum fore, LECTOR AMICE, ut antiquæ Silesiæ sacris cognitis tumulum aperiā urnamque fane maximā in Tabula Regni Vanniani oculis Tuis subjiciam, quam Annus 1705. Maslæ exposuit: Diameter ejus quatuordecim fere pollices capit. Inscriptio vero primum illi locum inter omnes vendicat, quam cum Collect. novæ rei litter. Hamburgenf. ad An. 1706. Mens. Januar. DECII MARTII OSSA QUATUOR OLLÆ LIBATIONUM: interpretor, Romanosque cineres eam servasse affirmo, cum Tiberius & Drusus haud ipsi apud Quados Lygiosque præfentes per legatos discordias aluerint: nisi Quadorum Lygiorumve regalem vel subregulum linguæ & moris Romani (quod cap. I. §. 4. ostendimus) non ignarum ea conditum, & litteras hæc indicare credas: DEDICAVIT MARTI OSSA QUATUOR OLLAS LIBATIONUM.

* *
* * *

ARGUMENTUM LIBRI:

CAPUT I.

ANTIQUÆ SILESIÆ FACIES.

- I. Fines antiquæ Silesiæ: II. Marcomanni, Jazyges & Dacigentes vicinæ. III. Regionis temperies fluvii, & gentis ingenia ac mores, * origo nominis Rivi Cattorum. IV. Lygiorum & Quadorum lingua & arma. V. Naharvali Lygiorum pars, eorum Numen Alcis; unde nomen?

CAPUT II.

SILESIA ANTE VANNIUM.

- I. Cimbris, cum expeditionem in Italiam fusciperent, per nostras terras erat proficiscendum: II. C. Jul. Cæsaris bellum cum Ariovisto, cujus in partibus Marcomanni & Suevi. III. Cæsar Pompejum ope Germanorum vincit. IV. Tudrus Quadorum Rex: Gothini ac Osi tributa patiuntur: ubi sedes habuerint. V. Maroboduus Quadorum Rex, ejus laus, prælium cum Arminio, irruptio Carualdæ, clades & fuga Marobodui, exilium & fatum. VI. Catualda Quadorum Rex, ejus casus.

CAPUT III.

VANNIUS REX

- I. Vannius Rex quam bene de Regno suo meruerit. II. causæ cur suorum vicinorumque animos alienatos habuerit. III. Vangio ac Sido ex sorore nepotes juvenes regnum avunculo eludere student, accedit eorum votis Hermundurorum Rex Vibilius. IV. VANNIUS suos non suppressimendos sed componendos esse ratus rem ad Imperatorem defert, sed ejus opem non accepit. V. hinc castella Jazygum præfidiis firmat, quanquam impar hostium, qui undique confluunt numero: P. Attellius Hister Præses Pannoniæ in ripa Danubii adversa eventum belli sollicitè exspectat. VI. Jazyges se castellis non contineri patiuntur, itaque ad prælium itur. VII. VANNIUS optime pugnans fortunam sinistram habet, ad Romanos demum confugit: VIII. Ejus elogium.

CAPUT IV.

REGNI VANNIANI AMPLITUDO:

VIRES ET TERMINI.

- I. Error Ortelii de Regno Vanniano. II. Taciti de eo sen-

sententia. III. Marus Cufusque non Daciæ fluvii sunt, sed ille Moraviæ Morus, hic (cum Taciti locus corruptus sit) Tifus s. Tiffus Daciæ limes. IV. Locus Plinii emendatur, cujus tria capita. V. neque Vannia non procul ab Athesi à Vannio Rege, sed à Vennonum gente condita: VI. Veri Regni Vanniani termini.

CAPUT V.

VANNIANUM REGNUM DIVISUM:

SIDO ET VANGIO SUCCEDUNT: SILESIA POST VANNIUM
AD ANTONINUM USQUE.

- I. Sido & Vangio terras dividunt: II. Sidonis egregia in Romanos fides: III. utriusque fata: IV. Intestinum bellum Lygios inter & Suevos: V. Domitianus à Marcomannis victus: Stitius adulatur. VI. Sub Nerva & Trajano Quadi & Lygii finibus suis se continent.

CAPUT VI.

ROMANORUM

IN ALENDIS INTER GENTES NOSTRAS DISCORDIIS
ARTES.

- I. De iis quædam in genere. II. & III. singula speciatim.

CAPUT VII.

SILESIAE RES.

AB ANTONINO AD SLAVORUM USQUE ADVENTUM:

- I. Antonini Numus: REX QUAD. DAT. Bellum Marci cum Marcomannis. II. Reges & vires Quadorum: III. Gentis fata sub Attila: IV. Libertas recuperata: Slavos advenisse fama est.

CAP. VIII.

CAPUT VIII.
DE SACRIFICIO
QUADORUM LYGIORUMque IN SABOTHO
ET DE DIIS EORUM.

- I. Descriptio Sabothi: II. Quadorum sacra an à Dacorum monte originem ducant? III. quem in Sabotho Quadi coluerint? Solem imo & IV. Lunam: V. Martis fanum Lubæ: quomodo per eum juraverint: ejus imagines in urnis: VI. Dziewannæ Marzannæque idola quid indicaverint: Silesiorum mons Grodesberg an à Saxonum numine Krodo nomen sortitus? affirmatur. * De Urna maxima.

a t o!

LEMMATA HISTORICA

AD

DUCATUM ET URBEM VRATISLAVIENSEM

PERTINENTIA

OPTIMORUM AUTORUM MSSORUM ET DOCUMENTORUM
FIDE ADORNATA.

Rapoldus in Hist. MSta de Illustr. SILESIAE Ducatu:

VRADISLAVIA suam Rempublicam administravit fortitudine certe magna, felicitate majori, maxima autem virtute & sapientia, quam & apud exterarum Gentes multa laude prædicari audimus.

PRÆFATIO.

SABOTHUM, AMICE LECTOR, Tua ascendere non dedignabatur comitas, cum gentium nostrarum sub Vannio Rege & post ejus Imperium sacra, cognosceres; nunc in planitiem redeundum est, & Urbi bene precandum, cujus famæ celebritas non Silesiæ finibus nec amplo Vannii Regno definitur. Quæ sit illa anquiris? VRATISLAVIAM dico, SIGISMUNDO CÆSARE teste splendidum inter plurimas civitates jubar; hujus ortum & fata mea, quæ volvis, TIBI sistunt lemmata, cum patriæ laudem prorogandi natura animis quandam necessitatem injunxisse videatur. Neque tamen Annales integramve tantæ urbis historiam à me exspectes, quam illorum humeris relinquam, qui experiendo magis quam discendo patriæ res cognoscunt. Repetit hæc jure suo fructus quosdam à me, quanquam non nisi tenues tradam, verbisque standum est, quibus ante biennium apud MAGNIFICI SENATUS secretius Consilium confitebar, me originis nunquam fore immemorem. Etenim cum id sæpius accidisse tradant litterarum monumenta, ut exiguis aliorum laboribus commoti graviores viri, cum illos hominum urbiumve cum virtute non adæquatos esse cognoscerent, stimulis quasi noctes & dies fuisse concitatos, ut summo ingenio expressam & politam edant, illud sane Hesiodi ἀγασθὴν δ' ἔργα repetam, omnibusque lætitiis incedam, si idem patriæ & mihi contingere sæculi nostri bona fata jubeant. Hæc votorum meorum summa est, ut, quod ego vix extra limen proferam, alii altius evocent, neque desint unquam, qui satis se vixisse putent, si bene de patria mereantur.

PRÆFATIO ALTERA
DE QUIBUSDAM INEDITIS HISTORIÆ PATRIÆ
SCRIPTORIBUS,
QUORUM A ME FACTA EST MENTIO.

OPeræ pretium visum est, L. A. ut priusquam Lemmata hæc tenuia Tuis oculis submittam, atrium quasi TIBI recludam, in quo MStâ perlustrare possis, quorum nomina hinc & inde his in paginis occurrunt: atque ut à DANIELE RAPOLDO Jcto exordiar, cujus HISTORIAM MStam DE ILLUSTRISSIMO SILESIAE DUCATU (in Vanniano Regno à nobis celebratam)* Rhonius, utrum communi temporum iniquitate perierit, se ignorare confitetur, Tuo codicem hunc superesse solatio dicam, αὐτόγραφον in AUGUSTISSIMA VINDOBONENSI, descriptum in instructissima ILL. DN. DE BRESLER ET ASCHENBURG S. C. R. MAJESTATI A CONSILIIS hac in urbe bibliotheca. Quid eo contineatur, scire cupis? Antiquam Silesiæ faciem exponit, inde de URBIS VRADISLAVIENSIS origine pauca, plura de *Episcopatu* habet, & ut uno verbo totum Codicem edam, Methodum conscribendæ Historiæ Silesiacæ sistit. POHLII ANNALES URBIS MSti, vastum opus ** Cimmelum sunt Bibliothecæ ad S. SPIRITUS ædem Neapolitenæ, legas in iis Urbis fata curatius edita, Eccle-

* Facisculo secundo de quibusdam ineditis Hist. Silesiac. Scriptoribus.

** Ita Chr. Rungius Specim. I. Miscell. litterar, de quibusdam ineditis Hist. Sil. Script.

Ecclesiasticarum rerum vices, præcipua Historiæ Silesiacæ capita, atque, uti mihi visum est, crediderim omnino virum industrium, ædis Magdaleneæ Archi-Diaconum & Seniore, MStorum quorundam usum habuisse, quæ sæculo abhinc exacto vel interierunt, vel plane nostrorum memoriam aufugerunt: Ejusdem Bibliothecæ sunt * FRANC. FABRI vulgo KOECKRIZI ORIGINES VRATISLAVIENSES MStæ, MAGNIFICI SENATUS jussu confectæ, quæ urbis quidem originem tacent, privilegiorum tamen omnium seriem ordine chronologico edunt, imo Diplomata integra, Regisque MATHIÆ ad Georg. Steinium (quem Silesia sibi præfectum ægre admodum tulit) litteras. ** HENELII AB HENNENFELD BRESLOGRAPHIÆ RENOVATÆ MStæ & CASP. SOMMERI SILESIE PIÆ MStæ (quæ originem & fata monasteriorum templorumque SILESIE exponit) copiam CELEBERR. BARONIUS J. U. D. Vratislaviens. mihi fecit, qui *Ducum Silesiæ & Episcoporum* fere omnium monumenta, imagines & sigilla collegit, mecumque operam in restituendo STENO BREGENSI (cujus DESCRIPTIONEM SILESIE, IMPRIMIS VRATISLAVIÆ, SÆC. XVI. inchoante confectam, ex MSto, sed non optima litterarum figura exarato, edo) consumpsit. *** ROSITZII CHRONICA ET NUMERUS EPISCOPORUM VRATISLAVIENSIVM & in meis & in multorum manibus est, res urbis ad annum usque 1470. exponens. Licuit & evolvere vastum SILESIE TOGATÆ opus, quo HENELIUS libris XII. non tam vitas quam elogia Silesiorum de Republica & litteraria benemeritorum congestit, & ex quo fonte vitas plurimas SILESIOGRAPHIÆ RENOVATÆ REVEREN. FIBIGERUS addidit. Præterea Bibliothecæ

G 3

Rhedi-

* Rhonius in fin. Fascic. II. Erat Reip. Patriæ à secretis, cui Sabothum: Carmen egregium: debemus.

** Idem in Fascic. III. capitulum conspectum dedit.

*** Chr. Rungius Spec. II. Miscell. litt. de quibusdam ineditis Hist. Sil. Scriptor. no. I.

Rhedigerianæ debeo visum codicem MStum egregium: GEORG. SCHOENBORNERI A SCHOENBORN ET ZIESENDORF LIBERAM VIADRI IN OCEANUM NAVIGATIONEM: an. 1629. elaboratam, & FERDINANDO II. AUGUSTO inscriptam, cui XV. Diploma-
ta & Privilegia in fine juncta fidem faciunt: Erat Autor Freistadiensis, Silesius, J. U. D. Cancellarius Hohenzolle-
ranus, postea Schaffgotschianus & Syndicus Glogovientis, tandemque S. C. & REGIÆ MAJESTATIS per inferiorem Silesi-
am & Lusatiam Fisci advocatus an. 1638. d. 23. Decemb. mortuus. DE THEATRO MONETARIO incomparabilis Viri JOH. SIGISMUND. AB HAVNOLD. SAC. CÆS. REGIÆQUE MAJEST. à CONSILIIS, & REIPUBL. VRATISLAVIENSIS PRÆSIDIS, (quod MStum Tom. VIII. in fol. complectitur, & in eadem Bi-
bliotheca extat, Tom. I. EPISCOPORUM VRATISL. & II. DUCUM SILESIÆ imagines ex numis continens) pluribus Sect. IV. §. II. ager: reliquos, quos prætereo, libros MStos HANKIUS, RHONIUS & RUNGIIUS ab oblivione vindicarunt, optime vero non Vratislaviæ modo, sed & universæ Silesiæ, votis ILL. DN. DE BRESLER ET ASCHENBURG. SAC. CÆS. REGIÆQUE MAJE-
STATI A CONSILIIS AC PATRIÆ REIPUBLICÆ SENATOR ET ÆRARIJ PRÆFECTUS faciet satis, in Corpore Scriptorum Bohemico-
rum, Moravicorum & Silesiacorum hactenus ineditorum, proxime vero (cum non nisi Pragensium MSta duo vel tria desint) edendorum, cujus eximii operis unam omni-
um expectationem esse * confitemur.

* Sed en! Rerum nostrarum imbecillitatem: dum secunda speramus, adversa obve-
niunt; Nonis enim Maji elapsi vir. Nestoreis annis dignus, XLL. Ætatis obiit,
Circulo quem cœperat cheu! nondum absoluto. Vitam ejus, scripta & famam
promeritam singulari studio vir summe Reverendus Johannes Fridricus BURG
exposuit.

DEO T. O. M. FAVENTE!

SECTIO I.

DUCATUS VRATISLAVIENSIS SUB
DUCIBUS.

CAPUT I.

De DUCATU & URBE quædam præmittuntur.

§. 1.

DUCATUS VRATISLAVIENSIS, cujus ut
totius SILESIAE princeps urbs VRATISLA-
VIA est, claritate & magnitudine inter fi-
nitimas plures memorabilis, Olsnensem, (a) Bre-
gensensem, Suidnicensem & Lignicensem fines habet,
terramque sylvis antea horridam, nunc pinguem
& fertilem occupans ab (b) Odora, Olava, Viado,
& Loha irrigatur.

NOTÆ.

(a) Cujus pars terra Olavienfis est. (b) de fluminibus his vide
Stenum Bregensem.

§. 2. Urbs Ducatui nomen dedit, cujus con-
ditor incertus: (a) Mieslao haud vetustiorema-
jor Annalium numerus confitetur, nisi (b) Slavis
jam innotuisse, & vel à (c) Duce eorum, vel à
(d) trajectu dictam fuisse credas: (e) Budorgin
Poëtarum fecit licentia.

NOTÆ.

NOTÆ

- (a) Dlugossius in Pol. Hist. I. 36. WRATISLAVIA A MIECZSLAW Polonorum Principe, sub quo primum Poloniâ Diis Gentium ad Christianitatis jura conversi sunt, CONDITA, Cathedralæ honore & corporibus beatorum Martyrum ac templis sanctorum pulcro opere fabrefactis, fluvioque Guttalo (sic Odoram vocat) illam alluente celebris. Ex hoc fonte ad plures alios rumor permanavit, non alium Mieslao urbis nostræ conditorem esse. Pohlius in Annal. MStis ad an. 1038. Mieslaum quidem urbi formam dedisse asserit: sed ad an. 965. hæc habet: Vratislaviam ea tempestate amplitudinem quandam nondum adeptam fuisse ex eo apparet, quod ultra Viadrum ad meridiem non nisi tres vel quatuor domus turratæ, extiterint, quas Quadorum (Slavorum scribendum fuisset) Principes inhabitabant: has circum lignæ domus aderant, uti hodiernum Urbes in Lithuania & Moscovia occurrunt. (b) Rapoldus in Hist. MSta de Illustr. Sil. Ducatu: Illius urbis prima fundamenta huc usque nondum ita scire potui, ut quæ observavi satis mihi facerent. Arbitror, ut non obscure veteres innuunt Annales, conditam eam esse, ante annos circiter octingentos, (scripsit vero Rapoldus circa Sæc. XVI. medium) quando Germani ad Imperii Romani fastigium ascenderent, eo quoque tempore, quo Witteberga Saxoniæ initium accepisse proditur, (c) quod forte ex CAROLI V. Privilegio in fine addito cognoscas: das schwarze W. im Wap-pen bedeutet den Nahmen Wratislai, der die Stadt Breslaw erstlich gebauet und nach seinem Nahmen Wratislaw genandt hat: Etenim si de Vratislao Bohemorum Duce Imperatorem loqui credas, cum solenne sit, urbium conditores sæpius eos appellari, qui destructas restituunt, Ditmari tamen Merseburg. quin accedam obstat autoritas, qui lib. IV. jam ante Wratislaum hunc, Episcopatum appellat WROTISLAENSEM (sic enim vocem Wiotislaënssem corrigendam esse puto) & Autor Chron. Magdeburgici (quod apud Meibonium extat) qui urbem nostram Wortizlave appellat, quod utrumque nomen ex VRODSLAW Slavorum voce corruptam esse facile apparet, cum homines Germani pronunciando erraverint. (d) Brodslawam vel Vrodslavam Slavis trajectum esse Peucerus, Reineccius, Albinus, alique præ-

probant; hinc ego Bratslaum vel Vratslaum eum, qui traduxit, s. Ducem appellativum primo nomen, inde in proprium abiisse conjicio. (e) Rapoldus quidem l. c. Velut inter pulcherrima cœli sidera longissime solem præcellere cernimus, ita, si regionis urbes conferimus, magnifice præluet longe clarissima & nobilissima Budorgis; ita enim antiquitus appellatam fuisse doctissimi homines arbitrantur civitatem Vladislaviensem. Imo Curæus Part. II. in Annalibus: & Principe quodam Lygio Biturige (quod nomen idem sit ac Biderreich, hoc est, Vir honestus & integer, quem Græci καλὸν κ' ἀγαθὸν vocant) conditam fuisse Budorgim hanc autumat, præsertim cum Ptolemæi Budorgis ferme cum hoc situ congruat, & Transylvanum quendam extitisse sciunt nostrates, qui rudera Budorgis in vico Laskewiz tertio ab urbe lapide quærenda esse, multo labore asserere conatus fuit: Cum vero nondum inter illos, qui Ptolemæum ipsum interpretantur, lis composita an Budorgin, an Budorigum, hanc nostram Vratislaviam asserere debeant, cum utraque fere sub eadem Poli Elevatione appareat, merito Budorgin historica veritate nostram facere haud audemus, sed Poëtarum Carminibus relinquimus.

§. 3. Mihi Mieslao antiquior est VRATISLAVIA, ne tamen vera falsis miscendo augustiora faciamus initia, confitendum est, primam originem ab omnibus ignorari, quod vero non ipsius culpa, ceu magnitudine sua contenta priora neglexerit, sed iniquo fato accidisse constat, cum ingenti incendio anno (a) MCC. tota cum Documentis omnibus interierit.

NOTÆ.

- (a) Vide Pohlium in Annal. MStis ad annum hunc. Henelius in Breslographia hæc Cap. IV. §. 4. Primum anno 1200. urbem totam fortuito incendio absumtam fuisse, privilegiaque tabularia & monumenta Reipublicæ exusta Annales testantur.

CAPUT II.

RES SILESIAE A PIASTO USQUE AD MIECISLAUM

§. I.

LYgios, inferioris Silesiae gentem egregiam, cum Quadis famam adeptos tandem cum Slavis adventantibus coaluisse ferunt, quorum absoluta Ducum longa serie, post Interregnum, quo se in libertatem Silesia vindicabat, STEMMA PIASTEUM exortum est.

§. 2. PIASTUS, cujus nomen orbis terræ regionibus definitur, dum

- - - - modicis ævum transegit in agris,
Autumnum pomis & ver sibi flore notabat,
ad Imperium in gentes arctoas suscipiendum
raro fato vocatur, optimus Princeps, sub quo in gratiam (a) cum Polonis redit Silesia, (b) meliorem faciem induunt urbes, exilium sentit temporum barbaries, caditque superstitio, dum MIESLAUS CHRISTIANAM FIDEM recipiens populos omnes sibi subiectos ad ejus obsequium invitaret.

NOTÆ.

(a) Ob integritatis justitiæque famam, qua omnem Sarmatiam adimpleverat Piaustus. (b) Dlugosso teste Regni sedem Gnesnam transtulit.

§. 3. Hic

§. 3. Hic opportunitate loci commotus VRATISLAVIAM s. VRODSLAVAM, exiguum hactenus vicum urbis forma(a) donavit, futuramque (b) EPISCOPATUI, quem Smogræ erexerat, sedem destinavit.

NOTÆ.

(a) Ipse Curæus in Annalibus Silesiæ Part. I. p. 33. Ornasse dicitur (MIESLAUS) Provincias extractis aliquot urbibus & arcibus, inter quas etiam numeratur Vratislavia, cujus INSTAURATIONEM omnino in hæc tempora puto incidere. Idem Part. II. Putarem Principem (MIESLAUM) ex veteribus ruinis aut ruderibus civitates illas (Vratislaviam & Glogoviam) INSTAURASSE. (b) Cur non ab initio in urbem hanc transtulerit Princeps, sunt qui cum Curæo & aliis anquirunt & mirantur, ideoque tunc demum ad eum recipiendum opportunam fuisse arbitrantur cum anno 1052. Casimirus Rex Episcopatum in commodam S. Joannis Insulam collocaret. Ast debilitate sua argumentum hoc laborare manifestum est, cum jam an. 1017. (ut sequenti capite exponam) Ditmaro Merseburgensi civitas audiat Vrocozlava, & talis, in quam Boleslaus eventum obsidionis Nemenzensis expectans confugerat, imo ad an. 1038. Dlugosso & Dubravio, Gnesnæ & Posneniæ par sit, uti ad Stenum Bregensem in notis curatius affirmare animus est, ideoque rationem politicam subfuisse mihi videtur, forte quod Principes Episcopatui quidem ab urbe nomen, disjunctam tamen sedem concedere mallent. *Dubium interea posset oriri, qua ratione contigerit, ut Ditmarus Merseburgens. an. 1018. denatus lib. IV. Episcopum Wrotislaënsē jam appellaverit, cum nomen hoc Casimiro demum concedente sortitus sit; ast si Smogram (in qua Ditmaro vivente sedes Episcopo erat) Regionis Wrotislaënsis sive Vratislaviensis vicum esse cogitabis, facile causam invenies, quare Wrotislaënsē vocaret. Episcopus vero, quem Joannem fuisse scribit, nostris Urbanus est, qui à Joanne XII. Pontifice Romano ipse baculum pastorale, forte & nomen hoc accepit.

CAPUT III.

RES SILESIAE ET URBIS A MIECISLAO
AD VLADISLAUM USQUE II. SILESIAE
DUCEM.

§. I.

SÆculi X. exitus idem & MIESLAO fuerat, hinc in Provinciis paternis (a) BOLESLAUS successit cognomine Chrobrius, bellis in Lusatia, Misnia, Bohemiaque gestis inclytus, sed non par HENRICI armis, qui eum fugere pacemque petere coëgit. Accidit ea Tempestate an 1017. ut Glogovia (b) VRATISLAVIAM abiret BOLESLAUS eventum obfidionis Nemetzensis exspectans, quo argumento, urbem nostram ad præstandam Principi suo securitatem jam opportunam fuisse colligitur.

NOTE.

- (a) An ab Ottone III. coronam acceperit, pluribus anquirere instituti rationem excederet; fuisse id inter plurima alia & ingentia nomina, quibus se nostra ætate ELECTOR SAXO AUGUSTUS Polonis de novo Rege eligendo occupatis commendavit, (ab Imperatore SAXONE Boleslaum POLONUM corona regia donatum esse,) Lünigii Theatrum Ceremoniale Historico-Polit. Tom. II. p. 33. tradit, præterea uno hoc omnes ore Sarmatic. Rerum Scriptores testantur: Dlugossus, Cromerus, Gaguinus, Neugebauerus aliique, nec silentio prætereundum in Adrian. Regenvolsicii Hist. Eccl. Slavon. Provinc. I. c. 2. ex historia Calvi Montis affirmari, Boleslaum maluisse ab Imperatore OTTONE III. quam à Papa coronari, hinc Benedictum VII. coronam ex purissimo auro paratam Duci Hungariæ Stephano misisse: sunt tamen, qui in dubium vocant (inter quos Schurzfleisch. in Disp. histor. XXI. quæ Lineamenta Sarmatica habet,) cum cōævi Germanorum Scriptores

taceant, & quod Ditmarus IV. p. 91. Edit. Mader. ad an. 992. Poloniam Regnum, Helmoldus etiam I. c. 15. Bolislaum Polonorum Regem Christianissimum vocat, ob provinciarum amplitudinem id factum esse arbitrantur, cum & aliis autoribus solemne sit, vastissimas regiones Regio Titulo insignire. Adde Hankium de Rebus Silesiorum cap. VIII. ad an. 1001. (b) Ditmar. Merseburgens. VII. Bolizlaus vero in WORETZLAVA civitate (Wrocislava s. Vrodslava scribendum erat, add. Sect. hujus Cap. 1. §. 2. lit. c.) Eventum rei sollicitus expectans, cum Imperatorem abiisse, urbemque suam incolumem stare audiret latatur, militibusque congaudet. Addit ad locum hunc in Breslographia innovata MSta Henelius cap. 1. Ex quibus verbis nec omnino tunc novam, nec nullius nominis urbem extitisse, haud difficulter colligitur. Imo Hankius l. c. cap. VII. §. 71. Silesiorum urbs Worzelavia, cum an. 1017. ageretur, sic erat munita, ut in ea Mieslai I. fil. Boleslaus I. Silesiorum Polonorumque Dux, cum IMP. HENRICUS II. in Silesia Nimicium obsideret, Glogovia Vrotislaviam velut in propinquiorem tutioremque locum discederet, obsidionis eventum ibi expectaturus.

§. 2. Non meliora Patre fata Mieslaus II. à (a) Cunrado victus sensit; quo tandem an. 1034. defuncto, inter (b) graves, quæ Poloniam vastabant, turbas, Bohemorum Dux (c) BRETISLAUS occupata Silesia civitatem ea ætate jam opulentam & insignem VRATISLAVIAM superabat, incensam restaurabat, concessaque ab Imperatore Henrico pace (d) DUX SILESIIORUM retinebat, donec recuperatis aliis terris (e) Casimirus I. Polon. Rex eam à Bretislaq ex (f) pacto reciperet, (g) arce regia hodie adhuc superstiti nobilitaret, & Episcopatum in commodam (h) S. Joannis Insulam transferret.

NOTÆ.

- (a) Quod fratrem Ottonem prosequeretur, & ad Russos in exilium abire cogeret, uti Germanorum Annales tradunt. adde Mart. Hankium de Siles. rebus cap. VIII. Restitutus ergo patriæ fuit Otto auxilio Cæsaris, quod sibi petierat, hic vero Slezios, quos illi rapuerat, Teutonico præposito regendos dedit, ut MStum Chronicon Polonicum Hankio teste habet. (b) Mieslai enim conjux Richsa ob odium, quod Poloni in Germanam fœminam haberent, cum filio parvulo Casimiro aufugerat, uti fufius Dlugoffus ad an. 1036. tradit. (c) idem ad an. 1038. (d) Æneas Sylv. cap. 19. Hist. Bohem. Silesia sub annuo tributo auri XXX. argenti CL. Marcarum Bohemiæ Principi tradita. add. Stenus Bregensis in fine. (e) Leubusini Monasterii conditor, quod ut alterum in monte Tyniec ad Vistulam duobus à Cracovia lapidibus Ordini, quem antea professus fuerat, addixit, ex cœnobio Cluniacensi redux, Instauratoris pacifici cognomen à suis sortitus. (f) iisdem qua hic Silesiam acceperat conditionibus Cosma Pragensis I. ad an. 1054. teste. (g) Pohlius in Annalibus urbis nostræ MStis ad an. 1044. add. Stenus Bregensis. (h) ubi templum S. Johannis an. 1052. ex ligno ædificari cœptum: Hinc aliis & rectius Silesia non an. 1054. sed jam an. 1052. Casimiro tradita est. Ipsius Insulæ faciem ad vivum Stenus Bregens. dedit.

§. 3. Itaque Silesia ad Polonos à Bohemis iterum devoluta est, quorum Regem Boleslaum Audacem Romani Pontificis indignatio (quam (a) cæde Stanislai Cracoviensis Episcopi meruerat) suis finibus ejecit; sub Vladislao I. fratre terris in provincias divisas. (b) Magnus Comes VRATISLAVIENSIIUM (i. e. Silesiorum) erat Capitaneus, qui recepto in urbis arcem (c) Sbigneo naturali Vladislai filio, exulum Polonorum duce, dissidio Polonos inter Silesiosque ansam dedit, collectam
prin.

principis gratiam effudit, urbique venia data dignitate fuit multatus. Patrem an. 1102. mortuum Boleslaus III. excepit, (d) victoria uno ab urbe lapide reportata inclytus, cujus filius (e) VLADISLAUS II. SILESII Dux obvenit, à quo originem omnes tam inferioris quam superioris provinciæ Duces trahunt.

NOTÆ.

(a) An. 1079. die 8. Maji Dlugoffus in Histor. Polon. III. Vincent. Kadlubko in Polon. Chronico II. epist. 21. cæterique Polonicarum rerum scriptores. (b) Dlugoffus l. c. IV. (c) Secechus, Cracoviensium Palatinus, ex humili sorte ob militiæ successum ascendens, animum Vladislai occupabat, regni proceribus ob potentiam superbiamque gravis, adeo ut plures exilium sibi eligerent, & in Bohemiam abirent. Accessit quoque ad Bretislaum Bohemorum Ducem (Wratislai nuper in Comitibus Moguntinis ab Imp. Henrico IV. creati Regis fil. Polonorum hostem) Sbigneus, Vladislao ex concubina natus, relicto cœnobio, ne frater legitimus sed junior patri in Regno quondam se posthabito succederet. Hic VRATISLAVIAM sibi Asylum credidit, quæ benigne quidem excepit advenam, sed juramento prius obstrinxit, ne quid in patrem patriamve committeret. Tum primum publicumque Ordinum Silesiæ VRATISLAVIÆ an. 1096. conventum fuisse reperi, Magno Capitaneo convocante, quo, qua ratione Secechi injurias propellerent, cogitatum est. (d) In planitie septemtrionali urbis, ubi nunc Hundsfelda Ducatus Olsnensis oppidum. Henricum Imperat. egregia Silesiorum virtute tunc prostratum fuisse, uno fere omnes Annales ore confitentur, ex quibus singula Celeberr. Hankius l. c. cap. X. collegit, hinc ea repetere eum est animus. Adde tamen Pohlum in Annal. urbis MStis. ad an. 1109. (e) Boleslaus moriturus inter V. filios provincias dividebat, Vladislao Silesiam, Cracoviensem, Sira-diensem, & Lanciciensem cum Imperio in reliquos fratres, Boleslaus

leslao Masovienſem, Dobrinenſem, Cujavienſem & Culmenſem: Mieslao Gneſnenſem, Poſnaniſem, Caſiſienſem, Pomeranicamque: Henrico Sandomiriſem & Lublinenſem regionem tradens: Caſimiro tenero nihil terrarum, rotis quatuor currum conſtare, huic vero inſidentem commodum locum habere & dominum eſſe ratus. Vincentius Kadlubko in Hiſtor. Pol. lib. III. Epiſt. XXVII. Dlugoffus lib. IV. & V.

§. 4. Sed qui (a) patri infeſtus fuerat, idem & Vladislaum II. (b) armis vexabat Sobieſlaus Bohemorum Dux, quo bello (c) vix ſopito, lites inter fratres exortæ, cum (d) Vladislaus ſolus imperare mallet, fortuna tamen votis non reſpondente Polonia (e) pulſus demumque an. 1159. (f) Oldenburgi in exilio mortuus eſt.

NOTÆ.

(a) WRATISLAVIENSEM ea tempeſtate anno ſcil. 1132. Ducatum pervastaſtum à Bohemis fuiſſe Dlugoffus IV. & Cromerus V. tradunt. Tandem monaſteriis plerisque & eccleſiis ac trecentis & amplius villis in Sileſia & WRATISLAVIENSI regione, una cum ædibus ſacris incendio conflagratis, præda etiam pecorum magna abducta in Bohemiam Sobieſlaus rediit. (b) Dlugoffus V. ad an. 1140. (c) Morte nempe Sobieſlai conſedit. (d) Dlugoffo teſte: omnes eos Principatus & Dominia, quæ in fratrum ſortem ceſſerant, detracta & erepta ſibi ratus. (e) Cracoviæ, quo auſugerat non tutus, Polonia & Sileſia exiit, ad affinem Cæſarem Conradum III. diſcedens, cujus opem implorabat, provincias interim fratre Boeſlao IV. occupante, vid. Radevicus lib. I. c. 3. ſed & Cunradus & Fridericus vanam in eo cum fratribus conciliando operam conſumſerunt. (f) Hoſſatorum loco, ut vulgo creditur, d. 11. Jul. ætatis LV. fratrum (ut creditur) veneno. Pöhlius vero in Annal. urbis Mſtis ad an. 1158. d. 2. Junii, Aldenburgi, arce perantiqua Franconix, prope Bambergam, eum diem ſuum obiſſe refert. Adde Mart. Hankium l. c. cap. XI. §. 137. & ſeqq. Mihi Pöhlii arridet ſententia, cum IMPERA-

PERATORI an. 1156. in Comitibus Ratisbonensibus, in Franconia Orientalis civitate Herbipoli, demumque proximo natali Domini Wormatia commoranti exul opem poscens adfuisse videatur. add. Otto Frisingens. II. 28. 29.

§.5. Matrem(a) Siwislavam Michaëlis Russi, novercam Salomeam Comitis Henrici de Bergen, conjugem (c) Adelheiden Henrici IV. filiam habuit; errant itaque omnes, qui Adelheiden patri, ipsi Christinam uxorem tribuunt.

NOTE.

(a) Anonym. in vita S. Ottonis (quæ in Canisii Lectionibus Antiquis extat) cœvo testimonio: *Quamdiu Siwislawa, Michaëlis filia, Boleslai uxor*, superstes fuit, pax inter Sarmatas & Roxolanos viguit, ea vero post editum *Vladislaum* filiasque Swantoslawam & Juditham brevi extincta, ruptoque adeo vinculo, quo tota inter affines constabat amicitia, dudum consopita bella recruduerunt. (b) Teste Orthliebo inter primos monasterii Zwiefaltensis Patres, Abbate inde Nereshemensi, qui Salomeam in Polonia vidit Ottonis de Stazelingen, ad aulam Boleslai profecti Comes. Excerpta ex Orthliebo Sulgeri Annales Zwiefaltenses p. 99. habent, ubi in notis Genealogia Comitum de Berg extat. (c) Quod filii Boleslai Alti, III. Diplomata Leubusensi monasterio data affirmant, quorum initium: In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Ego Boleslaus Dux Zlesia, filius primogenitus illustris quondam Principis Wladislai, maximi Ducis Zlesia, inclitæque Dominæ Adelheidis, filia Imperatoris Henrici quarti.

CAPUT IV.

VRATISLAVIENSIS DUCATUS

sub

BOLES LAO I.

§. 1.

HActenus VRATISLAVIENSIIUM nomine Silesios dictos fuisse accepimus, inter tres

I

VLA-

VLADISLAI filios (a) bonis paternis autoritate Friderici Barbarossæ postliminii jure restitutis an. 1163. dividebatur Provincia, MIECISLAUS s. MIESCO superiorem, (b) BOLESLAUS mediam, (c) CONRADUS inferiorem sortitus est, quam hoc sine prole defuncto idem BOLESLAUS PRIMUS VRATISLAVIENSIVM DUX sibi junxit, (e) Italica expeditione inclytus, qui Leubusensi monasterio urbeque (f) Lignicensi probe ornatis amplificatam ditionem post xxxvii. regiminis annos HENRICO I. BARBATO (g) reliquit.

NOTÆ.

- (a) Silesiæ saltem, nec universæ, civitates enim certas sibi Boleslaus Crispus retinuit; sic Cracoviensium, Siradiensium & Lanciciensium in Polonia regionum patiebantur jacturam dura temporum necessitate. vid. Mart. Hankius de Silesiæ rebus cap. XII. (b) qui Alti s. Proceri cognomen obtinuit. (c) Lascogonus, qui *ἀπαις* an. 1179. obiit. (d) Quam sedem sibi Conradi bonis auctus elegerat, Miesco ob id iratus bello petiit, sed Casimirus Polon. Rex pacis amans ad fratres componendos huic Bitomiensē & Oswentimensē Territorium de suo largitus est Dlugoffo ad an. 1179. teste. (e) Juvenis Fridericum Barbarossam (ad gratiam ejus colligendam) Mediolanum expugnaturum secutus, equitem superbum & mole gigantem fere referentem, qui indies ad certamen Germanos provocabat, interfecit. Dlugoffus ad an. 1161. V. Cromerus de Polonor. Rebus VI. aliiq. Ab Alberto Tyrolinensi Comite prostratum, sed non interfectum tradunt Radovicus Frisingensis lib. I. cap. 37. & Güntherus in Ligurino VII. (f) quam ligneam invenit, lapideam reddidit, ibique primus aulam habuit, ut deinceps soli Vratislaviæ secunda esset. Schurzfl. disp. histor. LX. de Lignicio. (g) Prosperiori quam Pater fortuna usus anno ætatis septuagesimo quarto P. C. N. 1201. sexta Decembr.

Decembr. die decessit, in Leubufensi Monasterio sepultus, his
versiculis tumulo adscriptis:

Dux Boleslaus, honor patriæ, virtute deinceps
Cui par nullus erit, per Regna Polonica Princeps,
Conditur hoc loculo, locus, à quo * conditus iste,
Dæmonis ara prius tua transit in Atria, Christe.

* Conditor Monasterii ob munificentie laudem dicitur: vid. Schurzfl. l. c. §. 12.

§. 2. Ex priore cum VVenceslavva Russica con-
jugio TAROSLAUS ipsi filius erat, EPISCOPUS
WRATISLAVIENSIS, quam Ecclesiam (a) Ducatu
Nissensi ditavit, ex altero cum Adelheide (cujus
(b) soror (c) CUNRADO III. IMP. nupserrat) inito,
HENRICUM BARBATUM successorem habuit, filia
vero Adelheidis Dypoldo Marchioni Meraniæ in
matrimonium data.

NOTE.

(a) Quem à patre acceperat, cui postea Precislaus de Pogarella Grot-
govienſe territorium adjunxit. Rapoldus in Hist. MSta de Illustr.
Silesiæ Ducatu: BOLESLAUS ALTUS ad Episcopalem dignita-
tem evehit filium JAROSLAUM nomine, abhinc ante annos du-
centos quinquaginta sex, qui Nissam oppidum perpetua donatio-
ne cum omni fructu contribuit Episcoporum Vradislaviensium col-
legio. Casp. Sommerus in Silesia Pia MSta. lib. I. cap. 1. §. 5. Primi
reditus Episcopi fuerunt decimæ, aucti postmodum donatione
principum prædiis & agris, quibus accessit terra (malim Ducatus)
Nissensis, à JAROSLAO BOLES LAI PROCERI SILES. DUCIS
filio & Episcopo, inde Henrici Pii liberalitate insigniter proventus
Episcopales amplificati creverunt sub Precislao emtione Duca-
tus (malim terræ) Grotgovienſis, adeo ut Romæ aureæ titulo
WRATISLAVIENSIS cathedra mactetur. Vitam integram Ja-
roselai Ducis Hankius noster de Siles. eruditus indigenis cap. IV.
edidit. (b) Gertrudis dicta. (c) sub quo fatalia ad perdendam
patriam Guelphorum & Gibellinorum nomina orta.

CAPUT V.

HENRICUS I. BARBATUS: ET HENRICUS II. PIUS
DUCES VRATISLAVIENSES.

§. I.

Patrem optimum filius (a) HENRICUS I. excepit, cujus plura in urbem Ducatumque extarent merita, nisi vitam inter (b) continua cum Polonia Principibus dissidia tolleraffet, à quibus & an. 1228. captus inque Masoviam abductus est: liberatus tandem, gestoque ancipiti Marte cum Vladislao Sputatore (c) bello ex Polonia ad Silesiæ res componendas redux Crosnæ an. MCCXXXVIII. in itinere (d) obiit.

NOTÆ.

(a) Ejus in privilegio, Episcopatus Vratislaviensi an. MCCI. concessio, titulus est: Henricus Dux Silesiæ, Cracoviæ & Sandomiriæ: quod confirmavit & integrum suo inseruit Wenceslaus Bohemæ Rex, hinc in Fascicul. divers. Jur. Dn. de Weingarten de privilegiis Silesiæ p. 27. occurrit: ubi tamen observes, annum MCC. extare, quo pater adhuc vixit, inde in margine additum esse: privileg. Ducis Henrici IV. Vratisl. cum ipse Wenceslaus ita scribat: Et quidem primi Privilegii tenor &c. (Duces vero Henricos VI. ordine suo nominaverat) quod ergo corrigendum. Præterea se quoque Dei & beati Joannis gratia in numis & privilegiis dixisse Ducem Silesiogr. Renovatæ cap. VIII. §. 8. in notis affirmat. (b) Contra Lescum Album ad Poloniæ Principatum vocatus cum exercitu provinciam ingressus est, sed pace facta recessit, biennioque post an. 1227. d. 14. Novemb. in villa Poloniæ majoris Ganslova in balneo à ficariis trucidatus fuisset, nisi equitis de Wiesenburg (al. de Weissenburg) virtus dominum servasset, qui vulnera excepit, cadensque ejus corpus contexit.

Dux

Dux fugiendi spatium nactus Wratislaviam lectica delatus, mox contra Masovium in Poloniam à proceribus & vidua Lesci intercepti vocatus, iterum in hostem profectus, sed captus est, Hedwigis demum precibus carcere liberatus, quæ in Masoviam se personaliter contulit, uti Dlugossus ad annum hunc. (c) Quod paulo post exortum cum ex captivitate rediisset. Dlugoss. VI. ad an. 1236. Gnesnense Castrum frustra obsessum tradit. (d) die 19. Martii. Barbatum nomen adeptus ob barbam, quam per XXX. annos aluit, quibus à conjugæ sacris rebus dedita disjunctus vixerat. Dlugoss. VI. ad an. 1238. Corpus filius successor Trebnicium transtulit, hosque versus saxo incidi curavit:

Dux Henricus, honor Zlesia, quem plangere conor,
Hic jacet, hunc fundans fundum virtutis abundans,
Tutor egenorum, schola morum, virga reorum,
Cui sit ut absque mora locus in requie bonus ora.

§.2. Conjugium ipsi fuit solutio cum HEDWIGE, Bertholdi (a) Meraniæ Ducis filia, exactum, quæ Trebnicense cœnobium condidit, puellis Cisterciensis Ordinis addixit, iisque filiam Gertruden (b) abbatissam præfecit, vigesimo tandem ac quarto post obitum anno à Clemente Pontifice Romano (c) in sanctorum numerum relata.

NOTÆ.

- (a) Quam male quidam Moraviam dicunt: subacta etenim à Carolo M. Bojoaria præfecti regionis Tirolensis Histrixque, Comites appellati sunt ab oppido s. vico Meran, quorum posteritate extincta nova gens Andechsia surrexit, ex qua Bertholdus III. Meraniæ Dux ab Imper. Friderico I. creatus est, cujus neptis hæc HEDWIGIS erat. vid. Henningesii Theatr. Genealog. Part. I. secundi & tertii regni in quarta Monarchia & Vittrarii Illustrati lib. I. XVII. (b) neglecto proco Ottone Comite Wittelsbacensi, cui Henrico Leone exauctorato Ducatum Noricum (Frisingense teste) concesserat Imperator, antea ab Arnulpho Malo amissum. (c) vid, Silesiogr. Renov. cap. VII. in notis ad Trebnitium.

§. 3. His parentibus PIUS ille HENRICUS ortus est, qui vitam & sanguinem in acie pro salute patriæ effudit: cum enim ingens ille ex oriente Tartarorum (a) turbo prorupit, vastataque Pannonia & Sarmatia ingenti velocitate universam Silesiam percurfaret, collectis undique auxiliis immensam barbarorum vim Dux fortissimus in planicie Lignicensi expectabat. (b) VRATISLAVIAM summi Numinis ope servatam magna cum indignatione deseruerant hostes, hinc omnis ira in HENRICI exercitum versa, quem (c) circumfusum ingenti strage edita superabant, amputatumque Principis PII caput tropæi instar pilæ affixum circumgestabant, quanquam non sine sanguine illis parta fuerit victoria.

NOTE.

- (a) Optime hanc Tartarorum incursionem Stenus Bregensis tradit: Scilicet Oktai, cujus pater Tzincis Chan regnum amplissimum formaverat, in spem orbis occupandi tres filios Jochy, Baydy & Cohagaday cum ingentibus copiis instruxit, quorum medius copiis in alas quinque divisit, unam Peta Duce in Russiam, Hungariam, Poloniamque prædatum dimisit, quæ populatio an. 1241, in Silesiam usque pervenit, VRATISLAVIÆ potiundæ copiam sibi fore credens. (b) Cives urbe combusta se cum bonis suis in arcem ad Viadrum receperant, quam Tartari fere ad incitas reductam oppugnabant, sed piorum precibus effectum est, ut suborta ingenti tempestate hostes perterriti signum receptui darent. Liceat nobis ob urbem DEI T. O. M. auxiliis servatam Claudiani mutata paulum verba repetere:

Te propter gelidis Cœli Pater ipse procellis
Obruit adversas acies, revolutaque tela

Ver tit

Vertit in auctores & turbine reppulit hastas:
Onimium dilecta DEO! cui flammeus imber
Venit ad obsequium, totus cui militat æther.
Et conjurato surgunt ex vertice venti.

(c) Prælium curatius edunt Poloniæ, Moraviæ, Bohemiæ, Silesiæque scriptores, inter quos Pohlius in Annal. urbis MStis ad an. 1241. & imprimis Schulzius in monumento gratitudinis HENRICO II. erecto locum merentur. Numero barbari præstabant; haud enim plus quam triginta armatorum millia adversum ducenta millia amplius hostium exposuit HENRICUS, in limine tamen victoriæ ejus stetit exercitus, cum, Dubravio XVI. Hist. Bohem. teste, Tartaris cedentibus denuoque sese armantibus ortum inter HENRICI alas clamorem: Occurrite, occurrite! (quod Polonis est: Zabieszcze, Zabieszcze,) Miesco Dux Oppolienfis aliter, quasi: Currite, currite! (quod Polonis est: bieszcze, bieszcze,) acciperet. Hinc terrore latius manante, Dux à suis desertus, cum fortissimis cecidit: desiderati sunt eo prælio flos Nobilitatis Silesiæ, ex qua Stephanus III. de Wirben, Stephani senioris filius, cum filio Andrea, & XXXIV. ex Rothkirchiorum gente lineæ Pantheniæ.

§. 4. Occisi corpus invenit & VRATISLAVIÆ

(a) terræ mandavit ANNA conjux, Ottocari Regis Bohemiæ filia, foecunda quatuor filiorum mater, quorum HENRICUS III. VRATISLAVIENSEM, Boleslaus II. Lignicensem, & (b) Cunradus II. Glogoviensem Ducatum accepit, (c) Vladislaum vero egregiam castitatis & integritatis famam natum ad Archi-Episcopatum Salisburgensem fortuna provexit.

NOTE.

(a) In æde S. Jacobi (nunc Vincentii) quam an. 1240. extruxerat; sed deest inscriptio, effigies vero Ducis armati tumulo adstat, Tartarum pedibus proculcans, dextra hastam, sinistra clypeum, aquila Sile-

Silesiaca insignem, tenens: Gladium curia urbis nostræ servat, cui eadem avis est insculpta. Præterea Ducis caput sequenti anno in castro Prussiæ Bardewiz s. Sardewiz repertum fuisse Pohlius l. c. tradit; erravit vero cum ex Rosizii Chron. & numero Episcop. Vratislaviens. MSto & Petri de Dusburg Chron. Prussiæ Part. III. c. 36. appareat, non Ducis, sed B. Barbaræ virginis caput in vigilia ejusdem (uti credunt) fuisse inventum, (b) à quo Duces Saganenses, Glogovienses, Olsnenses & Crosnenses descendunt. (c) vitam ejus Mart. Hankius dedit de Siles. indigen. eruditiss. cap. VIII. plura Henelius in Breslographia Renovata MSta & in Siles. Togata MSta lib. I. no. 1. Obiit VRATISLAVIÆ an. 1270. sed corpus Salzburgum translatum est.

CAPUT VI.

HENRICUS III. ET HENRICUS IV. DUCES WRATISLAVIENSES.

§. 1.

DEerant hostes externi, hinc discordia fratres agitabat, cum Boleslaus Calvus Lignicensis, princeps gloriæ cupidus & bellicosus, VRATISLAVIAM, quam patre occumbente suam fecerat, HENRICO fratri traderet, sed pœnitentia facti ductus (a) tribus eam obsidionibus quanquam frustra-
neis repeteret, vicit tamen perversum Boleslai animum benignitate HENRICUS, captumque non in carcere detinuit, sed libertate donavit.

NOTE.

- (a) An. 1248. 1249. & 1250. qua captus in fratris potestatem pervenit. Dlugoff. VII. ad an. 1250. Ab HENRICI quoque fratris sui militibus captus, & in vincula apud Vratislaviensē castrum conjectus, jubente HENRICO fratre, & calamitatem ignominiamque

niamque fraternam non secus quam propriam piis abhorrente præcordiis, dimissus in Legniz se recepit, & contra fratres suos HENRICUM & Conradum machinari non destitit.

§. 2. Sopitis turbis his de amplificanda urbis dignitate cogitabat HENRICUS, quem ejus delicias & locupletatorem dixeris. (a) Allectis enim è Germania civibus, munimentis, privilegiis, (b) egregiis ædificiis & (c) jure Magdeburgico eam intruxit, sed (d) an. 1266. vel febris maligna vel veneno extinctus est.

NOTÆ.

(a) Dato an. 1261. privilegio: Exteros omnes, qui sedem hic fortunarum suarum figant, primo anno ab omni censu liberos esse. (b) an. 1253. templum S. Laurentii, nunc Elisabethæ, ædificari cœptum. (c) an. 1261. quanquam Polonici juris vestigia quædam ad Joannem usque Regem manserint, qui an. 1337. totum abrogavit. (d) Nocte S. Andreæ: Sepultus est ad S. Claram; Epitaphium vero non amplius extat. Vid. Fabri Origin. Vratislaviens. MSt. Dlugoss. VII. ad an. 1266. HENRICUS Dux propinquam sibi ex diuturno languore & veneno sentiens mortem adesse, fratre Wladislao, Salzburgenfi Archi-Episcopo, accito duplicem prolem, quam ex Juditha, filia Conradi Ducis Masoviæ, prima consorte, sustulerat, videlicet Henricum filium & Hedwigim filiam, nondum pubertatis annos transgressos, & consortem secundam, Saxon. Ducis filiam, quam prima abeunte superduxerat, una cum Vratislaviensi Ducatu, obsecrans eorum gerituram commendat, omnibusque sacramentis procuratus decedit, & in monasterio S. Claræ sepelitur, Nonis Decembr. absumtus.

§. 3. Ex duplici matrimonio non nisi unus supererat HENRICUS cum sorore, quorum tutelam frater Vladislaus, Archi-Episcopus Salisburienfis, suscepit, optimeque gessit, sed eo defuncto, ex

præcipuis urbis civibus quidam curatores egerunt, magnam opum vim principi suo colligentes.

§. 4. Hic tandem perfecta nondum civitatis mœnia absolvit, jus Magdeburgicum confirmavit, (a) Stapulæ indulxit, (b) aliisque privilegiis (c) subditos VRATISLAVIENSES ornavit, sed in castro Jeltsch XII. Kal. Martii noctu an. 1277. à Boleslao Calvo Legnicensi (d) captus, tot dissidiorum inter (e) agnatos pertæsus, Dubravio teste (f) paciscendi cum Rege Bohemiæ fecit initium, annoque 1290. d. 23. Julii electus Poloniæ Princeps (g) obiit.

NOTE.

(a) Anno 1274. uti Pohlius in Annal. MStis: Cautum eo privilegio est: (sunt verba ejus) omnem depositionem cujuslibet mercantium generis, quod vulgariter Niderlage nuncupatur, Vratislaviæ perpetualiter observari, ac specialiter quoque pensam plumbi non alibi, quam ibidem, exerceri. Commendamus hic Codicem MStum egregium de jure Stapulæ Vratislaviensium, quem Bibliotheca nostra Rhedigeriana servat, cujus titulus. Georgii Schœnborneri à Schœnborn & Ziesendorff libera Viadri in Oceanum navigatio: cui non exigua Diplomatum & privilegiorum copia fidem facit. (b) Est ex eorum numero illud an. 1272. editum, quo prohibuit: ut nullum forum (sunt verba privilegii) nullæ cameræ mercatorum, in quibus panni venduntur, vel inciduntur, nullæ institorum, crami institorum, nulli pistores, nulla scamna, in quibus panes &c. venduntur, ad spatium unius miliaris à civitate Vratislavia: per circuitum tam ex ista, quam ex altera parte Oderæ fluvii in præjudicium ejus construantur. (c) De quibus in eodem privilegio: Habito super eo maturo & sano consilio nostrorum Baronum per dies aliquot, considerantes & animadvertentes, ipsorum utilitatem, incrementum & profectum

in omnibus fore nostrum, nostrorumque successorum. (d) Sed ope Primislai Bohemiæ Reg. liberatus, cui arcem urbemque Glogovensem Vratislavienses præmium dabant, occiso tamen Rege ab Henrico anno sequ. receptam. (e) Quos in pagum Baritsch an. 1281. vocatos, ad damnum sibi captivitate illatum, jam resarciendum, captivos retinuit, Henricum nempe Lignicens. Conradum Glogov. & Primislaum Poloniæ Ducem Dlugoss. VII. (f) Cum ex conjugē Mechtilde, Ottonis Longi Marchionis Brandenb. filia, nullam sobolem susciperet, Ducatum Vratislaviensem Thomæ secundo, Episcopo (inter quem & ipsum graves antea lites intercesserant, Dlugoss. VII. ad an. 1284. teste) dono obtulit, qui tamen, ne odia Ducum incurreret, munus recusavit. Inde cum Ottocaro Bohemiæ Rege pactum iniit, ut, si prior is decederet, ipse ei in bonis succederet, sin aliter caderet, ut Ottocarus (sic etiam Wenceslaus dictus est) Glacense præterea territorium Henrico, quoad superstes esset, fruendum adderet, deinde Wenceslaus ut in solidum hæres omnium bonorum fieret; Hæc Dubrav. XVIII. Hist. Bohem. Addit; Ab HENRICUS male in Wenceslaum animatus, ut Vratislavia eum fraudaret, se suaque sub Imperium RUDOLPHI CÆSARIS subiecit. (g) in templo S. Crucis, cujus ipse conditor est, sepultus, additis versiculis:

Hen. quartus mille tria C. minus X. obit ille,
Egregiis Annis Sle. Cra. San. Dux nocte Joannis.

CAPUT VII.

HENRICUS V. ET HENRICUS VI.
DUCES VRATISLAVIENSES.

§. I.

NEc tamen (a) VVENCESLAUS BOH. REX, sed (b) HENRICUS CRASSUS LIGNICENS. nobis V. DUCATU VRATISLAVIENSI potitus est, qui, cum cives urbis hujus Conradi Glogov. Ducis imperium aspernarentur, concessa illis à majoribus

privilegia egregio(c) Diplomate firmavit,(d) Olava urbem circumscripsit, omnique ratione amicum se illi principem testatus est, dignum esse ratus (sic ipse confitetur) ut beneficia beneficiis recompensemus.

NOTE.

- (a) Cui RUDOLPHUS I. HABSP. Judithen filiam in matrimonium dederat. (b) Vitam ejus memoriæ optime Hankius prodidit de Sileſ. indigen. erudit. cap. IX. Erat liberalis & ingenio pollens Princeps, hic poëſin quoque exercuit; extat enim Germanic. verſuum volumen Mſtum, & carmina alia amatoria, lingua Germanica exarata. (c) An. 1290. Verba inter alia hæc ſunt: per fideles & chariſſimos cives noſtros Vratiſlavienſes poſt ſolum DEUM Ducatum & dominium ſumus confeſcuti. (d) ad urbem forma & jucunditate exteris quoque commendandam. Franc. Faber in Origin. Vratiſl. Mſtis ad an. 1291. addit: Tunc molam in urbe, quæ ſeptem rotis agitur, exſtructam fuiſſe.

§. 2. Sed non confedit ferox ingenium Conradi, donec HENRICUM, ad curandam valetudinem balneum forte ingreſſum, inſidiis (a) circumventum an. 1293. in carcerem abriperet, ex quo non niſi XXXM. (b) Marcarum pretio & magna terrarum ſuarum jactura fuit liberatus, ſed ex diuturna perturbatione ad aſpiciendam lucem revocatus, morbo proſtratus, ſuo magis, quam ſuorum tempore (c) occidit.

NOTE.

- (a) Luticus Habdankius eques, HENRICO à conſiliis, Pocęſlai fil. quem homicidii reum ſupplicio Dux affecerat, auro à Conrado corruptus, cum armatis comitibus occurrit, Henricum nudum rapit,

pit, pallio tegit, in equum conjicit, secumque Glogoviam abducit, ubi in carcere nec erecto corpore stare, nec quiescere decumbens poterat, ferarum instar oclusus. Sic menses aliquot Princeps miser exegit. Pohlius in Annal. MStis ad an. 1293. diem 9. Octobr. Dlugossus VII. ad an. 1293. (b) quo in ponte Glogovienfi Tzirna imposito soluto territoriis quoque cessit, Namslavienfi, Berolstadienfi, Cruciburgenfi, Bicinensi, Cunstadienfi, Rosenbergenfi, Haynovienfi, & Boleslavienfi: quibus Henelius: Olsnense: speciatim addit. (c) An. 1296. sepultus ad S. Claram sub lapide, cujus hæc inscriptio:

Anno Domini Millesimo CCXCVI. obiit
Illustris Princeps Henricus quintus
Dux Slesie Dñs. Wrat. XXII. Febru-
arii.

§. 3. Liberis minoribus, ex (a) quibus HENRICUS VI. DUX VRATISLAVIENSIS factus est, tutor (b) Boleslaus frater, Suidnicensium Dux, (c) præmio dato constitutus est, cui defuncto in munere (d) Henricus de VVirbna Episcopus successit, tandem sui juris HENRICUS, qui (e) URBEM SILESIÆ CAPUT dixit, (f) Advocatiam hæreditariam illi asseruit, (g) Polonicam ex judiciis linguam proscripsit, (h) Judæos ejecit, veteremque & novam civitatem conjunxit, cum se imparem (i) Boleslai fratris injuriis cognosceret, Ducatum BOEMIÆ Regno intulit, salvo tamen ad dies vitæ dominio, acceptoque Glocensis territorii usufructu, cujus negotii an. 1327. confecti (k) Diploma testimonium edit.

NOTÆ.

(a) Fratrum tres erant: HENRICUS noster, Boleslaus III. Bregen-
K 3 sis

sis & Vladislaus Legnicenf. Dux. (b) Vratislaviensium hostis, qui urbem obsidionis metu continuit. (c) Accepit urbes: Javoriam, Strigoviam, Francosteinium, Reichenbachium & Zobtenam arcem. Dlugoff. VIII. ad an. 1296. (d) Vitam ejus apud Mart. Hankium de Siles. indig. erudit. cap. 12. invenies. Erat industrius, sed liberalis, hinc are alieno gravis obiit an. 1319. d. 23. Septembr. cujus monumentum in Vratislaviens. S. Joannis Cathedrali templo extat. (e) In privilegio an. 1311. (f) Quæ antea in privatorum manibus fuerat, nunc emtionis titulo à Jacob. Schertelzanio ad urbem ejusque dominium transit, quanquam nondum pleno jure; an. enim 1345. Hänsel de Molensdorff, id quod sibi reliquum erat, urbi tradidit. Quædam de ea Casp. Schifördeggerus lib. I. tract. XXX. quæst. V. & lib. III. tract. XXX. quæst. I. de jure & jurisdictione Silesiorum. (g) Privilegii anno 1322. editi verba hæc sunt: Etiam ex fidelium nostrorum multiplici querela advertentes multos in Zcuda & jure Pononicali pro debitis, expensis & sumtibus minus debite fatigari, prædictæ civitati nostræ VRATISLAVIENSI duximus erogandum, quod nullus pro debitis in jure Ligwa & Zcuda Polonicali quæstionem movere aut respondere de cætero alteri debeat, quoquo modo.) Quid vero sit das Zauden-Recht celeberr. J. Crus & Vratislav. Reipubl. à Secretis Seidelius noster de processu jur. Siles. lib. I. §. 2. optime exposuit. (h) Synagoga eorum an. 1319. destructa. (i) Qui armis ipsum urbemque graviter vexabat, ita ut an. 1327. ex templo Elisabethano Joannem à Wellendorff senatorem (Henelio de Mollersdorff) armata manu raperet, cumque vivum abducere non posset, in foro trucidaret. Dlugoff. IX. ad an. 1320. Pohlius in Annal. MStis ad an. 1327. (k) Diploma integrum, cum Lemmata non capiant, appendix dabit. add. Dlugoff. IX. ad an. 1322. qui fufius de Ducatu Vratislaviensi Regno Bohemiæ illato egit.

§. 4. Mortuo tandem absque prole mascula

(a) HENRICO an. MCCCxxv. DUCATUM VRATISLAVIENSEM JOANNES BOEMIÆ Rex occupavit, unde evenit, ut urbs potentia, auctoritate & opibus

bus cresceret, nec sine singulari occultaque factorum potestate accidit, ut, quod alii Silesiæ Duces non adeo egregium sub intium facinus esse crederent, paucis abhinc annis (b) plures committerent, & BOEMLÆ Regno terras suas adungere mallent.

NOTÆ.

(a) D. 24. Novembr. ad S. Claram sepultus, addita inscr.
M. ter C. X ter V noc Kath mors rapit acer
Hen. principatum sextum Wrazle Dominatum
Contulit extremis regnantibus iste Bohemis.

(b) Quos Silesiogr. Renov. cap. IX. §. 23. recenset: sunt vero Lignicensis, Olsnicensis, Teschinenfis, Oswencimenfis, Falcobergensis, Oppelienfis & Koslenfis.

SECTIO II.

DUCATUS VRATISLAVIENSIS SUB BOEMLÆ REGIBUS EX DIVERSIS FAMILIIS.

§. I.

NOVA DUCATUI VRATISLAVIENSI ætas exoritur, cum BOEMLÆ Regibus hunc, uti alios Principatus, Casimirus POL. REX procerum Regni consensu an. MCCCXXXIX. (a) concederet, quam uti vocant (b) transactionem Goldastus habet.

NOTÆ.

(a) Supererat Ducibus Vratislaviens. in Cracoviensem Ducatum, aliasque Polonorum terras, Siradiensem nempe & Lanciensem, jus, cum Vladislai II. exulis filii, bonis parentis postliminii jure & autoritate Friderici Barbarossæ restituti, harum jacturam dura temporum necessitate paterentur, & Richsa f. Elisabeth, Wenceslao Bohe-

Bohemiæ Regi postea nupta, insignem Poloniæ partem in dotem afferret: Quare se etiam Poloniæ Regem Joannes dixit, uti ex pluribus documentis & privilegiis, vel Silesiæ saltem concessis, constat; hinc Polono Silesia cedente, Joannes illos Ducatus dimisit. vid. Schurzleisch. Disp. XIX. quæ Lemmata Hist. ad Siles. pertinentia edit §. 23. Addit Francisc. Faber in Originib. Vratisl. MStis ad an. 1335. Casimirus Polon. Rex Johanni Bohemiæ Regi pro titulo & jure in Poloniam solvit 20000. marcas grossorum. (b) quam quibus litteris Casimirus ratihabuërit, appendix dabit.

§. 2. JOANNE (a) Lucemburgensi, qui urbem ligneam igne consumtam (b) lapideam reddidit, (c) Viadrum ejus gratia dilatarî jussit, (d) cives in aliena fora vocatos ire prohibuit, & (e) universæ provinciæ libertatem contra Polonos defendi, tandem ad (f) Cressiacum in prælio occumbente, CAROLUS IV. solium conscendit, Germanorum Imperio ob Auream Bullam venerandus. Hic VRATISLAVIAM jure (g) monetæ, (h) nundinis & (i) pomœriis additis auxit, (k) commerciorum saluti omni modo prospexit, ex (l) senatu sæpius an valerent amicis litteris quæsit, urbemque sibi patrique caram fuisse egregiis monumentis affirmavit.

NOTE.

- (a) In cujus verba una omnium lætitia an. 1337. Vratislaviæ juratum est, & solennia Silesiorum comitia habita. (b) incendium an. 1341. passa, elegantior jam accepit formam, concessit Rex an. 1345. (sunt verba privilegii) potestatem, universos lapides de Cimiterio Judæorum, qui super terram & sub terra poterunt inveniri, effodiendi, auferendi ac devehendi, inque usus, pro muri
- repa-

reparatione necessarios ubicunque juxta prudentiam seu industriam consulum opus fuerit convertendi, non obstante Judæorum sive alterius contradicendi repugnantia. Hinc fundamenta turris, quæ curiam exornat, his lapidibus constant, totque per urbem sparsi litteris Hebraicis notati. (c) vid. Schœnborneri libera Viadri in Oceanum navigatio MSta: Privilegio an. 1337. edito cautum est: pro commodiori in flumine navigatione universa obstacula, vulgo Wehr, ubicunque essent, removeri & aquæ cursus usque ad amplitudinem sedecim ulnarum & unius palmæ infra Bregam & Crosnam dilatari debere. Confirmavit hoc an. 1355. filius CAROLUS. (d) Verba in Confirmat: Privilegiorum an. 1327. confecta verba hæc sunt: Nolumus quod aliquis civium Vratislaviensium extra civitatis Vratislay. judicium pro ullis debitis, hæreditatibus, aut causis aliis quibuscunque alibi responsurus trahatur. (e) Cum contra transactionem Casimirus Silesiam invaderet, Joannes cum exercitu per Vratislaviam in Poloniam Minorem profectus est, ad pacem suis restituendam. Dlugoff. IX. ad an. 1345. (f) Prælium tradit Albert. Argentinenf. p. 136. & ex recentioribus Abregé chronologique de l' Histoire de France par Mezeray Tom. III. p. m. 183. Carolus ipse vulneratus ægre se ad suos recepit. (g) ad amissum legum numariorum Pragenfium cudendæ an. 1360 & 1362. (h) cum JOANNES pater an. 1337. præter nundinas, quas in festo B. Joannis Baptistæ celebrare consueverant, alias quoque instituendas liberaliter concesserit, nunc quoque die Elizabethis an. 1374. inchoari annuale forum filius jussit, quo per octiduum omnibus vendendi, emendi, ingrediendi civitatem, & exeundi libertas data & securitas promissa: Ipse Regia pompa urbem ingressus jam an. 1348. Comitibus interfuerat, quibus de defendenda contra Polonos Provincia cogitatum est. (i) Olam scilicet urbem antea ambientem, illi adscripsit, & insigne illud Dorotheæ templum trans illum an. 1350. extruxit. (k) Hinc datum Pragæ 1352. Privilegium: de mercatoribus, de quibuscunque terris vel Ducatibus, dummodo bonæ famæ sint, inter concives recipiendis: (l) Pohlio in Annal. MStis ad an. 1353. teste. In senatu octo consulares esse jussit an. 1349. & an. 1356. confirmatis privilegiis auream Bullam appendit, quam filio rupto an. 1529. FERDINANDUS I. restituit.

§. 3. Sub filio (a) VVENCESLAO graves illæ senatum inter populumque (b) lites ortæ, quas (c) terræ motus præcefferat, cumque (d) Henricus de Duba, à Rege missus, haud componere valeret, sub fratre SIGISMUNDO prorupit rabies, (e) expugnabat curiam, effractisque foribus senatores, qui non fuga sibi consuluerant, arreptos, vel ex fenestra dedit præcipites, vel in foro trucidavit, privilegia, imo rempublicam, dilaceravit, neque dubito, hoc nefasto die illud Maronis repetendum fuisse:

magno in populo cum sæpe coorta est;
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Ecce faces & saxa volant, furor arma ministrat!

Vindictam tandem sumsit Imperator, urbemque (f) an. 1420. ingressus, senatui formam dignitatemque, urbi privilegia restituit, opificum vero tribunos quosdam supplicio affecit, plures exilio damnavit, cæteris (g) novas leges præscripsit.

NOTÆ.

- (a) An. 1361. mense Martio ex Anna, Rudolphi Palatini filia, natus Vratislaviæ bina vice an. 1381. & an. 1404. Comitibus interfuit.
(b) Causas vide apud Pohlium in Annal. MStis ad an. 1390. & seqq. quasdam ex privilegio an. 1395. edito, quo liberum panis & carnis forum concessit Imperator, & de turbis exortis conqueritur, cognoscas. Extat illud in Sanct. Pragmat. Siles. Tom. III. (c) An. 1372. rarior alias in his oris. (d) Sic in dicto Privil. audit: der Edle Heinrich von der Duba, unser Hoffmeister und Hauptmann zu Breslaw. (e) In æde S. Clementis nunc diruta, habita fuit turbulenten-

bulenta concio, cumque tempore matutino hora tum duodecima an. 1418. die Arnolphi 18. Julii bubulcus caneret, plebs insana curiam advolavit, illi vim intulit, pulsoque tintinnabulo (quod die cinerum, si vacat in senatu locus, electionem peractam esse populo nunciat) urbem omnem excitavit: Hinc senatores territos rapit, Diplomata discerpit, numos, qui ex redditibus aderant, profundit, pessimos quosque captivorum carcere liberat. Qui fuga salutem senatores invenere, fuerunt: Stelinus, Merbodus, & Sachwizius: Meyerlinum latentem ex fenestra summa furor deiecit, Zachium gravi vulnere laesit; Nicol. vero Feistlingius, Sachsius, Henr. Schmidius, Freibergius consulares fasces tenens, Stillius & Nicol. Neumarck in foro capite multati. Extat insanae tantae monumentum janua aediculae S. Materni in Cœmiterio Elisabethano, quae tunc curiae fuerat, (f) Nomina proscriptorum, supplicium XXVII. reorum, qui an. 1420. d. 4. Martii Caesare praesente in arce Regia carnificis gladio occubuerunt, Pohlius ad hunc annum exposuit. (g) Vocatur die neue Handwercks-Ordnung.

§. 4. Hujus tantus in urbem amor, ut (a) alteram sedem, regni caput, virtutum exemplar, quod aliae omnes intueantur, imo splendidum inter cæteras civitates jubar, appellaret, (b) legatos ejus ad Concilium Constantiense benigne exciperet, (c) rubri sigilli facultatem senatui concederet, imo (d) eum ab omni censu immunem redderet; sed (e) Hussitarum insultus ea tempestate urbi graves erant: Filia unica Elisabetha (f) ALBERTO II. ARCHI-DUCI AUSTRIÆ nupsit, quem idem annus Romanorum Imperatorem & Boëmiæ Pannoniæque Regem vidit. Hic an. 1438. mens. Novembr. urbem sua praesentia dignatus, (g) Ducatus præ-

fecturam ad an. 1455. usque senatui concessit, & (h) novas illas à SIGISMUNDO opificibus injunctas leges confirmavit; sed in ipso ætatis flore Princeps optimus nimio peponum usu (i) extinguebatur, relicta conjugē grāvida, quæ LADISLAUM POSTHUMUM enixa est.

NOTÆ.

(a) Sunt verba privilegii an. 1420. editi, ex quo plura Henelius in Breslographia & Pohlius in Annalib. MSt. ad an. 1433. (b) Qui erant Nicol. Borsniz, eques auratus, Doctores duo & civium tres, quorum Anton. Hornigk singulari Cæsaris gratia nobilium numero adjungi meruit. (c) Dignitatis documento, dato Basileæ privilegio an. 1433. (d) die Rathmanne sollen Geschoss frey seyn, dieweil sie im Rath sitzen: Privilegium Posonii degens indulgit Imperator an. 1422. (e) vid. Stenum Bregensem: Percursabant suburbia, & ad portam usque S. Nicolai appropinquabant, quare inito cum Nissenfibus fœdere Ducatum Monsterbergensem occupabant Vratislavienses. Curæus in Annalibus ad an. 1429. Vratislaviā & Suidniciam solas pro patria tunc in excubiis fuisse tradit. (f) RUDOLPHI I. atnepoti, Principi potenti, nobili, virtute præstanti ac eruditorum præsidio. (g) Vide de Ducatus præfectura sive Capitaneatu Sect. IV. §. 7. (h) An. 1439. Verba sunt: Wir haben solche Statute, Ordnungen und Geseze und unsers Herrens und Vaters Kâyser Sigismunds Brieff darüber gegeben, gelobet, bestättiget, verneuert und confirmiret, loben, bestättigen, verneuern und confirmiren die in Krafft dis Brieffes und Rhömischer und Böhmischer Königlicher Macht &c. gleich als ob sie in diesem Brieffe von Wort zu Wort klärlich geschriben und begrieffen weren: (i) An. 1439. VI. Kal. Novembr. in villa non procul à Strigonia, quæ Longa dicitur, quanquam non desint, qui veneno interiisse credant, uti Königshoven in Chronico & M. Chronicum Belgicum.

§. 5. Huic in gremio (a) matris coronam imposuerunt Pannonēs, sed bello (b) intestino involu-

volutum fugientemque FRIDERICUS IMP. recepit, qui Regem juvenem educare voluit, armis tamen Corvini vexatus (c) Regno reddidit; hinc VRATISLAVIAM an. MCCCCLIV. ingressus (d) Comitibus interfuit, Capitaneum urbi (e) Rosenbergium dedit, (f) biennio post ad senatum CPolin à Turcis expugnatam esse non sine affectu retulit, jamque in Galliam oratores ad (g) sponsam sibi petendam miserat, cum (h) repentina morte Rex XVII. annorum juvenis caderet.

NOTÆ.

(a) Quadrimestri per Strigoniensem Episcopum an. 1440. (b) Cum VLADISLAO Polon. Rege, quem Procerum quidam ante natiuitatem ipsius Regem salutaverant, veram tamen coronam, Regni Palladium secum in Austriam fugiens asportabat, quod quæ ratione factum Gerhard. de Roo V. p. 168. tradit. (c) Cæso an. 1442. ad Varnam VLADISLAO, una eum omnium voce Regem in regnum invitabant Pannonæ, sed neque coronam neque Regem dedit Fridericus: hunc nondum, quod invidiam Bohemis crearet, si ad Hungaros educandus deduceretur; esse minorem tempus quo quæstui respublica haberi possit opportunum, nec indigere coronatione LADISLAUM Regem natum non electum, imo Corvinum interea ad regni gubernacula sedere. Sed indignabantur Hungari cum Corvino; hinc vastatæ Cæsaris terræ, tantæque turbæ excitatæ, ut Neostadii obsidione premeretur FRIDRICUS, quare dimisit LADISLAUM HUNG. BOEMIÆque Regem ubique optimo apparatu exceptum, qui Corvini insignia Leone coronato auxit: Sed coronam sacram anno demum 1463. recipiebant Pannonæ, fœdere Mathiam inter & Fridericum inito: vid. Leibnitzii Codex Diplom. P. I. (d) Ottone & Wilhelmo Baviaræ Ducibus, Albertoque & Friderico Marchionibus Brandenburgensibus Regem comitantibus, comparuit quoque Poloniæ legatus Joannes Archi-Episcopus Gnesnensis. vid.

Silesiogr. Renovat. Cap. XII. p. 1218. (e) Jodoci Episcopi Vratislavienſis fratrem, Suidnicenſ. & Javorienſ. Ducatum Capitaneum, qui biennio poſt Viennæ obiit. (f) die 25. Julii. Hinc collecta & cruce ſignata manus per portam Suidnicenſem urbe exiit, quam ante decennium Capiftranus quoque inviferat vide Roſizium in Chron. & numero Episcop. Vratislav. (g) Magdalenam, Regis Caroli VII. filiam, inſignis formæ, ejusdemque cum LADISLAO ætatis. Mezeray Tom. III. p. m. 520. Magdalene la cinquieme des filles apres la mort de Ladislas Roy de Hongrie, auquel elle avoit ete promiſe, fut donnee à Gaſton Prince de Viane, fils de Gaſton Comte de Foix: lequel du coté de ſa mere Eleonore aſpiroit à la couronne de Navarre. (h) vid. Bonfinius & Dubravius. Obiit an. MCCCCLVIII. d. 23. Nov. intra triginta & ſex horas, poſtquam ægrotare cœpit, Ænea Sylvio Hiſt. Bohem. teſte. Titulo ſequ. uſus eſt: Wir Laſlaw von Gottes Genaden zu Hungern, zu Bœheimb, Dalmatien, Croatien &c. &c. Konig, Herzog zu Oeſterreich, zu Luzemburg, Marggrave zu Merheren und Lauſiz &c. &c.

§. 6. Ingens humanæ fragilitatis exemplum ediderat, jam Rege vix ſublato variæ rerum vices, cum VRATISLAVIENSIS DUCATUS non (a) GEORGIUM PODIEBRADIUM BOEMIÆ, ſed MATHIAM CORVINUM PANNONIÆ REGEM Dominum ſalutaret, (b) cujus adventus eam inſigni privilegiorum (c) munificentia adornavit. (d) Præfectum (ſenatu ultro præfecturam cedente) Sdenconem Baronem Sternbergensem creabat, (e) urbemque obſidione cinctam contra Bohemos Polonosque egregie defendebat; ſed (f) criminationibus quibusdam effectum eſt, ut inſenſior urbi Rex ex Pannonia (in quam abierat) ad eam reformandam re-

rediret, in qua tamen itineris festinatione mors eum inopina (g) Viennæ oppressit: qua tempestate urbis Ducatusque Capitaneus (h) Henricus à Dömnigk insidiarum patriæ structarum accusatus, cum se ab iis alienum fuisse edere haud posset, gladio in foro percussus est.

NOTÆ.

- (a) Antiqua Comitum de Borniz & Nida stirpe (cujus Genealogia MSta in arce OLSNENSI extat) oriundus, ex Comite Glocensi in Boëmiæ Regem electus an. 1458. de cujus fati Balbinus Misc. Decad. I. lib. VII. Sect. IV. & Dn. de Czechorod Mars Moravicus, Coronatæ gemmam ex elegantissimis unam corona decidisse, idque Vratislaviæ jacturam significasse, narrant. Missi quidem à S. P. Q. Vratislaviensi an. 1460. Pragæ legati, qui tempus ad deliberandum postulabant, quod & Pontifice Romano adjuvante ex voto cessit negotium, triennio tamen vix emenso res ad bellum rediit, urbe interim altioribus munimentis cincta. Quot inde Silesiæ Principes ad eam expugnandam conjuraverint, qui exercitus undique conscripti, quæ Ducum clades secuta fuisse exponere animus non est, cum id in sua incendiorum historia jam Pohlius egerit. Exauctorato tandem per Pontificem Rege PODIEBRADIO, litterisque MATHIÆ Regis Posonii d. 8. April. an. 1468. ad senatum datis, omnium animi in Pannoniæ Regem versi. (b) Is an. 1469. Majo mense accidit, ubi exstructo præalto folio eo, quo in forum salinum ex circo maximo aditus patet, loco Rex ab omnibus salutatus est: cum jam Olomucii se BOEMIÆ Regem & Moraviæ Marchionem dixisset, quibus turbis demum GEORGIUS superatus anno sequ. obiit. Gladium hujus SERENISSIMUS DUX OLSNENSIS habet, cujus capulo Maronis illud insculptum est: Discite justitiam moniti & non temnere divos. (c) Referri meretur, Regem ipsum (convocato per Archiepiscopum Strigoniensem & Episcopum Agriensem in maximum circum senatu & populo) oratione vere Regia senatus auctoritatem contra tot plebis insultus vindicasse, ex hac cuiusvis sua agenda esse, omnibus vero obsequii gloriam manere. Præterea an. 1481.

Nun-

nundinas novas in festo Exaltationis Crucis celebrari iussit, & an. 1489. concessit: ut si opus esset munimentis suis fundos saculares pariter ac ecclesiasticos urbs adscribat. (d) sed an. 1471. Rex senatui præfecturam reddidit. (e) Mortuo PODIEBRADIO VLADISLAUS Pol. Princeps CASIMIRI filius in Bohemiæ Regem electus, quo Regno suo pulcerrimam urbem assereret, ope patris exercitum 80000. conscripserat, cum quo in Silesiam an. 1474. profecti sunt, VRATISLAVIAM, expugnaturi. Advolabat in auxilium MATHIAS, cuius virtus omnibus cognita erat ac perspecta, inque munitissimum S. Vincentii cœnobium ceu propugnaculum quoddam se contulit, & hostes ingentia damna passos (quippe frigore, fame & peste laborabant) eo adegit, ut de successu desperantes pacem peterent. Hinc ad vicum Mochbor fere in urbis conspectu d. 16. Novembr. trium Regum conventus, & pax sancita. Singularia habet Pohlius in Annalibus MStis ad an. 1471. & seqq. Addunt omnes: urbem adeo hostes contemtui habuisse, ut toto obsidionis tempore neque interdiu nec noctu portas clauderet, Rege suo confisa. (f) Quod litteræ Regis ad Georgium Steinium Consil. intimum (qui, ut una totius Silesiæ voce constat, omnibus gravis erat) testantur, Posonii feria proxima post festum Sanctæ individuae Trinitatis anno Domini MCCCCLXXXII. exarata; Integræ extant in Francisc. Fabri Origin. Vratislav. MStis. (g) Apoplexia tactus obiit, nec ex Catharina PODIEBRADII legitima, nec ex Beatrice Ferdinandi Neapolitani Notha filia (à qua sibi desponsata dona transmissa an. 1475. d. 2. Febr. in templo Elisabethano acceperat) prolem habens Rex fortitudine nulli secundus. (h) Percepta Regis morte sibi conscius, ut senatu carere possit, petiit, quid inde actum, quare accusatus, quid responderit apud Pohlium in Annal. MStis ad an. 1490. legi meretur. Mortem die Martis post festum Petri & Pauli haud fracto ac demisso animo excepit & ad ædem Magdalenæ conditus est. Henelius in Siles. Togata MSta II. no. 2. vitam ejus ita inchoat: Clari quidem nominis magnæque dignitatis ac fortunæ vir, cæterum ambiguae & incertæ famæ.

§. 7. (a) VLADISLAI demum Regis obsequium MATHIA defuncto subiit urbs Ducatusque, sub quo

quo summas opes (b) commerciorum amplitudine VRATISLAVIA collegit, (c) SILESIA suum paladium accepit, (d) Transactio Colowratina edita est, urbiq(ue) (e) privilegium Academiam erigendi concessum: LUDOVICO filio, patre adhuc vivente, an. 1511. (f) Urbem intranti universæ Provinciæ Ordines fidem jurabant, cujus Imperium sacra Lutheri ope in Germania imo & in urbe hac reformata attingunt: an. 1512. (g) Urbs Ducem Monsterbergensem hostem experiebatur, Regem vero fortissimum an. 1526. cæso ad (h) Mohazium à Turcis exercitu, cum fuga salutem quæreret, paludibus submersum amisit, hinc ob ingruentium barbarorum metum (i) S. Vincentii cœnobium munitissimum, extra portas situm, ne, si hostis id occuparet, VRATISLAVIA inde quid detrimenti capiat, fuit destructum.

NOTÆ.

- (a) CASIMIRO IV. POL. REGI ex Elisabetha ALBERTI II. Imp. filia an. 1456. natus, ob matrem Boëmæ Ungariæque Rex. Trans-egit cum eo Alba Regali aliisque urbibus jam captis, Maximilianus I. an. 1491. (Gerhard de Roo X. p. 520.) ut restitutis omnibus Austriæ locis, & solutis centum florenorum millibus pro belli sumptibus, coronam Hungaricam retineat, servato tamen MAXIMILIANO titulo & successione Regni. Adde Sambucum in appendice ad Bonfin, & Balbinum. (b) Vigebat tum privilegium emporii Vratislaviens. cujus à VLADISLAO an. 1511. renovati summa erat: ne Poloni, Germanique Vratislaviam præterirent, sed merces suas in urbe deponere ac venundare cogerentur. Add. Schœnborneri libera Viadri in Oceanum navigatio MSta.

Sed quadriennio post in celebri illo Hungariæ, Poloniæ, Boëmiciæque Regum conventu Viennæ habito (quo ad futuram Austriacæ domus magnitudinem fundamenta à Maximiliano I. jacta) abolitis emporii Vratislaviensis privilegiis in pristinum statum gentium illarum commercia restituta sunt. Fusiis omnia tradit Curæus in Annalibus ad an. 1511. (c) Constitutionem hanc vom Ober- und Fürsten Recht an. 1498. Rex edidit, quæ Palladium & dictatura Silesiæ, imo das gemeine Landes Privilegium vocatur, & integra in Tom. I. Sanct. Pragmatic. p. 34. in Silesiogr. edit. Francof. & Schikfusio extat. Agit illa de præfecto Silesiæ ex Principibus Silesiæ eligendo, de suprema curia, de Homagio Regi Vratislaviæ ferendo, de jure teloniæ, aliisque, quibus Provinciæ salus constat, capitibus. (d) ab Alberto de Colowrat, supremo Regni Boëmiciæ Cancellario, & Regio ad hunc actum legato an. 1504. Vratislaviæ die post festum Purificat. Mariæ inter Ecclesiastici ordinis homines & Principes atque Ordines Silesiæ facta, & à Rege confirmata: qua de Episcopo, non nisi ex Silesia aut in corporatis (uti loquuntur) Boëmiciæ provinciis eligendo, & jure Ecclesiasticorum cautum est: addidit integram Silesiogr. suæ Henelius. (e) Diploma Regis Budæ an. 1505. d. 20. Julii datum est, quo pro alimentis & salariis Professorum proventus atque redditus sacrarum dignitatum sive Cononicatum Ecclesiæ S. Crucis deputavit, jus vero patronatus Regium senatui dedit; cur successus non habuerit egregium negotium vid. Curzum in Annalib. ad an. 1505. & Sect. IV. §. 11. (f) accidit in Comitibus his, ut Hungari de Silesia sibi asserenda cogitarent, ob summam CCCCM. aureorum, quæ ab an. 1478. illis debebatur, cum MATHIAS contra VLADISLAUM sibi Provinciam assereret; verum Silesia LUDOVICO verba dabat absque ullo terrarum s. Regnorum respectu. vid. Silesiogr. Ren. cap. XII. p. 1221. (g) Victorini filius Bartholomæus, turbidi ingenii Princeps, dum d. 14. Octobr. urbis agros ureret, ab armata Vratislaviensium manu superatur, & in fugam conjicitur, duo victoribus signa relinquens: Triennio vix emenso idem Danubium transiturus in flumine periit. (h) Cruentissimum Regno Hungariæ diem, sinistraque, quæ cladem præcesserant, omina Leunclavius, Steph. Brodericus, Nicol. Isthuanus, Soireus, Jovius aliique tradunt, Clariss. Schurzfleisch. Disp. XIII. de

de superioribus Ungariæ conversionibus hæc p. 22. Temeritas fuit, nondum submissis ex Transylvania, Slavonia, Croatia, Boëmia auxiliis, cunctas Regni vires periculo objicere, præliumque committere, quod finiat libertatem, si clades accipiat; Rex domi inops ac miser, ac foris incerta subsidia expectans, nec militiæ assuetus, & copiarum robore & numero inferior, in tanta rerum Ungaricarum confusione non tempestive resistebat. Genium instantem cladem nunciasse Leunclavius autor est. Prælium ipsum unius & dimidiæ horæ spatio confectum, & eques Silesius de Czettriz Regem interire vidit, sed saluum præstare non potuit: hoc tamen duce corpus inde in paludibus inventum est. (i) Descriptum Stenus Bregensis dabit. Petrus id Comes ex Dania profugus an. 1103. exstruxerat, primumque Ordini Benedictino, inde Præmonstratensium addixit, cujus vitam ex tenebris quasi revocatam, egregieque restitutam proxime Baronius Vratisl. J. V. D. dabit. An. 1149. amplificatum fuisse scribunt Annales.

SECTIO III.

DUCATUS VVRATISLAVIENSIS

SUB BOHEMIÆ REGIBUS,

AUGUSTA AUSTRIACA STIRPE

ORIUNDIS.

CAPUT I.

FERDINANDUS I. MAXIMILIANUS II.

RUDOLPHUS II. MATHIAS.

§. I.

Divinitus tandem in DUCATU VVRATISLAVIENSI constituta GENS est, cujus virtutem & fidem orbis terrarum experitur, AUSTRIACA, ex qua FERDINANDUS I. bellicis laudibus abundans, (a) Boëmiæ Ungariæque Rex, Infans

Hispaniarum, ARCHI-DUX AUSTRIÆ Urbem hanc adeo in deliciis habuit, ut (b) majorem ambitu, splendore parem VIENNÆ judicaret, ter sua præsentia nobilitaret, nec moriturus (c) ejus memoriam seponeret. Cum prima vice an. 1527. Calend. Maji eam intraret, obvius (d) Jacobus Episcopus & Achatius (e) Haunoldus urbis Ducatusque præfectus verba fecerunt, Venetorum quoque legati aderant, hinc convocatis Provinciæ Ordinibus de auxiliis contra Turcas conscribendis cogitatum est, & Silesia (cui de (f) securitate publica prospexit) à (g) Pannonia penitus liberata. Triennio post fratris votis CAROLUS V. IMP. satisfecit, insignia (h) WRATISLAVIÆ egregia munificentia auxit, & auctoritatem senatus (i) eodem privilegio prorogavit. An. MDXLVI. redux in urbem FERDINANDUS Silesios (k) inter & Bohemos lites exortas ex illorum votis composuit, vix absoluto decennio CAROLO fratri, Imperio sese abdicanti, successit, & filio MAXIMILIANO II. an. 1562. Prægæ Bohemorum, inde & Francofurti Romanorum Rege coronato. (l) prudentia, justitia, liberalitate, mansuetudine, assiduitate, & vigilantia nulli secundus VIENNÆ (m) biennio post obiit.

NOTÆ.

- (a) Ob ANNAM LUDOVICI prælio occumbentis sororem, quam duxerat: Joannes quidem Scepusius, Transylvanorum Princeps, (cujus

(cujus perfidia, uti Soiterus l. belli Pann. docet, & ad oculum Schurzfleisch. Disputat. histor. XIII. commonstrat, juvenis Rex perierat) contra FERDINANDUM vix quarta regni parte consentiente electus, regnum in Solymanni fidem clientelamque dederat, sed egregie defendit Pannoniam, Turcas victor ab obsidione Vindobonensi repulit, solusque & verus Ungariæ Rex ubique obtinuit FERDINANDUS. (b) Dum Viennam & Vratislaviam animi oblectandi causa metiendas curavit, triginta ulnis tam in longitudine quam latitudine ab hac illam superari deprehendit. (c) Pohllo in Annal. MStis ad an. 1567. teste ad Cratonem à Craßheim archiatrum, Vratislaviensem, jam morti proximus dixit: Elegans & jucunda urbs Vratislavia est, ipsam incolasque singulari amore prosequor. Addit idem autor: quæfivisse sapius ex adstantibus FERDINANDUM: an Vratislaviæ fuissent? sique negarent: itaque nullam urbem forma insignem vidistis? respondisse. (d) Nicol. filius nobilis Silesius de Salza XXXVI. in ordine Episcopus, qui, cum adhuc inter Politicos esset, in electione CAROLI V. pro LUDOVICO minorenni comparuit, Ordinum Regni nomine. add. vitam ejus ex Tom II. Silesiogr. Renov. p. 133. (e) Ex gente de patria optime merita (an. vero 1711. extincta) oriundus, eques auratus, turmam trecentorum equitum, vestibus carulei candidique coloris insignium, ducens. Vitam Henelii Siles. Togata MSta II. habet. (f) Hinc Königs FERDINANDI I. LandFriede: XXII. Articulis constans, an. 1528. edita constitutio, quam integram Dn. de Weingarten in Fascicul. divers. jurium II. pag. 13. & seqq. exhibuit. (g) Ob summam CCCCM. aureorum Hungaricorum, Pannonibus ab anno 1478. debitam, jam sub Vladislao (ut Sect. antec. §. 7. in Notis litt. f. scripsi) de Silesia sibi asserenda cogitabant: Nunc vero hoc c1010 xxx. anno die X. Maji litteras Reversales dabat idem Pannoniæ ac Boëmiæ Rex FERDINANDUS, nullum omnino hanc ob causam Hungaris in Silesiam jus esse, sed, si quid iniquis votis poscerent, Regem Boëmiæ Silesiis opem laturum esse. Integras illas exhibet Siles. Renov. cap. XII. p. 1222. (h) Augustæ Vindelicorum an. 1530. decimo Julii privilegium editum est, quod in appendice integrum videbis. (i) Sed ad præfecturam Ducatus verba pertinent, dum omnibus ac singulis juribus dignitatibusque in suscipiendis ac

subinfeudandis Vasallis perfrui jussit. (k) Impugnabant privilegium VLADISLAI, Palladium provinciæ, Bohemi, per Philippum Gundelium J. U. D. defendente patriæ jura in Comitibus publicis Wolfgango de Bock Cancellario Lignicensi. Quanto fervore actum fuerit Siles. Renovat. cap. cit. ad. an. 1546. curatius disse-rit. Franc. Faber in Sabotho suo hæc ad marginem: An. 1546. præsentē FERDINANDO Rege oratores omnium ordinum Bohemiæ conati sunt Silesiæ privilegium, à VLADISLAO Rege an. 1491. impetratum, in præcipuis jurisd. libertatemque patriæ attinentibus articulis convellere. Egit Bohemorum superbam contentionem D. Philipp. Gundelius, vir eruditus & eloquens, oratione à multis annis præmeditata. Silesiorum partes tutatus est D. Wolfgang. Bock eques Ducis Lignicensi. Cancellarius præter omnem expectationem ex tempore graviter & feliciter subministrantibus actioni & defensionī Vratislaviensibus argumenta & privilegia. (l) Thuani verba sunt, qui addit: sed supra eas omnes virtutes, pietatis in illo & pacis in domo DEI constituendæ præcipuum studium fuit. lib. XXXVI. (m) d. 25. Julii ætatis LX. an. mens. IX. Pragæ sepultus.

§. 2. Itaque patre defuncto assumpsit Augusti titulum (a) MAXIMILIANUS II. VRATISLAVIÆ jam an. 1563. inter repetitos applausus arcusque triumphales exceptus, ubi in theatro ad id in circo maximo extructo homagium subditorum recepit, (b) Comitibus interfuit, & ministris August. Confess. rationem sacrorum edentibus per Vice-Cancellarium (c) Zasium benignum animum abunde testatus est. Hic duodecim in Imperio annis inter bella cū Turcis & turbas, quæ Germaniam vastabant, consumtis, (d) electus POLON. REX in (e) Comitibus Ratisbonensibus an. 1576. obiit, RU-
DOLPHO

DOLPHO II. filio successore relicto, cujus carum ob litteras (f) Majestaticas Silesius nomen est.

NOTÆ.

(a) Princeps PIUS & optimis artibus innutritus, qui jam per triennium CAROLI jussu Hispaniam rexit. (b) Quid iis peractum, Siles. Renov. cap. XII. p. 1228. exponit. (c) Verba inter alia hæc sunt: R. M. vos & vestras Ecclesias vult sibi habere commendatas, & in suam defensionem suscipit, & vult vos tueri. Henel. in Breslogr. cap. V. (d) Regno aufugerat Henricus Valesius in itinere Viennam veniens, quem æmulum benigne tamen Cæsar habuit, & ut in Galliam redux, libertatem religionis suis incolumem esse pateretur, aureis plane verbis monuit. In hujus locum ab Archi-Cancellario Regni cum maxima senatorum Poloniae & Lithuaniae parte electus est, sed antequam regnum occuparet defunctus, filium Ernestum forte sibi præferri cupiens. (e) Quæ conscripserat, de auxiliis adversus Turcas colligendis, suæque electione in Pol. Regem tuenda. Thuanus lib. LXII. MAXIMILIANUS CÆSAR, sive curis confectus, sive longa corporis ægitudine debilitatus, IV. Eid. VIII. br. optime meritam de republ. Christiana animam in Comitibus, & quasi inter Ordinum Imperii manus ac complexus DEO reddidit, cum XLIX. annos exegisset, & Imperium XII. tenuisset. (f) Extant integræ in Henelii Silesiogr. edit. Francof. in Appendice Document. & in Theatri Europ. Tom. I. ad an. 1609. Legati Silesiorum ad eas in aula Cæsarea obtinendas fuere Excell. Dn. Weickhardus de Promnitz, L. B. in Ples & Soraw: Joh. Georgius de Czedliz in Stroppen: Sigismund. de Burghaus in Stolz, & And. Geislerus J. U. D. Verba præcipua AUGUSTISSIMI sunt: Wir bewilligen, geben Macht und Recht darzu, das die gehorsamen Fürsten und Stände, und also alle und iede Einwohner des ganzen Landes Schlesiens, sie sein unter Geist- oder Weltlichen Fürsten, Herrn, Commendatoren, auch in unsern Fürstenthümern geessen, aufm Land, Stätten und in Dörffern, welche der Augspurgischen Confession verwand sein, und sich zu derselben bekennen, keinen ausgenommen, ihre Religion laut izterwehnten Confession frey und ungehindert überall an allen Orten üben, verrichten, zu keiner andern Religion

ligion gedrungen, oder derowegen verjaget, sondern bey allen
 izo innhabenden Kirchen- und Gottesdienst ruhig und unange-
 fochten gelassen werden sollen. Hæc ex §. i. excerptimus. Idem
 quoque RUDOLPHUS AUG. confectam ab Ordinibus Silesiæ in
 publicis Comitiiis Constitutionem, quæ de Arrestis, de obligatio-
 nibus mulierum, de iis qui Bancam ruptam faciunt, de execu-
 tionis modo, & de coercenda juventutis petulantia agit an. 1577.
 Vratislaviæ d. 19. Junii confirmavit; vocatur die Polickey-Ord-
 nung, & integra apud Dn. de Weingarten de Iur. Silesiæ f. in fronte
 lib. II. invenienda est.

§. 3. Hoc adhuc vivente MATHIAS in regnorum
 BOEMIÆ PANNONIÆque societatem adoptatus
 (a) pulcherrimo apparatu an. 1611. VRATISLAVIAM
 venit, obvios habens ad novum usque forum urbis
 senatores legatosque (b) Haunoldum, (c) Hesle-
 rum, (d) Fürstium, urbisque Syndicum ac Duca-
 tus Procancellarium (e) Henscherum, quos serena
 fronte REX excepit, Capitaneo Adamo de Döb-
 schütz cum equitatu Ducatus, senatoribusque cæ-
 teris, ex quibus (f) Pucherus, Oelhafenius, ac Se-
 bisius, cum equitibus aliis optime ornatis, emine-
 bant inter Ordines Silesiæ sequentibus. Hic inter
 communes applausus & multiplicata vota per
 mensis integri spatium in urbe commoratus libe-
 ralitatem augustam omni ratione exercuit, ac-
 ceptoque in (g) Comitiiis ab universa Provincia
 fidelitatis juramento VIENNAM rediens, AUGUSTI
 titulo auctus devolutaque in FERDINANDUM
 (h) suc-

(h) successione inter belli Bohemo-Germanici initia an. CIO ICXIX. obiit.

NOTE.

(a) In cujus descriptione Henelii Breslographia definit. Rex per Lusatiam Silesiam ingressus d. 15. Septembr. Lignitiam ad Ducem Joannem Christianum pervenit, postridie Ducatum Vratislaviensem attigit, & ut urbis in conspectum appulit, Principes Silesiæ aderant, ex quibus Carolus Dux Monsterbergensis lætitiâ publicam ob adventum Regis egregia oratione testatus est. Urbem equo, Hungarico more ornato, vectus intrabat, inter arcus triumphales, populique ad insigne spectaculum effusi applausus, & in illa ad 17. usque Octobr. diem substitit. (b) De Haunoldis, Sebisiis, Dobschützio & Oelhafenio Sect. IV. §. 11. (c) Daniel Heslerus in Polockowiz & Wangern, senior & Scabinatus præses electus an. 1588. (d) Josephus Fürst à Kupferberg in Libenstein & Girbigisdorff, an. 1598. electus, cujus posterius nunc Baronum titulo gaudent. (e) Vitam dedit Henelii Silesia Togata MSta lib. IV. no. 41. add. Sect. IV. §. 13. (f) Elogium ejus habet Silesia Togata. (g) vide Silesiogr. Renovatam Tom. II. cap. XII. p. 1234. (h) Extant acta publica ad hoc negotium pertinentia in Casp. Londorpîi Act. Publ. Tom. I.

CAPUT II.

FERDINANDUS II. FERDINANDUS III.

FERDINANDUS IV.

§. I.

DAmnum ingens excessu MATHIÆ passa fuisset SILESIA, nisi (a) FERDINANDI II. ex linea Græcensi exortus urbi nostræ imo orbi animum reddidisset. Cum vero divinitus constitutum sit, ut prosperiora fata adversa, cœlique & maris temperiem nubila tempestatesque commendent, ideo

N

eve-

evenisse arbitror, quod ob (b) electionem Friderici Palatini turbo ingens, bellicque non unius flumen, sed multorum congeries, (c) patriam quoque caram vastaverint, sopitis tandem SEPTENVIRI SAXONICI ope incendiis CÆSAR in gratiam recepit SILESIAE DUCES, spiritumque quasi & vitam resumfit (d) VRATISLAVIA.

NOTÆ.

- (a) CAROLI ARCHIDUCIS FIL. UNGARIAE MATHIA adhuc vivente REX, cujus vitam Annales Kevenhülleriani egregio nostra ætate in rem litterariam fato prodeuntes tradunt; laudes Zoislaus Bercka singulari libro exhibuit. (b) Idem nobis ac nautis agere liceat, qui diu fluctibus ac ventis agitati, ut in proximas evasere rupes pacato demum Oceano quis quantusque cœli & aquarum fervor fuerit, secum inter grates DEO solvendas reputant. Itaque quod electionem illam Friderici attinet, recusavit coronam Septemvir Saxo, Daniæ vero Rex & Sabaudia Dux nimio locorum intervallo erant disjuncti, quin regnum occuparent; hinc in Fridericum Palatinum omnium animi versi, juvenem, sibi vicinum, Gallorum ac Batavorum amicum, imo Angliæ Regis generum. Huic, ut Regem se salutare pateretur, suadebant conjux Regis filia, Ludov. Camerarius officio Cancellarii regni inhians, ipsa terrarum ubertas, nec Astrologi deerant omina fausta nunciantes: sed fortunæ blandienti non obsequendum esse putarunt, mater Juliana Nassovia & Bavarus. Anno demum 1620. d. 20. Octobr. ascendit solium Palatinus, sed mox alienatos suorum animos habuit, cum filium successorem sibi constitueret, exteros Bohemis præferret, eaque plura committeret, quæ in Commentariis amplissimis de bello tricennali legi merentur. Res ipsa devenit ad prælium, quo exercitum, quem victoriæ fiducia incautum reddiderat, imo regnum amisit Fridericus, fugaque sibi consulens, per Vratislaviam Berolinum, tandem in Hollandiam delatus est. Sic asserta FERDINANDO Bohemia securitate, in qua nunc conspicitur, regnum sua quoque electoratus dignitate poten-

potentissimum fuit donatum. (c) Jam antequam regno, quod occupaverat, pelleretur Fridricus, Cosacci Poloniae Regis instinctu Silesiae & Moraviae infusi late terrorem dabant. Victo Rege non parum adhuc turbarum excitavit Jägerndorfius, cujus tamen copiae disiectae, & loca ab ipsius & Mansfeldii milite infessa recuperata. Sed Betlenio denuo adversus CAESAREM insurgente Mansfeldius reparatis viribus, assumptoque Joanne Ernesto Vinariensi Duce (qui in Silesia substitit) in Hungariam penetravit, cum interea Vinariensis exercitus provincia nostra per Fridlandum expelleretur: qui de tentando Maris Balthici Imperio & frenanda Septentrione cogitabat. Tunc Suecorum Rex Gustavus Adolphus arma contra DOMUM AUSTRIACAM arripuit, & cum exercitu indies aucto in Germaniam profectus est, cui Silesiam vastanti optime restitit insignis heros Joannes Udalricus L. B. de Schaffgotsch, Dynastiae Trachenbergenensis dominus, Agnetes Ducissae Lignicensis, Piaſteo stemmate oriundae, maritus, qui Silesitano militi praefectus alium quoque suo ære conduxit, & ab Alberto Fridlando XM. Dux datus loca ab hoste capta recepit, & cum eo ad Steinaviam, ubi pons Viadro impositus est, Suecorum copias suis majores fugam capessere coëgit, de qua clade Suecorum Pufendorff. Rer. Suecic. V. §. 100. seqq. Idem quo ardore de Vratislavia sibi asserenda cogitaverint Sueci IV. §. 61. & miratur, impune oppidanis responso superfedere licuisse. Verum deteriora fata insula Vratislaviensis (cui Arena nomen) habuit, de quibus IV. §. 61. & V. §. 104. Liberata tandem fuit per Fridlandum ejecto Suecorum praesidio. (d) Conciliato cum AUSTRIACA DOMO electore, pactoque Pragae inito (quo Lusatia ad Saxonum Imperium devoluta) idem Septemvir se Silesiae tutelam suscipere declarabat. Hinc veniam dedit urbi nostrae FERDINANDUS, quod, qua ratione factum sit, Rescripti Caesarei, Pragae an. 1635. ultim. Maji editi, verba dabunt: Sr. Kayserl. Majestat wollen die Stadt Breslaw zu Kayser- und Königlichen Gnaden auff- und angenommen haben: Doch haben Ihre Käyserl. Majestat ausdrücklichen bedinget, daß die Stadt Breslaw gegen solcher erwiesenen Gnad die Hauptmanschaft desselben Fürstenthumes samt der Canzley und andern dazu gehörigen Juribus ohne einigen Entgelt der darauff habtenden Pfandsumma und

andere Forderungen Ihrer Käyserl. Maj. zu Dero freyen Disposition lediglich wieder abzutreten und einzuräumen, auch die innhabenden Versicherungen auszuhändigen schuldig sein sollte, doch in andern Stücken, die nicht eigentlich zur Canzley noch Hauptmannschafft des Fürstenthums gehörig, der Stadt Breslaw in Religion und Profan-Sachen, wie auch insonderheit an dem Exercitio der Augspurgischen Confession ohn Abbruch. Plura de Capitaneatu Sect. IV. Lemmat. §. 7. legas.

§.2. PATREM OPTIMUM(a) filius fortissimus FERDINANDUS III. secutus est, qui (b) turbis, veluti conspiratione quadam in Germania confluentibus, ex voto demum compositis, an. 1648. Janum clusit, tunc (c) & SILESIAE quies restituta, & VRATISLAVIA singulari CÆSARIS gratia, (d) tam in politicis & militaribus negotiis, quam in administranda justitia à Ducatu penitus fuit separata, sed FERDINANDUM IV. juventutis Principem, tranquillitas res firmantem, prius, quam Imperium orbis capefferet, ad cœlorum gaudia SUMMI NUMINIS voluntas traduxit.

NOTÆ.

- (a) Suecorum ad Nördlingam victor, electus an. 1636. Romanorum REX patre adhuc vivente. (b) Silesiam ipsam adhuc Sueci vastabant, iterumque de Vratislavia an. 1639. cogitabant. Ad-dam, quo fides verbis sit, ex Pufendorffii XI. §. 20. quædam: Neumarcum (s. Neoforum quarto ab urbe lapide) Torstio Stalhant-schius, à Banerio in Silesiam missus, expugnaverat, sed duodecim Vratislaviensium milites, in arce deprehenso, liberos domum dimittebat, suis nuntiaturus, se amicum venire, si recte rem æstimare velint. Imo XV. §. 15. hæc habet: Torstensohnus ad unum à Vratislavia milliare per unum & alterum diem (an. 1643. Mens. Octobr.) confidet: ubi aliquoties tubicines ac tympanotribæ ad urbis

urbis portas accedentes vini, aromatum, ac aliarum rerum emendi facultatem petebant, quorum neminem oppidani admittance, aut responsione dignabantur. Neque Wittenbergius cum an 1644. arcem Oblaviensem, ad compescendos ea parte Vratislavienses, munimentis firmaret, id obtinuit, ut (quam vocant) neutralitatem servent ipsi. (c) Articulo enim XIII. Pacis Osnabrugens. ita cautum est: Silesii etiam Principes, Aug. Conf. addicti, Duces scilicet in Brieg, Ligniz, Monsterberg & Oels, itemque civitas Vratislaviensis, in libero suorum ante bellum obtentorum jurium & privilegiorum, nec non Aug. Conf. exercitio, ex gratia Cæsarea & Regia ipsis concessio, manutenebuntur. (d) vid. Sect. IV. §. 7.

CAPUT III.

LEOPOLDUS M. JOSEPHUS.

§. 1.

LEOPOLDUS M. in cujus venerationem orbis terrarum affurgit, post interregnum summum inter mortales fastigium consecutus est, (a) bello Polonico adhuc involutus, sed nec hoc nec ingentia alia, quibus Gallorum Turcarumque impetus ab Imperio Romano propulsabat, ab amore litterarum, studioque terrarum suarum commoda provehendi ipsum revocarunt. Ad stabiliendam SILESIAE securitatem cum JOANNE III. Polon. Rege foedus iniit, quod (b) Compactata SILESIA inter & POLONIAM vocant, VRATISLAVIAE confirmatis antiquis privilegiis (c) immunitates novas concessit, imo in ea (d) Academiam condidit, hostibus demum undique cæsis, vindicata CAROLO FILIO MONARCHIA HISPANICA, & restituta

GERMANIÆ libertate placidum an. 1705. fatum expertus.

NOTÆ.

- (a) Cujus molem Pufendorffius de rebus Caroli Gustavi tradit. Casimirus fugiens in Oppolienfem Silesiæ Ducatum pervenerat, Carolo totam Sarmatiam, occupante, jamque de corona sibi imponenda cogitante. Actum de regno fuisset, nisi LEOPOLDUS auxilia Polonis tulisset, & Cracoviam recuperasset; unde & Sueciæ Rex, ut Imperio AUSTRIAM excluderet, omnem sed frustra lapidem movit. vid. Lib. IV. §. 40. & seqq. Itaque grates Respublica reddidit, cum JOANNES III. Rex ad eripiendam Turcarum faucibus Viennam an. 1683. cum exercitu advolaret, quem CÆSARIS nomine in Moravia optime de universa Silesia meritus heros Leopoldus Comes de Schaffgotsch, Udalrici filius, excepit, (b) An. 1677. d. 24. April. Extant integra Sanct. Pragmaticar. quæ ad Silesiam pertinent, Volum. I. p. 206. quibus de pace & finibus, inter utramque Regionem firmandis, cautum est. (c) Quas hinc & inde in Sanct. Pragmatic. Voluminibus invenies: sunt ex illis: Privilegium Gradisci an. 1660. d. 16. Aug. Urbi nostræ de exigenda decima litis in casum succumbentiæ ad coercendos frivole appellantes concessum: quo his in senatum verbis prolixam voluntatem edidit: Wann wir dann gnädigst wahrgenommen und betrachtet, die getreue und nützliche Dienste, so Unsern Vorfahren und Uns, Unsere Stadt Breslaw und dero RathMänner iederzeit unverdrossen geleistet, und damit ferner fortzufahren unterthänigst erböchig und begierig sein, auch die gemeldte RathManne bisanhero zu Unserm genädigsten Wohlgefallen die Justiz gleich durchgehend aufrichtig und ohne Tadel administrieret haben &c. &c. An. 1705. d. 6. April. jussu CÆSARIS universæ Provinciæ injunctum, ut Vratislaviensi pondere & mensura utatur. (d) Anno 1702. jurisdictione criminali, inde à CÆSARE MAIESTATE sibi impetrata, qualiter se res quoad forum hoc privilegiatum habeat, & quomodo constituto judicio delegato à Rectore Magnifico Senatorum civitatis duo ad illud vocandi sint, Seidelius Jctus lib. II. cap. II. §. 5. de Jur. atque Process. Forens. in Silesia, tradidit,

§. 2. JOSEPHUS, jam PATRE vivente HUNGARORUM ROMANORUMQUE REX, bis expugnata Landavia Gallorum terror, Suecorum Regi Carolo XII. ex Septentrione prodeunti, inque Saxonia commoranti, Religionis exercitium SILESIS Aug. Conf. addictis liberum fore AUGUSTA (a) magnificentia testatus est, confirmato insuper urbi Ducatuique Vratislaviensi jure Pace VVestphalica concessio, sed (b) conjuncta cum Imperio BOHEMIA & AUSTRIACI NOMINIS MAIESTATE longe lateque asserta, VICTOR ubique, præmaturo anno MDCCXI. fato defunctus, incredibile omnibus sui reliquit desiderium.

NOTÆ.

- (a) Ipsam Conventionem AltRanstadiensem, Suecorum inter Regem & AUGUSTUM JOSEPHUM initam, sistit integram Volum. III. Sanct. Pragmatic. Silesiæ, ubi §. 1. de libero exercitio Religionis Vratislaviæ servando constat. An. quoque 1709. in Executionis Receptu has Vratislaviæ suæ immunitates largiebatur CÆSAR. §. 15. das Consistorium oder so genannte KirchenAmt bey der Stadt Breslaw soll in derjenigen Verfassung, wie es Tempore Pacis Westphalicæ gewesen, verbleiben, auch das Jus præventio- nis & electionis mit dem Bischöflichen Consistorio wie vorhin statt finden, und die zu dem Bischöflichen Consistorio freywil- lig recurrirende Partheyen entweder secundum Canones in Au- gustana Confessione receptos, & quidem salva semper Appel- latione immediata an Ihro Käyser- und Königl. Majestät ju- diciret, oder aber gleich anfangs nach der Sachen Bewandnüs- sen und Umständen von erwähnten Bischöflichen Judicio abgewie- sen, und an das Breslawische KirchenAmt remittiret werden.
- (b) An. 1708. pristinum in Comitibus locum (qui semper Bohemiæ Regi patuit) suo arbitratu uno omnium voto iterum Bohemia oc- cupavit.

CAPUT IV.
CAROLUS VI. P. F. A. P. P.

§. I.

FRATREM CARISSIMUM in Imperio & Regnis hæreditariis excepit CAROLUS VI. P. F. A. P. P. inter litteras & arma educatus, qui rerum gestarum fama omnem terrarum orbem adimplevit, emensoque Oceano, occupatis Gadibus, ejectis ex HISPANIA hostibus, liberata ITALIA, devicta Gallia, pacata GERMANIA, Turcis triumphis & monumentis notatis, recepta SICILIA, Rege SARDINIÆ dato, Oriente demum ac Occidente tropæis iustrato, eo pervenit, ut NOMINI ejus AUGUSTO nulla par potest inveniri oratio. Huic ORBIS CHRISTIANI LOCUPLETATORI, OPTIMO PRINCIPI, vitam, victoriam, AUGUSTÆque DOMUS ÆTERNITATEM inter multiplicata tot Gentium, quæ ab EO jura petunt, vota obsequens VRATISLAVIA apprecatur.

§. 2. LEOPOLDUM quidem ARCHI-DUCEM & ASTURIÆ PRINCIPEM CAROLO & Orbi Divina largiebatur Clementia, quem vero eodem adhuc anno sibi ereptum Silesia, Germania, meliorisque Europæ Regna lugent, spes tamen amplissima superest, quin PATRIÆ PATRI, in tot Provinciarum nationumque solatium optime regnanti, denuo

Hære-

hæredem masculum concedat AUSTRIACÆ DOMUS AMATOR DEUS, nec unquam affirmari poterit, LEOPOLDUM pietate & victoriarum numero MAGNUM morti proximum incassum CAROLO SUO PATERNA VOTA dixisse.

SECTIO IV.

DE DIGNITATE URBIS ET DUCATUS VRATISLAVIENSIS.

§. I.

DE dignitate urbis & Ducatus VRATISLAVIENSIS pauca memoriæ traditurus, id maximam illi famam adferre arbitror, quod summum orbis Principem, cujus ad animum, veluti ad portum quendam plurimarum Occidentis ac Orientis provinciarum, preces confugiunt, dominum imo patrem habeat. Etenim quod de clementia ad Stiliconem suum Claudianus scripserat, idem de CAROLO NOSTRO AUGUSTO asserere licet:

Hæc Dea pro templis & thure calentibus aris
Te fruitur, posuitque suas hoc pectore sedes:

Sic salva TANTO SUB CÆSARE urbis salute trans-
eunt, quæ alias regiones vastant, tempestates, nec
in nos committere quid audent adversa, quibus
raro sæcula carent, fata.

O

§. 2. Hinc

§. 2. Hinc ut de DUCATU loquar (quem Imperii Feudum (a) RUDOLPHUS I. appellavit) est ille inter hæreditarios REGIS BOEMIÆ, ex eo, quod supra vidimus, pacto, HENRICUM inter & JOANNEM an. 1327. inito; (b) EPISCOPUS tamen VRATISLAVIENSIS, qui simul Dux Nissensis est, (c) primo in Comitibus voto gaudet, (d) monetam cudit, (e) Consistorium & Judicium Aulicum exercet, omnique, quod Principem ostentat, jure fruitur, neque tamen DUCATUI nec EPISCOPO subest URBS, sed immediate (uti vocant) ad BOEMIÆ REGEM spectat, cujus summum tribunal, ad quod criminales civilesque res (f) appellando deferri possunt, Pragæ constitutum est.

NOTÆ.

- (a) An. 1290. Erfordix: Tria, quibus id accidit, Privilegia Tom. II. Silesiogr. Renovat. cap. IX. p. 823. ex Balbini Miscell. integra dedit. Confirmavit ea CAROLUS IV. Rom. REX Pragæ 1348.
 (b) Casp. Sommer in Silesia Pia MSta. lib. I. cap. 1. §. 6. Episcopi eligendi jus est penes Senatum Canoniorum utriusque collegii, in Insula D. Joannis existentis, sciente tamen & approbante Rege Bohemiæ, patrono ecclesiæ, cui Episcopus fidem jurare tenetur. Rapoldus in Hist. MSta de Illustr. Siles. Ducatu: Primi autem Episcopi usque ad Joannem Polonum ex Italia inde venerunt, à Romanis pontificibus missi & instituti, postea & Germani ipsi quoque Episcopalem mitram suo capiti imponendam putarunt. Inde hæc de Precislao Episcopo: Anni sunt paulo plusquam ducenti, cum ad hujus dignitatis fastigium Precislaus ascendit, qui tantas divitias accumulavit, ut præter alia multa ad Episcopalem aulam Grotkam civitatem (quam à Bregenfi Duce emerat) adscripserit, & suam mensam aureis atque argenteis poculis & pretiosa

tiola supellestile splendidissime ornavit. Hinc ille Episcopus Aureus vocatur & Fortunatus. (c) Idque collectivum est. (d) Vide egregium librum Dewerdeckii Silesiam Numismaticam cap. 2. von den Bischöflichen Münzen, & Tom. I. Theatri Monetarii Haulnoldiani MSti, quod insigne Illustris Autoris opus Bibliotheca Rhedigeriana habet. (e) Vid. celeberr. Seidelii Jcti I. c. cap. II. §. 3. 4. 5. & cap. III. Sect. VI. §. 27. (f) Habent tamen Vratislavienses speciale privilegium, ut ab eorum sententiis, nisi summa litis 150. florenos excedat, provocari à nemine possit. add. Schmidii Vratisl. Dissertat. de Judiciis Silesiæ Inappellabilibus.

§. 3. (a) EPISCOPATUS, post varias vices VRATISLAVIAM translatus, in amoena S. Joannis Insula sedem habet, cui sæpius (b) Principes (c) ARCHIDUCESQUE præfuerunt, nostra vero tempestate summam is amplitudinem consecutus est, cum FRANCISCUM LUDOVICUM, urbi amicum *Principem*, GENTE PALATINO-NEOBURGICA, quæ AUSTRACOS attingit, ortum, ad ELECTORATUM TREVIRENSEM meritorum magnitudo provexit.

NOTÆ.

(a) De Scriptoribus, ad Episcopatum pertinentibus, Rhonius Epist. I. & II. & Miscell. Rungiana Part. I. & II. Bene Casp. Sommer in Silesia Pia MSta I. cap. 1. §. 4. Jam tum, antequam cathedra Episcopi Vratislaviæ figeretur, Vratislaviensis dictus deprehenditur. Smogra prima sedes erat, Namslaviensis in Vratislaviens. Ducatu pagus, inde Riczynum (hodie Pittchen) an. 1041. fuit translatus, demum à Casimiro I. an. 1052. Vratislaviam. Incrementa ejus hinc & inde ex his paginis legas, imo ex Henelii Silesiogr. Renovata cap. VIII. ubi Episcoporum seriem invenies. Præcipuum Regni BOHEMIÆ membrum & insignem Principatum eum FERDINANDUS I. in Confirm. Privileg. appellat, uti apud Dn. de Weingarten p. 26. lib. II. Fasciculi diversorum jurium videre

est. (b) JAROSLAUS, BOLES LAI ALTI DUCIS WRATISL. filius, elect. 1198. denatus an. 1201. vid. Sect. I. cap. 4. §. 2. WENCESLAUS DUX LIGNICENSIS, CONRADUS DUX OLSNENSIS elect. 1417. defunctus 1447. CAROL. FERDINANDUS, Princeps POL. ac SUECIAE, an. 1655. extinctus. FRIDERICUS, Landgravius Hassiae & Ecclesiae Romanae Cardinalis, an. 1682. denatus, inque magnifico Mausoleo conditus. (c) CAROLUS ARCHID. AUSTR. magnus Magister Ordinis Teutonicorum & Episcopus Brixienfis, an. 1608. LEOPOLDUS WILHELMUS an. 1655. electi, & CAROLUS JOSEPHUS ejus successor an. 1664. defunctus an. XIII. Mens. V.

§. 4. REGIS BOEMIAE SUPREMI UTRIUSQUE SILESIAE DUCIS *suprema Curia*, ex qua tota Provincia pendet, urbis quoque dignitatem auget, *Collegium Illustrissimum*, quod formale demum an. 1628. FERDINANDUS II. instruxit: Capitaneus summus illi praesidet, SILESIAE ex(a) VLADISLAI Privilegio PRINCEPS: nostra id ætate uno omnium applausu dirigit *Celsissimus Comes*, JOANNES ANTONIUS DE SCHAFFGOTSCH, qui PIASTUM inter imagines suas refert, Ducatusque Lignicensis & Brengensis Insignia suis, AUGUSTO JOSEPHO jubente, addidit. Præterea *Camera Regia Collegium* à FERDINANDO I. stabilitum, & *Judicium speciale de rebus, ad Ducatum Vratislaviensem spectantibus*, cognoscens, (quod Capitaneus Vratislaviensis, duo Assessores & Secretarius constituunt) VRATISLAVIAM nobilitant, illi *Excellentissimus Comes* DE NEIDHARD, huic *Excellentissimus Comes* DE STRATT-

STRAITTMANN præst: nec silentio prætereundum aliud, quod commerciorum amplitudini prospicit, & *Excellentissimum Comitem* DE NOSTIZ caput habet.

NOTÆ.

(a) De quo Sect. II. §. 7. verba sunt: Geben, bestättigen, und verleihen aus obberührter Böhmischer Königlicher Macht: erstlichen: daß wir noch unsere rechte nachkommende Könige zu Böhmen, den iztgemeldten Landen (superioris nempe & inferior. Siles. Ducat.) keinen andern obersten Hauptmann nicht setzen noch geben wollen, dann allein einen aus unsern Schlesiſchen Fürsten.

§. 5. Medium urbis forum quadratum, medium fori curia, quam reipublicæ patres adeunt, quibus BOEMIÆ REGES leges sciscendi & antiquandi, senatum conscribendi, urbisque salutem prorogandi facultatem concesserunt. Constat egregium & Magnificum Collegium XIX. Viris, CAROLO IV. & SIGISMUNDO sic jubente, qui ex Patriciis, litteratis, mercatoribus, (a) tribubusque, Cinerum die lecti ad gubernacula reipublicæ vocantur, his Syndici Secretarii que accedunt, qui Principes adventantes oratione excipiunt, sententias conficiunt, Protocollum tenent, & Senatus Decreta libellis supplicibus inscribunt: Adest & Cancellaria, adfunt Notarii. Jus Romano-Saxonicum valet, ubi nihil Statutis ei derogatum est, gravissimas causas REX discernit. Senatorum Consulares inter & Scabinos divisio est: penes illos eligendi potestas ex

(b) Privilegio DUCIS HENRICI VI. Commissarii duo, qui & Seniores audiunt, de præsidario milite & annonæ, Ædilis de ædificiis publicis vel extruendis vel collapsis restaurandis, ærarii præfecti duo de redditibus colligendis, sumtusque publicos solvendis urbi prospiciunt, & singulis annis (c) in concione populi rationes edunt, prælegente eas primo reddituum Magistro. Summum in Senatu locum PRÆSES occupat, cæterorum vota colligens, in qua dignitate nunc ILLUSTRIS HOFFMANSWALDAVIUS constitutus est.

NOTÆ.

(a) Institutorum, Zythopolarum, Pannificum & Lanionum. (b) An. 1327. concessio (c) Die Sabbathi ante festum Palmarum.

§. 6. Hoc quoque excellit ac eminet, quod ad publicos Ordinum SILESIAE Conventus, (a) in curia urbis celebrandos, legatos mittat VRATISLAVIA, quibus post (b) Ducatus hæreditarios locus est, ab omnibus tamen universæ Provinciæ civitatibus distinctus: sunt illi nostra tempestate secundus à Præside & Proto-Syndicus.

NOTÆ.

(a) Quanquam nulla lege ad locum hunc adstricti sint, ideoque factum, ut Lignicii, Nissa, Bregæ, imo in aliis Silesiæ urbibus convenerint. vid. Silesiogr. Renov. cap. XII. §. 15. in notis. (b) Qui secundam in conventu classem occupant, prima principibus Silesiæ, (EPISCOPO, OLSNENSI, LICHTENSTEINENSI, LOBKOWICENSI, & AVERSBERGENSI) & liberis Dynastiis, (WARTENBERGENSI, MILICENSI, PLESSENSI, TRACHENBERGENSI, & utrique BEUTHENSI) tertia urbibus cæ-

teris

teris relicta: Itaque post Ducatum Tessinensem locum habet Vratislavia.

§. 7. Ducatus Præfecturam olim Senatus mox interrupta, mox continua annorum serie habuit, hinc Senatorum primus, CAPITANEUS VRATISLAVIENSIS dictus, quorum in imaginibus seriem Bibliothecam Rhedigeriana servat. Obtinuit an. 1336. illustre munus à Rege JOANNE Conradus de Borsniz, cum ille caducitatis jure Ducatum occuparet, ultimus vero tribus sæculis absolutis Adamus de Säbisch an. 1636. AUGUSTO FERDINANDO III. jubenti reddidit, non imminuta tamen urbis dignitate. Hinc enim PRÆSES appellari cœpit, quem in summum Senatus locum fortuna provexit, & VRATISLAVIA, in numerum Statuum Immediatorum relata, ab omni jurisdictione Ducatus (*) egregio CÆSARIS Privilegio fuit exempta.

NOTÆ.

(*) Stanisl. Aichheuser à Leonhardwiz in Prottsch, Weida & Lilienthal, Senator inde & PRÆSES (cujus elogium lib. III. Siles. Togata dedit Henelius) primus, reddita AUGUSTO Ducatus præfectura, Senatui auctor fuit, Exemptionis petendæ. Quod cum placeret consilium, assumpto in laborum curarumque consortium Joanne de Pein Syndico CÆSAREM adiit, & Privilegium impetravit, quo urbs tam in politicis & militaribus negotiis, quam in administranda justitia à Ducatu penitus fuit separata. Obiit vir summus, Consilarii Cæsarei titulo à FERDINANDO III. absque ullo suo ambitu auctus VIII. Calend. Mart. MDXLIII.

§. 8. Præsidarium militem, in duas alas distinctum, quibus à (a) rubro viridique vexillis cognomen

men est, urbs suis sumtibus alit, illique summum præfectum, bellicis laudibus innutritum, Consilium Senatus secretius constituit: nec Civium defunt XII. (b) Cohortes ad tuendam urbem paratæ, quas singulas viri perspectæ cognitæque fidei ducunt: Armamentaria duo (c) hostium spolia & omnium rerum, quæ ad bellum usui sunt, summam facultatem ostentant.

NOTÆ.

- (a) Henelii ætate fuerunt quatuor: Cærulea, Rubra, Flava & pro defensione Insulæ S. Joannis Viridis. (b) Urbs tamen in quatuor vicos seu regiones distincta est, Viadrinam, Ruffam, Olaviensem ac Neosforensem, hinc vox & officium Ein Viertel-Meister. (c) Tartarorum nempe & Hussitarum.

§. 9. Sed cedant arma togæ, sique litteris urbes adjuvantur, cum Cicerone teste secundas res orrent, adversis perfugium ac solatium præbeant, deesse aliquid venustati ac dignitati urbis nostræ videretur, nisi ad tantam famæ magnitudinem liberalissima affluerent studia. Verum Claudiani illud & apud nos indies audiundum est.

Crescite virtutes, fœcundaque floreat ætas
Ingeniis, patuit campus certusque merenti
Stat favor, ornatur propriis industria donis,
Nil licet invidiæ CÆSAR dum prospicit orbi.

§. 10. Pinacothecam quidem AMICO LECTORI offerre, nec instituti ratio, nec spatii angustia permittit,

mittit, sunt tamen ex Vratislaviensibus, quorum ne nomina silentio præteream, res poscit: Jaroslaus Dux & Episcopus Vratislaviensis, Vladislaus Dux & Archi-Episcopus Salisburiensis, Henricus Crassus Dux Vratislaviensis, Joannes Muscata eques Vratislaviensis, Joannes Berckenschloërus Archi-Episcopus Salisburiensis, Scheuerlini, Kribelius, Sauromannus Canonici, Eisenreichius Capitaneus Vratislaviensis, Zellerus & Dameravius Academiæ Lipsiensis Rectores, Morenbergerus Reipubl. Patriæ à secretis, Sauromannus CAROLI v. apud Sedem Apostolicam in urbe Procurator, Michaël Historicus, Mezlerus & Prokendorfius Reip. Patriæ Senatores, & Thielius ad S. Vincentii Ædem Abbas, quorum vitas singulari studio & libro de Silesiis indigenis eruditus Mart. Hankius edidit.

§. II. His ex insigni illorum, qui meritorum in patriam litterarumque laudibus abundant, numero adjungam viros, quos nulla unquam obscurabit oblivio, (a) Joannem & (b) Achatium Haulnoldos, (c) Nicol. Sebifium, (d) Nicol. & (e) Ambrosium Jenckvvizios, (f) Sigfrid. Rybischium, (g) Monavium, Adamum (h) Döbschüzium, (i) Arzatium, (k) Oelhafium, (l) Peinium, Albert. (m) Sebifium, (n) Tarnavium, (o) Hoffmans-

vvaldavium, (p) Königsdorfium, ultimumque gentis suæ, ob quinquagenalia vero in senatu celebrata, omnium primum, incomparabilem illum Joh. Sigism. (q) Haunoldum.

NOTÆ.

(a) JOANNES ab HAUNOLD, qui Heinricum à Dömnigk capite multatum in præfectura excepit, vir sapiens ac magnanimus, patriæ pater, ut Pohlius in Annal. MStis habet, autor an. 1505. senatui erat (Hankio in Morenbergeri vita teste) ut conderet litterariis studiis Academiam, Silesiis omnibus, non Vratislaviensibus solum, commodam: quod consilium pari affectu & successu præter alios (Episcopum nempe Johannem IV. de Roth & Joannem Turzonem Coadjutorem) Morenbergerus ille regebat urgebatque. Privilegium VLADISLAI Hungariæ Bohemiæque Regis aderat, sed Confirmationis bullam Julius II. Pontifex Rom. Vratislaviensibus denegabat. Anno 1506. d. 21. Mart. inopinam mors Haunoldum multa fortiter molitum oppressit, exortæque Polonos inter nostrosque ob commerciorum statum turbæ; hinc evanuerunt salubria illa consilia. Addit Hankius: li culpam sustinebant, quibus erat jucundius privatis, quam gloriosius publicis studere posteritati utilitatibus. Henelii Siles. Togata MSta lib. II. no. 4. vitam & elogium tradit. (b) ACHATIUS ab HAUNOLD urbis Ducatusque præfectus, eques auratus, & Regiæ Maj. FERDINANDI I. (coram quo verba fecit) Consiliarius, civilium rerum prudentiæ, actuosæ pietatis, aliarumque præcellentium virtutum laude celeberrimus, obiit an. 1532. d. 5. Jan. uti Pohlius in Hemerologio & Henelius in Siles. Togata lib. II. habent. Insignia gentis Silesiogr. Renov. Tom. II. cap. 8. p. 674. ostentat. (c) Inelyta SEBISIORUM stirps, quæ jam ab aliquot sæculis litterarum & armorum laude inclaruit, à Polonico verbo nomen habet, quod autor illius pro Duce suo fortiter pugnans, commilitonibus acclamaverit: Zabiescze, zabiescze. Ex hac NICOLAUS à SEBISCH urbis Ducatusque præfectus & eques auratus erat, cujus elogium lib. II. Sil. Togat. Henel. ita orditur: Nulla erit tam ingrata Vratislaviæ posteritas, quæ non summis extol-

extollat laudibus NICOL. SCHEBITIUM, patriæ libertatis custodem acerrimum, qui securitatem omnium propriæ quieti præferre maluit. Obiit an. 1549. 4. Cal. Maji in Æde Magdalenea sepultus. Insignia gentis aquilam in galea & in clypei parte rubicunda Gryphi pedem ense armatum, in cærulea vero duas stellas aureas sistunt. (d) Insignia gentis & NICOL. hujus à JENCK-WIZ elogium Silesiogr. Renovat. p. 682. edit. Rempubicam pari dexteritate & autoritate gessit, & ad ipsam urbem & Ducatus præfecturam, quo major honos conferri non poterat, pervenit: in qua dignitate eum filius posthumus excepit an. 1538. d. 27. Jan. natus, cujus vitam & laudes l. c. p. 683. invenies. De origine gentis quadam Meisnerus decad. II. de equitibus Siles. illam nempe ad Pofadowskios, hi ad Habdankios legatione ad Henricum V. Imp. an. 1109. nomen sortitos referunt. (e) Qui an. 1545. LXXXIII. an. senex defunctus est, cum terna vice totum senatum vivendo superasset. illique per an. XLV. summa cum laude interfuisset. Elogium Siles. Togata lib. II. exhibuit, hoc vero distichon illi in Siles. Togata Cunradus dedit:

Multum turrigeræ evixi ter lumina Breslæ;

Me fortunatum quis neget ergo senem?

(f) SIGFRID. RYBISCHIUS Henrici J. U. D. Reip. Wratislav. Syndici, & deinde Sereniss. Regis Hungar. Bohemiarque Consiliarii ac quæstoris filius Vratisl. an. 1530. d. 13. Sept. natus, Gortici operam studiis dedit, fidei Troyeri Physici creditus, ætatis an. 15. ingressus Argentoratum se contulit, & à Mart. Bucero in hospitium fuit receptus; triennio nondum absoluto in Galliam an. 1548. abiit, & Lutetiis unum, Aureliani dimidium; Pictaviæ amplius duos consumpsit, hinc Angliam lustravit, inde Italiam, in qua per aliquot annos commoratus. Rediens in patriam Fisci Regii in Hungaria Consiliarius, demumque Cameræ Silesiæ Consiliarius à MAXIMILIANO factus est. Antiquitatis & rei litterariæ optime gnarus, qui opes, quibus abundabat, ad augendos eruditorum conatus adhibuit, quod monumenta sepulcrorum, ab Archetypis ipsius sumtu collecta, & æri per Tob. Fendt pictorem incisa, liber elegans, qui Vratisl. 1574. fol. prodiiit. Anno demum 1584. d. 17. Aug. vir optimus fato cessit, in templo Elisabethano sub marmoreo tumulo conditus. (g) MONAVII

ortu Suidnicenses sunt, inde Patricii Vratislav. ex quibus SE-
 BAST. à MONAU (cui Germaniam Antiquam dicabat Ortelius)
 litterarum amans & sciens Senator, demum Capitaneus Vratisl.
 factus, Achatii HAUNOLDI successor: Conjugem habuit Mar-
 garetham Bucretiam, unicamque filiam: an. 1534. d. 26. April.
 cum thermas Hirschbergenfes inviseret, defunctus. vid. Cunradi
 Silef. Togatam & Henel. Silef. Tog. III. no. 5. (h) ADAMUS à
 DOBSCHUZ in Silmenau, urbis Ducatusque præfectus, vir in-
 comparabilis cujus insignia, & elogium Silefiogr. Renovat. Tom. II.
 c. 8. p. 661. dedit, hocque his verbis claudit: Natus Vratislav.
 1558. d. 18. Octobr. in ordinem senatorium electione legitima
 adscitus an. 1587. d. 11. Febr. ad supremam insuper præfecturæ
 dignitatem evectus d. 28. Febr. an. 1607. ex statione ista jussu
 DEI an. 1624. d. 6. Decembr. evocari meruit, ne spectatorem agere
 cogeretur communium patriæ calamitatum, quæ præsertim mi-
 grationem ejus sunt secutæ. Posterius ejus nunc quoque in Sile-
 sia supersunt. (i) CASPAR ab ARZAT patricia familia an. 1571.
 d. 10. Novembr. natus, vir litteratissimus, veræ pietatis, sinceræ-
 que fidei, & ex his gravitatis & auctoritatis laude clarissimus, filius
 Casparis, nepos Georgii, qui primus Alsatia relicta Vratislaviæ
 sedem fixit. Studiis in patria & in Academia Julia operam de-
 dit, postque varia per Europam itinera peracta rediens Georg.
 Anshelmi in Born, Senat. Vratisl. filiam duxit, Schillingi viduam,
 in cujus locum Senator electus, litterisque & consilio optimus
 bene de patria mereri nisi cum vita desit, quam diu calculo vexa-
 tus an. 1621. d. 11. Novembr. Senatus Senior cum morte commu-
 tavit. Insignia gentis Silefiogr. Renovat. Tom. II. 644. Elogium
 tanti viri Henelius in Silef. Togata lib. IV. sistit. (k) LEONHARD.
 ab OELHAFEN & Schellenbach an. 1607. in Senatum vocatus,
 de quo Henel. Sil. Tog. IV. egit. Avus ejus Sixtus ab Oelhafen
 Norimbergenfium Decus, Romanorum Imp. FRIDRICI III.
 MAXIMILIANI I. & CAROLI V. Consiliarius fuerat. Filia
 Leonhardi Martha heroi fortissimo Dieterico à Döbschüz nupsit,
 Cæsarei exercitus Capitaneo, in Stettinensi postea obsidione an.
 1659. occumbenti. (l) Ex antiquissima Thuringiæ Wechmariæ
 dominorum gente ortus JOANNES à PEIN urbis Syndicus &
 Ducatus Cancellarius, Imp. MAIEST. Consiliarius, eo insigne
 nomen

nomen meruit, quod cum Stanislao ab Aichheuser Viennam profectus urbi à Ducatu exemptionem impetraverit; de quo negotio vid. Sect. hujus §. 7. filius ejus Sigismundus Reinhard. à PEIN an. 1624. d. 22. Octobr. natus, fecundus generis sui propagator extitit, consumto in clarissimis Academiis quadriennio, in itineribus triennio, Senatui an. 1668. redux adscriptus, cui eruditissimo equiti an. 1692. d. 6. April. denato, egregium monumentum Mart. Hankius posuit: quod in Monument. ejus no. XVI. est. (m) ALBERTUS à SEBISCH vir litteris & armis inclutus, rubræ cohortis Vratislaviensis centurio, & munitionum urbis hujus præfectus in omni fere studiorum genere exercitissimus, anno 1688. octogenario major mortuus est, & Bibliothecam suam, librorum exquisitissimorum suppellectile refertam, per testamenti tabulas RHEDIGERIANÆ jungendam reliquit, sicque etiam post mortem de re litteraria litteratisque insigniter mereri non desit. Hæc ex indice MSto de MStis Bibl. Rhedigerianæ nuper cura Nobiliss. KRANZII confecto. Vitam Card. Richelii, Tentamina varia artis muniendi, Miscellanea rei bellicæ, & Architecturam portarum variarum MSt. reliquit, quæ inter MSta Biblioth. SEBISIANÆ, RHEDIGERIANÆ junctæ, locum XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. occupant. Hujus ALBERTI frater IL-LUSTRIS heros JOANN. GEORG. à SEBISCH sub potentissimo Sarmatarum REGE JOANNE CASIMIRO urbis & arcis Camieniencensis præfectus adversus Cosaccos Tartarosque strenue pugnans an. 1655. die 12. Febr. occubuit: Uxore gravida relicta, quæ eodem anno d. 6. Junii JOANNEM GEORG. SEBISIUM in lucem edidit, in Senatum an. 1691. receptum, sæculoque exeunte mortuum, cujus filius ALBERTUS à SEBISCH nunc Patr. Reipubl. ædilis est. (n) JOH. CHRISTOPH. à TARNAU ex antiquissima equestris ordinis familia Polonica Tarnavorum, Silesiaca Kuhschmalziorum an. 1656. d. 14. Octobr. natus, Danielis fil. cujus vitam, litteras, itinera, inque patriam merita curatius Mart. Hankius in monumento LXI. exposuit. An. 1708. defunctus Bibliothecam omni apparatu instructissimam, optimamque nominis sui famam reliquit. (o) CHRIST. ab HOFFMANNS-WALDAU Joann. fil. Patriæ Reipubl. Præses, S. C. REGIÆque MAI. Consiliarius, nec SILESIAE nec eruditorum orbi intermo-

riturus: qui Gedani Opitium ejusque Daciam Antiquam (jam deperditam) in deliciis habuit, Belgium inde, Angliam, Galliam, Italiamque peragravit, Salmafii, Vossii, Boxhornii, & Barlæi auditor, Grotio, Thuano, Petavio, Peteanis, Naudeo ac Holstenio familiaris: redux in patriam Senatui adscriptus, demumque primum in eo locum sortitus est. Obiit an. 1679. d. 30. April. Gryphio ac Mühlpsfortio carmine, Lohensteinio vero egregia Oratione tanto viro justa solventibus. De Poësi patria quam bene meruerit, sciunt omnes, quibus studii jucundi cura est, & inter varia ejus carmina-Socrates moribundus & Pastor fidus Germanica civitate donatus testantur. (p) SAMUEL A KOENIGSDORF Reipubl. Vratisl. Proto-Secretarius, inde Syndicus & Proto-Syndicus, qui Panegyrico LEOPOLDO M. dicato, & in plurimas fere Europæ linguas verso, inclaruit. Obiit an. 1719. d. 24. August. Annotum LVII. (q) JOH. SIGISMUND. ab HAUNOLD singulare Collegii sui ornamentum, an. 1634. d. 28. Martii ex gente de patria optime merita, quæ jam ab an. 1443. senatoria fuerat, ortus est, cujus Imagines & elogium in ejus Jubilæo Senatorio, quod inter communes applausus an. 1710. celebravit, cum numis in tanti viri honorem cufis invenies. Poterat merito illud Claudiani HAUNOLDIS acclamare Vratislavia nostra:

- - - quemcunque requires

Hac de stirpe virum certum est de consule nasci.

Nostra tamen accidit ætate, ut an. 1711. morte PRÆSIDIS HUIUS & S. C. REGIÆQUE MAI. CONSILIARII gens quoque laudibus haud intermorituris digna occideret, quod ipse Numismate, quo applaudentibus grates egit, expressit, mortem ex altera parte sistens, velo funebri Insignia HAUNOLDIANA obtegentem, quam Imaginem Vexillum ejus more Majorum in templo Elisabethano non absque pompa suspensum repetit. Inter MSta, quæ reliquit, & Bibliothecæ Rhedigerianæ intulit, primum certe locum occupat Theatrum Monetarium Tomis VIII. fol. summa industria confectum, & litteris Eruditorum avtheticis refertum: Tom. I. f. Theatri Europæi Monetarii pars I. numos Pontificum, Episcoporum, aliosque ad rem ecclesiasticam spectantes continet. Tom. II. f. Theatr. Europ. Monet. pars II. numos Græcos, Romanos tam Consulares quam Imperatorios, Gallicos, Numis-

Numismata Imperatorum, Regum Hungariæ, Bohemiæ, Portugalliæ, Hispaniæ, Navarræ, Galliæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ, & magnorum Ducum Moscoviæ cum observationibus amplissimis exponit: Ill. Tom. f. Th. E. Monet. pars. Ill. Electorum, Ducum, Principum & Comitum: Tom. IV. f. Th. E. Monet. pars IV. Rerumpublicarum & Urbium: Tom. V. Numos varios ad volumina priora non pertinentes: Tom. VI. Mantissam de re Monetaria. Tom. VII. f. Theatr. Monet. Asiaticum: Numos Judæorum, Samaritanorum, Rhodios, Regum Syriæ, Arabicos, Persicos, & Indicos: Tom. VIII. f. Theatr. Monet. Africo-Americarum non tam numos (quorum pauci sunt) quam observationes nonnullas ad permutationem spectantes tradit. Præterea Herbarium vivum exoticum ipsi Bibliotheca hæc acceptum refert, ex omnibus fere Maris Mediterranei & Africæ Oris, imo ex scopulis à Sylvio Boccone Nobil. Panormitano, Monast. Cisterciens. & Magni Hetruriæ Ducis Botanico collectum: Curiosa quoque Artis & Naturæ: Regnum Animale, Minerale & Vēgetabile: Recreationem Mentis & Oculi Botanicam Il. Volum, & Meditationes sacras selectas aliquot volum.

§. 12. Ex Theologis nostratibus præ aliis locum adepti sunt (a) Moibanus, (b) Aurifaber, (c) Hermannii & Vratisl. (d) Chrysostomus Neumanus: Ex JCtorum ordine innotuerunt (e) Reufnerus, (f) Affligius, (g) Schiferdögherus & (h) Titius: Ex Medicis eminent (i) Joh. Gallicus, (k) Crato à Crasheim, Mart. (l) Borekius, Kirstenius, (n) Sennertus & (o) Sachsus à Levvenheimb, quibus omnibus Petrum (p) Vincentium & Mart. (q) Hankium addimus, hunc quod LEOPOLDI AUGUSTI gratiam consecutus esset celeberrimum.

NOTÆ.

(a) Vitam ejus Melch. Adamus, Reusnerus, Freherus, Pohlius & Henelius in Siles. Togata III. tradunt. Quædam Cunradus in Siles. Togata. Pietate, litteris & hospitii jure inclaruit, an. 1554. d. 16. Jan. defunctus, inque templo Elisabethano sepultus, relicto ex 12. liberis Ambrosio filio paternis vestigiis inhærente. (b) In S. Theol. Philos. Mathesi, ac linguarum, quas vocant, cardinalium cognitione exercitissimus. vid. Henelii Silesiam Togatam & Freherum. (c) Quorum tres Cunradi Silesia Togata dedit. (d) Ita Epitaphium Theologo egregio in Æde Elisabethana positum orditur. Vratisl. an. 1648. Mense Octobr. in lucem editus, Studiis in Academia Jenensi operam dedit, inde Ducis Isenacensis, mox Altenburgens. Theologus, ex cujus aula in patriam evocatur, in qua Ædi Magdaleneæ, inde Elisabethanæ, plurimum profuit, & principem inter Theologos Vratislavienses locum, summamque nominis sui celebritatem adeptus, an. 1715. die Chrysostomi e vita discessit, jam. an. 1706. in REGIAM BORUSSICAM Scientiarum Societatem ascitus. Quam in dicendi exercitatione versatus, quam apud exteros ea gratiam collegerit liber egregius, qui Precum omnium Epitomen & finem tradit, testatur, in omnes fere Europæ linguas versus. Superfunt & alia ejus scripta, inter quæ: Exodus Lingux sanctæ, Clavis Domus Heber & Biga Difficultatum Physico-sacrarum. (e) Parentibus Bartholomæo (de quo lib. VI. Sil. Tog. Henelii) & Catharina Uthmannia Vratislaviæ 1565. d. 28. Martii natus, Ethices, Politices, linguarum & ejus Originum, Historiæ Romanæ & Antiquitatis optime gnarus, Mens. Decemb. an. 1591. J. U. D. factus, Academiæ Wittenbergensis Rectoratum ter gessit, & Facultatis Juridicæ Vice-Decanus perpetuus, Ordinarius & Senior creatus est, hinc Consiliar. Elect. Curix Provincialis & Dicafterii, nec non Consist. Ecclesiast. Witteberg. demum suprem. Appellat. Judicii Dresdæ Affessor. Obiit Catarho suffocativo an. 1629. d. 16. Novemb. (f) Reip. Patriæ Syndicus, cujus egregia de Rebus Urbis & Provinciæ Collectanea curia Vratislaviens. servat. Natus Vratisl. 1618. d. 4. Nov. de quo Cunradus:

Civibus Assigii Responsa Oracla fuerunt:

Obiit an. 1676. d. 10. Maji. Officii, cui optime satisfecerat, Anno XX. Icon & Elogium in Schœbelii decore Vratislav. extat.

(g) Pa-

(g) Patre Henrico, matre Martha Frœlichia Vratisl. 1581. natus: Legum studiis Francofurti ad Viadrum & Tubingæ operam dedit; Post iter Gallicanum Fabrum amicum in Sabaudia visitavit, Italiaque peragrata præstantissimis ubique viris innotuit: Reversus in Germaniam, utrumque suum ad Fabrum librum sub Titulo: Apicis veræ Jurisprudentiæ &c. Rulandiis imprimendum transmisit, & Disputationes de Jure Episcopatus Vratisl. & Jurisdictione, qualis in Silesia est, addidit. Præcticus inde Suidnicii confedit, commune fere Silesiæ Oraculum, inde Vratislaviam cum suis se contulit. Cum Henelio ei amicitia optima intercessit: obiit an. 1631. d. 17. Mart. Antonio filio variolis vix horæ spatio ante patrem defuncto. Scripsit Commentarium: De Jure R. Bohemiæ hæreditario: Ill. ad Anton. Fabrum libros, & Contraversias Forenses: vid. Henelii & Cunradi Siles. Togatam. Excerpta ex libris ad Fabrum edidit Seidelius Jctus patriæ Reip. à secretis an. 1721. mortuus, in appendice ad Observationes Practicas: Vitam vero Henelius in Siles. Togata lib. VI. (h) Natus an. 1635. d. 6. Mart. studiis primum in Gymnasio Magdaleno, inde in Academia Helmstadiensi & Lipsiensi incubuit, Conringii, Schacheri, & Swendendörferi auditor. Redux in Patriam Jcti integerrimi & industrii nomen meruit, an. 1693 à Scabinis, an. 1703. à Senatu ad secreta vocatus. Obiit an. 1705. d. 10. April. monumento à Mart. Hankio auctus, quod in volumine XLVI. locum occupat, relinquens opera MSta: Historiam Jctorum Germanicorum ab Eccardo Repkovio ad Christoph. Henscherum usque, Reip. Vratisl. Syndicum, & aliud volumen vitarum Jctorum ab Irnerio ad annum usque 1688. (i) Ita Rapoldus in Hist. MSta de Illustr. Silesiæ Ducatu: Johannes Gallicus Vratisl. Med. D. insignis, atque Alberti III. Ducis proprius Medicus, in celeberrimo Archi-Gymnasio Viennensi Academiæ Magistratum gessit, & creatur Rector an. 1394. Familia vero Gallicorum, qua ortus erat, jam an. 1272. Vratislaviæ floruit, cum Eberhardus Simonis frater Judex Curix apud HENRICUM IV. DUCEM esset, quod ex Privilegio eodem anno edito cognovi. (k) Patre Christophoro Krafft & matre Anna Biedermannia Vratisl. an. 1519. d. 20. Novemb. natus, Wittebergæ sexennium ad Lutheri mensam exegit, cujus suasu Medicinæ studium sibi prosequendum

elegit, amicus Camerarii, auditor Joan. Bapt. Montani in Italia, cujus Consultationes Medicas edidit: rediens, urbique Phycus creatus ad Aulam Cæsaream à FERDINANDO I. IMP. vocatur, cui & filio MAXIMILIANO II. Medicus morituris adstir, inde & à nepote RUDOLPHO II. eadem dignitate donatus. Eruditorum communem applausum in & extra Germaniam meruit, hocque sibi Distichon posuit:

Cæsaribus placuisse tribus non ultima laus est,

Mepater hac ornant, filius atque nepos.

Obiit demum vir omni laudum præconio major (cujus elogium Henelius III. Siles. Tog. curatius edidit) Vratislaviæ an. 1555. d. 19. Octobr. inque templo Elisabethano conditus, hoc Epitaphium accepit:

Joanni Cratoni à Krafftheim III. S. S. S. Imppp. Confiliario & Medico intimo die XIX. Octobr. in Christo pie defuncto ac Mariæ Scharffianæ à Werth animam suam DEO commendans die III. Junii filius Joannes Baptista Crato mortalitatis memor hoc fieri curavit. Obierunt A. MD - - - -

(f) Vratislaviensis, Medicinæ D. qui Chronico Bohemiæ Germanico, quod Wittebergæ an. 1587. edidit & Senatui Vratislaviensi dedicavit, innotuit. (m) Vratisl. an. 1577. natus, itineribus Europam fere omnem, imo Asiæ partem emensus, Basileæ Doctoris Phil. & Med. gradum adeptus, Elisabethani Gymnasii Rector & reliquarum Scholarum Inspector fuit, donec in Upsaliensi Sueciæ Academia Med. Facult. P. P. & Archiater Regius factus. Vitam Freherus habet: quædam Cunradi Siles. Togata. Edidit Decadem sacram Canticorum & Carminum Arabicorum: quatuor Evangelistas Arabice, Grammaticam Arabicam: & de vero Usu & Abusu Medicinæ librum. Obiit Upsaliæ an. 1640. d. 5. April. (n) Parentibus tenuioris fortis an. 1572. d. 25. Novembr. Vratisl. natus altius emerfit, ita ut ejus fama omnem Italiam Galliamque pervolaverit: Wittembergæ Phil. & Med. D. honore auctus est, inde Archiatri Electoris dignitate. Opera ejus quarta vice an. 1666. Lugduni Gallorum prodire, ipse vero an. 1637. d. 25. Jul. obiit, (o) Philipp. Jacobus Sachsius à Lewenheim an. 1627. Augusto mense Vratislaviæ in lucem editus, Lipsiæ operam studiis

diis dedit, inde Italiam perlustravit, & Patavii Med. D. renunciatus, Lipsiam rediit, sed in Patriam vocatur, ibique Physicus & Societatis Naturæ Curiosum Membrum. Obiit an. 1671. cum Gammarologiam, Ampelographiam & Oceanum Macro-Micro-Cosmicum edidisset. (p) Natus Vratislav. 1519. de quo Henelius in Siles. Togata MSta. Historicus, Orator & Poëta: Academiæ Wittebergenfis & Gryphiswald. P. P. inde Gymnasii Gorlicensis, denique Elisabethani in Patria Rector, & reliquarum Scholarum Inspector. Obiit an. 1581. Melanchthoni amicissimus. Extat imago Viri de Gymnasii Elisabethani Professore Historiarum legato quodam bene meriti, in Atrio Bibliothecæ Rhedigerianæ. (q) Qui editis felicis Iagennii Monumentis, rara inter litteratos felicitate LEOPOLDI M. summi Orbis Monarchæ gratiam, Illustrium favorem, communem eruditi Orbis applausum meruit. Vitam, scripta, insignemque famam successor ejus Gottlob Kranzius egregio monumento exhibuit: quod locum LXVII. inter Monumenta Hankia occupat.

§. 13. Plures quidem supersunt viri numerosa gloria dignissimi, quorum tamen origo vel urbi non debetur, vel fama his paginis jam comprehendi nequit: Sunt ex iis (a) Dudithius, (b) Henscherus, (c) Corvinus, (d) Henelius, (e) Lohensteinius, (f) Gryphius & (g) Fibigerus.

NOTÆ.

- (a) Cujus elogium Henelii Sil. Togata MSta lib. I. tradit: Vitam vero & Epistolas Gottlob Kranzius collegit, sed opus adhuc ineditum est. Budæ an. 1533. natum, Vratislaviæ an. 1589. denatum esse omnibus constat. Quis vero quantusque fuerit, ex Epitaphio quod ædem Elisabethanam nobilitat, addere libet. III. Imp. FERDINANDI I. MAXIMILIANI II. & RUDOLPHI II. Confiliarius & Orator primarius, summis honoribus tum sacris, tum profanis, legationibusque amplissimis apud externos Reges & Dynastas maxima cum laude perfunctus, carissimus omnibus, adversus nemini, cunctis admirationi fuit. Conjugem habuit

Elisabetham ex illustri & amplissima Sboroviorum familia oriundam, cum qua decennium exegit. (b) Natus Monstbergæ d. 17. Decembr. an. 1578. parentibus Bartholomæo & Doroth. Swollin honestæ sed tenuioris conditionis: Reinerio Reineccio & Henr. Meibomio Helmstadii familiaris: Joachimi à Schulenburg Ephorus demum ex voto Senatus Vratislav. cui ob Stipendium acceptum obstrictus erat, Francofurti cis Viadrum J. U. D. renunciatus Vratislaviæ vocatur, Andræ Reussii Secretarii locum occupans, inde Syndici dignitate auctus, demum Consilarii Cæsarei & Ducatus hujus Procancellarii, obiit an. 1620. d. 9. Octobr. Elogium Henelii Sil. Togata IV. no. 41. habet. add. Silesiogr. Renovatam Tom. I. cap. 7. (c) Noviforensis, Morenbergeri Secretarii Vratislav. locum an. 1518. ultimo Januarii die occupabat, studiis poëticis, philologicis & juridicis clarus. Obiit an. 1527. Vitam & Scripta de Silesiis indigenis eruditus cap. 67. Hankius noster recenset, inter quæ ad Claudii Ptolemæi Tabulas Cosmographia eminet, Dom. Marii nigri Veneti Comment. Geographicis juncta, qui Basileæ 1557. fol. prodire. Adde Henelii Sil. Togat. X. & Pancratii Vulturini Panegyricum de Silesia & Bresla. (d) Neostadio ad Prudenicam fl. ortus an. 1584. Vratislaviæ & Jenæ studiis operam dedit, emensisque Germania, Belgio, Gallia, ac Italia Patavii Doctoris gradum meruit: in patriam redux Monstbergensis & Francosteinienensis Procancellarius factus, inde Syndicus Vratislaviensis, Consilarii Cæsarei & Lignicensis titulo insignis, qui, dum Silesiæ & Vratislaviæ æternitatem prorogare studuit, suam quoque adeptus est: Obiit an. 1652. Plura de scriptis & vita ejus Præfatio ad Silesiogr. Renovat. continet. (e) Illustri viro originem oppidum Nimbschiense an. 1635. dedit, Dux Olsnensis ex Academiis & itineribus reduci Consilarii dignitatem, Vratislavia Syndici munus, cui ad an. usque 1683. 4. Kalend. Maji sua cum laude & Reipublicæ emolumento summo præfuit, obiit illo die apoplexia tactus vir Nestoreis annis dignus. Famam non intermorituram Poëseos, Eloquentiæ & Historiæ studio sibi paravit, amorem inter suos eundem, eo quod in mandatis sibi negotiis & ad Aulam Cæsaream legationibus semper se virum præstiterit. Vid. Silesiogr. Renovat. cap. 7. Tom. I. in notis ad Nimitium, (f) Christianus Andræ fil. Provincial. Ord-

num Glogovienſium Syndici, an. 1649. d. 29. Septembr. Fraustadii natus, Glogovii à parente Jcto peritiſſimo optime educatus, inde ad Gothanum Gymnaſium profectus eſt, ex quo abſoluto triennio Jenenſem Academiam adiit, an. 1670. reverſus in Sileſiam, mox in Alſatiam Argentoratum digreſſus, magnis viris adhæſit, inde Vratiſlaviam redux optime de litteris & Gymnaſio Magdalenæo meruit, an. 1706. Kalend. Mart. demum deſunctus, ejusdem Gymnaſii Reſtor, Profeſſor & Bibliothecarius. Monumentum illi Hankius poſuit, quod locum L. in Monum. Hank. occupat, & plura de ejus vita continet. (g) Francoſteini an. 1656. ortus, ſacri ac militaris Ordinis Crucigerorum cum rubea ſtella per Poloniam & Sileſiam Magiſter, & ad D. Mathiæ Prælatus, an. 1712. obiit, aſſiduitate in Hiſtoria patria adornanda nulli ſecundus, quod notis ampliſſimis ad Henelii ab Hennenfeld Sileſiographiam teſtatus eſt.

§. 14. Ortum Academiae LEOPOLDINÆ, quæ ſub (a) cura & profeſſura Patrum Societatis Jeſu eſt, LEOPOLDUS M. dedit: duobus quoque (b) Gymnaſiis totidemque Bibliothecis urbs inclareſcit, ex quibus (c) Eliſabethana Rhedigerianæ nomen habet. Nec deeſt novæ Urbi Schola, cui Bibliotheca Mſtis Rampuſchianis referta decus addit. Præterea in (d) Inſula D. Joannis Eccleſia Cathedralis egregium librorum theſaurum ſervat, quem anno quidem 1632. Suecorum armata manus diſjecit, noſtra tamen ætas probe auctum ornatumque videt, lugente adhuc damna tunc paſſa, ea, quæ ad B. Virginem Canonicorum Regularium S. Auguſtini erat Bibliotheca. Habent & S. Adalberti, Corporis Chriſti, Dorotheæ &

Antonii ædes Codicum imprimis MStorum apparatus, sed illi vix parem, quo Hospitale S. Mathiæ Ordinis Crucigerorum, & Canonici Regulares Præmonstratenses ad S. Vincentium gaudent: quæ vero in Arce Cæsarea (quæ nunc Patrum S. J. possessio est) & ad S. Hedvvigen extat supellex ab aliquot demum annis crevit. Inter privatas nuper Logaviana (e) famam meruit, ast quæ nostra tempestate VRATISLAVIÆ Musea impressorum librorum selectu & MStorum raritate, numis denique, quibus Antiquitatis Romanæ Græcæque studium efflorescit, insignia pateant, posteri addant, nos viventium dicere vetat modestia.

NOTÆ.

- (a) Uti verba Programmatissunt, quo Frider. Wolf e Soc. Jesu an. 1702. duodecima mensis Novembr. ad audiendum Orationem auspicalem invitabat. (b) Elisabethano & Magdalenæ. (c) A Fundatore Thoma à Rhediger & Slisa, qui eam XVII. aureorum millibus impensis collegerat, descriptam Gottlob Kranzius an. 1696. dedit: de Magdalenæ Christ. Coleri Oratio Auspicalis extat, eodem Anno impressa. (d) De hac & sequentibus vide Silesiogr. Renovatæ Cap. VI. §. 19. in notis. (e) Imo Schaffiana & Tarnaviana.

§. 15. Itaque portum consecutus sum, dixi, quæ ad Lemmata exigua sufficiant, plura qui cupit, me pauca saltim Ducatus & urbis VRATISLAVIENSIS historiæ capita attigisse, non eam integram,
vix

vix uno volumine explicandam edidisse sciat. Topographiam Ducatus Pohlius habet, urbis Sten-
nus Bregensis, nunc primum luci datus, damna
vi majori ut aqua, igne & pesti urbi illata Anna-
les & Hemerologia sistunt, hinc silentio præter-
eam, ne formam propositi excedam: Rerum Ec-
clesiasticarum ordinem omnem & fata singula
cumulatus tradere instituti non erat, cum civili-
um negotiorum cura nobis incumbat: Cæterum
id efficere fui conatus, non ut erudiam cives, qui-
bus major rerum nostrarum est scientia, nec ut
propriæ laudi inserviam, quem nunquam mihi
laborum meorum finem proponam, sed ut publi-
co monumento amorem in patriam common-
strem, & inter nostros excitem illos, qui (uti
abunde constat) omni facultate Historiam patriæ
urbis scribendi pollent, ut præteritam & præsen-
tem VRATISLAVIÆ ætatem ab oblivione homi-
num atque à silentio vindicent.

*

*

*

Voto finiendum sit: Custos ac Autor Impe-
riorum DEUS, qui in amplissimum terrarum
Orbis fastigium GENTEM AUSTRIACAM extulit,
can-

eandem fervet, protegat, æternumque Germaniæ
imo tot Regnis largiatur, CAROLOque VI. P. F. A.
P. P. functo longissima statione mortali FILIOS
SUCCESSORES destinet eos, quorum humeri tan-
tæ terrarum moli sustinendæ sufficiant, qua
ipsum suffecisse lætatur: Sic Silesia nunquam im-
provisis doloribus lacerata perpetua pace efflo-
rescet, & VVratislavia provinciæ caput millesi-
mum annum imo plures prisca hilaritate &
effuso omnium applausu superabit,
FIAT FELICITER!

INDEX RERUM,
quæ
 IN LEMMATIBUS HISTORICIS,
AD
 DUCATUM ET URBEM VRATISLAVIENSEM
pertinentibus,
occurrunt:
 SECTIO I. DUCATUS VRATISLAVIENSIS SUB
 DUCIBUS.

CAP. I. De Ducatu & urbe quædam præmittuntur.

§. 1. Amplitudo & fines Ducatus.

§. 2. De urbis origine: an Slavis jam innotuerit?
 an Budorgis?

§. 3. Mieslao est antiquior: sed tota cum documen-
 tis omnibus an. 1200. periit: hinc vera ori-
 go ignoratur.

CAP. II. Res Silesiæ à Piaſto usque ad Miecislaum.

§. 1. De Lygiis & Slavis.

§. 2. De Piaſto & Mieslao.

§. 3. Mieslaus urbi formam dedit: & futuram Epi-
 scopatui sedem destinavit: Ratio, quare non
 ab initio Episcopi sedes?

CAP. III. Res Silesiæ & urbis à Mieslao ad Vladislaum us-
 que II. Silesiæ Ducem.

§. 1. Boleslai Chrobrii bella: an ab Ottone III. coro-
 nam acceperit? Vratislavia jam an. 1017. ad
 præstandam Principi suo securitatem fuit op-
 portuna.

§. 2. De Mieslao II. Bretislaus Bohemorum Dux
 Vratislaviam ea ætate jam opulentam & in-
 signem an. 1038. occupat, sed incensam re-
 staurat: Dux Silesiæ retinuit: sed an. 1052.

Casimiro I. ex pacto reddit: qui arcem Regiam ædificat: & Episcopatum Vratislaviam transfert.

- §. 3. Boleslaus Audax indignationem Romani Pontificis meretur: Vladislaus I. Magnum Comitem Vratislaviensibus Capitaneum dedit: Urbs Sbigneum naturalem Vladislai fil. fugientem recipit: hinc dissidia Polonos inter & Silesios: Boleslaus III. Henricum V. Imperat. an. 1109. uno ab urbe lapide vincit:
- §. 4. Vladislaus II. solus imperare mavult: in exilium abire cogitur: ubinam mortuus?
- §. 5. Mater ejus Siwislawa: Noverca Salomea, Comitis de Bergen filia: Conjux Adelheidis Henrici IV. filia.

CAP. IV. Vratislaviensis Ducatus sub Boleslao. I.

- §. 1. Filii tres Vladislai II. exulis autoritate FridERICI Barbarossæ bonis paternis restituti: Silesiæ inter illos divisio: de Italica expeditione Boleslai: Leubusense Monasterium & Lignicum ornat: ejus an. 1201. mors.
- §. 2. Filius Jaroslaus Episcopus Vratislaviensis: Ducatu Nissenfi Episcopatum auget: Filius Henricus Barbatus succedit.

CAP. V. Henricus I. Barbatus & Henricus II. Pius Duces Vratislavienses.

- §. 1. Henrici I. lites cum Principibus Polonia: Crosnæ an. 1238. in itinere obit.
- §. 2. Ejus conjugium cum S. Hedwige: Monasterium Trebnicense conditum: ipsa in sanctorum numerum relata.
- §. 3. Irruptio Tartarorum: Obsidio Vratislaviensis: Urbs DEI præpotentis ope liberata: Prælium in planitie Lignicensi: Dux Henricus succumbit cum flore nobilitatis Silesiæ an. 1241.
- §. 4. Inventum corpus Vratislaviæ terræ mandavit Anna

Anna conjux: tres filii ditiones paternas dividunt: Vladislaus Quartus creatur Archiepiscopus Salisburgensis.

Pohlius in notis corrigitur.

CAP. VI. Henricus III. & Henricus IV. Duces Vratislavienſes.

- §. 1. Henrici III. cum Boleslao Calvo Lignicenſi bella: hic tribus obſidionibus ſed fruſtraneis urbem repetit: ejus captivitas & liberatio.
- §. 2. Merita Henrici III. in urbem Vratislavienſem: de Jure Magdeburgico introducto: Henrici mors ex veneno.
- §. 3. Unus ex duplici matrimonio filius Henricus IV. ſupereſt: ejus tutor patruus Vladislaus Archiepiſcopus Salisburgenſis: Cives inde Vratislavienſium præcipui curatores.
- §. 4. Merita Henrici IV. in urbem Vratislavienſem: de Jure Stapulæ: ejus an. 1277. captivitas: electus Poloniæ Princeps an. 1290. obit.

CAP. VII. Henricus V. & Henricus VI. Duces Vratislavienſes.

- §. 1. Henricus Craſſus Lignicenſis ſuccedit, nobis V. amicus urbi Princeps.
- §. 2. Captus à Conrado Glogovienci: magna terrarum ſuarum jactura liberatur: Mors an. 1296. ſecuta.
- §. 3. Henricus VI. minorennis patrem excepit: Tutor Boleslaus Suidnicenſium Dux: inde Henricus de Wirbna Epicoſopus Vratislavienſis: Vratislavia an. 1311. Sileſiæ caput facta eſt: de Advocatia hæreditaria, vulgo Stadt-Vögte; vetus & nova civitas conjunguntur: Injuriam, quibus Henricus VI. à Boleslao fratre vexatur: hinc Ducatum an. 1327. Boëmiæ Regno infert.
- §. 4. Moritur ἀπαίς an. 1335. Joannes Boëmiæ Rex urbem occupat.

SECTIO II. Ducatus Vratislaviensis sub Boëmiæ Regibus ex diversis familiis.

- §. 1. De Transactione Casimiri Polon. Regis cum Joanne Boëmiæ Rege an. 1339.
- §. 2. JOANNES Rex urbem ligneam inventam lapideam reddit: de amplificato ejus gratia Viadro: in prælio Cressiacensi perit: CAROLUS IV. jure monetæ, nundinis & pomæriis auget; confirmatis Privilegiis auream Bullam appendit.
- §. 3. Sub WENCESLAO lites inter Senatum & populum exortæ: sub fratre SIGISMUNDO plebs curiam expugnat, & rempublicam dilacerat: ejus in urbem adventus: reorum supplicium: novæ opificum leges, die neue Handwercks-Ordnung.
- §. 4. SIGISMUNDI in urbem amor: Legati Vratislavienses ad Concilium Constantiense: Rubri sigilli facultas Senatui concessa: filia ejus unica Elisabetta ALBERTO II. ARCHIDUCI AUSTRIÆ nubit: ejus in urbem an. 1438. adventus: inopina mors.
- §. 5. LADISLAUS Posthumus; bellum in Pannonia intestinum: Comitibus Vratislaviæ an. 1454. interest: Capitaneum urbi dat: veneno Rex juvenis XVIII. annorum occidit.
- §. 6. GEORGIUM PODIEBRADIUM Vratislavia dominum non agnoscit: sed MATHIAM CORVINUM Pannoniæ Regem: ejus in urbem an. 1469. adventus: Senatum contra tot plebis insultus Regia oratione defendit: Præfectum urbi Baronem Sternbergensem constituit: Urbem, ingenti Polonorum & Bohemorum exercitu obsessam, admiranda virtute præstat incolumem: Ejus repentina mors: Henricus à Dömnigk urbis Ducatusque Capitaneus gladio in foro percussus.
- §. 7. VLADISLAI MATHIA defuncto obsequium subit urbs & Ducatus: Commerciorum Vratislaviensium amplitudo: Constitutio edita, quæ Silesiæ

Palladium audit, vom Ober-und Fürsten-Recht:
Transactio Colowratina: Urbi Privilegium Aca-
demiæ erigendi concessum: LUDOVICO FILIO
an. 1511. Silesia verba dat: Dux Monfterbergen-
sis Vratislaviensium hostis: Rex ad Mohazium an.
1526. cæsus: De Cœnobio S. Vincentii.

SECTION III. DUCATUS VRATISLAVIENSIS SUB BOE- MIÆ REGIBUS AUGUSTA AUSTRIACA STIRPE ORIUNDIS.

CAP. I. FERDINANDUS I. MAXIMILIANUS II. RUDOL- PHUS II. MATHIAS.

§. 1. FERDINANDI I. in urbem adventus: quo amore
ipsam fuerit amplexus: de Jacobo Episcopo &
Achatio Haunoldo: Constitutio edita securitati
publicæ prospiciens, der Land-Frieden: CARO-
LUS V. IMPEPERATOR egregia liberalitate ur-
bis insignia auget: Lites inter Silesios & Bohemos
ortæ ex illorum votis compositæ: FERDINANDI
mors & elogium.

§. 2. MAXIMILIANUS II. comitiis an. 1563. interest:
benignum animum Augustanæ Confessionis mini-
stris testatur: electus Poloniæ Rex in comitiis
Ratisbonensibus obit: RUDOLPHUS II. litteras
Majestaticas Silesiis concedit: de Constitutione,
quæ vocatur: die Policey-Ordnung.

§. 3. MATHIAS uno omnium an. 1611. applausu ex-
ceptus: Comitiis interest: inter belli Bohemo-
Germanici initia obit.

CAP. II. FERDINANDUS II. FERDINANDUS III. FER- DINANDUS IV.

§. 1. Turbæ ingentes ob electionem Friderici Palatini
exortæ Silesiam vastant: quæ inter illas Vratisla-
vix fata, egregia Udalrici L. B. de Schaffgotfch
fama.

§. 2. FERDINANDUS III. Janum claudit: de Suecis in
Silesia commorantibus: Vratislavia singulari CÆ-

SARIS gratia, tam in politicis & militaribus negotiis, quam in administranda justitia, à Ducatu penitus separata: de articulo XIII. Pacis Osnabrugensis: FERDINANDI IV. inopina mors.

CAP. III. LEOPOLDUS M. JOSEPHUS.

§. 1. LEOPOLDUS litteris & armis M. Compactata Silesiam inter & Poloniam: de Privilegiis Vratislaviæ concessis: Academia an. 1702. condita: post ingentes victorias an. 1705. defunctus.

§. 2. JOSEPHUS AUGUSTA munificentia Religionis exercitium Silesiis August. Confess. addictis liberum fore testatur: de Judicio urbis Vratislaviensis Ecclesiastico: Bohemia iterum cum Imperio conjuncta: præmaturum OPTIMI PRINCIPIS fatum.

CAP. IV. CAROLUS VI. P. F. A. P. P.

§. 1. De Herculeis AUGUSTI CÆSARIS laboribus.

§. 2. De LEOPOLDO ARCHID. AUSTR. PRINCIP. ASTURIÆ an. 1716. nato & denato: LEOPOLDI M. moribundi votum pro salute optimi FILII CAROLI.

SECTIO IV. De dignitate urbis & Ducatus Vratislaviensis.

§. 1. AUGUSTO CAROLO subest.

§. 2. Ducatum Vratislaviensem RUDOLPHUS I. Imperii feudum dixit: est inter hæreditarios Regis Boëmiae: EPISCOPUS Vratislaviensis unde Dux Nissensis? de ejus in Comitibus voto: de ejus moneta, Consistorio & Judicio Aulico: urbs immediate (uti vocant) ad Boëmiae Regem spectat: de ipsius Privilegio inappellabilitatis.

§. 3. EPISCOPATUS S. Joannis Insulam occupat: qui Principes & Archi-Duces illi præfuerint? hodiernus EPISCOPUS FRANCISCUS LUDOVICUS simul ARCHIEPISCOPUS TREVIRENSIS est.

§. 4. R. c.

§. 4. Regis Boëmiæ supremi utriusque Silesiæ Ducis
suprema in urbe nostra curia: quis illi Capitaneus
præfidere debeat? de CELSISSIMO COMITE
ANTONIO DE SCHAFFGOTSCH, qui PIA-
STUM inter imagines suas refert: de Cameræ Re-
giæ Collegio: de iudicio speciali, quod res ad Du-
catum Vratislaviensem pertinentes discernit: De
Collegio, quod commerciorum amplitudini pro-
spicit.

§. 5. De Magnifico urbis Senatu: quot membris con-
stet? qui ad Reipublicæ gubernacula accedant?
ex quibus Privilegiis? de Syndicis & Secretariis:
de Cancellaria: Senatores sunt vel Consulares vel
Scabini: de Commissariis; de Ædili: de ærario præ-
fectis: de Præfide, qui nunc HOFFMANSWAL-
DAVIUS.

§. 6. Urbs legatos mittit ad Comitia: quis illorum lo-
cus? qui eo munere fungantur?

§. 7. De Ducatus præfectura: Senatus illam III. sæcu-
lis absolutis AUGUSTO FERDINANDO III. ju-
benti reddit: hinc dignitas Præfidis exorta: de me-
ritis Stanislai Aichheuseri & Joannis Peinii in ur-
bem patriam.

§. 8. De præfidiario urbis milite: de Civium XII. co-
hortibus & armamentariis.

§. 9. Transgressio ab armis ad litteras.

§. 10. De eruditis Vratislaviensibus, quorum vitas
Mart. Hankius memoriæ prodidit.

§. 11. His accedunt Haunoldi: Sebischii: (gentis hu-
jus origo) Jenckwizii: Rybischius: Monavius:
Döbschüzius: Arzatus: Oelhafius: Peinius: (quæ-
dam de gente hac) Tarnavius: Hoffmanswalda-
vius: Königsdorfius: & Joh. Sigismund. Haunol-
dus. (adduntur quædam de ipsius MStis.)

§. 12. Ex

§. 12. Ex Theologis prodeunt Moibanus: Aurifaber: Hermann: & Neumannus; ex JCtorum ordine: Reusnerus: Affigius: Schifördeggerus: Titius; ex Medicis eminent: Joh. Gallicus: Crato à Craftheim: Boreckius: Kirstenius: Sennertus: Sachsius à Lewenheim: accedunt: Vincentius & Mart. Hankius.

§. 13. Urbi originem non debent, ipsa tamen illis famam: Dudithio: Henschero: Corvino: Henelio: Lohensteinio: Gryphio & Fibigero.

§. 14. De Academia LEOPOLDINA: De Gymnasiis & Bibliothecis urbis: de Cœnobiorum & aliorum templorum thesauro librario: de privatorum museis.

§. 15. Mentem Autoris denuo edit, non illum historiam Vratislaviensem, sed ejus tantum Lemmata scripsisse.

*

Adduntur: Vota pro æternitate & salute AUGUSTÆ DOMUS AUSTRIACÆ.

*

a. t. u!

M. BARTHOLOMÆI STENI
BREGENSIS

ORDINIS CRUCIGERORUM SACERDOTIS

DESCRIPTIO

S I L E S I Æ

IMPRIMIS

VRATISLAVIÆ

sub

SÆC. XVI. initium confecta,

nunc primum

ex MSto Codice edita & notis suis instructa.

AD AMICUM LECTOREM PRÆFATIO.

*

UNius hominis olim visendi cupiditate ab ultimis Gadibus & remoti Oceani oris in Italiam adpulisse mortalium quendam litterarum testantur monumenta, neque itineris amplitudine conquestum, sed Livio viso lætum ac hilarem in patriam rediisse; quanto majori ergo argumento, LECTOR AMICE, serenam abs TE frontem efflagitandi STENO Bregensi licet, qui non sedibus TUIS TE exire deposcet, neque ad unius hominis res gestas cognoscendas invitabit, sed quasi in altiori fastigio TIBI collocato VRATISLAVIAM SILESIE CAPUT lustrandam subijciet, quæ Tartarorum immensam vim, repetitum toties Boleslai Calvi Ducis Lignicensis impetum, duorum Regum ingentes exercitus, Hussitarum denique & aliorum hostium minas sustinuit, nec illis unquam succubuit. In angulo Germaniæ ultimo sitam esse CAROLUS V. IMPERATOR confitetur, hinc in pace bellum cogitare opus erat: Silesiæ cor quidam dixere, cum & Provinciæ medium occupet, hinc omni dolore agitur, qui corporis partes vexat, id tamen AUGUSTÆ AUSTRIACÆ DOMUI acceptum fert à FERDINANDO I. anno scil. 1527. duobus fere sæculis ILLIUS SUB IMPERIO exactis bellorum turbines tempestatesque, quæ vario tumultu EIUS exortum præcesserant, nunc imbelles dissipatasque subsidere, & Autoritatem Majestatemque TANTÆ DOMUS vereri. Hanc igitur urbem M. BARTHOLOMÆUS STENUS GEORGII FIL. BREGENSIS, Ordinis Crucigerorum Sacerdos, qui Sæculo XV. vixit, describendam operæ pretium esse putavit, & antequam eam domum ingrederetur, bene de ipsa mereri cœpit; hinc ejus originem, singulos vicos, plateas, templa, Circum maximum, fora alia, muros & pomœria, curiam, ædes denique pri-

vatas, & fata quædam stylo interdum ævi illius barbariem superante, curatius exposuit, resque non paucas addidit, quæ vix alio, quam in urbe nato, nosse dantur: Differuit & de reliquis Silesiæ urbibus; quare operi, titulo in MSto destituto, hunc dedimus: **DESCRIPTIO SILESIAE IMPRIMIS VRATISLAVIÆ**: cumque in **VLADISLAO** desinat, & * **DUCEM TESSINENSEM** Præfecturam Provinciæ administrasse, Duces vero Ratiborienses adhuc sua ætate superesse tradat, satis constare puto Sæc. XVI. inchoante opus esse confectum. Sed quod ** periisse vero videbatur simile, ante annos non adeo multos **FRIDRICUS MENTZIUS**, Philosophus Lipsiensis, amicus integerrimus, benigno forte fato invenit, & nuper elapso mecum benevole communicavit; hinc **TIBI** quoque, **AMICE LECTOR**, id invidere nolui, opportunum locum fore credens, si expositis urbis rebus ipsam quoque oculis **TUIS** subjiciam, cupidum illius videndi **TE** factum esse persuasus. Non pauca quondam ex *** **STENI** hujus labore in Silesiam suam magnam **Johannes Hessius** transtulit, quæ cum inter libros MStos **Christoph. Henscheri**, **REIPUBLICÆ VRATISLAVIENSIS SYNDICI** & **HENELIO** visa fuerit, hic Bregæ descriptionem Silesiographiæ suæ Renovatæ inferre non dubitavit, unde cum nomen Autoris in MSto nobiscum communicato desit, non alium esse cognovi: Sed qui notas ad Silesiographiam addidit **REVER. FIBIGERUS**, cum quædam de **STENI** ipsius vita Bregæ subjungat, ex **HENELII** Silesia Togata addit: Tribus libris **STENUM** insigniorum urbium & locorum descriptiones complexum esse: quæ si ita se habeant (quamvis nondum satis quis singulos viderit, & num omnes ad Silesiæ descriptionem pertineant constet) unus erit ex tribus, (forte primus, cum ad reliquam voluminis partem Autor se referat) quem offero, ea lege, ut si benigno fato quondam & reliquos invenire liceat, eadem qua hunc restitutos cura **TUOS** faciam. Vale, **LECTOR AMICE**, & Musis meis fave.

* Dux hic Tessinensis **CASIMIRUS** utriusque Silesiæ Præfectus erat ab an. 1490. ad annum 1504. Sed an. 1516. Præfecturam recuperabat, quo tamen Dux Ratiboriensis ultimus **VALENTINUS** obiit.

** Uti verba sunt Silesiogr. Renovatæ Tom. I. cap. VII. p. 73.

*** Obiter noto: **Cunradum** in Silesia Togata circa **Steni** vitam p. 296. toto Sæculo aberrasse.

Conspectus Rerum,
 quas
STENUS BREGENSIS
 hoc Volumine exhibuit.

*

Descripsit Autor

I. WRATISLAVIAM: cujus

1. Laude exorditur:
2. Originem & exigua initia tradit:
3. Commenciorum vero secutam fuisse amplitudinem,
4. Ideoque vias stratas.

Inde

5. De agro urbis agit:
6. Pomœrium vetus ubi sit indicat, &
7. INTERIOREM URBEM exponit.

de cujus

- a. Foro Salium,
- β. Foro Novo, &
- γ. Circo maximo curatius disserit:

hinc

8. Ad portas & templa digreditur:
9. Partem urbis, quam CAROLUS IV. addidit, &
10. Urbem novam perlustrat:
 Ab hac recta via ad
11. Insulam Harenæ tendit,
12. Inde ad Summum, & templa singula oculo non fugi-
 tivo adit:
13. Hinc superato flumine Odora in Insulas cum molis,
14. Demum in Insulam Civium pervenit, ex qua in
 Urbem reversus,
15. Numerum sacrarum Ædium,
16. Ambitum,

17. Hospitalia,
18. Aquæductus, &
19. Magistratus describit, imo
20. Res adjungit à VRATISLAVIENSIBUS gestas.

II. ad reliquas Silesiæ urbes progreditur,

1. à CROSNA incipiens,
2. ad TESSINENSEM usque DUCATUM, sed
3. BREGENSEM,
4. & NISSENSEM curatius edit:
5. nec fata urbium fileat, uti GLOGOVIÆ MAIORIS &c.

III. de Pietate GENTIS SILESIACÆ,

IV. de Fatis,

V. de Nomine,

VI. de Fluviis,

VII. de longitudine & latitudine Provinciæ agit:

VIII. quinam antiquitus eam habuerint anquirat:

IX. de Statu ejus sub DUCIBUS & BOEMIÆ REGIBUS differat:

X. qua ratione ad Christianam Fidem transierit, ubi pauca quædam de Ecclesiæ incunabilis deesse videntur.

a | w!

VRATISLAVIAM Silesiæ metropolim & aquilonarium gentium unicum quondam & celeberrimum in mediterraneis emporium idcirco seorsim & exactius describendam suscepi, quod ejus fortuna paulatim vergere & in deterius labi cœpit, non tam sua culpa, quam finitimorum regnorum, principum, urbium invidia, quibus ipsius incrementum tanquam aculeus est in oculis; qui, quod ipsa vetus emporii jus auctoritate Imperatorum ac Regum confirmatum repetere constituit, occasionem persequendi nacti concorditer in eam insurgunt, habentia etiam subtrahentes ei commercia, unde quoque conspirant adeo, ut minimum quodque oppidulum, omnisque latronum caterva, quibus erat antea formidini, nunc ut graviter & undique pressæ audeat insultare, & eam impune laceßere, quæ tanti fuit olim momenti, ut sola provinciam totam quo vellet secum traheret, Regnaque & bellacissimos Reges committeret, & quasi sub obtutu suo pro se decertantes spectaret: Hanc igitur ipsam si quando (quod DEUS omen avertat) in priorem statum deprimi, quod omnes sua ope contendunt, contigerit, hinc saltem posteris appareat, qualis aliquando VRATISLAVIA quantaque fuerit: CUIUS Condito rem VRATISLAUM quendam nomen ipsum indicat fuisse, Ducemve Lusacensem, qui *a Neclam fratris filio prælio victus interiit, multo ante, quam Christianam fidem Silesia reciperet, an divi Venceslai patrem, an eum, qui post annos mul-

LAUS: &
CAUSA INVI-
DIÆ.
CONDITOR.

* Balbinus Miscell. Decad. I. lib. III. cap. 17. §. 4. Ducem hunc non Wratislam, sed Wlatislam dictum fuisse, & pagum superesse, qui nomen urbis ab eo condita servat, Wlatislam non Wratislam, cumulatus affirmat.

multos primus ex Duce Boëmiæ Rex est factus, an forte Poloniae Dux quispiam (non) satis constat. Primum illud tradit historia Boëmica, quam *Eneas illustravit, victoriarum suarum in Boëmos & eorum Regem successu elatum & magnificatum ædificasse sui nominis urbem inter montes quosdam; qui profecto circum hanc urbem nulli sunt, nisi forte colles permixti & tenues existimentur.

TENUIA PRIMORDIA.

Tenuis autem usque adeo viculus à principio fuit, ** ut Præmonstratensis Abbas, cujus tum possessio, feratur ipsam cum pago quodam permutasse, cum cœnobium illius (quod nunc extra mœnia transoderanis partibus est) eam longe præcelleret & structura & opibus. Fuisse tunc autem in loco machinas & eas complusculas, quæ versâ ab aquis rota trabes finderent in tabulas (neque enim molas, ut vulgo dicere libet, quæ ferræ vi rotarum sursum ac deorsum tractæ tignum obijciunt findendum) hoc tum memorabile ac quæstuosum. Extructas demum citra flumen ternas ex diverso ædes in turrium formam quadratas, arcem dehinc in confluenti duorum alveorum Oderæ, quæ Ducis esset sedes, & hæc urbis fuisse Primordia: Mercatum postea celebrem factum apud Præmonstratense, quod diximus, cœnobium, quo religionis gratia ut ubi

INCREMENTI RATIO:

* Sic cap. X. Hist. Bohemicæ: Quibus (successibus) magnificatus & auctus urbem condidit, inter duos montes Mednam & Pubecham, quam de suo nomine Vratislaviam nuncupavit.
 ** Tenuem ab initio vicum Vrodsavam s. Vratislaviam nostram fuisse ipse crediderim, an vero unquam Præmonstratensis Abbatis possessio, valde dubito, cum id temporum ordo & scriptorum Polonicorum pariter ac Germanorum autoritas infringat: Anno enim 1103. Petrus Danus Præmonstratense cœnobium demum condidit, Ditmarus vero Merseburgens. jam ad an. 1017. WORCIZLAVAM civitatem appellat, Dlugossius quoque ad an. 1038. VRATISLAVIAM Gnesnæ & Posnanie parem fuisse tradit: Idem testatur Dubravius VII. Hist. Bohem. ad annum hunc Bene itaque Stenus noster addidit: FERTUR Abbatem Præmonstratensem ipsam cum pago quondam permutasse.

ubi divorum reliquiæ bis quotannis ostenderentur, ingens agrestium Polonorum turba confluere solebat, eodem etiam Teutones è Germania profectos merces suas magno distrahere vel cum multo pretiosioribus commutare consuevisse lucro: igitur invitatos domicilia in citeriore vico, quem dixi Vratislai nomine vocatum, constituisse, & in annos plura. Nam citra Cœnobium fluminis inundatio, qui maxime illuc incumbit, & locus palustris ædificare non finebat, quum circa multæ forent commoditates, tunc eorum * Ducem, videntem rerum & opum incrementum, ecclesiam diu vagam eo evocasse, inque sua insula, cujus arcem infideret, locum eidem manentem dedisse, quam ut in medio urbis & Cœnobii cum utroque pontibus hinc & inde fabricatis conjunxit, hanc demum majoris augmenti causam fuisse. Quum enim ecclesiam ut pastorem & cathedralem multi tunc fideles & vera fide fervidi ex universa diœcesi sæpe viserent, & vel devotionis, cum patronorum essent festa, vel pietatis, cum dedicatio celebraretur, vel poenitentiae gratia, cum quadragesimales currerent dies, eam frequentarent, instituit civitas iisdem diebus nondinas, ut, qui religionis gratia venissent, contrahere simul, & aut emere aut vendere possent; ita cum utraque

T

al-

NONDINÆ:

* Regem potius, CASIMIRUM I. qui an. 1052. iterum ante exstructum Cœnobium Præmonstratense) Episcopatum in commodam S. Joannis insulam transtulit, & arcem Regiam (die Burck) condidit, uti Sect. I. cap. 3. §. 2. litt. h. in notis Lemmat. Histor. diximus. Quæ vero de nondinis, ob affluentem solenni Sanctorum festivitate populi numerum, institutis, Ecclesiamque cum urbe simul crevisse autor refert, omnino argumentis suis non carent. Addi meretur, institutum fuisse an. 1149. forum in atrio monasterii S. Vincentii à Boleslao Rege Polon. cum is Ecclesiam hanc consecraret, & dotaret: An. vero 1214. Henricus Barbarus Dux Slesie & Dominus Vratislav. forum hoc commutavit, pro novo foro in Vratislav. Olsnie & Domsław de qua commutatione litteræ extant. (Ob has forte Stenii sententia de Vratislavia cum pago quodam permutata exorta est.)

alteram juvaret simul ecclesia simul civitas aucta non modice crevit. Sed de ecclesia posterius:

COMMER-
CIA:

Nunc interim de civitate, ad quam ex ultima pene septentrione & orientalibus Europæorum concursus est, ab his potissimum, qui commerciorum cupidi essent, huc allatum, quicquid pretiosum aut utile tota Sarmatia gereret; huc Rutheni, Valachi, Lituani, Pruteni, Masovitæ, eque majori minorique provincia Poloni suas merces, quas eis tantum natura non industria parat contulerunt; huc è contra ex universa Germania, quæ arte fiunt, ad usum cultumque vitæ vestitumque sunt advecta, actumque plurimum permutationibus rerum, æqua æstimatione, eo quod numum communem non haberent. Nam tametsi Cracovia quoque floreret, tum quia longius abesset à Germania, timuerunt eo usque Teutonici mercatores procedere; hunc ergo limitem ad Oderam potius habere placuit, quem nec his nec illis transire liceret: inde verissimum esse judico, omnem totius Silesiæ, si qua est, ut certe est, humanitatem, omnem opulentiam, culturam denique omnem à WRATISLAVIA cepisse, ubi maxima tantarum circum circa nationum commercia primum celebrari cœperunt, cæterasque omnes urbes post eam crevisse. Tum ergo maxime laboratum est, ut facilis esset accessus, ideoque lapide rotundo & filice stratæ longissimis aggeribus viæ, facti sublimes trans paludes & flumina pontes, plures Poloniam versus, ubi declivitas aquis plurimum stagnat, quorsum & Odera solet inundare: qua parte urbis accessus difficilior nisi talibus viis adiri non potest, nec extra tantum sed intra etiam urbem pontibus opus erat, quum humerent vici quidam ad Ode-

VLE STRA-
TÆ:

Oderam deducentes, quibus adhuc pontium nomen durat, ut fabrorum pons, futorum pons vocentur, ubi ejus generis opificum multi domos habent.

Locus non urbis modo, verum totius etiam cir-
cumjacentis agri planus est, circa fluvium prata sunt LOCUS & A-
GER URBIS.
& sylvæ, lacusque in quos se leviter effundit: reli-
quum campus tenet frumentaceus, & propinquior
urbi fertilior, cujus bonam partem velut † hortum
olitorium excolunt, qui civitati olera & legumina,
bulbosque ministrat, ejus rei causa plerique quasi vicos
in agro circa mœnia composuerunt.

Urbis ambitus spatium antea brevius, quantum
fere majorum in Silesia urbium est, conclusit, muro
fatis alto fortique, & in quo discurrere mœnium
descensores tuto possent. Cæterum turribus humi-
lioribus, nec his admodum crebris: hujus boreale la-
tus flumine, cætera fossa cingebantur, in quam pars
Oderæ derivata cum Ola pigro amne flueret, muri illius
jam veteris prope dimidium adhuc pro munimento
est, ubi fluminis brachium urbem novam ad ortum
superat: & ubi totus ejus impetus ad septentrionem
prolabitur, reliquum tectis occupatum, ædificiisque
insertum, (nisi qua portæ sunt, quæ omnes cum tur-
ribus extant) non apparet, præterquam quod Olæ POMOE-
RIUM VE-
TUS.
alveus, utraque ripa præmunitus, pomœrium vetus &
ubi murus fuit audit, audiuntque & portæ, quæ mul-
tis viis transmittunt: non qua curribus tantum perviæ
sunt, verum qua etiam semitis ducunt: Intra tamen
Olam & veteris urbis murum, hoc est in ipso pomœ-
rio quibusdam in partibus vici sunt minimarum do-
mum,

T 2

† Unde nomen quoque die Kräutorey.

muum, qui partim ripam insident, partim muro terga vertunt, ibidem & publica stabula, ad tres pertinentia portas, in quibus equites mercenarii, aurigæque degunt, & currus & equi pabulaque eorum servantur.

URBIS INTERIOR
CIRCUS:

Quod isto continetur ambitu, pars est totius urbis pulcerrima, quæ forum habet salium, forum novum, & * circum maximum. Ex his circus sexaginta præstantissimis ædibus, in quadratum dispositis, constat, quarum singulæ frontes præferunt latericio opere secundum tecti culmen fastigiatas, variis in quibusdam picturis ornatas, angulorum singuli binas plateas in divorsum ad portas mittunt; mittunt & longiora duo latera per concameratas domorum vias angustiores, in austrum, qua ad divam Dorotheam, in boream qua ad publicum carcerem ituri; Latus ejus tertium versus ortum mittit ad divæ Magdalenæ templum latam & brevem viam, quod pullorum appellatur forum, in quo lac, olera, fructus, obsonia, bulbi, ferinæ, volucrum genus omne, libri denique venduntur, ut in acierum ejusdem lateris altera ** frumentum, altera mel & cera, unde & ejus inditum nomen; habent & cætera venalia suos quoque locos, & hi à rebus vocabula. Ostendit autem spatiosus hic circus domus altissimas, quæ ternis quaternisque tabulatis in quintam in quibusdam contignationem assurgunt, fenestris multis in summum usque cacumen ordine patentibus, aut vitro clausis, inferius plurimum clatratis, subtus etiam cameræ, testudines, apothecæ & cryptæ (quæ cellaria vocantur) in publicum fores aperientes: In his

* Quem vocant den grossen Ring,

** Die Korn-Ecke:

his merces omnigenæ, unguenta, pelles, aromata, fericum, aurum, falces, arma, & quod arte fit aliunde ad-
 vectum continentur. In hujus quadrati spatii medio PRÆTORI-
 ædificia sunt, & ipsa in quadratum disposita, inter quæ UM IN ME-
 supereminet PRÆTORIUM, ubi civitatis concilium DIO CIRCI:
 congregatur, magnifice constructum, & triplici subli-
 matum concameratione, in quarum infima sub ter-
 ram non nimis alte depressa * cerevisia peregrina ven-
 ditur, ibi cellæ distinctæ, ibi seorsim, quo calefiunt,
 hyeme pоторum triclinia, media vero pelliioribus,
 ubi vestes divendant pelliceas, addicta est, eadem ince-
 ditur † mediocrium civium choreis. Inde tribunal
 & habitatio judicis suprema, cujus ornatissima testudo
 gemino sustinetur ordine columnarum, atrium pa-
 tens habet albo lapide constratum, quod opulentio-
 rum choreis, pugilum quoque spectaculo ac docto-
 rum interdum ludis patet: hic aguntur judicia, hic
 civium est statio, quibus secretu opus est, huc & ple-
 bis concilium congregatur: Ibidem sed ad orientem
 †† sacellum est cum ara, ubi sanctæ Dorotheæ serva-
 tur caput, & sacrificia coram inituris consilia pera-
 guntur, juxta ††† locus ærarii, quo vectigalia infe-
 runtur. Ad hujus ædificii extima extant è secto lapide
 quasi turriculæ plumbeis tectæ laminis, fenestrarum
 tres fori partes respicientium plurimæ ferreis cancel-
 lis occlusæ sunt; ad latus ejus adhæret, quam cancel- CANCELLA-
 lariam vocant, quæ & ipsa pars est prætorii, quippe RIA:
 quæ locum senatus habet, Senacula alia, in quibus
 T 3 judi-

* Cui à cerevisia Suidnicensi nomen, der Schweidnische Keller.

† Qui mos nunc abrogatus est.

†† Extrat Privilegium Episcopi Preczlai super structura Capellæ hujus datum Wratislaviæ, feria V. infra festum Paschæ. A. Domini MCCCXLVto. Sed nihil in illo de capite S. Dorotheæ.

††† Die Kammer.

TURRIS:

QUI IN ME-
DIO CIRCI
PORTICUS.

judicum quoque Scabinorum fedes; ibidem & civium honestior carcer, cui cavæ nomen est, quem alius sceleratorum locus (excipit.) Totius operis tectum triplici culmine surgit, quod tegulis è latere vitreis & bicoloribus tessellatimque dispositis constat, frontispicio ad numerum tectorum tripliciter fastigiato, picturis & horarum indicibus ornatissimo. Huic addita * turris à tergo, quæ totius urbis & agri ambitum longe lateque speculatur, unde vigil tubicen noctu horas signet, & interdiu tibicines prandii cœnæque tempus præcinent: Quia vero prætorium dimidium modo longitudinis occupat, reliquum quod deest, quo minus totum quadratum sit, explet area, quæ forum piscarium ut vocatur, sic & est. Ædificia, quæ deinceps contigua sunt, justam & æquam longitudinem expleant, hic porticus, sub qua panni peregrini domesticique auctio est, ubi panni sectorum tabernæ utrobique latere continuæ per totam longitudinem dispositæ: Hic & myropoliorum geminus ordo, instar vici digestus, longa serie tabernis omnibus ferratis postibus & firmo robore clausis: harum in parte ferrariæ quoque sunt. Hinc intervallum illud, ubi venduntur quæcunque lino texta sunt, & ex tela concinnata, ipsum nihilominus conclusum; post hoc alia porticus non tam ampla sed æque longa, in cujus superiori tabula propolæ res omnifarias venales habent: Inferius pistores ac futores tenent. Huic lateri, qua septentrionem respicit, annexæ sunt variorum opificum domunculæ, partim humiles & ligneæ, & totum hanc faciem deformantes, partim laterculis altius structæ, nec indecoræ,

* Cujus fundamentum lapides quadrati sunt, ex Judæorum Cimiterio JOANNE REGE a. 1345. jubente ablatis.

coræ, hic fere circus maximus intra circumque constat, ita ut circumjacentes ædes hæc ædificia media è sua quæque quarta contueantur.

FORUM SALIUM circo contiguum lateribus FORUM SALIUM:
quatuor formam efficit quadratam, domus habet pro spacio non multas sed * aliquas non minus quam in circo magnificas, area ejus vacua, præterquam quod humiles tabernulæ in parte sint, hic salem habent venalem.

Quod novum forum dicunt, longius hinc ad fluvium descendit, formam quidem superiori similem habens, (&) spatio, domorumque numero præcedit, sed non itidem ornamento: nam & media area, præterquam quod oppleta sordibus, in tumultum terreum abit, (nec inutilam tamen & circumhabitantium usibus & advenarum pauperum, quorum ibi jumenta stabulant) etiam calcis horreum in medio sustinet. Hujus quoque singuli anguli binos in vicos abeunt, uno minus, sed & duo ejus latera in duas vias emittunt, vicorum duo ad portas desinunt, per quas & in urbem novam & insulam B. Mariæ (cui inditum harenæ nomen) exitur. FORUM NOVUM:

Circus maximus ab Odera remotior uni tantum plateæ latitudinem ad meridiem relinquit, ** quæ PLATEA DOMICELLORUM AD MERIDIEM:
Domicellorum nomen obtinuit, quam divites inhabitant, non eo latere, quod ex ædibus circi posticæ occupant, (pulcris & ipsæ testis instructæ, sicut & in aliis ejus-

* v. g. Domum, in qua mercatores de salute negotiorum consultant: die Börse: cujus contignationes plerumque supremus utriusque Silesiæ Capitaneus inhabitat.

** Die Juckern-Gasse.

VICI TRANS-
VERSI AD
ORTUM:

AD OCCA-
SUM TRANS-
VERSI & AD
SEPTEN-
TRIONEM:

ejusmodi quocunque porrigantur) sed opposito cujus ædes (à foro salio, quantum extendi plateam recta linea patitur) veteri muro retro insertæ magna parte ad Olam pertinent, hinc ædificandi & hic habitandi voluptas, ex aquæ commoditate. Ad ortum vero circus idem vicos aliquot transversos relinquit, quanto longius abscedunt continuo breviores, post ergo longissimus à valva quidem ante divæ Magdalenæ templum in pontem futorum transit, qui ultimus ad portam S. Mathiæ pertendit; alter vero similiter à valva paulo tamen inferius incipiens post ejusdem divæ templum in † veteriariarum plateam procedit, & contra S. Claræ ædem provenit; tertius ex Olaviensi platea sumens initium in novum forum desinit; quartus & quintus à valvis muri veteris in eundem forum emittunt: quorum novissimus monasteria S. Adalberti & S. Catharinæ præterit: Ad occasum duo transversi à platea Rutenica ad totidem portas lanionum & molarum desinunt; à septentrionali autem circi parte, quæ civitatis est maxima, relinquuntur tres vici (nam qui posticulas à circo recipit, rectius dici via possit): Ex illis autem longissimus à porta, quæ ad lanienam ducit, præter vetus macellum ad novum usque & macellum & forum pertingit: Alius deinde inferior ab Odrensi platea in forum novum pariter terminatur, infimus vero à carcerali vico ad S. Mathiam directus flectitur, inde paulatim circum monasteria S. Claræ & divi Jacobi ad portam usque S. Mariæ, hos diximus vicos transversos, qui videlicet alias quam à circo oriuntur. Quæ autem ab eo recte descendunt platearum in omnem cœli plagam æquali numero tendentium, Suidnicia meri-

† Die Altbisser- f. Altbesserer-Gasse.

meridiem respicit, & versus ejusdem nominis oppidum per portam via regia tendit, altera eodem respiciens non quidem platea, sed loco fori salium per valvam quandam trans Olam dirigit: in occidentem vero plagam Rutenica & S. Nicolai ad turritas portas ampla via plaustra simul & equites emittunt: in aquilonem Odrensis foras mittit ad fluminis pontem, eodem mittit platea fabrorum pons appellata, quæ portam habet paulum declinantem, nam recto conspectu Cæsaris Regiam tota contuetur.

Supersunt quæ ad ortum ducunt, quarum Olavienfis ab oppido, unde & fluvius nomen habet, quod ad ipsum iter per eam est, Adalbertina vero in urbis ferme medio nusquam foras perducit, sed in fine suo templum divi (à quo nomen est mutuata) monstrat, hæc omnium non hujus urbis solum, sed quas unquam viderim, pulcherrima, tota lata, altis utrinque tectis conspicua, quæ culminum frontes explicat visendas, æque ubique munda, nobilium civium potius, quam sordidæ opificum turbæ sedes; hoc ad maximum ornatum deest unicum, quod non est (sicut reliquæ omnes) ad perpendicularum directæ: In tota igitur urbe præcipue observatum, ne domus ante domum vel transversum digitum promineret, ut, quæ acies tenerent, domus retro non longius protenderentur, ut vel aliis tectis locus, vel vicinorum domibus à tergo deflexis, exitus per posticas pateret, hoc iterum observatum, ut vici ac plateæ ubique rectissime cancellatim semper ad angulos sese rectos multis in locis interfecarent, eas cruces appellant, quas occupaverunt fere cerevisiarii, quo latius apparet signum, quod potum venalem indicat.

FORTÆ.

Portarum, per quas eunt viæ publicæ, septem numero sunt, è quibus † tres tantum noctu clauduntur: octava ad urbem novam ducens egregie munita & ipsa clauditur, reliquarum novem, quæ valvæ potius, & quasi pertusæ sunt, vix obferantur duæ, nisi forte januæ sint uspiam, quæ coriarios ad aquam transmittant, velut ad Cæsaris Regiam.

PRINCIPALES ÆDES:

Eam vero Regiam magnifice & amplis ædificiis (quibus additæ sunt & turres) exstructam, & ad Odoram propugnaculi loco sitam, à SAROLO, SIGISMUNDO & ALBERTO Cæsaribus nominarunt, qui & auctores ejus fuerunt, & eo diverterunt: Sunt præterea principum quoque ædes, sed quæ à privatis emtæ sunt; est & Libussensis Episcopi curia, sunt & Abbatum domus urbi quidem decoræ, sed non satis utiles.

Templa Dei inter hunc urbis ambitum multa, quorum maxima duo, quæ circo utrinque incumbunt: propius * Elisabethæ conspicitur tectum vitreatis laterculis, turris imminet omnino celsissima, cujus altius attenuatum fastigium nubes videtur excedere: ** Magdalenæ vero paulum à conspectu circi remotum, similiter tectum duas erigit turres, multum super ædis altitudinem levatas, quas tegulæ plumbeis laminis operiunt. Horum plebani parochiano jure civitatem bifariam divisam procurant, utrumque vero medio &

† Nunc omnes.

* Templum hoc an. 1253. ex lapide exstrui coeptum est, absoluto post quadriennium opere Pohllo in Annal. MSis ad an. hunc teste: nunc religionis exercitio August. Confess. ad dictis inservit.

** De hac æde idem dicendum: Baptisterion ejus & suggestum ex marmore subviridi, ad Sabothum montem effosso, Frid. Grossius insignis artifex elaboravit. De Bibliothecis utrumque templi vid. Sect. IV. §. 14. Lem. Hist.

& duplicato columnarum ordine binos sustinet parietes, quibus media testudo sublimior attollitur, utrumque ad laterales parietes *facella privatorum plurima comprehendit, ferreis omnia cancellis clausa: Sunt alia deinde ad forum cœnobîa, Minoritanorum unum, HENRICI quondam Ducis opus, † S. Jacobi honori dicatum, neutri superiorum ædificii magnitudine cedens, nisi quod lateralia facella non habet; Prædicatorum alterum crucis instar extructum, nec multo minus prædictis, tabularum vero picturarumque præcellens elegantia, Divo Adalberto sacrum, quorum ista primum ordinem sibi magnitudine vendicant: S. Catharinæ proxime conjunctum à sanctimonialibus, quæ accolunt, curatur, sicut & aliud S. Claræ Minoritanis propinquum: Cujus ad latus itidem mediocre S. Mathiæ ab Hospitalariis Crucigeris tenetur. In his omnibus singulæ turres, quæ tecta superemineant; sed quæ majorum templorum parietibus exterius adhærent, (ut quod apud S. Adalbertum Polonicæ Nationi servit) in numerum non cadunt.

Huic autem jam descriptæ & interiori & absolute rotundæ urbi adjacet exterior alia, non quidem undique, sed ex parte magna in cornutæ lunæ formam circumjecta, cujus quasi cornua hinc ad influxum Olæ, ubi Cacelina mola, inde ad Oderam, ubi lanienam lanii habent, extenduntur, venter late tumet, ad portas pariter Suidniciam & S. Nicolai, (ubi) quoque canum vicus porrigitur: In ea, quam longa est, quidam continuus tectorum ordo in semicirculi modum undique

U 2

* Capellen: quæ nobilium cineres servant.

† An. 1240. extructum, nunc S. Vincentii nomen habet, postquam illud extra moenia cœnobium destructum est. Vid. Sect. II. Lem. Hist. s. 7.

PLATEÆRE-
CTÆ.

GRANARI-
UM:

pene æqualiter ab Ola distans, adversas facies ad interiorem urbem convertit, ex qua tot fere pontibus, quam antea portulas numeravimus aut valvas aditur: Istius maximam partem lanarii, aut qui triticum torrent, inhabitant, sed qua viæ exeunt regiæ stantes utrinque domus plateas efficiunt, quatuor ad exteriores usque portas, ab interioribus continuatas, eas omnes generis opifices, etiam caupones tenent, inter quas plures vici transversi, verum Olaviensis in duas portas, quarum altera † perarum est, & cum suo vico in transversum abit, similiter Suidinicensis in suam, Rutenica & S. Nicolai in unam ejusdem divi nomine excurrunt; Infra quam Granarium publicum, ædificium amplum loco infrequenti positum est, ubi annona pro necessitate publica servatur, unde plebs in frumenti aut rerum necessariarum penuria pascatur: sed non accidit adhuc, ut non potuisset etiam sine hoc vivere civitas, neque enim facile meminerit quisquam, intolerabiliter charam annonam unquam fuisse, ea est arborum ubertas quoque, quæ non leviter exhauritur, & in hanc urbem, quicquid habet esculentorum, superfluumve reliqua Silesia convehit.

Sed jam templa quoque videmus; Unum hic maximum S. Venceslao & Dorotheæ sacrum quasi montis speciem altitudine præfert, in cujus ædificationem multum BOHEMIÆ REGES impenderunt: Heremitani fratres habent, quod præter chorum (qui pars ædis simpla est, æque tamen alta) triplicatam testudinem æqualiter sublimem duplici columnarum ordine sustinet: Inter portarum claustra, quæ longo ambitu continentur, Christi corpori dicata extat ædes, huic

† Das Taschen-Thor: Hinc nomen munimenti: die Taschen-Passey.

huic Hierosolimitani Crucigeri cœnobium suum arcubus per mediam viam ductis junxerunt, ut super his clauso transitu, quum libeat in ædem transire, possint, ornatam & ipsam & majoribus adnumerandam media testudine, geminis sublatam columnis, instructam tabulis signisque decoris: * Barbaræ quoque & Christophoro Martiribus mediocria templa parte multum diversa sunt posita, ut illud occasum, hoc ortum respiciat; hoc turrim semiligneam plumbeis laminis, illud latericiam, tectorio dealbatam, (&) vitreatis tegulis opertam erigit, hoc Párochiæ divæ Magdal. illud Elizbethæ sepulturæ locum commodat; neque enim interior urbs se cadaveribus opplereri patitur. Sacella, quæ separatim divis dedicata, pars hæc habet, unum S. Hieronymo, quasi geminum ad hospitale, quo scholares ægri recipiuntur, alterum individuae Trinitatis, & ipsum adjunctum Xenodochio pauperum, ad ecclesiam corporis Domini pertinentium: Tertium tribus magis seu regibus, quod Monasterium Eremitanorum contigit. Sunt item duo ad Xenodochium S. Barbaræ & ad Orphanotrophium singulorum altarium Fana; hæc quondam interioris urbis fuisse suburbia multis argumentis deprehenditur, maxime quod extra portas ejus & muro fossaque seclusa

U 3

fue-

* Quæ Aug. Confess. addicci possident; in vestibulo ædis S. Barbaræ Wenceslaus Dux Saganensis conditus est, cujus tumuli hæc inscriptio:

Illustris quondam Dux Silesiæ & Sagoni Dominus Wenceslaus Deo devotus princeps, spretis principatus honoribus religioni & sanctimonie in hac urbe deditus, inter plebejos in cimiterio hoc se tumulari ex humilitate cupiens, hic sepultus obiit penultima Aprilis Anno MCCCCLXXXVII.

fuere, nunc altissimo muro in fimicirculum ducto, qui prope quinquaginta turribus attollitur, cinguntur: *CAROLUS Imperator hujus nominis quartus auctor ejus munitionis fertur, qui ante annos CXL. vixit: erat ei muro prius adjecta fossa brevis cum antemurali, fortibus vallis intexto, nunc quia totius urbis munimentum est, murus alter multo firmior latiorque priori, sed demissior, ut à superiori defendatur, cum turriculis crebris & procurrentibus castellis protenditur, additur & fossa latior, quæ tota stagnat aquis, sed opus hoc semiperfectum jacet adhuc interruptum, ** ruinæque murorum ingentes, sed extra hunc etiam viridaria sunt priorum civitatis, pomœriaque cum apricis tectis amœnissima, ibidem ruricolarum quoque & olitorum magalia. Sunt parochiana mediocria his, qui ad occasum S. Nicolai, qui vero ad ortum divi Mauricii, & illud quoddam planum Sancto Lazaro dedicatum, & ante portam Suidniciam S. Gertrudi, quod unicum inserto laterculis ligno constructum est, ad locum sepulturæ damnatorum capitali supplicio, ubi etiam *** campus spectaculi amplus, sed suppliciorum locus infamis.

Hactenus ea, quæ de duabus partibus urbis potius interiori & exteriori communia claudunt mœnia, cum paucis extrinsecus commemoravimus, supersunt par-

URBS NOVA: tes tres aquis cinctæ, quarum ea, quæ urbs nova vocatur, inter urbem, quam diximus, interiorem (à qua ve-

* HENRICUM CRASSUM f. V. Duce[m] Vratislaviensem Olava urbem circumscripsisse Sect. I. cap. VII. §. I. Lem. Hist. tradidi: inde CAROLUS IV. pomœria auxit, & omne id, quod Stenus noster urbem exteriori & quasi aliam dixit (was über der Ohlau ausser dem Schwibbogen ist) addidit, anno præsertim 1350.

** Nunc nusquam murorum ruinas, nec interruptum quid, videbis.

*** Der Schweidnische Anger.

veteri muro seclusa, etiam rivo quodam Odera disjunctur) inter Olam altero latere & inter Oderam tertio posita, loco fluminibus satis munito, quod Ola, per se quidem vado meabilis, in quasdam ibi paludes stagnat, quæ ex Odera suscipiunt aquam, & per fossam protenditur in fronte maxime, ubi vallum altiuscule jactum materiam sustinet, ubi aliquot de trabibus castella luto circumlita, ne possint incendi, usque ad flumen excitata sunt, à quorum postremo pons fluminis ripas jungens ad † summum pertinet, ut enim nomine vocant S. Joannis insulam, quæ jacet è regione, flumine separata, nec ad alium usum pons iste factus est, quam ut ex eo flumine defendatur, & ut urbis hujus & insulæ latus alterum tutum sit, utque discursus utrinque propugnantibus defensoribus liber sit; sustinet autem in medio castellum trabibus ut superiora contextum, sed nudum, ne nimirum gravet, ante quod pontis interrupta pars maxima demittitur, rursusque, quando opus est, sustollitur, ne alterutro loco ab hoste capto in alterum fieri possit irruptio: Ipsa pene triangularis est, angulorum obtusissimo foras in orientem prospicit, qua porta versus officinas laterculorum coctilium ducit, alterum habet, ubi ab exterioris urbis, quam luneformem diximus, cornu prope molam cacelinam porta turrita immittitur, quæ ad novum murum pertinet, & noctu clauditur, tertius ad S. Spiritum porrigitur, unde rivus ab Odera promanat, habitatur cruciformiter præter vicos quosdam exiguos plurimum de †† lanariis: ††† Ædem S. Spi-

† Der Thurm: Pons vero, de quo autor tradit, jam ante munitionem Neapolis hujus dejectus est.

†† Ex quibus unus in Senatu locum occupat.

††† Quam nunc August. Confess. additū habent.

Spiritus parochianam habet, quam, etsi non maximam, inter primi tamen ordinis templa numero, ei præpositus cum regularibus fratribus præest: Circumjectæ domus plusculæ spiritualibus fere personis inhabitantur: hic & S. Sebastiani sacellum est. Majus aliud templum, & quod in primis censetur, in angulum contrarium vergit, ad quod monasterium situm est, de observantia, nostra memoria una cum templo à fundamentis erectum: Ejus anterior facies speciosa est, & exquisitissime decorata, sustentat mediæ testudinis parietes altiores, ibidem ut in multis ordine duplici crassiores columnæ, præter chorum, cujus est unica testudo, præterea * S. Clementis ædes in crucis est figuram structa, non magna quidem Polonorum & piscatorum ecclesia.

INSULA HARENA:

Nunc ad insulam, cui dant harenæ nomen, trans-eamus, quæ ex porta interioris urbis, quam ** S. Mariæ vocant, ponte non quidem longo, verum sub quo alveus Oderæ, undique coarctatus, profundissimus est, aditur; Excluditur autem non claustris modo, verum & subducta catenis parte pontis, quæ præ foribus tripliciter attrahitur: Ipsa platea una insigniter habitatur ædificiis, quæ partim cives, inter quos pistores & cerevisiarii, partim religiosi tenent. Nam, quicquid ejus occasum respicit tuguria pauperum occupant, ibidem & tecta quædam longa, tota latericiis tegulis operata, torrendo tritico facta, & hic in superiori S. Claræ insula, qualia plurima etiam exterior ultra Olam pars urbis habet, hic & templum stat unum amplissimum, virgini

TEMPLA
EJUS

* Nunc diruta jacet, in qua an. 1418. ad dilacerandam rempublicam turbulenta concio habitata est vid. Lem. Hist. Sect. II. §. 3.

** Nunc das Sand-Thor.

gini Deiparæ sacrum, cujus altissima testudo geminis undique fulta columnis, triplicibus clauditur fornibus, totum lucidum, totum decorum, locus chori sublimior in medio non parum ornatus addit, tabula in summa ara signis ligneis, utrinque opere non vulgari: tectum ejus, cui turris imminet, si pro modo latitudinis esset fastigiatum, divæ Dorotheæ non cederet. Accolunt regulares canonici sub Abbate, qui hujus ut ecclesiæ parochianæ curam gerunt, ædes ei opposita, divæ Annæ dicata, pulchra quidem, & ob patronam celebris, sed illi neutiquam par, ad quam pro sepultura defunctorum cimiterium adjectum: Nec longius hinc ædicula S. Josephi ad hospitalem scolaribus domum attinet. Ex hac insula duo pontes abducunt, alter in septentrionem præter insulas, quæ molis occupantur, longe protensus in usque diversum ripam, trans omnes lacunas fluminis porrigitur, duobus castellis, quæ de trabibus contexta & limo communita sunt, instructus, circa utrumque pars interrupti pontis portam occludit; alter, ad quem per angustam viam accessus est, brevior priori mittit ad insulam S. Joannis, five ut appellant summum, sed ultra priorem communiter pertransitur. Ad dextram longus agger, quo reprimitur fluminis inundatio, dirigitur in Præmonstratensium, quod diximus, vetustissimum cœnobium: Super aggerem occurrit omnium sanctorum honori consecratum, non paucorum hominum capax: ad cœnobium vero ædes S. Vincentii, antiqua magnificentia & ingentibus ex uno saxo columnis visenda, postibus & insigni artificio sculptis, cæterum nulla testudine decora, amplitudine tamen inter majores censenda: In ejus cimiterio S. Michaëlis fanum comprehenditur, habet parochianum, hoc est

ministrandi sacramenta jus; structum id antiquitus saxo quadrato ab† Jaxone quodam, quod qui super postes & indicat titulus: Infra aggerem planities, sed quæ multis quasi vicis habitatur ad viam usque publicam, sed hanc, quia paret Abbati, & est (extra) omne munimentum, urbis partem non judico, verum civitatis, cujus esse pars nec Abbas ipse nec cœnobium ejus recusarent.

Sed jam summum, quod ponte ex harena adia-
tur, dicere cœperamus, quod prosequamur: Locus
hic vel nobilissimus est totius urbis, (non) propter
amœnitatem, salubritatem, tum nec propter templo-
rum & ædificiorum magnificentiam, sed quod sedes
est & cathedra religionis & asilum Cleri totius pro-
vinciæ omne. Hic collegium illud principale, cujus
antistes caput est, ad quod omnis sacerdotalis or-
do, omnis religiosorum conventuum cœtus in hac
diœcesi latissima respicit, hinc sacramentorum & ec-
clesiarum petitur administratio, inde pastores, eccle-
siastici, collegiaque omnia regendæ plebis in via Dei
formulas & Ordinis divini regulas accipiunt, hæc
tanquam sacerdotum civitas magno eorum numero
tenetur: Arcis ibidem area diruto principis palatio
(ne quis unquam tyrannus fervorum Dei quieti ob-
streperet) servato tamen externo pro ædificandi com-
moditatibus muro, septem canonicorum ædibus est
distributa. Insula universa sexaginta privatis ædibus
frequens, canonicalibus XXX. totidem aliis, in me-
dio

† Jaxo hic Petri Duvinî Gener, Comes Zerbinienfis erat; Titulus vero, de quo Stenius, talis:

Jaxa enī principium templi fuit hujus & auctor

Post obitum cujus operi finem dedit uxor:

Jaxa Decus morum, via recta & forma bonorum

Adhuc Pax Christi tibi! Bustum cujus adiffi.

dio plateam latam habet, quæ faciem maximi templi
 spectat, sunt tamen & vicorum brevia hinc inde di-
 verticula; omnes fere majores ædes hortos habent,
 & plurimæ tribus ferme partibus insulæ ad fluvium
 vergunt, unde & multiplex balneorum lignorum co-
 pia: in acclivi à ripis ædes ascendunt medio undique
 eminentiore, quod exaggeratum rudibus & con-
 vecta terra, ne quid oblit inundatio. Post capituli
 domum, quo convocare canonicos solenne est, quæ
 justam amplitudinem cum altitudine trium contigna-
 tionum complectitur, Episcopalis Curia dignitatem EPISCOPI
CURIA:
 obtinet, cujus in medio latissimum compluvium
 quadrifarium circumdatur ædificiis altioribus, quæ ad
 ortum spectant, utilioribus & ornatoribus, quæ ad
 boream & ad plateam, cum reliqua familiæ & jumen-
 torum usibus magis inserviat: Ipsa quoque hortis cul-
 tissimis & amœnis nitescit, & ad fluminis usque ripam
 descendit, & arcu, super quo transitus est, templo con-
 jungitur: interiores parietes coloribus obliti variis,
 exteriores etiam hostiarum argumenta & præstantium
 simulacra virorum monstrant, nec arte vulgari picta.
 Templorum primum, quod maximum non mole, TEMPLUM S.
JOANNIS:
 sed dignitatis excellentia diximus, S. JOHANNI
 BAPT. sacrum, nec non aliis patronis, sed hujus no-
 men obtinet, non tam sublime quam firmum: Nam
 lapide quadro & vestibula &, quæ medios parietes ful-
 ciunt, columnæ, & arcuum fornices, & omnes anguli
 constant, eoque durissimo, ex quo & signa plurima,
 quæ & extra & intra pro murorum proque columna-
 rum stant ornamento, reliquum opus latericium. In
 ejus medio sub elatiori testudine locus est sacrior, sta-
 tioni canonicorum sacerdotum, mysticis & canentium
 officiis secretus, clausus undique, huic à tergo beatæ

S. CRUCIS:

Mariæ ædícula est opposita, in cuius laudem ibi affidue privatae canuntur horæ: sunt & ad latera totius ædis adjecta sacella, sub humiliori testudine cum singulis altaribus clausa fere cancellis ferreis, sunt & aditus in eo & sacraria, scilicet ut in aliis omnibus: hoc singulare, quod magna parte & sepulcralibus lapidibus constratum, & cupreis laminis materia quasi perpetua contactum est, quod turribus eminet retro duabus minus altis, ante vero una inchoata, altera perfectissima, & secto lapide varie decorata, culmen habente cupreis æque laminis fastigiatum: hæc altitudine uni Elifabethinæ, cæterum ornatu ne in Silesia quidem ulli cedit. Proximum ab hoc & operis amplitudine & honore collegii templum est (a) S. Crucis, laterculo quidem totum, sed artificiosissime constructum, duplicem ædem continens: inferiorem quasi cryptoporticum (in qua de passione DOMINI privatas horas quotidie XII. sacerdotes personant) firmissima testudine concameratam, S. Bartholomæo dicatam. Ejus dum fundamenta jaciuntur, reperta sub terra prodigiosa crux ex radice nata, quæ CHRISTUM haberet affixum, barba capilloque propendulo, Mariæ demum & Joannis adnatas imagines, causa fuit ut ædes fieret gemina, & S. Cruci superior consecraretur, quæ & altius patet & lucidior est & ornatior: Templum univrsum crucis habet formam, interiori choro angustiore,

(a) Dlugoff. VII. ad an. 1288. HENRICUS quartus Wratislaviensis Dux, Thomam Episcopum & Clerum Wratislaviensem placaturus, collegiatam ecclesiam in summo Wratislaviensi sub S. Crucis honore & titulo pulcerrimam & insignem ædificat, fundat, ac erigit, & certum Prælatorum & Canonicorum numerum Vicariorumque in eadem, qui jugiter laudes DEO concinerent, & sacrificia offerrent, instituens, dotem unicuique munificam de villis & introitibus suis largitur & consignat. Adde Cromerum de Rebus Polonorum lib. X. Rosizius in Chron. & Numer. Episcop. Vratislav. MSto ad an. 1453. In virgilia assumptionis Mariæ virginis Mansionarii inceperunt cantare horam & missam beatæ virginis in ecclesia S. Crucis.

stioe, exteriori parte latiore, adeo ut egeat testudo
columnis: aditur gradibus viginti janua meridiana,
totidem aduersa, in cryptam totidem deducunt, tectum
ejus propugnaculis quibusdam instructum est, tur-
res ab utroque latere duos extollit, alteram multo cel-
siorem, & plumbeo fastigio conspicuam. Tertia nu-
meratur hic ædes longe minor his, sed tamen colle-
gio, licet paucorum Canonicorum, prædita, S. Ægidii
nomine, tria habens altaria, sub ecclesiæ majoris tu-
telam recepta; est & Petri & Pauli (quæ pontem ex-
cipit) par proximæ, in qua ut horæ de B. virgine ca-
nantur, institutum: verum chorus iste ad S. Crucis
translatus est tutelam, ut sub divi JOANNIS Ægidii.
Intra arcis ambitum, quem adhuc muro diximus con-
clusum, sacellum est divi Martini, ad curiam pertinens,
Episcopalem non minus amplum, quam superiora,
nulla tamen testudine, sed laquearibus picturis auro-
que stellatis decoratum. Est & divi Alexii nomine ædi-
cula juxta domum scholaribus hospitem, quales ubi-
que sunt additæ Xenodochiis, ut ad opera pietatis
homines invitent: habet & Episcopalis curia sacellum,
sed inopia ministrorum, & quod ædificiis comprehen-
ditur, neglectum. His præclara hæc urbis pars insi-
gnitur structuris, quæ pro munimento fortissimo flu-
mine cingitur, quam ad orientem & aquilonem, qua
ab urbe averfa est, etiam materia ripæ paulum altius
exstructæ supposita muniat propugnaculis insertis,
unde posset arceri hostis. Alveum, qui pone claudit
insulam, pons jungit, propter eos, qui trans flumen
domos & hortos sacerdotum tenent: Ponti castellum
de contextis trabibus est impositum, quod subducta
catenis pontis pars accludit, ut in aliis sæpe diximus,
hæc de situ summi & ejus ædificiis satis erit interim

ÆDES SA-
CRÆ:

MUNIMEN-
TUM:

memorasse. Nam ipsius ecclesiæ ornamenta, ut orta sit, ut primum huc Rizino Smogerovioque relictis migraverit, ut creverit, & per quos præsules administrata, quanta circa eam copia ministrorum, qui Prælati, Canonici Mansionarii apud eam alantur, quantique redditus eorum, referre, longiorem & propriam requirit historiam, & majus opus est, quam ut ingenium tenuè sustinere possit; mihi satis est posse VRATISLAVIAM nescientibus ostendere: Cujus extra mœnia, sed aquis munita, pars hæc erat tertia.

**DIVISIO FLU-
MINIS:**

Nunc ut Odoram partiamur superest, vel ut eam natura partita est referamus: Perlabitur is ab Ortu recte in occasum, scinditurque primum circa viculum Scheitenicum circummittitque rivum, quæ S. Claræ nemus includit, dividitur iterum ad objectum summi, mittitque dextrorsum alveum, qui frontem ejus latusque boreale profundior & augustior ambit, atque ad molam S. Claræ tendit, impetus undosior inter summum & novam urbem lato flumine fertur, quò ad locum contingit, quem Canonici regulares de S. SPIRITU tenent, hic rivus abscedit, qui se postea cum Ola conjungit, sed ubi toto impetu non longe processerit, occurrit medio monasterium Abbatis de B. virgine, quod occupat frontem arenæ, hic iterum scinditur, pars una portam & murum subit, dirimens eam ab arena, hanc dein excipit duplici rotarum Ordine mola S. Mathiæ, alia vero pergit ab arena latere diverso separare summum, sed hæc dividitur trifariam, pars duarum molarum Canonicorum regularium & pauperum de corpore Christi rotas è regione fitas impellit, pars in medio abscedit, pars alveo, qui summum abit ante molam S. Claræ se miscet, sed qui ad Scheitenicum abs-

absceffit rivus, partim in alveum post summum influit, partim circa S. Vincentii cœnobium circaque aggerem, quem prædiximus, ubi olim molam versavit, segniter delabitur, & postremo ponte subterlapsus insularum latus extimum claudit, & infra eas cum toto flumine concurrat. Sunt autem insularum eodem quasi tractu quinque, S. Claræ duæ, quibus utrinque insistit mola, tertia præcipua molam pauperum de corpore Christi sustinens, quarta ea est, quam arenæ nomine jam sæpe appellavimus, quinta dimidium molæ S. Mariæ gerens aggerem cum arena pene conjungit: Igitur infra has è sex duplici alveo coit in unum Odora, ubi CÆSARIS Regia late subjectum despicit, hic iterum pons totum quam latus est fluvium jungit, in eum de tribus veteribus portis viæ concurrunt, hunc in medio castellum munit, palis ubique suffultum, hoc etiam pars abrupta pontis & machina sublata claudit, pons ipse querno robore crassisque publicis fabricatus in hac provincia nulli secundus est, sed mox, ubi flumen sub ponte se devolvit, denuo multifariam dividitur in molas complures, in extrema ripa papiracea est, & iterum alia, quæ coriariis cortices commolit: Hinc jacta moles sarmentis congestis saxisque & infixis palis contexta effluere prohibet undam, hinc ædificium, in quo pannus opera rotæ crassescit, & infra pulchra mola frumentacea, hæc ad dextram sunt ejus insulæ, quæ & longissima est, & * civium vocatur; Quantum de ea fossa præscissum, & porta castelisque munitum est, machinam gerit tractilem, qua de subjecto fluvio maxima quæque tigna subducuntur, quæ publicis ædificiis hic potissimum ab architectis

INSULÆ
CUM MOLIS:

INSULA CIVIUM:

tectis præparantur, coaptantur, finduntur etiam pro usu publico in tabulas. Nota rota deinceps ad sinistrum est, * quæ multifidas trabes ferræ tractu discindat, & ** alia quæ lapidem versat dolatorium, qui ferrum atterit, & acuit obtusum; Qua longius in procurrentem insulam emittit porta, locus est, ubi sub sole telam dealbant, ubi balista bombardaque † sagittarii certant, ultra eam moles iterum, quæ multiplici congestu fluvium stringit, dein rota, quæ panno densando dat operam, tandem mola maxima gemino rotarum ordine duabus à partibus opus faciens imposita ripæ citiori prope veterem portam, quæ nomen à mola habet, ab his omnibus tributum civitati penditur, sed ante molam hanc †† rota maxima aquaria, quæ arte mira totam in urbem per fistulas & ligneos tubos aquam fundit: sed & quo pons ducit, memoratus longa tectorum serie quasi longus vicus habitatur, quem Elbingum appellant, habens & sinistrorsum vias æque habitatas: ipse lapide stratus ad aggerem usque, qui ad canum campum mittit, protenditur, ibi secus aggerem multis intercissum pontibus facellum est Ursulæ & undecim millibus virginum sacrum, quod hospitali pauperum leproforum jungitur. Et est sacrarum ædium, quæ in tota sunt urbe, numerus circiter quadragenarius, in quo illæ solum tenuere locum, quæ suis tectis, suis parietibus contineantur, instructæ musicis instrumentis, quæ organa dicunt, fistulosis, mediocres singulis, majores binis, quæ vix alia in urbe reperiantur: in iisdem tantum æris, campanæ vel maxi-

NUMERUS
SACRARUM
ÆDIUM:

* Die Bret-Mühle.

** Die Schleiff-Mühle.

† Das Schieff-Werder.

†† Die Wasser-Kunst: plura Henelius in Breslograph, Renovata MSta cap. 3.

maximarum etiam campanarum cymbalorum ex tot turribus sonantium, quantum vel tribus urbibus abunde sufficeret. Has inter primi ordinis duodecim sunt, quæ justam æquant magnitudinem, his adjecta Monasteria sunt undecim, Canonicorum Collegia tria, quinque Mansionariorum & Vicariorum conventus, multæ præterea communes Altaristarum domus, multa passim sororum conventicula, regulares ad ordines pertinentia. Sed Monasteriorum primum & antiquissimum Præmonstratensium, & cujus est sæpe facta mentio, Abbate regitur, redditibus olim opulentissimum, nunc etiam sanctorum reliquiis, quas undequaque concurrentibus bis quotannis ostendunt, nec minus ædificiis quam proventibus censeatur: Alterum, quod ad ædem B. Mariæ in arena situm est, Canonicorum regularium ordinis S. Augustini, cui similiter Abbas præest, & ipsum ex locupletissimis unum, magnificis structuris præeminens, & secundum à Canonicis autoritatis sibi locum vendicans. Tertio ponitur loco quod ad S. SPIRITUM obtinet, sed ejusdem ordinis cum priori, cujus habet gubernationem Præpositus, paucorum tamen fratrum. His succedunt quæ cœnobita suas domos nuncupant, Crucigeri duplices, alteri rubra & gemina cruce, qui apud S. Mathiam habitant, amplam & ædificiis pluribus splendidam curiam, à quibus & Elisabethina parochia administratur; alteri vero crucem simplicem gestantes & albam corporis Christi sub porta Suidnicia templum tenent loco aprico & undique perflatili, sed meridiei nimis exposito: Utrique proventibus abundant, numeroque fratrum pene pares sunt, familia pro numero possessionum mediocri. Sequuntur fratrum Mendicantium quatuor ordines: Apud S. Adalbertum fra-

ORDINES
MENDICAN-
TIUM:

Y

tres

AMBITUS:

tres S. Dominici Prædicatores habent, similiter amœnissimum similiter ornatissimum cœnobium, cameris, atriis, picturis, omnia decora, bibliothecam, cui in hac urbe* nulla par. Minores vero ordinis S. Francisci nuper reformati ædificiis altis & pulcre concaemeratis habitant, quæ antea neglecta nunc elegantius instaurant. Eremitani etiam ut audiunt ipsi de instituto divi Augustini, unde se Augustinianos dici malunt, soli omnium non reformati, prope ædem divæ Dorotheæ satis instructum monasterium tenent & amplum, non contenti omnia domi & maxime ambitum exornasse, etiam in publico pontem latericiis arcibus trans Olam construunt. Novissimi Bernardini, qui se de observantia vocant in nova urbe templo assident novo, in monasterio noviter & quasi manibus adhuc viventium à fundamentis erecto, quod cum ornatu vix illi superior cedit, ædificiorum vero numero, multorum numerositate fratrum cum Prædicatoribus certat, ambitus appellant porticus quadratos, & quasi Xystos: (nam fere viridaria in medio complectuntur.) Hæc sunt unica monasteriorum ornamenta, latis fenestris vitro perspicuis, sed in sex duntaxat ex prædictis reperiuntur, & non in omnibus, sic nec ubi sunt nec omnibus adeuntibus, sed in quibusdam solis fratribus patent. Superfunt Sanctimonialium claustra, unde ullam unquam egredi, nec virum, vel aspicere vel alloqui, nisi sancte fas est: Unum apud S. Claram olim possessionibus opulentum, terrarum prædiorumque dives redditibus, nisi quod administrantium pleraque perierunt incuria: Alterum ad divam Catharinam, quo cives tantum recipiuntur, non ut in prædicto nobiles, administratur aliquanto pru-

* Ea nempe, qua Stenus scripsit tempestate,

prudenter fratrum Prædicatorum cura, quamvis latas possessiones agrorum non habeat. Amborum structura quidem laxa, sed facies interior, ut referunt, inamœna, ne forsitan animi casti pictura lasciviant.

Xenodochia & hospitalia multa constituit alitque HOSPITALIA:
 hospitalis hæc civitas: Infantum exposititiorum unum, quod abunde censibus dives est, unde dos etiam nubilibus additur. Aliud iterum pauperum utriusque sexus apud S. Barbaram, ubi facile centum lauto victu foveantur, sub ædificiis amplis & commodis, hinc & inde viam publicam spectantibus: Pro scholaribus trium ecclesiarum ægrotis & languentibus apud S. Hieronymum structura nova jucundis & lectis & utensilibus & familia quæ curet satis instructum: Tres aliæ scholæ suas quæque domos, ubi reficiantur habent; qui vero contagiosis morbis afficiuntur, extra mœnia ad S. Lazarum & undecim millia virginum habitant: Sunt item quædam in religiosorum cura, ut quod apud ædem Corporis CHRISTI eleganter est & amœno loco ædificatum, verum in hoc non tam inopes, quam qui DEO servire volunt, ubi certam pecuniæ summam contulerint, alendi recipiuntur. Apud S. Mathiam pauperum hospitalarii Crucigeri curam gerunt, sub longo porticu dispositis lectis jacentium: similiter apud S. SPIRITUM regulares Canonici egenos foveant. His xenodochiis omnibus, quæ sunt XI. numero, redditibus sufficienter provisum est. Nutrit præterea civitas hæc ciborum reliquiis sportulisque & eleemosynis etiam vestium, vagorum & mendicantium, egenorum & scholasticorum, de scholis octo ad totidem templa cantantium, ingentem copiam. Longum esset omnia recensere, quæ quotannis ex testamentis in pauperes

statis temporibus elargiantur, longum commemorare, quæ ecclesiastica beneficia per singula templa constituerit, quod sacerdotibus effluat; tantum certe ornatus, auri, argenti, gemmarum & margaritarum, vestium sacris in ædibus, quantum vix tertia reliquæ provinciae parte, quanto hinc etiam res omnes ejusmodi profluxerunt.

MATERIA
ÆDIFICIO-
RUM:

TECTA:

Sed ad urbis ædificia revertamur: Tecta omnia, parietes omnes omnium templorum, monasteriorum, nobilium domorum, publicorum ædificiorum, ædium quoque interioris urbis, præcipue privatarum (præter paucissimas & rarerè aliis mixtas aut angulares & extra frequentiam submotas) coctili laterculo constant, hoc turres, hoc muri, & cœnobia structa sunt. In tectis est singulare, quod nusquam latæ regulæ, sed ubique cavæ semper binæ, sic ut tertia conversa & calce interlita, binarum commissuram desuper integat, quod intus bina fere tecta lapidei canales separant, nisi si qua lateribus jungantur, sitque paries medius: nam maxima parte frontes pandunt in publicum, ne stillicidia prætereuntibus officiant, quod & ad decorem facit, cujus in urbis istius constructione non mediocris est habita ratio, quod si quidem istud quoque primis illis ædificatoribus curæ fuisset, ut aut opere tectorio aut coloribus picturisquæ ædium oblinirent extrema, nihil amœnlius esset hac urbe: nunc laterculi nudi recentes alioquin pulchriores, sed vetustate plerumque nigrescentes, nonnihil deformant, præsertim cerevisiariorum domos, quæ præterquam quod sordibus scatent ob rusticorum (qui sæpe in eas divertunt) stabulationes, etiam ad publicam viam frequenter conversas habent coquendi potus illius
offi-

officinas, quæ fumo penitus inundantes omnia late decolorant: His omnibus, quæ modo interiori sunt urbe, suppetit aqua de subterraneis ductibus, quos omnes una maxima rota complet, per ligneos tubos in omnes vicos ac plateas partiens; & quanquam illi, qui in potum coquendum demittunt, plurimum aquæ absumant, non minus tamen & per publicum perque privatas ædes diffunditur, paratis ad hunc usum ubique partim fistulis, per quas supra terram altius erumpit, partim receptaculis in putei modum de fossis, quæ conclusa servantur in publico: Mirum videtur, unicam machinam tantum aquarum suggerere posse, ut plus quam sexcentis locis abunde distributa egeratur. Habet ea suos curatores, quibus, ut ubique recte dispensetur, curæ est.

AQUÆDUCTUS:

Jam vero locus admonet, ut de Magistratibus civitatis deque gubernationis genere strictim tantum aliquid dicamus. Posteaquam emortua stirpe suorum DUCUM liberationem à rege redimere licuit, ita redemit ut una cum totius hujus districtus (ut vocant) attinentiis Regii tantum juris esset, ipsa ex se Regium Magistratum Capitaneum daret, qui annuus esset: Inductum est, ut tres quoque triumviri, singuli vicissim per singulos annos administrarent; huic ergo, qui præest, vocandi senatus extra ordinem jus est: nam statis diebus habendi senatus sponte etiam ad campanæ signum coit. Constat ex * decem & novem civibus, quos opes & ingenuitas approbant, si tantum ex tribubus opificum non fuerit: præterquam lanionum, lanariorum, institorum, cerevisiariorum, unde singuli adsumuntur, ut plebs quoque Magistratum

MAGISTRATUS ET OFFICIA:

Y 3

tuum

* Vid. Læmm. Hister. Sect. IV. §. 5.

tuum sit particeps, ne videatur contemni: Cæteros oportet carere sedibus, horum pars **CONSULES**, qui soli consilio vacant, pars **SCABINI** vocantur, quorum est opus in jure dicundo. Eos legere mos alius antea fuit, nunc à creatis ex plebe **XLVIII.** viris, qui perpetuis sunt suffragiis, eliguntur, per hos olim optimatum respublica facta est plebeja: Plebs ipsa pro majorum numero tribuum distributa suos sibi legit seniores quaternos, quorum arbitrio sæpius agitur; est & Magister civium, sed unus è Senatoribus; ex iisdem leguntur, qui ærario, qui ædificiis publicis præfint, item qui molarum, qui latericii operis, qui lignorum, qui salis curam gerant. Minoris partis est iudex, ad quem leviora referuntur, & Cancellarius, qui fores prætorii observat, sub quo ministri publici & carceris ingenuorum custodia: primis illis & Senatoribus tres Notarii, viri docti & secretorum conscii, inserviunt: **SCABINI** quoque suum habent & ipsum experientia peritum: his inferiores scribæ multi succedunt, Palatinus seu Atriensis, & qui frumentum, qui lupulum, qui res libratas, qui pecora lanienæ præscribunt: in Telonario sedent, qui publicas expensas proventusque supputant calculatores: ad portas quoque litterarum gnari sedent, quibus omnibus ex publico stipendia constituta. Utitur civitas ut universa provincia Jure Saxonico, & crebrius exoneratura sententiarum invidia Magdeburgum, tanquam ad ejusmodi juris fontem litigantes remittit.

Ipse igitur talis civitas gravibus sæpe motibus est concussa, & cum è **LIGNIC.** * **DUCIS** manibus à **JOAN-**
AN-

BOLESLAI nempe Lignicensis armis se non parem videns **HENRICUS VI.** Urbem Ducatumque Boëmiæ Regno addidit, quare **JOANNI REGI** urbis potiundæ causa **DUX LIGNICENSIS** extitit: vid. Lem. Hist. Sect. I. cap. 7. §. 3.

ANNE REGE BOEMIÆ cæco recepta est, & cum seditione cæsos consules IMPERATOR SIGISMUNDUS ultus, multos ex plebe * securi subjecit, & cum bella periclaque zelo fidei Christianæ suscepit pertulitque, non solum cum provinciam totam Hussitani depopulati sunt, sed tum quoque cum creatum hæreticum Boëmiæ REGEM GEORGIUM pertinacissime recusavit, solaque primum à tanto Regno descivit, jussui maximi pontificis obsequens, nec deterreri minis à proposito potuit, quamvis in eam totius provinciae vires cum Boëmorum auxiliis insurgerent, & suorum etiam quidam prodere conarentur, qui tanquam pro salute ejus solliciti, ne provincia præcipitaretur, pacti antea defectionis impunitatem promiserunt hostibus urbem se citra sanguinis effusionem tradituros: quod tamen tentavissent sub exercitus hostilis adventum in diversam mœnium partem propugnatores avertendo, speculatores corrumpendo, bombardarum usum auferendo, perficere nequiverunt, quin plebs vigilantissima & quaqua versum intenta persentisceret, & hostem violentissimo impetu cum ejus ignominia & pernicie rejiceret, & à rege Poloniae præsidii spe frustrata ad HUNGARIÆ REGEM MATHIAM confugit, qui tandem commendante pontifice maximo supplicem tuendam recepit; tum præparata videns auxilia reliqua quoque provincia deficit, & WRATISLAVIENSIVM est exemplum secuta: At ipsi non ** contenti hostem submo-

FRANCO-STEINICA
EXPEDITIO
PARVM
viffe, PROSPERA:

* Vid. Lemmat. Historic. Sect. II. §. 3.

** Has Vratislaviensium expeditiones an. 1467. & 1468. susceptas, fusius ex Henesli Breslographia in notis ad Silesiograph. Reverend. Fibigerus Tom. I. Cap. VII. pag. 110. edidit: Rosizius in Chronica & numero Episcop. Vratislav. MSt. quædam ad annos hos, sed an. 1470. definit. Fortunam secundam experti sunt nostrates sub initium, adversam sub finem, dum Monasterbergensem Ducatum, quem sex hominum milibus & octingentis equitibus

vissē, eique cum Hungaris bellandi negotium fecissē, etiam possessa ab hæreticis oppida expugnare aggressi præsentius incidere discrimen, freti etiam præter suas auxiliatoribus ab Episcopo JODOCO & cruce signatorum copiis, quibus civitatis nomine Steinkellerus equiti, Scoppe, Jencowicius & Slaberdorfius pediti, antistitis vero nomine Henricus de Visen & Seidelicius quidam præerant, Monsteburgium ceperunt, similiter & Francosteinium, cujus arcem dum jam victam recipiunt, deditioisque conditiones dictitant, ecce Boëmis concurrentibus DUCE Volvilo (cui tum GLOCIUM OPPIDUM parebat) cæpti sunt obsidentes obsideri, dumque civitas Ducem * Baldassarem conducto militi præficit, dum Regiarum urbium subsidia mille militum sub Tiprando & Reibenicio Ducibus contrahit, & dum hæc cum VICTORINO hæretici Regis filio (qui novis cum copiis, ut obsidionem perimeret, approperebat) prælio decernere detrectat, interim obsessi equites mora fatigati eruptionem NISSAM versus fecere, destituti pedites vi subacti ac desperationi cesserunt, multi passim cæsi, MCCC. capti cum bellicis tormentis ac machinis in BOEMIAM abducti sunt; & quamvis hac oppressa clade cum Hungarica ope tum quidem civitas est defensa, nec diu quievit. Nam defuncto hæretico Rege, cum orthodoxum *Cazimiro* POLONIÆ REGE natum ** VLADISLAUM in REGNUM BOEMIÆ evocassent, novi belli causa fides extitit HUNGARIS servata, quos etiam adversus hæreticum Regem. In-

(si Episcopi militem addas) occupaverant, non absque damno amittunt. Capta quoque fuit à Bohemis ingens illa machina muralis (die grosse Breslawische Büchse) quam XXV. equis advehere opus erat, & Pragam quasi triumpho quodam allata, add. Pohlum in incendiorum historia p. 47. seqq.

* Saganensem, fratrem Joannis II. add. Curæum in Annalibus Part. II. ad an. 1467.

** Subiit tamen VLADISLAI obsequium urbs, sed non nisi mortuo MATHIA. vid. Sect. II. §. 7. Lem. Hist.

* * * *

transeat.

Incipiemus igitur à CROSNA, quæ sita in con-^{CROSNA:}
fluente Boberæ & Oderæ fluminum, ad occa-
sum solstitialem MARCHIAM contingit, piscium
copia nobilis, & vinetis confita, unde vinum subacre
plurimum WRATISLAVIAM usque defertur, hæc
† MARCHIONI BRANDENBURGENSI de Glo-
govienfi Ducatu vendita servit; †† SAGANA vero ^{SAGANA:}
similiter in eodem tractu Principi SAXONLÆ, quam
notiorem facit dives Canoniorum regularium mona-
sterium, & abhinc cognomen SAGANENSIS obti-
nuit DUX ††† JOANNES, qui MARCHIONIS, qui-
que REGIS UNGARIÆ MATHIÆ aliquamdiu ar-
ma sustinuit: huic adjuncta SORA consors est & fer-^{SORA:}
vitii & dominii: FRAUSTADIUM multo ante aliena-
tum tenetur à POLONIS: GLOCIUM in Boëmico
limite (quod olim Ducem suum habuit) ad montana
submotum, & arce munitissima clarum, nunc emtum
Brussenco Comiti paret: cætera de Ducatibus oppida
servitutibus obnoxia SILESITANIS fere dominis ad
tempus subjacent, ex Glogovienfi Suibusum, Frei-
stadium & Wola, ex Legnicenfi Lubum, ex Glocienfi
Z Franco-

† Hic transitio de rebus urbis ad reliquarum descriptionem in MSto deest: en! quod sufficiat
supplementum: (constanter erat secuta. Sed dum reliquas quoque Silesiæ urbes describere
mecum constitui, hoc interim) transeat.

†† Henricus XI. Dux Glogovienf. an. 1476. mortuus, Crosnensem ditionem Barbaræ viduæ,
ALBERTI ACHILLIS FILIÆ, testamento legaverat; hinc MARCHIONIS BRANDEN-
BURGICI esse cœpit, præsertim cum an. 1528. FERDINANDUS I. titulum Ducatus con-
cederet, & possessionem approbaret.

††† Joannes Saganenfis Dux ære alieno gravis ERNESTO Electori & ALBERTO SAXONI-
BUS, MATHIA Rege consentiente, Ducatum an. 1472. vendidit, quorum & ille an. 1473.
homagium præstitit, inde Ducatum ALBERTO FRATRI tradidit, à quo Ducum Saxo-
nicorum Saganensium series ortum ducit. Post varias inde vices an. 1646. ad PRINCIPES
LOBKOWIZIOS pervenit, hinc nostra ætate DUX SAGANENSIS SERENISS. PRINCEPS
PHILIPPUS LOBKOWIZIUS.

Francosteinium & Monsteburgum, ex Oppaviensi
 Lufficium, & quod positum in colle Hoceplocium:
 nam quod * pagum venatoris vocant, suum adhuc
 Ducem habet; quanquam ab occupatore proximum
 oppido castellum jam sit infessum. Sed nunc ad certas
LIGNICIUM: Ducum urbes & perpetuas veniamus: ** **LIGNICIO**
 urbi veteri **DUX** præsidet, cincta est muro, fossaque
 duplici, aquis ad summum stagentibus, riguo loco
 sitam foris alluit fluvijs, quem **RIVUM CATTORUM**
 appellant, intus quoque rivus alius perfluit, ædibus
 sacris privatisque, foro & portis **WRATISLAVIÆ**
 simillimam; nam & secundum eandem monasterio-
 rum est locupletissima, habens & ecclesiam, sed col-
 legiatam. Arx eminet fossis munita, tribusque tur-
 ribus & una altissima conspicua; numeratur hæc civi-
 tas inter quinque **SILESIÆ** primas. Huic adjuncta
HATNA: est Hayna, præter castellum & templum nil habens
 memorabile, ut quæ fuerit pernicioso incendio con-
 sumpta: servit quidem, sed ei, qui ipse Duci subjectus
MONSAU-REUS: est: **MONTEM AUREUM**, qui eidem paret, oppidum
 appellant, ubi aurum quondam effossium esse foveæ
 indicant, unde & nomen inditum, hodie reperitur
 lasura, quæ picturas ornat. Sub eodem **DUCATU**
BREGA: longius tamen hinc ad ortum distans oppidum **BRE-**
GA; sic enim malo nominare, quam quod Polonicum
 suo sibilo & stridore Brzegam dicunt, quod & Ale-
 mannis est familiaris, & cognomen est multarum
 in

* Ducatus Carnoviensis (Jägerndorff) & Oppaviensis, hic an. 1614. à **MATHIA**, ille an.
 1623. à **FERDINANDO H.** ad **PRINCIPES LICHTENSTEINIOS**, ob damnum in ditio-
 nibus suis à Bethleno Gaborio passum, fuit delatus; hinc uterque dominum jam habet **SE-**
RENISS. PRINGIPEM JOSEPHUM JOANNEM ADAMUM LICHTENSTEINIUM.

** Est inter Clar. Schurzleischii LX. dissertatio, quæ origines inclyæ Silesiæ, urbis Lignicii tra-
 dit; Thebesii Jcti memorabilia urbis Lignicensis & Gesta Ducum Lygio-Bregensium MSa
 in Specim. Ill. Miscell. literar. de ineditis Hist. Silesiacæ Scriptor. Clar. Rungius recenset,

in HISPANIA civitatum. Ea jacet ad Oderæ ripam, qua altiuscula est, unde altam ripam (ut in antiquissimis monumentis est) quondam lingua teutona vocarunt. Ejus auctorem DUCEM olim SILESIAE CONRADUM prædiximus, quia cum legibus & jure WRATISLAVIENSIIUM jussit uti, tum valde munit, muro undique cingens & crassiore, qua fluminis alluvio caret, qui binos tuto similiter ambulantes capit, cui etiam agger cum lorica fossaque & antemurali protenditur. Templam mediocribus majora quinque comprehendit: Quorum quatuor fratres Ordinum S. Francisci, S. Dominici, S. Antonii, (a) S. Joannis Hierosolymitani tenent, quintum ad Ducalem sedem Canonicorum habet collegium, cujus Decanus inter sacrificandum Episcopalibus utitur insignibus: Multis hoc erat olim donariis sanctorumque reliquiis, antequam toties urbs infidiis caperetur, opulentum, & quamvis ambitu majorum fere urbium spatium includit, non perinde tamen est populosa, quod eam partim hostes, partim flammæ, quibus æque fuit obnoxia, vastam reddiderunt. Fert insignia trium anchorarum, habet S. Nicolaum Patronum, quod indicio est, maritimas, urbes, quæ ad Balteum Sinum in Prussia sunt, hic celebrasse commercia. Satis circa patriam nostram immorati, reliqua jam deproperemus: *OLA proxima est, tenuis quidem ipsa, sed non tenuis ex agro: ipsius maxime piscium proventus, eoque præter amplissimas piscinas etiam Oderam habet, & trans flumen variam quoque & multiplicem venationem:

Z 2

ad

(a) In Siles. Renovat. cap. VII. p. 60. hic verba quædam sequuntur, quæ in MSto, quo utor desunt; de M. Corvino Rhonano.

* A fluvio nomen adepta, arce insignis, quam an. 1654. Dux Christianus Wohlaviensis extruxit; sed multum in bello Tricennali à Suecis passa est, ut ex Pusendorffii Commentariis Rer. Suecicarum constat.

STRELUM: ad meridiem **STRELUM** situm est oppidum, nihil habens, quod referatur, præterquam quod eidem subiectum est Ducatui, cui superiora, & in eo cœnobium est Sanctimonialium, & circa campus frumenti admodum fertilis. Hæc sunt munita * Lignicensis Ducatus oppida; neque enim alia temere, quam quæ muro clauduntur, recenseo, ideoque † Nymtium, †† Picium, Cruciburgum tacui, taciturus eadem de causa alia deinde plura.

OLSNA: Restant qui trans Oderam sunt Ducatus: In ** **OLSNA DUX** residet clausa quidem & munita, sed quæ præter castellum **DUCIS** sedem tota ligneis ædificiis constat. Nec aliud est inter multa ipsi circumjecta vel longius etiam seposita (quod eo saltem pertineat) oppidula, quod æque sit munitum; nam & *** **BERNSTADIUM** nudum, & **** **MILITIUM** nudum

* Non singula in Ducatu Lignicensi sita, sed cuncta sub Ducum Lignicensium Fratrum ea, quæ scripsit Stenus, tempestate Imperio, Fridrici nempe II. qui Lignicii & Georgii I. qui Bregæ sedem fixit.

† Urbs, quæ Lohensteinio an. 1635. dedit originem, & Henrici II. Imperat. ævo munitissima fuit Ditmaro Merseburgensi ad an. 1017. teste, ab Hussitis an. 1431. capta, sed à **VRA-TISLAVIENSIBUS** an. 1434. fuit recepta & arx destructa.

†† Olim Ryczinum, ubi Episcopatus **VRATISLAVIENSIS** sedem habuit, antequam in commodam S. Joannis insulam Casimirus I. transferret.

** Schurzfleisch. Disputat. XIX. quæ Lemmata Histor. ad Siles. pertinentia habet, §. 17. hæc: Illud singulare est, quod **OLSNAE PRINCIPATUS** devolvitur ad foeminas, atque hoc obtinet ex permutatione Bodebratii in Bohemia siti, & foemineo jure præditi (unde appellati sunt domini de Bodebrat) quod **HENRICUS DUX MONSTERBERGENSIUM VLADIS-LAO BOH. REGI** tradidit, atque ejus nomine **OLSNAM** recepit. Itaque connubio **ELISABETHÆ MARIÆ, CAROLI FRIDRICI DUCIS MUNSTERB.** filiae, delatus est ad **STLVIIUM NIMRODUM DUCEM WURTENBERGICUM**, quod recens manifestumque est juris uxorii argumentum. Præsens **DUX** nepos est **STLVII NIMRODI SERENISS. CAROLUS FRIDRICUS DOMINUS** mihi longe **CLEMENTISSIMUS**.

*** Ducalis nostra ætate sedes Lineæ Julioburgensis, quam **JULIUS SIGISMUNDUS STLVII NIMRODI FIL.** condidit.

**** Nunc inter Dynastias Silesiæ liberæ secundum **MILICENSIS** locum occupat, cujus jam **DOMINUS** est **CELSISSIMUS COMES, JOACHIMUS WILHELMUS MALZANIUS AUGUSTO IMPERAT. CAROLO VI. A CONSILIIS INTIMIS.**

dum, quam tamen arx munit, & Trebnitium nudum, nisi quod hoc monasterium Sanctimonialium nobilitat, quod sanctissima DUX HEDWIGIS non tam stru-
cturis, quam corpore suo jam consecrato illustravit, quo ex universa SILESIA & magna POLONIÆ parte ad honorandum Divæ reliquias tumulumque vene-
randum frequenter concurritur, WRATISLAVIA potissimum unde tribus non magnis milliaribus ab-
est. Dux iste longe hinc REICHSTEINIUM quoque REICHSTEINIUM:
montanum oppidum possidet, ubi aurum effoditur, magno multorum detrimento, quod nimis operose
& non nisi gravibus impensis eruitur. Ex eo cudun-
tur aurei nummi Renensibus æquales. Sequitur è Polonia SILESIA, quam trans Oderam esse diximus,
DUCATUS OPPOLIENSIS omnium opulentissimus, parvis quidem oppidis sed multis frequens, cujus ca-
put OPPOLIUM ad Oderam situm arce munitissima, OPPOLIUM:
propugnaculis & turribus, ecclesia collegiata gaudet. Ex multis autem oppidis eo pertinentibus, quæ vix
comprehendere numero facile est, paucissima muros habent: †GLOGOVIAM, quam minorem cognomi- GLOGOVIA
nant, alteram olim DUCIS sedem notio- MINOR:
nicorum collegium: GLEVICIUM lupuli magnus proventus, quo ad cerevisiæ cocturam tota SILESIA
utitur: CRAPICIUM ad Oderam jacet: URBS NOVA in HUNGARIAM & MORAVIAM euntibus occur-
rit loco munito: sed viam in minorem POLONIAM obsident Coselinum, Tostum, Strelicium, & ad ex-
tremum SILESIAE limitem †† BITHUM; omnia cincta BEUTHNUM;
partim mœnibus, quædam etiam vallo fossaque. Post

Z 3

hunc

† Huc Joannes Casimirus POL. REX armis Caroli Gustavi Regno ejectus an. 1656. confugerat,
†† Inter Dynastias Silesiæ liberas BEUTHENSIS sive BTTHENSIS hæc quantum locum occupat,
ejus dominus nunc EXCELL. COMES JOSEPHUS ERDMANNUS HENCKELIUS.

RATIBORI-
UM:

TESSINA:

hunc ad meridiem DUCATUS est RATIBORIENSIS: RATIBORIUM oppidum super Oderam situm * DUC-
CEM alit, Ducumque sedem habet, nec non & col-
legiatam ecclesiam; super eum TESSINA est urbs,
cujus ** DUX aliquamdiu totius provinciæ admini-
stravit præfecturam: sed horum Ducatum uterque
pleraque continet oppidula, quæ, quia nominis sunt
obscuri, recensere non est operæ pretium: verum TES-
SINENSIS è vivariis abundat piscibus, adeo ut eorum
copia Cracoviam totius SARMATIÆ Regiam alat,
& sint inde DUCI vel maximi redditus: hic eum an-
gulum occupat, qua SILESIA angustissima ad HUN-
GARIÆ, POLONIÆ, MORAVIÆque fines longissi-
me excurrit, hæc fere trans Oderam, quæ plurimum
Polona fantur lingua.

NISSA:

Redeamus rursus ad ea, quæ citra sunt, quibus &
sermo & cultus politior, ubi DUCATUM unum reli-
quimus, quam perinde ac liberum liberaliter EPISCO-
PUS VRATISLAVIENSIS gubernat: ejus caput &
urbs prima *** NISSA, quæ duplici alveo Bilam fluvi-
um transmittit, altero tres, altero sex frumentacearum
intra mœnia molarum rotas impellente, quam & foris
ejusdem cum urbe nominis flumen alluit: Jacet &
in amplissima & rigua valle à montibus eousque por-
recta, gemina fossa stagnantibus undis plena, gemino
itidem muro circumdata, turribus, EPISCOPALI
CURIA, sacris ac privatis ædibus conspicua, sed una,
præ-

* Dux ultimus ex Premislai Ottocari BOH. REGIS stirpe Valentinus an. 1516. habet.

** Ultimus Fridericus Wilhelmus an. 1625. diem suum obiit: Dux vero Tessinensis, qui (uti Ste-
nus habet) provinciæ totius præfecturam administravit, CASIMIRUS erat, qui Silesiæ ab an.
1490. usque ad an. 1504. summa cum laude præfuit.

*** Henelium in Silesiogr. Renovata cap. VII. §. 102. de Nissa, iterum Steni nostri vestigiis insistere
cognovimus. Est sane urbs pulcherrima, quam JAROSLAUS DUX VRATISLAV. cum sua
regione Ecclesiæ Vratislaviensi intulit, adde quæ ex Rapoldi Hist. de Illustr. Silesiæ Ducata
MSta & Casp. Sommeri Silesia Pia MSta Sect. I. cap. 4. §. 2. in notis Lem. Historic. diximus.

præcipue S. Jacobi Basilica, omnium, quæ sunt in SILE-
 SIA maxima, longe præcellit; habet & Canonorum
 collegium, sed in suburbio, quod veterem urbem no-
 minant, ubi alia quoque nec inornata templa: huc
 pertinet † GROTICA, tota lignea, & ideo flammis GROTICA:
 obnoxia, huic adduntur aliæ tenues, quarum VAN- VANS: &c.
 SAM maceria claudit †† CANTIUM arx modica
 ostentat, major autem Ottomachovium, parvum
 quidem, sed muris clausum oppidum, cui superemi-
 net arx in colle sita, fossis & loricis, propugnaculisque
 tutissima: nec procul hinc alia nova S. Joannis nomine,
 colli similiter imposita: Sunt deinde subjecta monti-
 bus PATESCA, quam ††† clamidis raptricem vocant,
 ob latrocinia, quæ supra eam in montibus fuerunt:
 nam isthac iter arduum, * demerforium cognomina-
 tum in MORAVIAM ducit, quod monticolæ Boë-
 miæ frequenter obsident; hanc vero quamvis nudam,
 refero tamen ob aurum, quod invenitur ibi fossiticum,
 & in ramentis solidum ac purum variis figuris, ut etiam
 simulacra quædam repræsentet, repertum jam qui-
 dem (quod) CXX. aureos uno frusto appendit, su-
 spicio est frustatim huc aquarum violentia ex montis
 alicujus visceribus subterraneis cuniculis trahi, quod
 fere fractum & attritum apparet, & aquæ tanta vis, ut
 quamvis avaros quærentes tamen deterreat. Superest
 unum, quod CAPRÆ CERVIX appellatur, fossa mu- CAPRÆ CER-
 roque cinctum, media ferme via NISSAM à montano VIX:
 tractu redeuntibus, huc addatur & Lübenenthalium &
 Raudinium, quæ quamvis EPISCOPI non sint, eccle-
 siasti-

† Vid. Sect. IV. §. 2. in notis, ibique Rapoldum.

†† Ducum OLSNENSIIUM quondam peculium, quorum CAROLUS sapiens id an. 1471. Episcopo
 RUDOLPHO concessit.

††† Zuekmantel.

* Das Gesencke, antiquitus Gabreta Sylva,

fiasticis tamen parent personis; illius enim sunt Sanctimonialia, quæ illud ipsum cum civibus inhabitant, hujus vero Abbas & Monachi possessores.

Nunc porro liberas ad urbes pergamus, & imprimis ad eas, quæ libertatem vix dudum plenam nuper ex magna calamitate sunt adeptæ: Quarum est princeps * Major GLOGOVIA clade, quam sua claritate MAIOR GLOGOVIA: notior. Nam sub ** DUCE JOANNE (cujus jam semel mentionem fecimus) semestri obsidione pressa, REGIS HUNGARIÆ MATHIÆ exercitum, & totius reliquæ SILESIÆ copias, vim, machinas, tormenta sustinuit, postremo insula (quæ jacet è regione urbis) capta, cum undique similiter fame similiter hostibus infestis urgeretur, dedita, tandem etiam igni, non quidem hostili, sed fortuito conflagravit: Passa dein varias tyrannides maxime Polonorum, quibus duos† Reges misit, ad extremum se ab HUNGARIÆ Rege, ne eam tyrannis ulterius donaret, redemit. Sita est in agro uberi ad Oderam fluvium, castellum habet, olim †† Ducum nunc quoque præfectorum sedem, secundum à WRATISLAVIA latitudine muri complectitur (locum,) (&) ecclesia ibi collegiata secundum WRATISLAVIENSEM redituum ditissima: Odera ab urbe dirimitur, cujus alveus alter eam & à tergo clausam in formam insulæ redigit. Crescit urbs ipsa fortunis, & pristinum statum facile transcenderet, nisi quod præferocem recens gustata libertas efficit, ut contra vetitum merces è Polonia transmittat, WRATISLAVIÆ magis pertinacia quam viribus æmula:
Ad

* Ab Henrico II. IMP. bina quondam vice, sed frustraneo conatu obsessa: Ditmaro teste.

** Vide Curæum in Annalib. Part. II.

† JOANNEM ALBERTUM & SIGISMUNDUM Fratres VLADISLAI REGIS.

†† Quorum ultimus Henricus XI. an. 1476. defunctus est.

Ad Polonicum limen * Gora est, quæ sola suum & GORA:
 peculiarem habet nummum & quod lanariis abundat,
 magno numero POLONIÆ pannum mittit; in eo-
 dem tractu SPROTTA BOEMORUM, quos ibi SILE-
 SITANI profligaverunt strage nobilis: est & MONS
 VIRIDIS ibidem opere manuque munitum oppidum;
 quod aliquot viros educavit magnis civitatibus di-
 gnos. Cætera DUCATUS istius diximus à dominis
 occupata, vel quod seredimere non possent, vel quod
 donatione regia in jus alienum jam concesserant.
 Ad Moraviæ posita fines OPPAVIA, regio præfecto OPPAVIA:
 SILESIAE sicut ea, quam modo memoravimus, Glo-
 govía cum suis oppidis commissâ est, urbs meliori-
 bus potius annumeranda, moribus ac sermone Mo-
 ravos referens vicinos.

Sed jam rursus montanum tractum à meridiano
 latere cingentem subeuntes, inveniemus urbem **
 SUIDNICIAM, multo nomine inclytam, & quod li-SUIDNICIA:
 berarum quasi alterum caput est, & quod in loco sicco
 fossa, muroque duplici, turribus altis, stantibus etiam
 templis pro portarum tutamine munitissima est, &
 quod ex profundissimis puteis haustam aquam mixto
 similiter hordeo cum lupulo in potum corrumpit,
 quem tota SILESIA civitates publice vendunt, conci-
 liat potui eam gratiam suavitas quædam pinguis, co-
 quunt eum cives pene omnes, unde ipsis maximi re-
 ditus: Ædificia urbis lapide constant, tecta vero ligneis
 tegulis. Huic propinqua†STRIGOVIA, pulcre munita,STRIGOVIA:
 A a pul-

* In cujus districtu Juris Polonici adhuc usus, quod das Zauden-Recht vocant: vid. Seidelii
 de Processu Juris Silesiaci lib. I. cap. 1. §. 2.

** Ducatus Suidnicensis & Javorienfis hoc singulare habent, ut primogenito Regis BOHE-
 MIAE subfint, ex Privilegio CAROLI IV. IMP. an. 1356. die Ambrosii editi, hinc in ejus
 verba jurant.

† Quam terra sigillata nobilitat.

Jaurum: pulchreque ædificata; nec ab hac longe distat † **Jaurum**, nec ipsum in ultimis numerandum, cum superioribus fœdere junctum suam libertatem tuetur, unum ex omnibus in hac provincia vetustatis titulo gloriosum, ad cujus multarum civitatum leges directæ sunt; montanis subditum, quod **Cervinus Mons:** **Cervinum Montem** appellant, parvum est oppidum, sed egregie cinctum, circa quod †† **Thermæ** salubres & aquæ medicantes, unde vis etiam magna calcis **Wratislavia** usque devehitur, lapidis quoque quadri copia. Est ibi etiam, quod **Divitem Rivum** sua lingua vocant, nominis causam arbitror esse, quod olim collati sub illis montibus rivuli per arenam auri grumos ostenderunt, unde plurium etiam nunc pagorum nomina, quod de **Pactolo**, **Tago**, **Hermo** veteres prædicarunt. **Leonopolis** deinde frequens civibus, &, ut in hac regione captus est hominum, ingenio pollentibus, unde & plures **Wratislaviæ** potentes orti sunt. Texendo panno deditos infestant latrocinia, quæ vendendi gratia mercis exeuntes sæpius invadunt & spoliant, ut in angulo novissimo vicinorum præsidio destitutos. Est æque ad **Lusatium** limitem, longius tamen à montibus submota * **Boleslavia**, sed quæ cum latronibus pacem habet, quod rarissime quemque eo præterire impune sinunt: ipsa muris & fossis fatis tuta longius à mœnibus **Boberum** fluvium habet; sed intus aquis facit abundantem fons perennis unus, prope mœnia scaturiens affluenter, qui per canales immixtus omnibus affatim sui copiam suppeditat:
nam

† *Annales Jauranos* MStos in Fascic. IV. de quibusdam ineditis Hist. Siles. Script. Rhonius recenset.

†† Quas *Fechnieris Carmine* celebravit, quod integrum notis Silesiograph. Renovatæ Reverend. F. B. GERIUS addidit cap. V. p. 605.

* Mart. Gerlmanni Episcopi VRATISLAVIENSIS, & celeberrimi vatis Mart. Opitii patris,

nam & ex hoc cerevisia coquitur multis expetita. Quæ reliqua sunt NOVUM FORUM & NAMSLA WRATISLAVIENSIVM respiciunt imperium, quorum sunt in clientela, utrumque muro clausum & castello munitum, sed inexpugnabilior † NAMSLA, quæ ultra Odoram POLONIAM versus est sita loco paludoso, uno tantum aditu à terra, cui turres & fossæ sunt objectæ.

Hæ fere sunt, quas SILESIA continet urbes, ita ^{URBIUM NUMERUS:} munitæ, ut arcere vim & à subito hostium assultu defendi possint, nisi quæ forte memoriam meam fugerint, fuisse autem suspicor, eo quod olim REGI MATTHIÆ, cum ad defensionem Regionis hujus adversus hæreticum Regem invitaretur, scriptum comperio, super LXX. in hac esse oppida munita, quod adhuc non invenimus, sed nec angulos omnes excutere in animo est. Nam quæ jus civitatis habent, dimidio totidem numerari possent, quorum nomina recensere, nec est facile, nec nobis vacat. His omnibus interjecti pagi ac vici sunt innumeri, ditiores ubi Germani tenent, quorum partem sed minimam cives possident, majorem sacerdotes, collegia monasteriorum, Conventus & Abbates habent, principes & nobilitas ^{NOBILITAS:} maximam. Hæc urbes exterius circumfidet singulas multifariam, maxima parte ruri agens, muris instar domitorum animalium includi dedignata, & nobilitas appellari gaudet, quod intemeratam stirpem generis conservet, clypeis & insignibus vetustatem ac majores ostendet, & sola in bellis equo mereat & principibus proxime adsistat: Exercitata præ cæteris, consilio manuque prompta, quod, qui periculum fecit, REX ipse

A a 2

MA-

† Quæ & Clavis Silesiæ audit, hinc an. 1652. in Comitibus ordinatum, ut curatius muniatur.

MATHIAS prædicavit, SILESITANUM militem domi nec inutilem, sed foras progressum & exercitatum plus quam virum esse. Hæc munitas plurimum sedes habet, & circa montanum tractum potissime, ubi frequentior est & liberior: illic arces & castella montibus imposita, ex quibus celebriora, vel lapidis habent additamentum nominis: Itaque vocant lapidem principum, lapidem Griforum cum oppido subjecto, lapidem talcum, lapidem frigidum, * lapidem nobilem sed horum alterum nuper, alterum multo ante EPI-SCOPUS WRATISLAVIENSIS demolitus est; vel etiam domus cognomentum habent, sic nova domus, ** lenensis domus, verum nomen oppidi, quod Lenum dicunt. Est item arx, quam primum Racum, est quam Xomelum appellant: *** Bolchenaniam notior rem reddit appositum oppidum: Grotzburgum Dux Lignicius: Ottomachovium & montem S. Joannis WRATISALVIENSIUM antistes obtinet in mediterraneis: nam reliquæ, quæ memoratæ sunt ad Boëmicum limitem assurgunt, & à nobilibus fere possidentur. Quæ in Sequaci monte † quondam munitissima fuit, magnæ parti provinciæ conspicua, diruta jacet: jacent & aliæ pene plures, quam supersunt (exceptis his, quæ sunt in urbibus) quæ ob latrocinia nimis essent infestæ, expugnatae dirutæque communibus urbium liberarum & Regiis viribus, nec arces modo, sed oppidorum etiam quorundam muri, ut Hoceploci, Fri-
bur-

* An. 1467. castrum hoc Jodocus Episcopus Solo æquari fecit.

** De qua Fechnerus: Præbuit hoc olim gratum dulcemque recessum
HENRICO, promissa dedit cui nobile barba
Nomen &c.

*** Bulkenhayn, à Bulcone Duce Suidnicensi urbs cum arce extructa, nunc castrum sub com-
nobii Grifovienfis dominio est.

† In monte Sabotho planities extruendo Castello (cui Fürstenberga nomen) locum dedit.

burgii, quod occupantibus latronibus hospicia opportuna præberent. Familiæ nobilium multæ, quas inter eminent Boccenses, Hugwicii, Cedelicii, Hobergii, Seidelicii, Ribergii, Reibnicii, omnium vero tantus numerus, ut duo equitum millia facile possint instruere; qui reliquos pagos ex donationibus DEI causa maxime possident, diximus esse sacerdotum & religiosorum conventus: ex quibus collegia Canoniorum cum suis civitatibus invenimus septem, sunt & VRATISLAVIÆ duo & præterea Cathedralis, quæ non minus quadraginta Prælati & Canonicis constat, qui vicarios totidem habent, præter quos in omnibus pene collegiis sunt mansionariorum chori singuli, qui horas B. virginis canunt: in quibusdam bini, quorum alteri horas de passione DOMINI, alteri quid aliud concinunt: Religioſi conventus tot sunt, ut Abbates inveniantur novem aut decem, Canoniorum regularium duo, unus Præmonstratensium, cæteri Cisterciensium, Lubicensis, Camencensis, Henrichovenſis, Griffensis, Orlavenſis, Gemmelnizenſis, Rudensis, & qui in præpositura Novoforesi residet Boëmia depulſus. In his personarum, qui DEO famulantur, numerus iniri non facile potest, tot in omnibus oppidis monasteria, ut quo majus quodque fit hoc plura: sunt ut quæ paulo ampliora bina terna quaterna foveant, præter ea & altari servientium sacerdotum magnus ubique numerus. Hoc fecit gentis pietas, quæ ut ex novissimis CHRISTI fidem accepit, sic omnium maxime in DEI cultu fervuit, & in opera pietatis præ cæteris arſit, quod & indicat templorum magnificentia ornatusque in tabulis, signis & vestibis, gemmis, argento, margaritis, auro insignibus. Natio tota in pauperes & egenos

liberalis & benefica, circa calamitosos misericors, quod mendicantes alienigenæ turmatim istuc convolantes testantur; multæ quas appellant eleemosynæ, & ipsæ anniversariæ, testamentis passim in urbibus institutæ declarant, quæ vel publice vel tributim vel etiam à privatis ex annuo censu egentibus indifferenter erogantur, in calceis, capiciis, vestibis, in sportulis panum, carniū, piscium, justis etiam cœnis & balneis, quæ majoribus in oppidis animarum vocantur, (quæ in salutem defunctorum fiant) hebdomadatim exhibentur: ostendunt idem & xenodochia, orphanotrophia, domus hospitales, nusquam non egregie constructæ, quibus separatim peregrini, pauperes, ægroti, infantes expositi recipiuntur ac foventur. Præter hanc, quam diximus pietatem, fides quoque genti sanctissima, eoque rarissima & infamia perjuria; hinc & juris & stipulationis loco simplex habetur assertio, negare dictum quod dictum, est turpissimum. A cæteris Teutonis, à Polonis etiam hujus nationis homines blefo quodam, sed non indecore, præsertim in fœminis, oris sonore discernuntur: qui peculiaris est, his maxime, qui natale solum nunquam egressi, nisi patrium sonum linguamque non norunt.

Attrita est hæc terra gravibus sæpe bellis, è quibus ea tamen perstringam, quæ nostram, patrum, avorumque nostrorum memoriam non excedunt, quorum fuit urbium muniendarum causa præcipua, quod impacati finitimi, quoad arcerentur munitionibus, quiescere nollent. Bis hoc tempore Boëmorum, bis Polonorum sensit impetum, Polonis utroque causa honestior, quia finium & Regni, sed exitus utroque calamitosus & infelix, ut qui pulsi fuerint & male habiti,

POLONO-
RUM IN SI-
LESIAM IR-
RUPTIONES:

biti prius, quam ALBERTUS FRIDRICI (qui postea ejus nominis *Imperator* tertius fuit) FRATER, à Boëmis Rex declaratus, competitorem Regni habuit KASIMIRUM, VLADISLAI POLONIÆ REGIS FRATREM, & ipsum à paucis hæreticis evocatum, qui, tametsi suus exercitus in BOEMIA disiectus esset, non cessavit, SILESIAM ALBERTO faventem infestis incursionibus igni & ferro corrumpere, donec & ipsius ALBERTI jam IMPERATORIS (qui WRATISLAVIAM usque descendit) præsentia & † MARCHIONIS BRANDENBURGENSIS Imperatori cognominis ibi præsidio relictis viribus pulsus est & fugatus. Iterum multis interjectis annis idem Rex cum filio suo VLADISLAO non jam Regnum BOEMIÆ, quod habuit, sed fines, ut SILESIAM, quæ defecerat BOEMIS affereret, & id communibus utriusque Regni copiis duobus exercitibus provinciæ insensu incubuit; sed tunc quoque frustra, vendicante sibi provinciam †† MATHIA UNGARIÆ REGE fortissimo bellatore, à quo Polonus, cum nullam urbem expugnare potuisset, variis detrimentis affectus, multis suorum captis, cum fame insuper laboraret, ad conditiones pacis descendere coactus est, atque ita submotus, quod in ††† WRATISLAVIENSIIUM postea REBUS latius prosequemur. BOEMI latrocinantium magis, quam bellantium, more SILESIAM pervagati sunt, similiter cum ab Ecclesia Romana desciscientes, & ob hoc graviter vastati ex desperatione

† ALBERTUS BRANDENBURGICUS, qui ob virtutis egregiæ monumenta edita Achilles Germanicus dici meruit, & an. 1438, Silesiæ Praefectus Polonis in Silesiam irruentibus optime resistit, damnaque provinciæ illata in ipsa Polonia vindicavit: Filia Barbara Henrico XI. ultimo Glogoviensium Duci nupsit, & Ducatum Crosnensem DOMUI BRANDENBURGICÆ iaculit, cum an. 1510. vidua obiret: An. 1528. titulus quoque à BOEMIÆ Rege FERDINANDO concessus.

†† Vid. Lemmat. Histor. Sect. II. §. 6.

††† Quas utinam benignum nobis fatum concederet!

ratione omnia secum perdere maluerunt, quam soli perire: itaque quemadmodum Zcisca & Procopio Ducibus proxima quæque, sic * SILESIAM Berico Stamicensi quondam Duce depopulati sunt, multa ferro confuentes & igni, quibus, cum nec SIGISMUNDUS quidem IMPERATOR cum totius Imperii & UNGARICIS viribus par esse posset, hanc quoque regionem impune diripere licuit, quando eos ut invictos ab agris suis etiam magni principes avertere patet pecunia satis haberent. Hæc HUSSITARUM EXPEDITIO vocata (quod JOANNEM HUSS erroris autorem veluti prophetam habuisset) multoties est deinde cladibus sæpe repensa. Nam sicut hæc patrum nostrorum memoria fecerant, ita nostra cum similiter, verum consilio privato & mercede conducti (quasi Glogoviensem obsidionem soluturi) irrupissent, & incendiis & cædibus sævire cœpissent, ab equitatu SILESITANO & UNGARORUM TRIBALLORUMque levis armaturæ equitibus, quibus albus Hugwicius præerat, oppressi ac deleti pœnas temeritatis dederunt. Perstrinxit nonnihil, sed partem modo provinciae, à Marchia tempestas in ** DUCEM JOANNEM SAGANENSEM mota, concussit etiam totam in eundem *** à Rege Hungariæ expeditio, sed tum
juxta

* Curæus in Annalibus Siles. anno 1426. factum est initium irruptionum Hussitarum in Silesiam, Duxisse eos scribitur ex vicina Moravia quidam sacrificus Moravus Brodicus, qui deinde Silesiam gravissime vexavit.

** Joannes II. Sævus dictus, ob tot tantaque tyrannidis specimina, de quibus Curæus in Annalibus Part. II, Georgii Podiebradii fuit assecla, deinde bello Marchico involutus, quod Dumum BRANDENBURGICAM auxilio MATHIÆ Regis à Ducatu Glogoviensi an. 1476. arceret: Bellum tandem an. 1481. Transactione finitum est.

*** Cum sedato bello Auftriaco Ducatum Glogoviensem MATHIAS filio notho Johanni Corvino vellet asserere, & alia ratione Johanni ejusque filiabus prospicere, turbæ ingentes exortæ, quibus Glogovia obsessa & expugnata Corvino cessit an. 1489, sed MATH. A mortuo hic à VLADISLAO REGE ejectus est. Vid. Curæum loc. c. qui bellum Glogoviense fufius edit.

juxta auxiliares ac hostes oberant. Hæc habui, quæ de SILESIA summam referam: una superest urbs WRATISLAVIA, quam seorsum reliqua voluminis parte memorandam reservavi, quam nunc domum ingrediemur.

Cum apud nationes non adeo remotas à nobis in colloquio, qualia solent inter familiares fieri, incidisset aliqua SILESIAE nostræ mentio, & ibi quidam negarent, se unquam ejus Regionis vel nomen audisse, non equidem potui æquo animo ferre, non ignobilem terram sic etiam finitimis ignorari, ut ne nomen quidem ejus nossent homines, non omnino à litteris abhorrentes; spopondi tamen statim aliquid me scripturum, quantum mei vires suppetere ingenii, unde notior fieret; id vero otii penuria hucusque sum coactus differre: nunc igitur animo paulo tranquillior ea præsto, quæ pietas & amor patriæ magis, quam ulla eloquentiæ confidentia, suadet. Nomen ipsum terræ hujus (ut inde potissimum ordiamur) videri potest esse deductum, siquidem SILESIA vocaretur, à malo, quod SLE lingua Sarmatica dicitur, quæ est hic, ut in confinio Germaniæ permixta, vel quod perfectiores, qui hanc terram primi insedere, fuerint, quos malos quasi perniciores ad injurgiam vocant, vel quod ager sterilis esset, & nimis invidiosus, quem & ipsum malum & malignum appellant loquendi consuetudine: doctiores, & quibus ista sciscitari curæ est, putant, & SLESIAM quondam vocatam, & à flumine SILESO nomen esse sortitam, non ita magno & undoso, sed qui limites POLONIÆ MINORIS non longe à Bânsino in Bithum euntibus determinant; verum tamen ea quoque est opinio: nam Sarmaticum voca-

bulum, quo nunc illud appellatur, parum convenit, unde nunquam autem sic vocata, neque enim certi quicquam intacta vetustate & litterarum ignoratione sciri potest. Fine eam habere constat Ortum versus minorem quam diximus POLONIAM, quæ Metro- poli & Regia sede Cracovia se jactat: Meridianam fere plagam jugum à BOEMIA montanum & continuum ambit, nisi quod ad brumalem Ortum, ubi montes intermittunt, MORAVIA, cujus urbs est Olomucium, & PANNONIÆ superioris parte eam definit, illic definit in angulum, quem hinc MORAVIA inde POLONIA in cuneum cogit, qua iter est in PANNONIAM: Septentrionale latus ejus omne POLONIA major, in qua civitas POSNANIA præeminet, includit: Ad Occasum partim MARCHIA, partim LUSATIA, cujus & Hexapolis pars est, protenditur. Certiores limites, quibus à finibus discernatur, non satis nobiles habet, præter silvas & montes; nam flumina nusquam perpetuo separant, ideoque non paucis locis (haud) confilii sunt, maxime sicubi extrema quædam oppida in finitimorum ditionem principum concesserunt, ut Sagana, Glocium, Crosna.

Terra in universum ferme plana, nisi sicubi jugum à montibus Boëmicis, qui latus, ut diximus, australe cingunt, porrigatur, unum, quod in mediterranea longius extenditur, MONTEM SEQUACEM sua lingua vocant, cui & ejusdem nominis oppidum subjacet: Sequacem autem cognomen obtinuit, quod quocunque proficiscentes prosequi videatur, alterum iterum minus, cui arx infidet, Grotesburgum. Præter hæc perpetua tenet planities, ea fluminibus, quæ in Boëmicis fere montanis scatent, tota irrigatur, maximo
omni-

omnium ODORA, quem credunt VIADRUM à Græcis Cosmographis nominari.

Is oritur in MORAVIA non longe ab Odera oppidulo, circuitisque montanis, qua POLONIAM versus plana sunt, SILESIAM mox etiam novus apprehendit, longius deinde placidus utique, ut in æquali & librato alveo devolutus, multas colligit sed ignobiles aquas è montibus passim corrivas, vadofus tamen adhuc, & navium minime capax, dum partem SILESIAE, quæ lingua utitur Polonica, perlabitur; post ubi RATIBORIUM, Crapicium & Oppolium reliquit, & BREGÆ propinquat, NISSAM ratium capacem fluvium recipit, augefcitque non mediocribus incrementis; hinc Brigam, Olam, WRATISLAVIAM, Steinam, Glogoviam præterfluit; tum SILESIA egressum MARCHIA excipit, quæ præter Francofurdium & Stettinum in Oceanum Germanicum emittit. Grandis admodum & tumidus, ut inter fluvios GERMANIAE maximos numeretur, & quamvis tantus fit, devectionibus tamen saltem onerariarum navium intra SILESIAE fines nusquam servit, & hoc propter moles & aggeres frequentes, quibus eum accolæ frumentacearum molarum causa instruxerunt, maxime WRATISLAVIENSES, qui in multos alveos intra suam urbem divisum nusquam patiuntur otiosum defluere, afferentem eis miram lignorum copiam è sylvis, per quas altissimas ubique labitur: ex his autem, quæ eo devehuntur, lignis, non sunt illa tantum, quæ ignes alant ut cremenicia, quamvis ea sint plurima, sed & variæ materiæ, plurimum quernæ, trabes & tigna, & sublices, quibus machinæ, propugnacula, pontes, domus & tecta fiant, quibus ripæ fluminis,

fossæ quoque & portæ muniantur: nam & in crassas & fortissimas tabulas maximæ quæque trabes finduntur, aliisque multis usibus accomodantur, ut feratur hæc sola civitas sex millia nummorum aureorum in ligna quotannis impendere. Sunt alia præterea minora flumina, inter quæ NISSA à montibus præter Glocium & ejusdem nominis insigne oppidum defluens, Odera non longe à Surgeſto recipitur: BOBERUS quoque, locoque longe diverso, ab eisdem tamen ortus, montibus Leonopolin Boleslaviamque præterlapsus, & ipse in Oderam propè Crosnam exoneratur. Hi nisi pontibus non transeuntur: minor his RIVUS CATTORUM, sed torrentior, qua Lignitium abluit, segnior quam vocant Suidniciam aquam, verum nimio incremento inundans, etiam Weida, quæ per humillimas quasque planicies, profundus tamen & minime vadofus serpit; OLA vero & ipse piger ab oppido ejusdem nominis WRATISLAVIAM deductus, fit utilissimus urbi, molas aliquot rotat, & recepta parte Oderæ veterem urbem circuitu suo claudit, ubi & multis pontibus est pervius, & altis ripis egregie munitus, ne posset inundans ædificia percurfare. Est & LOHA fluvius incrementi satis iusti prope WRATISLAVIAM. Habet & amœnissimos & piscosos amnes hæc terra, ut eum, qui præter Suidniciam fluit, & qui Lignitium interfecat, item qui NISSAM duplici rivo permanat, quique limitem Lusatium discriminat, QUISSUM nomine, plurimos & in Polonica Silesia sed nobiles: Habet etiam lacus, sed raros, ut eum, qui ad SUIBESUM est, etiam quem in monte Gigantum ajunt fundo carere, nec minora lacubus vivaria & ea quidem multa, piscinas etiam amplissimas ac passim (per) totam provinciam magno labore non sine arvo-
rum

rum damno effossas, quæ terram reddunt piscium divitem, proventusque prædiorum faciunt uberiores. Cæterum ager omnis frugum ferax, nec minus leguminis, cujus omne genus abunde producit. Vitis adhuc impatiens, aut ficubi nutrit acerbum succum germinat, præterquam ad Crosnam, unde vina, quibusdam peregrinis non cedentia, in proximas etiam regiones avehuntur. Sed non absunt prata pascendis idonea pecoribus, ut magna parte (pro) indigentia carne sint homines contenti: Arbores hortenses fructuum magnam copiam ferunt, ut subinde alius alii, novus veteri tanquam recidivus per totam æstatem totumque autumnum succedat; silvestres, quæ fere quercus sunt, ad Odoram natæ (quod genus arboris flumen ubique gignit) glandem suis abunde ministrant, & copiam ligni plurifariam, afferunt & latissimam pinguemque venationem amplissimæ sylvæ, unde capri, cervi, damæ, lepores atque id genus feræ, ursi quoque, sed ex montanis sæpius, è quibus & volucrum autumnus præsertim tempestate, perdicum maxime, turdorum & cothurnicum ingens numerus: Panis è tritico fit ut non alter, sic neque candidissimus, nisi quem è similagine purgata in molis à furfure aliquanto tene-riorem conficiunt: potu decocto utuntur civitates, quædam ex tritico, quædam ex hordeo, nonnullæ ex utroque, ita ut certam lupuli mensuram, certam aquæ misceant, adeo non sine arte, ut inveniantur ejus decoctionis artem professi, quibus pretio locatur facienda. In majoribus urbibus WRATISLAVIÆ potissimum vinum habent adventicium ex Hungaria, AUSTRIA, Moravia, ex his pretiosius ab Italia usque peti- tum, nonnullum & à Rheno, quod caupones vendunt; habent & quam aliunde advehunt, & publice vendunt

cerevisiam, sic potum vocant coctum, quo non minus quam vino plebs urbana similiter & rustica inebriatur.

Terra in universum longior est quam latior, à fine LUSATIO ad minorem POLONIÆ limitem * quadraginta prope magna colliguntur milliaria, (quæ idcirco magna voco, quod unumquodque quatuor Italica complectitur) si vero velles in Tessinensem angulum flectere, reperire quinquaginta & eo amplius poteris. Latitudo vero BOEMICIS montibus, quos meridionale latus omne prætexere meminimus, ad majoris POLONIÆ fines ferme dimidium spatii superioris obtinet. Duæ nationes ut moribus ita loco separatæ hunc inhabitant, cultiorem, quæ ad occasum & meridiem spectat, Alemanni, sylvestriorem & incultam malignamque ad ortum & septentrionem ** POLONI tenent; has Odera dividit certissimo ab Nissa flumine recepto limite, ut etiam civitates, quæ citra sunt, Teutona, quæ ultra, Polona frequentius utantur lingua: Videas maximam utriusque populi differentiam, ut hi *** agrestes, rudes, nullius industriæ, nullius ingenii, habeant in pagis ac vicis tuguria luto lignoque sine arte compacta, raras mœnibus incinctas urbes; nostri contra, tanquam ab occasu serperet humanitas, cultiores vita, moribus industrii, perniciores ingenio, munitas habent urbes, ædificia plurimum coctili laterculo structa, commerciorum peritiores & mercaturæ gnari, qua civitates suas similiter auxerunt, similiter ornaverunt.

Gen-

* Quæ communis & aliorum sententia est: vid. Silesiogr. Renovat. cap. II. §. 4. in notis.

** Silesii puto, qui Polona fantur lingua.

*** Nostra vero tempestate nec his cultus deest.

Gentem ergo nostram, quam diximus, uti Teutona, quæ hujus terræ dimidium tenent, advenam credimus, & hujus partis occupatorem, vel quæ paulatim huc confluerit, vel quæ lucrum de finitimorum commerciis secuta sit, unde pretiosæ pelles, bonum, eorundemque pecorum, ceræ, mellis, sevi, plumbi vis ingens, hac re plures indies allecti sedes hic positas excoluerunt: Invitantibus etiam principibus, qui vel WRATISLAVIÆ vel LIGNITII Regiam habentes POLONIÆ late imperarunt. Et Polonos autem totam olim SILESIAM habuisse præter argumentum linguæ, quæ adhuc bonam ejus partem obtinet, ostendunt principes, quos inscriptiones conditorum ab eis templorum Polonos fuisse produnt, indicant finitimæ nationes, BOEMI, SARMATÆ, LUSACII, quæ omnes in Vandalicum idioma consonant, declarant oppidorum vetera nomina, quorum BREGAM quasi ad ripam suo vocabulo, Strigoviam quasi Stregoriam à tribus proximis oppido collibus dixerunt: sic JAU-RUM, sic alia plura, hinc & VRATISLAO & BOESLAO Vandalicis nominibus vocatæ urbes extant. Vandalicam linguam hic eam appello, quam & Slavonicam dicunt, communem BOEMIS, Slavis & POLONIS, aliisque remotioribus Scythis, quanquam BOEMI malint Schavorum, POLONI Vandalorum origine gloriari. Certum quidem, illos à Slavis Illyriciis oriundos in GERMANIAM advenas accessisse, hos autem Sarmatiam tenentes (an semper habuerint incertum) in POLONORUM nomen à planitie terræ, quam possident, transisse: sed & istud dubitatur, num quandoque GERMANI priores hic habuerint, expulsi que paulatim redierint, argumento quod ad Oderam & ultra Ptolemæus GERMANIAM extendit, etiam quod

POLONI O-
LIM POSSES-
SORES:

QUI NAM
ANTIQUIL-
TUS:

quod plerique MARCOMANNOS eos fuisse, qui hodie MORAVI dicuntur, putant, juxtaque QUADOS addunt Historici. Nec alia MORAVIS ad Boream junctior natio saltem Germanica quam SILESITANA: Nostros eam ob rem † QUADOS dicere placuit, quibuscum fuit M. ANTONINO ROMANO IMPERATORI Transdanubianum bellum, nisi quis Marignos & Burios potius existimet, quos scribit Tacitus Marcomannorum & Quadorum terga clausisse, & Suevos cultu sermoneque retulisse: neque enim credo Gothinos & Ofos degenerem gentem, ut quæ peregrina lingua vel gallica vel pannona usa est, fuisse, cum ab his utrisque & absit longissime & tributum passa sit nunquam, sed late finitimis imperaverit, cum sub DUCIBUS bonam POLONIÆ partem tenuit.

DUCES:

DUCES autem qui fuerint, vel quo profuerint Ordine, tametsi foret utile memoratu, tamen à proposito, quo tendimus, sine nostram narrationem nimis abduceret, unum & alterum nominasse à re nostra non erit alienum: * CONRADUM, cujus opus est oppidum BREGA, magnificum similiter ac prudentissimum principem, ** HENRICUM item BARBATUM, qui Poloniam bello quatiens ad Rutheniam usque penetravit strenuum juxta ac religiosum, S. HEDWIGIS, quæ in divos est relata, maritum, cujus filius adolescens impiger & fortis sub IRRUPTIONE TARTARICA prælio occubuit. Fuit autem *** Tartarorum gens

IRRUPTIO
TARTARI-
CA:

† De Quadis, & Buriis in Regno Vanniano Cap. I. & II. egimus.

* Vladislai II. Fil. Boleslai Alti fratrem an. 1179. sine prole defunctum.

** Vid. Sect. I. Cap. 5. Lemmat. Hist.

*** Causam irruptionis ex vita S. Hedwigis MSta Pohlius in Annal. MStis ad an. 1240. hanc fuisse prodit: Tartarorum Regis conjugem, cum peregrinas terras Marito concedente inviseret,

gens Scythica ab extremis aquilonis finibus progressa, quæ Hoccota REGE Caucasias Pilas, quibus fuerat antea seclusa, perrupit, lateque deinde sub tribus Ducibus multas Asiæ regiones Europæque inundavit, quorum † Bathus in septentrionem cum exercitu flexit, Boniathaque Turcorum Rege victo per Jasides UNGARIAM & POLONIAM invasit. Ab Ungaria Rex depulsus in Moraviam fugit, regnum cæde hominum pene exhaustum, cum neque sylvæ nec arces quenquam tegere possent, usque adeo cunctis partim vi partim fraude subactis. Sed & per Poloniam impune grassatus Tartarus in SILESIAM descendit, ubi multorum vicinorum principum aggregatis armis SILE-SITANUS DUX hosti fit obviam, vincitur tamen barbarorum impetu, qui cuncta more torrentis involvit; cæsus ibi est & †† Marianorum militum Magister, qui ex Prussia subsidio venerat. DUCIS caput abscissum lanceæ præfixum circum LIGNICIAM arcem portatum est, ut vel desperationem deditionemque timidis vel dolorem constantibus exprimeret. Neque tamen id adeo magno dolori matri HEDWIGI adhuc superstiti fuit, ut quæ olim hoc futurum, filiumque pro fide moriturum cognoverat. Tumulus ejus & Magistri Ordinis Marianorum in æde Minoritana S. Jacobi,

Cc   quam

spe prædæ ad Novum Forum, quarto ab urbe nostra lapide, interfectam fuisse, quod cum virgines quædam ex ipsius comitibus domum aufugientes Regi cædem nunciassent, illum vindictam summis. Sed quod ita fabulam redolet, hoc tamen verum habet, Tartaris ex Silesia recedentibus unam ex primoribus foeminis vel Batti vel Petæ uxorem occisam fuisse, cujus spolia avorum nostrorum memoria Neoforum ostentabat. Adde Schulzium in monumento gratitudinis HENRICO II. PIO erecto.

† Quem Battum alias vocant: Vid. Dubravium XVI. Hist. Bohem. & Bonfinium. Ipsum in Silesiam non descendisse, sed Petam misisse, egregie Schulzius l. c. demonstrat.

†† Erravit hic Stenus noster cum aliis, qui inscriptione recentiori, quæ ad Henrici Pii tumulum in æde S. Vincentii extat, decepti, Popponem ab Osterna prælio hoc interfuisse & occisum tradunt, obstante temporum ordine, qui magistrum hunc an. 1253. electum, & an. 1265. diem suum obiisse docet. Adde Miscellanea Gentis Schaffgotsch p. 103.

quam ipse exstruxerat, VRATISLAVIÆ visitur. Gentis impetus, quanquam creditur ab indigenis hoc non incruento prælio, & oppressa in NOVO FORO cum comitatu suo Bathi Ducis uxore, retardatus aliquantulum, non tamen omnino quievit, donec in AUSTRIA in trajectu fluminis Dravæ aut (quod magis credo) Danubii, vorticibus aquarum Bathus absorptus est, exercitusque retro ad Euxini littora rediit, unde hodie quoque Rhuteniam, Poloniamque & Lithuaniam infestat.

Cæterum SILESIA post eam cladem & DUCIS interitum cœpit paulatim per partes pluribus occupari * Principibus, atque ita PRINCIPATUS, quos & DUCATUS vocant, multi facti sunt, donec non indigenæ tantum, verum etiam advenæ, crescerent Principes, omniaque distraherentur, quæ prius unum fuissent, maxime posteaquam REGNO BOEMIÆ accessit. Tradita vero aliquando, antequam REGNUM BOEMIÆ fieret, DUCI ejus ** BISITISLAO victo in conditiones fœderis ab Imperatore HENRICO ejus nominis altero, quo tributum inde auri XXX. argenti CL. Marchas penderet, anno ab nato CHRISTO tricesimo supra millesimum: Post annos demum quinquaginta sex in proprium jus sine tributo concessa est ab Imperatore *** HENRICO IV. VRATISLAO PRI-

* Etenim inter HENRICI II. occisi tres filios: Henricum III. Boleslaum Calvum & Conradum II. Silesia inferior fuit divisa: vide tabulam Genealogic. Ducum Vratislav. in appendice.

** Hæc ex Ænæ Sylvi Hist. Bohem. cap. 19. sed non an. 1030. verum an. 1038. accidit.

*** Hæc, quæ Cosmæ Pragenfis autoritate affirmantur, in dubium vocat Celeberr. Schurzfleischius de Marchia Misnenf. §. 3. in notis. Quidam addere libet: Repugnabat id prudentiæ Henrici IV. cui vel auctore ipso Monacho Pegaviensi potentia Vratislai suspecta erat, præsertim eo tempore, quo Germania ob Hermannii electionem in turbido statu versabatur. Adferunt vero nostra ætate ex autoribus aliis fide dignis, Henricum IV. omnino Vratislao Dignitatem Regiam, non hereditariam sed personalem concessisse Excell. Ludovici in tractatu de Auspicio Regum

PRIMO REGI BOEMIÆ ab eodem in Moguntiaco Conventu coronato, & quem TREVIRORUM ARCHIEPISCOPUS GILBERTUS etiam PRAGÆ inunxit, Regalibusque adornavit insignibus, Pragensis Ecclesiæ magnificum fundatorem. Qui post hunc fuere, SILESIAE quidem Jus, sed non itidem Regium titulum usurparunt, perinde quasi non provinciæ sed personæ datus esset, quoad usque primus ex Sueva Gente * FRIDERICUS IMPERATOR quasi denuo BOEMIAM in Regni formam redegit, ob egregiam operam VLADISLAI in bello adversus Polonos navatam, quam LABESLAUM Liguricius, ejus temporis & rerum gestarum FRIDERICI scriptor, appellat, ubi ait de Ratisbonensi Conventu, hoc quoque Conventu procerum Dux ille Boëmus fama Labeslaum quem nominat ob sua gesta fortiter & bello nuper spectata Polono, ex DUCE REX fieri meruit, gestisque potenti sceptrum manu, cinxitque novo diademate crines: protinus ad patria vestigia Rex novus urbes rettulit Italico partas sua robora bello. Meruit enim ex Italica expeditione & Mediolani expugnatione, cum Imperatore fortiter obita, non solum Coronam & sceptrum, Regni insignia, rubeumque leonem bifurcatæ caudæ in albi coloris clypeo, sed, ut latiores etiam fines & Regno dignos possideret, jussit præ-

Cc 2

ter

p. 66. & seqq. adde Mart. Hankium de Rebus Silesiorum cap. IX. §. 10. 11. 12. Silesiam vero Imperator Regi certe non ut jam suam (cum Cromero lib. V. de Polon. Rebus in Vladislao I. teste, uterque tum in omni Polonia ne tantillum quidem haberet, quantum pedis vestigio calcare posset) sed ut occupandam addidit.

* Radevicus de gestis Friderici I. lib. Lc. 13. ad an. 1158. In eadem Curia (Ratisbonensi) Dux Boëmorum Labezlaus, vir ingenio validus, viribus præpollens, consilio, manu, audaciaque magnus, cujus antehac industria, obsequii multa præcesserant experimenta, adeo ut ob merita sua omnibus charus esset, ab Imperatore & Imperii Primis ex Duce Rex creatur. An. 1158. suscepto itaque privilegio de usu diadematis aliisque regni insignibus latus revertitur, & ad Italicam expeditionem Rex pariter cum Imperatore fastu Regali profecturus accingitur.

ter † SILESIAM, LUSATIAM quoque cum Hexapoli & Marchionatu MORAVIÆ novo REGI parere: quæ regiones, ex quo CHRISTI fidem susceperant, Imperatori †† feuda fuere: Ex his vero omnium novissimi SILESITÆ ante annos ferme ††† ducentos, Imperatore OTHONE I. Adalberti Pragensis Archi-Episcopi, ipsius OTHONIS cognati, suafu prædicationeque erroribus exempti veram fidem receperunt una cum Polonis, cum etiam Ungari conversi sunt, ejus doctrina & miraculis moti, cum Rex eorum * STEPHANUS prior fidem CHRISTI amplexatus esset: Profecit tum recepta mirum in modum SILEZIA, ut ex agresti, rudi, barbara, & inculta fieret urbana, mitis, humana, cultior, & circa divina pietate multo ferventissima. Itaque pluribus, quæ pene in annos † nasce ***

† Autoris sententiæ de Silesia, Vladislao f. Wratislao Bohemorum Regi tunc addita, ansam præbuisse videtur Boleslai I. Ducis Vratislaviensis & Fratrum, autoritate ejusdem FRIDERICI in ditiones paternas, quanquam non omnes, facta restitutio, sed Bohemiæ nondum in Silesiam jus fuit, usque ad an. 1327.

†† Ducatum Vratislaviensem an. 1290. RUDOLPHUS I. Imperii feudum appellavit.

††† Ita MStum habet, sed errorem esse, & plura sane ab an. 965. ad an. 1508. intercedere sæcula, facile liquet.

* De Stephano hoc vid. Adrian. Regenvolschii Hist. Eccl. Slavonicar. Provinc. lib. I. cap. 2.

† Hic de Episcopatu aut Ecclesia opinor Stenum pauca quædam addidisse.

* *

Addenda.

*

Rem. Hist. Sect. I. cap. 3. §. 2. litt. g. in notis: post vocem: die Burck. hæc omissa sunt: Sed ex alio Anonymi MSto Silesiæ Chronico nuper cognovi, Casimirum Arcem quidem Regiam in Insula S. Joannis extruxisse, eam quam Tataři oppugnabant, cujus adhuc vestigia supersunt, sed non istam, quæ nunc Cæsarea audit, Patrum S. I. possessio est, & die Burck vocatur; hæc enim Caroli IV. opus fertur.

Rem. Hist. Sect. II. §. 3. litt. a in notis lege: ex Anna Henrici ultimi Ducis Javoriensis & Suidnicensis filia natus.

APPENDIX
DOCUMENTORUM
QUORUNDAM:
ET
RERUM VRATISLAVIENSIIUM
EX ROSITZIO.

I. GENEALOGIA DUCUM VRATISLAVIENSIIUM.

BOLESLAUS III. POLONIÆ REX † 1139.

VLADISLAUS II. SILESIE DUX. an. 1159. in
exilio defunctus:
conjux: ADELHEIDIS Imp. HENRICI IV. filia.

BOLESLAUS IV. MIECISLAUS III. HENRICUS. CASIMIRUS. II.

BOLESLAUS I. Altus: DUX SILESIE INF. &
VRATISLAVIENSIS. † an. 1201.
hæres fratris CONRADI I.
conjux. 1. WENCESLAVA ex Masovia.
2. ADELHEIDIS Sulzbacenfis.

CONRADUS I.
Lascogonus.
DUX SILESIE INFER.
† an. obiit an. 1179.

MIECISLAUS I. DUX. SILESIE SUPERIORIS.

(1) JAROSLAUS EPISCOPUS VRATISLAVIENSIS BOLESLAUS
† an. 1201. d. 22. Jan. antepatrem obiit.

Alga
virgo obiit.
(2) HENRICUS I.
DUX VRATISL. & INF. SILESIE † an. 1238.
conjux S. HEDWIGIS Merania Ducis filia.

Conradus
&
Joannes in
adolescencia defuncti.

ADELHEIDIS.
nupfit
DTPOLDO MARCHIONI MERANIE,

BOLESLAUS.

HENRICUS II. PIUS.
DUX SILES. INF. & VRATISLAVIENSIS
occisus in prælio à Tartaris an. 1241.
conjux ANNA Ottocari Bohem. REGIS filia.

CONRADUS CRISPUS
in venatione ex equo lapsus
interiit an. 1213.

Gertrudis Sophia & Agnes
Abbatissa Monast. Sanctimoniales.
Trebnicenfis.

HENRICUS III. DUX SILES. INF.
& VRATISL. † an. 1266.
conjux 1. JUDITHA ex Masovia.
2. AGNES septemvirâ Saxonici ALBERTI I. filia.

BOLESLAUS CALVUS
DUX LIGNICENSIS.
conjux
1. HEDWIGIS Henrici Anhaltini.
2. ADELHEIDIS Semborii Ducis Pomerania filia.

VLADISLAUS
Archi-Episcopus Salisburienfis
† 1270.

CONRADUS I. DUX GLOGOVIENSIS.
obiit. an. 1298.

HENRICUS IV. DUX SILES. INF.
& VRATISL. cogn. PROBUS.
† an. obiit an. 1290.

Hedwigis. HENRICUS V. & III. LIGNIC.
DUX SILES. INF. &
VRATISL. ex mœore obiit an. 1296.
conjux ELISABETHA Ducis Kalissensis filia.

BOLESLAUS III.
DUX SINDNICENS.
conjux BEATRIX Ottonis Longi
March. BRANDENBURG.
filia.

Elisabetha conjux Ducis Premislai Polonienfis.
Gertrudis conjux Ziemoviti Ducis Masoviae.
Constantia nupfit Casmire Duci Cujavie.

HENRICUS VI.
DUX VRATISLAVIENSIS ultimus ex PIASTEA GENTE.
sine prole mascula defunctus an. 1335.
conjux ANNA ALBERTI I. IMPER. filia: vidua Hermannii II.
March. Brandenb.

BOLESLAUS III.
DUX BREGENSIS.

VLADISLAUS
DUX LIGNICENSIS.

ANNA
nupfit
OTTONI BRANDENB.
BOESLAO
DUCI FALCKENBURGENSI.
EUPHEMIA
CONRADO I.
DUCI OLSNENSI.
ELISABETHA
MARGARITHA
Abbatissa ad S. Clara.

II. DIPLOMA, quo JOANNES LUCENBURGENSIS,
BOEMIÆ REX,
DUCATUM WRATISLAVIENSEM REGNO
BOEMIÆ
illatum esse confitetur.

IN nomine Domini Amen. Fidelitatis nostræ dextram merito iis liberalius impertimur, in quibus fidei caritatisque sinceritas per amplius requiritur: Ex eo nos Johannes Dei gratia Boëmie & Polonie Rex, Comesque Lucenburgen ad memoriam sincera pietate revocata, quam nobis Illustris Princeps Dominus Henricus Dux Slesie & Dominus Vratisl. præ cæteris amicis suis exhibuit, propter favorem & fiduciam quam ad nos toto corde gessit, & adhuc gerit, adeo quod totam Terram suam Vratisl. eo Jure sicut eam ipse habuit & possedit ad manus nostras, virium compos suarum, voluntarie resignavit, ob commune terræ suæ commodum & honorem, discretis & constantis fidei viris nobis quam plurimum dilectis feudalibus, consulis, juratis Scabinis Vratisl. ac aliarum civitatum ejusdemque terræ totius Incolis universis, bona fide omnique sine dolo per præsentem damus, promittimus publice & spondemus, quod idem ingenuus Princeps amicus noster dilectus D. Henricus Dux Slesie & D. Vratislav. cui ex debito eandem tenemur fidem quam nobis, debet esse totius vitæ suæ temporibus & permanere civitatis Vratislav. aliarumque civitatum, castrorum, oppidorum, villarum, vasallorum, atque totius Terræ Vratisl. verus cum plena potestate Dominus & non alter, videlicet cum Titulo, Autoritate, dignitate, utilitatibus, proventibus, perceptionibus, exactio-
nibus, pertinentiis, feudo, Judiciis, jure patronatus suo-

rum

rum omnium beneficiorum ecclesiasticorum & generaliter cum omni Dominio & Jure nullo penitus excluso quibus hucusque usus est, veluti ex paterna successione prædictam suam terram post divisionem cum Fratribus suis Magnificis Principibus Ducibus Slesie, Boleslao Brigenfi & Vladislao Legnicensi Dominis habitam tenuit annis pluribus & adhuc tenet, solo homagio per prædictos cives ac fideles suos Vratisl. feudales nobis hæredibus ac successoribus nostris Boemie Regibus semper reservato: ita quod nullum debeant habere Dominum verum, quam diu vixerit eundem fide firma adjicientes certo & voluntario ex promisso, quod si tempore succedente D. Henricus Dux per nos & hæredes nostros vel per quoscunque legitimos successores nostros Bohemie Reges quod absit ex quocunque proposito & occasione à Terra ejus Vratisl. ejus juribus & dominio, prædictis quibuscunque censeantur nominibus attentatus fuerit, alienari, transponi, aut quocunque modo ab ea transmutari, etiamsi de hoc nostras, hæredum nostrorum, & successorum nostrorum Regum Bohemie receperint litteras speciales, ex nunc prout ex tunc libera electione sæpe dictis feudalibus civibus ac aliis prædictæ terræ Vratisl. incolis præcipimus firmiter & mandamus, quod hujusmodi mandatum, quemadmodum eorum fidei bene convenit, & honori reputare debeant irritum & inane. Etiam si quodcunque feudum suo tempore vacare contigerit, illud à nobis debet suscipi, sed idem D. Dux Henricus præfatus debet habere conferendi ipsum plenariam potestatem. Insuper si aliquas nostris cum inimicis guerras inierimus, tunc omnes munitiones prædictæ nobis tunc debent & omni tempore aperiri, sic tamen quod dictarum munitio- num dictus Dominus Henricus quietus maneat possessor vitæ suæ temporibus sicut prius. Ut igitur per nos hæredes nostros atque nostros successores legitimos Reges Bo-
hemie

hemie omnia præmissa quælibet postergata contradictione in violabiliter observentur, & ne ex aliqua occasione publice vel occulte quoquo modo contrarium attentetur, præsentibus dedimus litteras nostro majore munimine consignatas. Actum Vratisl. præsentibus spectabilibus & nobilibus viris fidelibus nostris dilectis Gotfrido de Limmingen & Georgio Gresuto comitibus: Hincone Becca de Duba, Burggravio Pragen: Henrico de Lypa juvene: Ottone de Berca: Benissio de Vartenberg: Heinemannno de Duba dicto de Narhord: Henrico de Lichtenberg: Arnolfo de Bittingen & Henrico Bavaro de Bopardia & aliis quam pluribus fide dignis. Anno Domini 1327. proxima feria post diem palmarum.

III. Transactione Trencinenſi an. 1335. ex voto
confecta,

omne quicquid ea continetur * præsentibus
litteris ratum habet

CASIMIRUS.

CASIMIRUS DEI gratia Rex Poloniæ &c. &c. &c. &c.
universis præsentibus litteras inspecturis salutem & notitiam subscriptorum. Salus, Vita, & perennis Tranquillitas, benedictio pacis irradiata claris fulgoribus per Orbis
Dd cla-

* Damus has ex Balbino Litteras, quas Lubienſius Eccleſiæ Plocenſis Antistes in dubium quidem vocare auſus eſt, inde tamen hoc, ſi aſſent, monuit, ſine Procerum Regni conſenſu CASIMIRUM eas edere haud potuiſſe: aliud tamen Transactione Trencinenſis docet, cui tot Palatini ad hoc negotium ablegati ſubſcripſerant, de quibus non ſine omnium culpa affirmandum eſſet, eos de conſenſu reliquorum haud fuiſſe certiores: Neque ſi quid contra Transactionem hanc armis Polonorum tum peccatum & Sileſiæ dentum eſt, uti de urbibus quibusdam conſtat, id omnem Transactionem dirimit: præterea Duces noſtræ provinciæ, ſui ſemper Juris, nunquam Vaſallos Regni Poloniæ fuiſſe id arguit, quod ſe hæredes Poloniæ dixerint: quis vero Holſatiæ Duces, dum ſe Norwagiæ hæredes ſcribunt, Danici Regni Vaſallos vocabit? Plura qui meæ ſententiæ argumenta cupit Clar. Schurzſleiſch. Diſput.

clarius refulget Climata, dum Regnorum subditis & Terrarum Incolis providetur de commodis & inter principes desiderata gratiæ unio, ac indissolubilis charitatis fœdera gratiosius amplexantur, cum ita, sicuti status præcedentium temporum demonstrat, inter Magnificos Principes, Dominos JOANNEM Boëmiae Regem & CAROLUM ipsius primogenitum Marchionem Moraviæ Illustres, fratres nostros charissimos ac progenitores & prædecessores ipsorum parte ex una, nosque ac progenitores nostros parte ex altera nonnullæ seductiones, afflictiones & multiplices calamitates, cædesque personarum ac rerum hinc inde per tempora agitata noscuntur, ac damna perpetrata, propter quæ & Regnorum & terrarum gubernacula utrobique gravia pertulere dispendia, & jacturas innumeras quotidie habuerunt: nosque his tot & tantis cupientes salutare obviare periculis & eis finem imponere salutarem affectantes, attentis affectibus cum jam dictis Dominis Rege & Marchione firmam ac perpetuam amicitiae gratiam, ac fraternæ dilectionis vinculum irrefragabiliter colligare, in hoc votis eorum & nostris satisfaciens libenti animo recognoscimus, dicimus & publice protestamur nos in Magnificis Principibus, Dominis Ducibus Boleslao Legnicensi & Bregensi, Henrico Saganensi & Crosnensi, Conrado Olsnicensi, Joanne Stinaviensi Silesiæ Ducibus: nec non Bolkone Oppoliensi, Bolkone de Falckenberg, Alberto de Streliz, Wladislao Teschinenti Ducibus, Wladislao Cozleni & Butensi Principe Masoviæ Domino in Plotzk, Leskon, Ratiboris, & Joanne Osviciensi Ducibus, & Vassallis eorum cum ipsorum Ducatibus & Dominiis, terris, districti-

---

Histor. XIX. §. 23. legat relegatque. Id tamen confitendum, nunc opus haud esse Silesiæ, quin litteris his sese defendat, cum Compactata ipsam inter & Poloniam an. 1677. edita extant, (de quibus sub LEOPOLDO M. egimus) quæ perpetuam inter utramque Pacem constituunt.

strictibus, jurisdictionibus, pertinentiis, metis, appendiis, limitibus antiquis quibuscunque nec non civitatibus WRATISLAVIA & Glogovia cum districtibus, limitibus, affini-
bus, & pertinentiis earum universis, nullum Jus, proprie-
tatem vel dominium, possessionem aut titulum habere aut
habuisse, competere vel competiisse aliqua in eisdem, pro-
mittentes ipsos Dominos Regem & Marchionem, aut hæ-
redes, cohæredes vel successores eorum super prænomina-
tis Ducibus & Ducatibus eorum seu etiam civitatibus
WRATISLAVIENSI & Glogovienfi cum pertinentiis suis,
per nos vel hæredes, cohæredes & successores nostros, aut
alios quoscunque nullo unquam tempore impedire, mo-
lestare, vel impetere, nec Duces ac Ducatus ipsos, & ipso-
rum pertinentias, nobis aut hæredibus nostris vendicabi-
mus, aut etiam assumemus in ipsorum Regis, Marchionis
vel hæredum eorum præjudicium vel gravamen: quinimo
placet nobis, & optime favemus eis, in eosdem renun-
ciantes insuper & cedentes pro nobis & hæredibus, cohæ-
redibus & successoribus nostris omni juri, actioni, quæ-
stioni, proprietati & titulo in perpetuum, si quæ nobis aut
hæredibus vel successoribus nostris competeabant, compe-
terent vel competere possent, quomodo libent in futurum:
promittentes etiam sub fide præstiti juramenti, tactis sacro-
sanctis Evangeliiis, & nihilominus sub pœna excommu-
nicationis prolatae sententiæ, contra hanc nostram renun-
ciationem, cessionem & promissionem, aliqua actione,
impetitione, suggestionem, studio, ingenio, jure, facto at-
que verbo nequaquam venire, non obstantibus aliqui-
bus pactis, pactionibus, statutis, reformationibus, ordi-
nationibus, consuetudinibus, præscriptionibus, conventio-
nibus, munimentis, indulgentiis, privilegiis vel litteris
Apostolicis, Imperialibus, vel aliis quibuscunque scriptu-
ris impetratis seu impetrandis in posterum: nec non Ju-
ri.

ribus quibuscunque tam Juris Canonici quam Civilis, aut etiam Municipalis sub quacunque forma verborum & prolatione conceptis vel in posterum concipiendis: Et etiam si talia forent, in quibus de verbo ad verbum specialem & expressam oporteret fieri mentionem. Quæ omnia & singula & quodlibet eorum cassa & irrita, vacua, inania esse & intelligi volumus, nulliusque fore efficaciam penitus & momenti: ipsis etiam ex certa nostra sententia per omnia derogamus, in quorum Testimonium omnium atque robur perpetuum præsentis scribi fecimus, & nostrorum sigillorum munimine roborari. Datum Cracoviæ in octava purificationis B. Mariæ virginis, Anno Domini 1339.

IV. EXCERPTA QUÆDAM RERUM VRATISLAVIENSIIUM,

ex

*ROSITZII CHRONIC. ET NUMERO EPISCOP.
VRATISLAVIENSIIUM MSto.

*

Incipiunt gesta:

Maritus S. Hedwigis in Silesia.

An. D. (a) 1237. ☉ Dux Henricus cum barba Maritus S. Hedwigis, Dux Legnicz. sepultus in Trebniz.

(a) Obstant Dlugossus, Michovius alique, qui eum an. 1238. d. 19. Martii Crosnæ diem suum obiisse testantur.

Filius S. Hedwigis.

An. Dn. (b) 1247. Dux Henricus Filius S. Hedwigis occisus fuit à Tataris in Wohlstatt prope Legnicz.

(b) Prælium an. 1241. gestum est.

Hen-

* Sigismundum Rosizium, obscuri alias nominis scriptorem, in lucem primus Clar. RINGIUS Gymnasii Magdalenæ Professor revocavit, & de Opere ejus Specin. II. Miscell. liter. de quibusdam ineditis Histor. Silesiæ Scriptor. no. I. differuit; hinc cum Res VRATISLAVIÆ Sæc. XV. gestas curatius edat, & memoratu digna habeat Autor, placuit excerpta quædam A. L. offerre, quæ Turbines Tempestatesque sub Georgio PODIEBRADIO exortas describant, & fata illius Sæculi coarvo Testimonio illustrent. Desinit Chronic. an. 1470.

Henricus III.

An. (c) 1267. Obiit Henricus III. Dux Silesiæ.

(c) Dlugossius aliiq̃ue an. 1266. ponunt.

Henricus Dux Largus.

An. Dn. 1290. in Vigilia Johannis Baptist. ☉ Dux Henricus

(d) Largus.

(d) Aliis Probus.

Henricus Dux & Dominus Wratislaviensis.

An. Dn. (d) 1292. captus fuit Dux Henricus Dominus Wrat-
tisl. in Stoba Balnei per Ducem Glogoviensem.

(d) Dlugossius hoc ad an. 1293. refert.

Henricus ultimus.

An. Dn. 1335. ☉ Henricus Dux ultimus Dominus Wrat-
laviensis.

Carolus Rex venit Wratislaviam.

An. Dn. 1348. Dux Carolus Romanorum Rex intravit Wra-
tislaviam, & fuit honorifice susceptus per Episcopum
Wratislaviensem.

Turbæ VVratislavienses:

An. Dn. 1406. in Profesto Exaltationis S. Crucis Communitas
Civitatis Wratislaviensis violenter aperiendo Prætorium
destituit antiquos Consules & novos instituit, videlicet
Nicolaum Lemberg, Petrum (e) Stronchen, (f) Dominick,
Gabrielem Prewse, Petrum Strelen, Nicol. Neukirch.

(e) Forte Storchen. (f) Melius Dönnigk.

Iterum VVenceslaus destituit Consules.

An. Dn. 1408. in die sanctorum Crispini & Crispiani Wen-
ceslaus Rex destituit antiquos Consules & novos instituit
videlicet Joannem Pezeler, Johannem Banck, Nicol.
Ferckel, Nicol. Wernoth, & Joannem --- (g) qui solum ad
diem S. Barbaræ permanserunt; nam eodem die in lo-
cum ipsorum ipsos restituit.

(g) Nomen proprium in MSto deest.

Interfectio Consulium VVratislaviensium.

An. Dn. 1418. in die S. Arnolphi, quæ fuit Feria tertia post Dedicationem Ecclesiæ S. Elifabeth, communitas civitatis Wvratislaviensis magno cum impetu irruit super Consules, Prætorium violenter aperientes, ac sex de Consulatū videlicet Joannem Sachs, Henricum Schmidium, Nicol. Freiberg, Nicol. Feistling, Johannem Stiller, Nicol. Neu-marck decapitantes, & septimum, videlicet Joannem Megerlin, qui fuit de communibus, de turri præcipitantes. Sigismundus Rex venit VVratislaviā.

An. Dn. 1420. in vigilia Ægidii circa secundam horam noctis Sigismundus Ungariæ Bohemiæque Rex venit Wvratislaviā, qui in die Translationis S. Wenceslai, quæ fuit feria secunda post Reminiscere, cæsiōnem, in Consulibus anno decimo octavo factam, crudeliter vindicavit. Nam eodem die viginti tres ex Mechanicis decollari fecit, multosque de civitate expulit, & aliqui evaserunt, quibus ipsorum bona recepta sunt.

Primus Ingressus Hussitarum in Silesiam.

An. Dn. 1426. Hussitæ pessimi hæretici venientes de Bohemia feria sexta ante Dominicam Cantate acquisiverunt oppidum Lauben, interficientes multos tam sæculares, quam scholares, recipientes multa spolia, exurentes oppidum recesserunt. Item altera die exusserunt oppidum Goldperg, capientes spolia.

Secundus Ingressus Hussitarum.

An. Dn. 1428. Hussitæ venientes de finibus Ungariæ intraverunt Silesiam in die S. Gregorii vastantes plures civitates, villas, castra, monasteriaque, scilicet superiorem Glogoviam Sabbatho post Gregorii, Casimir, Falckenberg, facientes magnam stragem, & interficientes multos homines de communibus feria quinta post Lætare ante Missam, civitatem Ziegenhals, Weidenau, Patzschke, Sabba-

batho ante Judica, Cameneck, Heinrichaw, Franckenstein, Bregam, Feria sexta ante Palmarum, Canth, Neumarck, Hagenaw Sabbatho ante Jubilate, interficientes captivosque abducentes multos tam nobiles quam ignobiles, Clericos quam Laicos, comburentesque plures, multique nobilium tunc temporis (h) pacificaverunt cum eisdem hæreticis propter horrendos insultus ipsorum.

(h) Idem antea Stenius noster: Eos ut invictos ab agris suis etiam magni Principes avertere pacta pecunia satis habebant.

Huffitæ pessimi fuerunt ante VVratislaviam.

Eodem Anno in die Sanctorum Philippi & Jacobi Huffitæ fuerunt ante Wratislaviam, frangentes Imagines novæ Capellæ, comburentesque Dotem S. Nicolai & plures domus, pernoctantes circa molendinam Knopfmühle usque ad quintam horam: Inde recedentes combusserunt multas villas circa Wratislaviam & Strelen, abducentes innumerabilia pecora & spolia.

VVratislavienses obtinuerunt Olaviam.

An. 1429. in Festo S. Anthonii Wratislavienses obtinuerunt Olaviam, tempore noctis, interficientes ibidem multos Huffitas, implentes fontes cum eisdem.

VVratislavienses ante Nimptsch.

An. 1430. Wratislavienses cum Suidnicensibus jacuerunt ante Nimptsch cum magna potentia, sed recefferunt nihil proficiendo: Eodem anno ego Sigismundus Rosiz recepi ordinationem in Quadragesima & cantavi meam primam Missam Dominica Misericordias Domini in Ecclesia B. Mariæ virginis in Arena Vratislaviæ.

Prostratio Huffitarum per VVratislavienses.

Eodem an. 1430. in die sancti Egidii prostrati sunt Huffitæ per Wratislavienses prope Schweidniz, interficientes

ut

ultra LXXX. recipientes iisdem equos, & abducentes quadraginta quatuor.

Obtentio Mönsterberg.

Eodem anno in die nativitatis Mariæ Wratislavienses cum Nissenfibus obtinuerunt oppidum Monsterberg, frangentes castrum ibidem.

Detentio Nicolai Altzenau.

An. 1431. die XVI. mensis Aprilis, quæ fuit feria sexta post Misericordias Domini, fuit captus atque Vratislaviam ductus Nicolaus Altzenau, & statim in quatuor aciebus civitatis proclamatus, quod castrum Ecclesiæ Vratislaviensis, (sed an. 1435. id Episcopus cum Nissenfibus recepit.) Ottmuchau Hussitis tradidisset: Idem die decimo nono mensis ejusdem decollatus fuit coram Prætorio Vratislaviensi.

Detentio Consulum Vratislaviensium in Strelen.

An. Dn. 1432. in die S. Trinitatis capti sunt Michaël Banck, Erasmus Pezeler, Laurentius Steinkeller, & Henricus Jenckwiz Consules Vratislavienses cum trecentis & dimidio C. equestribus in oppido Strelen per Hussitas, qui eos hinc inde (i) captos perduxerunt, in Silesiam posthæc Transoderanam versus Steinoviam, Olsnam, &c.

(i) Redibant ad suos an. 1434. Pezelero in Castro Homela interea defuncto.

Eodem anno in die S. S. Petri & Pauli Hussitæ combusserunt Monasterium Lubens, deinde oppida Winzig, Prausniz, Meliz. Item in die Visitationis Virginis Mariæ exusserunt Monasterium Trebniz, frangentes ibidem Imagines per S. Hedwigen comparatas, abducentes campanas & plumbum de tectis & spolia multa.

Fractio oppidi Nimtsch.

An. Dn. 1435. in die Innocentium Wratislavienses exiverunt ad rumpendum & frangendum castrum Nimtsch, quod & totaliter ruperunt & destruxerunt.

Ladislauſ Rex venit Vratiſlaviam.

An. Dn. 1454. in die S. Nicolai quæ fuit feria ſexta hora 21. Sereniſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Ladislauſ Ungariæ Bohemiæque Rex intravit Vratiſlaviam Civitatem ſuam & honorifice fuit ſuſceptus à Domino Petro Epifcopo Vratiſlavienſi & ſuo Clero prope Scholam Eccleſiæ B. Mariæ Virginis in Arena, ubi deſcendit de ſuo Equo, oſculaturque reverenter Sanctorum Reliquias, ivit pedeſter cum ſuis poſt Dominum Epifcopum in Eccleſiam, geniculando coram ſummo Altari ſub TE DEUM laudamus.

Decimo ſexto die Menſis Decembris hora 14. Wratſlaviennes præſtiterunt Homagium Ladislao Regi ſedenti in (k) Palatio, ad hoc ſingulariter in acie circuli prope forum ſalinum extructo, his verbis:

(k) Theatrum quoddam intellige.

Wir Bürgermeiſter und Rathmanne und die ganze Gemeine der Stadt Breslaw, geloben und ſchweren vor uns und unſere Nachkommen, daß wir von dem heutigen Tage allezeit getreu und gehorſam ſeyn wollen, Euch Allerdurchleuchtigſtem Fürſten und Herren, Herren Ladislao gekröntem König zu Bøheimb, Unſerm gnädigen angenommenen Erb-Herren und Euren Leibes-Erben, Königen zu Bøheimb, weder alle Menſchen, und daß wir Eurer Ehr und Reich nach unſerm Vermögen getreulichen ſchaffen und thun wollen, und Euren Schaden verhüten, und alle Ding, ſo an die Krön der Böhmen gehören, treulich halten und thun wollen, als getreue Unterthanen von Recht und alter Gewohnheit wegen ſchuldig und pflichtig ſeyn zu thun: ohn alles Gefährde und arge Liſt, Als uns Gott helffe und alle Heiligen.

Ee

Cru-

Cruce signati iverunt contra Turcas.

An. Dn. 1456. in Vigilia Nativitatis Mariæ exiverunt Vratislavia Cruce signati contra Turcas circa MCCC. cum XI. Vexillis conducti solenniter cum Processione Sacerdotum & Scholarum Ecclesiæ S. Elisæbeth.

Tractatus contra Jerfigk (Georgium Podiebradium electum Boh. Regem.)

An. Dn. 1458. Feria secunda post Misericord. Domini fuit secundus Tractatus (primo in Leguiz feria secunda post Judica habito) in Vratislavia præscriptorum Dominorum (Episcopi nempe, Ducum, Nobilium & Civitatum) contra Jerfigk.

Litera Domini Imperatoris.

Eodem anno in octava S. Laurentii venit littera Imperatoris (Fridrici nempe III.) qualiter Regalia Jerfikoni dedisset & ipsum in Electorem Imperii assumisset, hortando Vratislavienses, quatenus etiam se suæ obicerent Obedientiæ.

Bohemi cum cæteris (Ducibus nempe qui in nostros arma sumserant) Vratislaviam venerant.

Eodem anno (Pohlius in Histor. Incendiorum p. 44. & seqq. an. 1459. citat) Feria secunda in die S. Remigii hora Prandii Bohemi hæretici cum exercitu Ducum Olsnicensium & aliis suis complicibus fuerunt ante Vratislaviam usque in Elbing comburentes aliqua ædificia: Introibant quoque Monasterium S. Vincentii: qui licet magnum exercitum habuerunt, tamen auxiliante DEO per Vratislavienses in turpem fugam coniecti sunt, cum eorum fatis notabili Damno. Nam plures eorum interfecti sunt & equi vulnerati, repertique fuerunt plures Clypei & Balistæ cum aliis defenculis, & aliqui ex ipsis capti sunt. Sequenti die Bohemi cum Suidnicensibus & aliis
se

se diviserunt à Ducibus Olsnicensibus, & reversi sunt, unus quisque in locum suum, ohne Pfeiffer, cum notabili Damno.

In Die S. Hedwigis Vratislavienses obtinuerunt fortalitium Boraw, captivantes Joachimum de Parchwiz cum suis & plures fuerunt interfecti.

Nuncius venit de Praga.

An. 1460. In die S. Johannis Evangelistæ venit Nuntius de Praga, à Domino Legato apportans litteras in quibus continebatur Pax ad tres annos & unum Mensem Vratislaviens. à Jersigk data, ideo licentiati fuerunt omnes stipendiarii.

Fractio Cunzenstädt.

An. Dn. 1461. in octava Epiphaniæ Domini exiverunt Vratislavienses ad acquirendum fortalitium Cunzenstädt cum Duce Albo: & in die S. Agnetis Johannes Felsch Castellanus ibidem dedit se qui fuit insignis prædo & eodem die evacuavit idem fortalitium, abducendo Res suas, multaue spolia, & bona aliena inde rapta.

Pons inter Summum & Novam Civitatem.

An. Dn. 1462. die nona Januarii Vratislavienses inceperunt Novum Pontem inter Summum & Novam Civitatem ædificare, quem sequenti anno totaliter perfecerunt:

Papa pro Vratislaviensibus.

An. Dn. 1463. Dominus * Papa misit plures bullas pro Vratislaviensibus contra Georgium adferentem se Regem Bohemiæ.

* PIUS II. qui an. seq. obiit.

Jerschko excommunicatus.

An. Dn. 1467. Dominica Misericordias Domini Dominus Legatus (Rudolphus) volens sermonem in Circulo (auf dem grossen Ringe) facere, exivit de Ecclesia Elizabeth,

præcedentibus Dominis Prælatiſ & Canonicis Vratiſlaviensibus ſuperpelliciatus, excommunicando Jerſchkonem prætenſum Regem Bohemiæ, & omnes eidem adhærentes, inobedientes Romanæ Eccleſiæ.

Dominica Jubilate Oſtenſionis Reliquiarum apud S. Vincent. Dominus Cantor Eccleſ. Vratiſlavienſis publice denunciavit præſcriptos excommunicatos, Domino Legato ibidem præſente.

In die S. Sophiæ.

Facto Prandio Vratiſlavienſes exiverunt magna multitudine armatorum pedestrium, equeſtrium, & curruum ad obtinendum Monſterberg oppidum, & obtinuerunt in Die Pentecoſtes cum Caſtro.

Item: Feria ſecunda obtinuerunt oppidum Franckenſtein præter Caſtrum quod & poſt acquiſiverunt dimiſſo lubenter Capitaneo Nickruſchin cum ſuis ac rebus ipſorum, qui Capitaneus poſt paucos Dies interfectus fuit in Valva oppidi Schweidniz: Inde paucis diebus revolutis exercitus Jerſikonis obſidet oppidum Franckenſtein, & obtinuit in die S. Viti, multos captivantes, plures occidentes, multa ſpolia armorum, Pixidum, curruum recipientes & cum captivis abducentes, paucis de noſtris ſcandalose evaſis.

Rex Ungariæ electus fuit

in

Regem Bohemiæ.

An. Dn. 1469. in die S. Cruc. Inventæ Sereniſſimus Princeps & Dominus, Dominus Mathias Ungariæ Rex electus fuit in Regem Bohemiæ in Olmiz, ubi juravit ſub forma quæ ſequitur:

Jch

Jch Mathias Koenig zu Ungarn &c. &c. jezund Koenig zu Bøhmen gelobe und schwere, daß ich alle Einwohner des Koenigreichs in Bøhmen, Prælaten, Fürsten und Herren, Ritterschafft, Städte und Gemeine behalten will, und soll bey ihren Ordnungen Rechten und Freyheiten und alten guten Gewohnheiten, und sie beschützen und wehren wieder iedermann nach allem Vermögen: Als mir GOTT helffe und dessen heyliges Evangelium, daß ich leiblich anrühre, Amen.

Introitus Regis in Vratislaviam.

Feria sexta in Festiv. Pentecost Serenissimus Princeps & Dominus, Dominus Mathias, electus Rex Bohemiæ intravit Civitatem suam Vratislaviam hora 21. & fuit honorifice susceptus à Clero, Consulatu & Communitate Civitatis ante valvam Schwidnicensem & à Domino Episcopo & Clero Summi in Pede Pontis prope S. Petrum ubi descendit de suo equo, osculatus reverenter sanctorum Reliquias. Postea intravit Curiam Imperialem: venerunt quoque cum Rege Archi-Episcopus Strigoniensis & multi Domini spirituales, sæculares, nobiles ac alii.

Vratislavienses
præstiterunt Regi Homagium.

Feria quinta post Trinitatis præstiterunt Homagium Regi sedenti in Palatio ad hoc specialiter facto in Acie Circuli prope Forum salinum in Præsentia duorum legatorum ac Consiliariorum Imperialis Majestatis in hæc verba:

Wir BürgerMeister und Rathmanne und die ganze Gemeine der Stadt Breslaw schweren und geloben vor uns und vor alle unsere Nachkommen, daß wir

Ee 3

von

von diesem heutigen Tage allezeit getreu und gehorsam wollen seyn Euch Allerdurchlauchtigstem Fürsten und Herren, Herrn Mathiaschen Könige zu Böhmen, wieder alle Menschen, und daß wir Euer Ehr und Nuzen nach unserm Vermögen allezeit getreulich schaffen und thuen wollen, und Euren Schaden und Arges behüten, und alle Ding, die zu der Kron Behem gehörig, getreulich halden und thun wollen, als getreue Unterthanen als uns Gott helffe und alle heiligen, Amen.

Solennis Processio.

In die Corporis Christi Dominus Episcopus cantavit summam Missam in Regis Præsentia, qua finita fuit solennis Processio, de Summo usque ad medium Circuli, præsentē Domino de Brandenburg, & quinque Ducēs Silesiæ, scilicet Saganensis, Glogoviensis, Legnicensis & Olsnicenses portaverunt velum super Sacramentum tempore pluviali.

Die Dominica sequenti factus fuit Circulus circa Ecclesiam Domino Episcopo portante Sacramentum præsentē Rege, ac postea Dominus Rex intravit Ecclesiam Episcopalem, ubi sibi præstitum fuit Homagium à Domino Episcopo & pluribus Ducibus Slesiz.

Victorinus captus.

Dominus Rex captivavit Victorinum filium Jerschkonis prope oppidum Radisch, quem captum misit in Ungariam.

V. CAROLI V. IMPERAT. AUGUSTI

Privilegium

quod Insignia Civitatis VRATISLAVIENSIS auxit.

Wir Carl der Fünffte von Gottes Genaden Römischer Käiser zue allen Zeiten Merer des Reichs, Kunig in Germanien, zu Castilien, Arragon, Leon, baiden Sicilien, Hierusalem, Hungarn, Dalmatien, Croatien, Navarra, Granaten, Toleten, Valencz, Gallitien, Majorica, Hispalis, Sardinien, Corduba, Corsica, Gienis, Algarbien, Algeciren, Gibraltar, der Canarischen und Indianischen Insuln, und der Terræ fermæ, des Oceanischen Meeres &c. Ercz-Herczog zu Osterreich, Herzog zue Burgundi, zu Lotterig, zu Brabant, zu Steier, zue Kerten, zue Crain, zu Limburg, zue Luczburg, zu Gekdern, zu Galabrien, zu Athen, zu Neopatrien, und Wirtemberg &c. Grave zu Habsburg, zu Flandern, zu Tirol, zu Gorz, zu Barcinon, zu Arthois, und zu Burgundi &c. Pfalz-Grave zue Hennigaw, zu Hollandt, zu Seelandt, zu Pfierdt, zu Kieburg, zu Namur, zu Rossillion, zu Territania, und zu Zutphen &c. Land-Grave in Elßas, Marg-Grave zu Burgaw, zu Oristan, zu Gotiani, und des heiligen Römischen Reiches Fürst zu Schwaben, Cathalonia und Asturia &c. Herr in Frießlandt, der vvinidischen March, Portenavv, Pischcaja, zu Salines, zu

Mo-

Molin, zu Tripoli und Mecheln &c. Bekennen vor uns, unsere Nachkommen am Reiche, öffentlich mit diesem Brieff und thun kundt allermenniglich: Als uns der Durchlechtig Fürst, Her Ferdinandt Kunig zu Hungern und Behem &c. Ertz-Herczog zue Osterreich &c. unser freundlicher lieber Bruder angezeigt hat, vvie sich die Ehrfamen unser und des Reichs lieben getreuen Rathmanne und Gemeine der Stadt Breslavv in Schlesien, gegen seiner Lieb bißshero mit so getreulicher nützlicher und allerundertheniger Dienstbarkeit, mit Darstreckung irer Leib Haab und Gütter gehalten und erzeiget, wie auch solches ire Vorforderen unseren Vorfarn am Reich Römischen Käisern und Konigen, desgleichen seiner Lieb Vorfarn den Kunigen zu Beham und Fürsten in Schlesien löblicher Gedächtnüsse gleicherweise in manchfeltige Wege gethan, darob sie dann von Iren umbliegenden Nachbarn, die uns und dem heiligen Reich nicht zugethan weren, groß und mercklich verderblich schaden überzug und blutvergießen empfangen hetten, Und dievveil sie nun gleich an einem Ort, da sich des heiligen Reiches Gebiet endet, und frembde Konigreich und Lande angiengen liegen, Derohalben sie sich vor andern unsern und seiner Liebden Unterthanen in steter vvarnung rüstung und beschirmung halten müßten, Darumb die Nottdurft vvol erfordert das gemeldte Stadt Breslavv, andere umbliegende Landschafften und Gebiet zu ihr brecht, damit sie sich und andere unsere
und

und seiner Lieb Unterthanen vor Gewalt, dem heiligen Reich, der Cronen Beheim und Landen Schlesien zu gutt auffenthalten beschutzen schirmen und Iren Feinden Widerstand thun möchten, Mit freundlicher vleissiger biet, daß vvir als Romischer Kaiser genannter Stadt Breslavv Alle und Iede Ir privilegien begnadung und freiheden vvelche sie von unsern Vorfarn Romischen Kaysern und Konigen, auch den Konigen zu Behamb und Herczogen zu Schlesien ervvorben hetten genediglichen verneuen, Confirmiren und bestetten, darzu Inen diese besondre unsere Kaiserlich Freiheit und begnadung thun geben und verleihen vvollen, daß es umbliegende Landschaften und gebietze, durch Keuffe, Wechsel oder andere Ehrliche und Rechtmessige Fürnehmen und Wege mit allen Iren Alten Heerligkeiten Lehen und Lehn-schafften, geistlichen und vveltlichen Herren, Rittersn, Knechten, Stedten, Geschlössern, Mergten, Pflegern, Dörfern, Oberrn und NiederGerichten, Jurisdictionen, Gelaiten, Nuczung, angefallen, buffen und einkommen In ober und under der Erden nichts ausgenommen an sich bringen und die besizen, Innhaben, nuczen und nissen möchten &c. Demnach haben vvir angesehen solche unsers lieben Bruders freundlich und vleissig biet, und der von Breslavv vvolberümte getreue nuczliche dienste und ehrbar vvesen und Handlung, Und darumb mit vvolbedachtem muthe, guttem zeitigen gehalten

Rathe, rechter vviſſen, und aus Kaiſerlicher macht vollkommenheit bemeldter Stadt Breslavv Alle und Iglliche Ire freiheiten Privilegien und begnadungen, die ſie von vveilandt unſern vorſarn am Reich Romiſchen Kaiſern und Konigen auch den Konigen zu Beheim und Herczogen in Schlefien vvol ervvorben und löblich herbracht haben In allen und Iden Iren Puncten, Worten, Clauſeln, Artickeln, Innhaltungen, Meynungen und begreiffungen genediglich verneuet, Confirmiret und beſtettiget, verneuern Confirmiren und beſtettigen Inen dieſelbigen auch himit von Romiſcher Kaiſerlicher macht vollkommenheiten, vviſſentlich und in Krafft diz briefes, Und meinen ſezen und vvollen, daſſie in allen und Iczlichen iren puncten Worten Clauſeln Artickeln Innhaltungen Meynungen und begreiffungen krefftig und mechtig ſein und ſich dieſelben Rathmanne und Gemeine Stadt zu Breslavv der genuczlich freuen, gebrauchen und genieſſen mögen, und von nimanden davvieder gedrungen noch beſchvvert vverden ſollen in keine Weiſe, Wo auch in denſelben Privilegien begnadungen und freiheiten allenſamentlichen oder In Ir einem beſondern irgent ein gebrechen oder Mangel vvere, So vvollen vvir doch dieſelben gebrechen oder Mangel aus obberürter unſer Kaiſerlichen Macht vollkommenheit himit auch erſtatt und erfüllet haben, Desgleichen thun geben und verleihen vvir auch den berurten Rathman-

mannen und gemeiner Stadt Breslaw vor andern Stedten in ansehung vor erzelter gutter ursachen und bewegungen noch hiemitte dise unsere besondere Kaiserliche gnade und freiheiten, Also das der Iczige und ein Igllicher zukunfftiger Rath der Stadt Breslaw, umbliegende Landschafften mit allen und Iden geistlichen und vveltlichen Leen, Lehenschafften, Herren, Ritttern, Knechten, Burgern, Scholteissen, Pauern, und Inwonern auch geschlössern Stedten und merckten, dorffern, pflegen, obern und Nidergerichten angefallen, bussen, geleiten, nuczungen, und einkommen, In ob und under der Erden, Zollen, diensten und allen und Iden andern derselben Landschafften und guttern, alten Gewohnheiten und löblichen Herschafften und freiheiten so sie an sich mit Kauffen, vvechseln, vortregen und in andere Rechtmessige Wege bringen, zue Lehen haben tragen einnehmen halten gebrauchen und genießen und von allen und Iden Prelaten Herren Ritttern Knechten Burgern und Gemeinschaft und sonderlich Personen auf dem Land und in Stedten, Erbhuldigung und gewöhnlich Eidt und Pflicht, daß ie samentlich und sonderlich der Stadt Breslaw getreue und gewere, auch allewege dem Rath als Vorsteern gemeines nuczens daselbst unterthenig sein vvollen, aufnehmen sollen und mögen, Welches dan auf dieses unser Kaiserlich Decret das vvir derhalben aus obberurter unser Kaiserlichen Macht vollkommenheit, also ordnen und

Ff 2

setzen

seczen in Ewig Zeit von menniglich also gehalten vver-
 den, Doch sol solche Erbhuldigung und Vorpfflichtung
 keinen geistlichen Prelaten noch vveltlichem Herren, Rit-
 ter oder Knecht an seinen Ehren, Freiheiten und guttem
 Herkommen nachtheilig sein Daffie also dadurch bemelter
 Stadt Breslaw Mann belehnte und underthenig vverden,
 Sondern sollen sich nichts desto minder ires vorigen standes
 vvesens und Freiheiten, als andere Rechtgebohrne, Edel
 Turniers und Rittermessige leut, die under uns, im hei-
 ligen Reich under dem Konigreich Boheim wvonen hal-
 ten und gebrauchen, und Inen das von niemands vves
 Standes der sey zu unehren vervveiset vverden, Die vor-
 genannten von Breslavv sollen auch alle und Iglich ir
 recht, gerechtigkeit und begnadungk, Ehr, vvürde und
 freiheiten mit annemung und ofter Verleihung der Landt-
 manne und Lehenschafften, vvie das unsere Fürsten,
 Graven und Freien von Rechts oder Gevvohnheit vve-
 gen zu haben pflegen, haben, und daran keinesvveges
 von niemandes geirret oder gehindert vverden, Und vvo
 auch einich gemein oder sonderlich Recht Gesecz Statut
 oder Gevvohnheit indert in einem Artickel dieser unser
 Kaiserligen begnadung entgegen und zuvvieder ausge-
 setz vvere, So vvollen vvir das dieselben, doch alleine nur
 vvieder diese Izbemelte unser begnadung keine stadt kraft
 noch macht haben solle, den vvir derohalben die Izt als
 dann, und dan als Izt, genuzlich aufgehoben, derogiren
 und vernichten, Und damit sich die merberührten Rath-
 man-

manne und gemeinde der Stadt Breslavv neben disen Iren Stenden und vvirden daran Wir sie also von neuen erhabt und gesezt haben mit unsern Kaiserlichen Gnaden noch mehr und fruchtbarer begnadet empfinden, So haben Wir Inen nach hierüber Ir alt und vorig StadtWappen so Inen zuvor berürter unser freundlicher lieber Brueder König Ferdinand gebessert nachfolgender massen noch vweiter geendert, gezieret, gebessert, und also hinfortan zu führen vergönnet und erlaubet, Nemblichen den Schild quartirter vveise abgetheilet, in Mitte desselben ein Silberfarben Schüssel, darinnen S. Johannis des Tauffers Haupt, und in dem untern hintern Roten S. Johannis des Evangelisten Haupt am Halßs under sich mit einer golden Cron verbrähmet, und in dem fordern untern goldfarben Theil ein schwarz W. vvelches bedeut den Nahmen Wratislai der die Stadt Breslaw erstlichen gebauet und nach seinem Nahmen Wratislaw genennet hat, ferner in dem hintern Goldfarben Theil einen schwarzen Adler mit auffgethanen Flügeln, darinnen durch die Brust über sich ein kleiner vveisser krummer Zirckelstrich, vvie ein kleiner Monnschein geformiret, und in dem obern fordern Theil ein vveisser Lewe mit auffgethanen Prancken, auffgeworffnem Schwanz, offnem Maul, und auff dem Haupt eine goldne Chron sich bemeldter Lewe zum Kreuz gegen den Adler kherendt, und aufm Schild ein Turniers Helm auff die Seiten sehend gezieret mit weisser und rother Helmdecken, entspringend aus einer guldnen

Chron S. Johannis des Evangelisten mit einer guldnen Diadema auff einem gelben Stengelein ein Panirlein überzwerch in vier theil gleich abgetheilet, das unter und dritte vveiß, und das ander und vierdte aber rote, die spize voneinander kherend, alsdann dieselben Wappen und Kleinot im mitten dieses gegenwertigen unsers Käyserlichen Briefes gemahlet, und mit farben eigentlicher ausgestrichen sein, Verendern, bessern, zieren, gönnen und verleihen Inen auch solches also von Römischer Käyserl. Macht vollkommenheit in Krafft dis briefes, und meinen sezen und vvollen das gemelte Rathmanne und gemeine Stadt Breslaw nun hinfürder zu ewigen Zeiten izt beschriben Wappen und Kleinot haben, füren, und das in allen ehrlichen und redlichen Sachen und geschäften zu schimpf und zu Ernst, in kriegem, streiten und stürmen, in ihren panieren und gezelten, desgleichen in ihren Innsiegeln und Secreten mit dieser überschrifft: **SENATUS POPULUSQUE VRATISLAVIENSIS.** Und dann auff Ire guldene und silberne Münze des Hungerischen und Rheinischen Geschrots und Kornsgleichervveise mit dieser überschrifft vvann es Inen geliebet, gebrauchen und auffschlagen mögen, dasselbe Ir Innsiegel so sie nun also machen und haben vverden, soll auch von allermenniglichen avthenticum und glaubwürdig geacht, gehalten, und allen Briefen und Instrumenten so darunter verfertiget und außgeben vollkommen stadt und glauben gegeben vverden, doch sollen auch nicht destowe-

ni-

niger alle Instrument und Briefe, vvelche under Irem vorigen alten Innſiegel und Secret außgegangen allenthalben bey Iren Kräfte und Würden bleiben, und davon niemands gefährhet ſein von allermenniglichen unverhindert, Und gebieten darauf allen und ieglichen Churfürſten, Fürſten, geiſtlichen und vveltlichen Prælaten, Grafen, Freyherren, Herrn, Ritttern, Knechten, Hauptleuten, Land-Vogten, Vizthumben, Voigten, Pflegern, Vorweſern, Amptleuten, Schultheiſſen, Bürgermeiſtern, Richtern, Räten, Kündigern der Wappen, Ehrenholten, Perſonanten, Bürgern, Gemeinden, und ſonſt allen andern unſern und des Heil. Reichs Unterthanen und getreuen, in vvas vvürden, Stands oder vveſens die ſein, ernſtlich und veſtiglich mit dieſem Briefe, daſs ſie die berührten Ratsmanne und gemeine Stadt Breslaw bey dieſen allen obbegrieffnen unſern Käyſerlichen Begnadigungen, Verendrung und beſſerung ihres Wappens gänzlichen vorbleiben, ſie des alles geruhiglich gebrauchen und genieſſen laſſen, und darwieder nicht thun, noch das iemands zu thun geſtatten in keine vveiß noch vvege als lieb einem ieglichem ſey unſere und des Reichs ſchwere Ungenad und ſtraffe, und dazu eine pœna nemlich hundert Marck lötiges Goldes zu vermeiden, die ein ieder ſo oft er freventlich darwieder thäte, Uns halb in unſere und des Reichs Cammer, und den andern halben Theil den offtbemeldten von Breslaw unabeslich zu bezahlen verfallen ſeyn ſoll: Daſs meinen vvir ernſtlich, Mit urkundt die-

dieses Briefes, besiegelt mit unserm Kayserlichen anhangenden Innseigel. Gegeben in Vnser und des Reichs Stadt Augspurg am 1ten Tage des Monaths Julij, Nach Christi unsers lieben Herrn Geburt im funffzehnhundert und dreissigsten, unsers Kayserthumbs im zehnden, und unsrer Reiche im funffzehnden Jare.

CAROLUS.

Errata & Omissa.

quæ ut A. L. corrigere & addere velit
rogamus.

PAg. 5. lin. 16. pro Romanorum, fac Romanarum. p. 12. lin. 23. pro Tragil. Amkiel, fac Trogil. Arnkiel. p. 14. lin. 7. pro manentia, lege manantia. lin. 15. eadem pag. pro MANUBUS fac MANUBIIS. lin. 17. dele. (e) lin. 18. ante verbum ita adde (e). pag. 16. lin. 4. pro Lygius, fac Lygiis. pag. 17. lin. 12. pro adexit, fac adegit. lin. 22. pro Sibethoni, fac Sibothoni. pag. 23. lin. 13. pro quam, lege quem. pag. 26. lin. 4. pro Transylvaniæ, lege Transylvania. lin. 24. pro coëpisse, fac coëgisse. pag. 27. lin. 1. pro Granicam, lege Granuam. pag. 40. lin. 29. pro Cristas, fac Cristas. pag. 44. lin. 28. pro Blegifmus, lege Belgifmus. pag. 52. lin. 23. pro Neapolitenæ, fac Neapolitanæ. pag. 57. lin. 8. pro &, fac à. pag. 59. lin. 20. pro Worcozlava, fac Worcizlava. pag. 61. lin. 7. pro Worezlava, fac WORCIZLAVA. pag. 65. lin. 19. pro Stazelingen, lege Stuzelingen. pag. 67. lin. 9. pro TAROSLAUS fac JAROSLAUS. pag. 69. lin. 16. pro solutio, fac solatio. pag. 71. lin. 17. post verbum prælio: hæc omissa sunt: Boleslaus Marchio Meraniæ & pag. 75. lin. 15. in pr. pro Wenceslaus, lege Premislaus III. lin. 18. pro Ab, lege At. pag. 81. lin. ult. pro filio, lege filo. pag. 83. lin. 9. pro Meyerlinum, fac Me-gerlinum. pag. 85. lin. 17. pro 1442. fac 1444. pag. 86. lin. 18. post verba: Laufiz &c. hæc omissa sunt: Addam Documen-tum non ubivis obvium, quo eum haud veneno (uti ta-men plures ab Initio affirmabant) interiisse constat, ex au-thentico Bohemico in latinam linguam versum, quod ita se habet:

Wladislaus Dei gra Boëmie Rex Marchio Moravie
Lucenburg. & Slesie Dux ac Lufacie Marchio ꝛc. No-
tum facimus omnibus tenore præsentium quod cum
vagi sermones hætenus fuerint qui Illustrissimum
Principem ac Dñm. Ladislaum Hungarie ac Bohe-
mie Regem carissimum nostrum consanguineum Ve-
neno sublatum fuisse tradunt nos habita prius inquisi-
tione sedula ut de re ipsa certiores fieremus etiam in
præsentia procerum nostrorum & nobilium Tum-
ulum ipsius aperiri fecimus, & in eo Corpus prædicti
Regis carissimi nostri consanguinei plane incorru-
ptum invenimus nec ullum signum ex quo illum Ve-
neno interiisse colligere licuit: Ut itaque hæc quæ
attestando scribimus ad notitiam universorum deve-
niant præsentibus dedimus litteras Regii nostri sigilli ap-
pensione roboratas: Pragæ die Veneris qui S. Valenti-
no sacer: Anno Dm̃i. 1472. Regnique nostri primo.

pag. 87. lin. 12. pro coronatæ, lege coronato. pag. 88. lin. 25.
pro Neapolitani Notha, lege Nothi Regis Neapolitani. pag.
94. lin. 9. pro 1491. fac 1498. pag. 97. lin. 5. pro Lignitiam,
lege Lignitium. lin. 14. pro Wangen, lege Wangern. p. 111.
lin. 7. pro Berckenschloërus, lege Beckenschloërus.
p. 114. lin. 21. pro posteritati, lege posteritatis. pag. 115.
lin. 4. pro aquilam, fac Gryphi pedem ense armatum. lin. 5.
pro Gryphi pedem ense armatum, fac eundem. lin. eadem
post verbum vero adde: & flava. lin. 35. post verbum incisa,
adde: testantur. p. 118. lin. 4. pro Peteanis, lege Puteanis. p. 119.
l. 15. pro Monast. lege Monach. p. 123. dele. ante Verbum obiit.
pag. 126. lin. 17. pro audiendum, fac audiendam. pag. 128. lin.
3. pro qua, lege quam. pag. 133. lin. 16. pro IMPEPERATOR,
lege IMPERATOR. pag. 151. lin. 15. pro inutilam, fac inuti-
lem.

lem. lin. 27. pro testis, fac tectis. pag. 149. lin. 28. pro Senacula, lege Senaculaque. pag. 156. lin. 8. pro omnes, lege omnis. pag. 157. lin. 13. pro opplereri, fac oppleri. lin. 20. pro contigit, lege contingit. pag. 158. lin. 15. pro magalia, fac mapalia. pag. 159. in notis † pro der Thurm, fac der Thumb. lin. 17. pro nimium, fac nimium. pag. 164. in notis lin. penult. pro virgilia, fac vigilia. pag. 165. lin. 5. pro duos, fac duas. pag. 178. lin. 5. pro infessum, fac infessum. lin. 8. pro staganibus, fac staganantibus. pag. 179. lin. 5. pro quia, fac qui. pag. 188. lin. 14. pro Racum, lege Ramum. lin. 15. pro Xomelum, fac Home- lum. pag. 193. lin. penult. pro disterrinant, lege disterrinat. pag. 194. lin. 4. pro Fine, lege Fines. pag. 197. lin. 22. pro alter fac ater. pag. 198. lin. 14. pro hunc, fac hanc. pag. 200. lin. ante- pen. in notis: pro hoc, fac huic. pag. 203. lin. 19. pro patria, fac patrias. pag. 215. lin. 23. pro Stronchen, lege Storchen: lin. 25. litt. e. pro Storchen, lege Stromchen. pag. 218. lin. 7. post verbum Alzenau adde: (sive Dni. de Czedliz in Alzenau, quod nomen est pagi Ducatus Lignicensis.) pag. 227. lin. 17. pro Pflegern, fac Pflecken. pag. 232. lin. 23. pro hahen, fac haben.

